

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2013

JUDr. Ing. Eva Indruchová, LL.M.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Katedra finančního práva a finanční vědy

DISERTAČNÍ PRÁCE

**Právní a ekonomické aspekty jednotné evropské
měny**

Legal and Economic Aspects of the Single European
Currency

Školitel:

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Zpracovatel disertační práce:

JUDr. Ing. Eva Indruchová LL.M.

únor 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. února 2013

JUDr. Ing. Eva Indruchová LL.M.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména mému školiteli, prof. JUDr. Marii Karfíkové, CSc., za odborné vedení v průběhu mého doktorského studia.

OBSAH

Úvod	8
1. Cíle, struktura práce, metodika, prameny a výchozí pojmy	11
1.1 Cíle	11
1.2 Struktura práce	12
1.3 Metodika	15
1.4 Prameny	16
1.5 Vymezení základních pojmů	18
1.5.1. Měna	18
1.5.2. Jednotná měna a měnová unie	19
1.5.3. Jednotná měna euro a hospodářská a měnová unie	20
A) PRÁVNÍ, EKONOMICKÁ A POLITICKÁ KONSTRUKCE HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE	23
2. Historické a politické základy jednotné měny euro	23
2.1. Historické základy	23
2.2. Politické základy	27
3. Právní základy měny euro	30
3.1. Primární právo	31
3.2. Sekundární právo	34
3.2.1. Nařízení Rady č. 1103/97	34
3.2.2. Nařízení Rady č. 974/98	37
3.2.3. Nařízení Rady č. 2866/98	41
3.3. Národní právo	42
4. Chybná právní a ekonomická konstrukce?	46
4.1. Optimální měnová oblast	46
4.2. Kritéria vstupu do eurozóny	49
4.2.1. Maastrichtská kritéria	49
4.2.2. Právní konvergenční kritéria	58
4.3. Pakt stability a růstu	58
4.4. Společná monetární politika a koordinovaná hospodářská politika	66
4.4.1. Hospodářská politika	66
4.4.2. Měnová politika	70
4.4.2.1. Konstrukce Evropské centrální banky	71
4.4.2.2. Cenová stabilita	72
4.4.2.3. Nezávislost Evropské centrální banky	74
B) PRÁVNÍ POSTAVENÍ JEDNOTLIVÝCH ČLENSKÝCH STÁTŮ	77
5. Státy s měnou euro	78
5.1. Členské státy první vlny	80
5.2. Přijetí eura dalšími členskými státy EU	82
5.3. Porušování principu rovného zacházení	85

6. Právní postavení členských států EU s dočasnou výjimkou	90
6.1. <i>Kontroverzní Švédsko.....</i>	92
6.2. <i>Přístup České republiky k jednotné měně euro.....</i>	94
6.2.1. Závazek přijmout euro	94
6.2.2. Podklady a analýzy	96
6.2.3. Národní koordinační skupina	98
6.2.4. Národní plán zavedení eura v České republice.....	100
6.2.5. Budoucí právní předpisy	103
6.2.6. Komparace jednotlivých národních zákonů o zavedení eura a vyplývající doporučení pro Českou republiku	105
7. Členské státy s „opt-out“ – Dánsko a Velká Británie	115
7.1. <i>Velká Británie</i>	115
7.2. <i>Dánsko</i>	118
C) EVROPSKÁ KRIZE A ŘEŠENÍ.....	121
8. Současná krize	121
8.1. <i>O jaké krizi je řeč.....</i>	121
8.2. <i>Bankovní krize.....</i>	123
8.3. <i>Krize státního dluhu.....</i>	123
8.4. <i>Krize růstu.....</i>	127
8.5. <i>Provázanost problémů</i>	130
8.6. <i>Jedná se o krizi eura?</i>	131
8.7. <i>Vztah krize a HMU.....</i>	135
9. Opatření v reakci na krizi	140
9.1. <i>Strategie Evropa 2020</i>	140
9.2. <i>Evropský semestr.....</i>	141
9.3. <i>Six pack, Two pack.....</i>	141
9.4. <i>Evropský mechanismus stability</i>	142
9.5. <i>Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v HMU (Fiskální úmluva).....</i>	145
9.6. <i>Pakt pro stabilitu eurozóny (Pakt euro plus)</i>	149
9.7. <i>Opatření Evropské centrální banky</i>	151
10. Budoucnost a možné scénáře vývoje	156
10.1. <i>Federalizace.....</i>	156
10.2. <i>Zmenšení eurozóny.....</i>	160
10.3. <i>Ostatní scénáře</i>	163
Závěr	166
Seznam zkratk	173
Seznam použité literatury	174
Další literatura.....	188

Seznam příloh.....	189
Příloha č. 1 – Harmonogram pro Slovinsko – od vstupu do EU k přijetí eura	189
Příloha č. 2 – Kyperské Euro observatoře.....	190
Příloha č. 3 – Slovenský etický kodex pro zavedení eura.....	192
Příloha č. 4 – Opatření Euro plus pakt	194
Abstrakt	195

Úvod

V disertační práci, jak vyplývá z názvu, se soustředím na významné a v současnosti velmi aktuální evropské téma – měnu euro, a to konkrétně na vybrané právní a ekonomické aspekty této jednotné měny. Vzhledem k tomu, že problematika měny euro je mimořádně obsáhlá, zaměřím pozornost především na sporné a v některých případech i kontroverzní aspekty. Práce tak v žádném případě nemá ambici postihnout všechny stránky daného tématu.

Přestože se otázka eura dotýká mnoha oblastí, za nejvýznamnější považuji především právo a ekonomii, které jsou v tomto ohledu pouze různou stranou jedné mince. Euro je typickým příkladem prolnutí práva a ekonomie a nemožnosti existence jednoho bez druhého. *„Kořeny spojení práva a ekonomie nalézáme již u představitelů skotského osvícenství D. Huma, A. Fergussona a A. Smithe, kteří chápali právní instituce nikoli jako exogenní vůči ekonomickému systému, ale jako endogenní instituce, které ovlivňují národní hospodářství a zároveň jsou jím samy ovlivňovány.“*¹ Následně podrobila výzkumu ekonomické a právní vědy ve vzájemné souvislosti chicagská škola ekonomické analýzy práva, která zásadním způsobem přispěla k odhalení jednotlivých souvislostí a vzájemných interakcí těchto dvou samostatných věd.²

Domnívám se, že vztah ekonomie a práva v dnešní době nabývá na významu. Je v zájmu celé společnosti, aby právní normy správně reflektovaly ekonomický obsah a přispívaly k efektivitě společenského systému, aby pružně reagovaly na ekonomický a politický vývoj. Považuji tak požadavek na ekonomicky efektivní právní pravidla a flexibilitu a rychlou přizpůsobivost práva za zcela legitimní. Věřím, že v rámci právní analýzy je často ekonomický náhled nepostradatelný. Jak poznamenal John Stuart Mill, filozof a ekonom 19. století, *”politická ekonomie a právo jsou ve vzájemném průniku. Kdo bude opomíjet právo, nepronikne do politické ekonomie, a kdo bude přehlížet*

¹ SVOBODA Lukáš: *Ekonomická analýza práva*, 2005. Dostupný z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pd_4/print_1/art_3801/lay_3/ekonomicka-analyza-prava.aspx, [cit. 24.9.2012].

² Ibid.

politickou ekonomii, nebude schopen vystopovat smysl práva.”³ Zvolila jsem proto tento multidisciplinární přístup k analýze problematiky jednotné měny euro, byť samozřejmě s vědomím, že primární roli v mé disertační práci bude hrát právo.

Jednotlivé aspekty, které budu zkoumat, se týkají především právní a ekonomické konstrukce jednotné evropské měny (potažmo Hospodářské a měnové unie) a analýzy jejích nedostatků, dále budou analyzovány aspekty historické, politické a mezinárodní, vyplývající ze srovnání praxe jednotlivých členských států Evropské unie a jejich právních předpisů. Analýze podrobím aspekty *de lege lata*, ale i *de lege ferenda*, jelikož je mým úmyslem zaměřit se také na legislativní návrhy pro Českou republiku v souvislosti s jejím případným vstupem do eurozóny. Nezanedbatelné jsou samozřejmě i další aspekty, například politické, psychologické či sociologické, které pro účely této práce zůstávají přirozeně okrajové, nicméně v určitých případech je nebudu moci zcela ignorovat, nastíním je však vždy jen v nezbytně nutných mezích.

Téma disertační práce je vysoce aktuální a velmi dynamické. Vývoj, ke kterému za poslední roky a i za dobu mého doktorského studia došlo v rámci Evropské unie a zejména v rámci eurozóny, je zcela nevídaný a domnívám se, že pro většinu občanů včetně politiků a ekonomů byl víceméně nepředvídatelný a překvapující. Do značné míry ovlivnil i směr mé práce, ve které jsem musela reflektovat i překotně se měnící aktuální situaci, a to především v souvislosti se současnou krizí v eurozóně, jež ohrožuje samotnou existenci eura.

Aktuálnost, praktická stránka a politické dopady dané problematiky, včetně odborné diskuse v České republice v souvislosti s naším budoucím přístupem k euru, byly tak jedním z mých hlavních motivů pro výběr celospolečensky významného tématu „Právní a ekonomické aspekty jednotné evropské měny“ pro tuto disertační práci. Vždyť *„realizace hospodářské a měnové unie, která představuje nejvýznamnější měnovou reformu od zavedení brettonwoodského systému, byla odvážným krokem, který nemá v moderní evropské ekonomické historii obdoby a který změnil celosvětové ekonomické*

³ ŠÍMA Josef: *Carl Menger a Bruno Leoni – velikáni ekonomie a práva*, Acta Oeconomica Pragensia, roč. 14/2006, č. 2, s. 8.

prostředí.“⁴ Analýza tak mimořádného projektu je pro mne proto velkou výzvou, i když jsem si vědoma, že některé závěry, ke kterým jsem v průběhu svého studia a výzkumu v rámci disertační práce dospěla, mohou být překonány budoucím vývojem, jehož směřování je ovlivňováno mnoha faktory politického i ekonomického rázu.

⁴ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s.1.

1. Cíle, struktura práce, metodika, prameny a výchozí pojmy

1.1 Cíle

Cíle této disertační práce jsem rozčlenila na primární a sekundární. **Primárním cílem** je na základě vlastní analýzy potvrdit hypotézu, ze které tato disertační práce vychází. Tato hypotéza se opírá o předpoklad, že v rámci konstrukce jednotné evropské měny euro došlo k řadě pochybení jak z ekonomického, tak právního hlediska, v průběhu historie eura docházelo k rozdílným výkladům pravidel, a to i v rámci jednotlivých členských států vstupujících do eurozóny, což lze označit za nesprávný přístup, který přispěl k fragilizaci konstrukce a hospodářská a měnová unie tak nebyla vybudována na pevných základech, což se projevilo především během krize v eurozóně. Práce dále vychází z hypotézy, že současná krize ovšem není „krizí eura“ jakožto měny, nýbrž krizí v některých členských státech eurozóny a že je do značné míry diskutabilní, zda nově přijatá opatření budou skutečně efektivní pro udržení jednotné měny euro a hospodářské měnové unie v její současné podobě a k odvrácení již existujících a/nebo hrozících ekonomických problémů.

Vzhledem k tomu, že disertační práce má obsahovat původní tvůrčí přínos pro obor, bylo mým **dalším primárním cílem** naplnění tohoto požadavku. K disertační práci proto přistupuji s tímto vědomím a se snahou o konstruktivní analýzu právních a ekonomických aspektů jednotné měny. Snaha o naplnění tohoto cíle se tak bude odrážet především ve vlastních doporučeních a závěrech. Významnou oblast pak bude tvořit doporučení pro zákonodárce a úvahy *de lege ferenda* týkající se právních předpisů, jež bude muset Česká republika vypracovat v souvislosti s přijetím jednotné měny euro. Za tímto účelem proto budou analýze podrobeny právní předpisy vybraných členských států eurozóny a v rámci teoretického rozboru a komparace předložím vlastní, původní závěry.

Vedle výše uvedených záměrů má tato disertační práce i **sekundární cíle**, mezi které patří cíl identifikovat a analyzovat hraniční situace a kontroverzní a nejednoznačné případy týkající se eura a hospodářské měnové unie a upozornit tak na právní problémy

a další související diskutabilní otázky ve vztahu k euru a ve vztahu k vybraným státům Evropské unie a dále analyzovat aspekty jednotné evropské měny, a to z historického hlediska, z pohledu současnosti i budoucnosti.

1.2 Struktura práce

Z hlediska obsahu se disertační práce bude opírat o strukturu vyplývající z výše uvedené hypotézy. V detailnějším pohledu lze hypotézu rozdělit do tří tématických oblastí:

- (a) Právní, ekonomická a politická konstrukce hospodářské a měnové unie;
- (b) Právní postavení jednotlivých členských států Evropské unie ve vztahu k euru;
- (c) Evropská krize a její řešení.

Tyto tři tématické okruhy budou hlavními pilíři disertační práce, od kterých se budou odvíjet jednotlivé kapitoly. Každý pilíř bude mít tři kapitoly, celkem se tedy práce bude skládat z devíti hlavních kapitol. Zmíněné tři pilíře nebudou představovat samostatné kapitoly - slouží především ke zpřehlednění práce, proto na sebe jednotlivé kapitoly budou numericky navazovat. V zájmu větší přehlednosti bude za každou kapitolou následovat dílčí závěr.

Tato první kapitola proto pojednává o cílech práce, její struktuře, metodách, pramenech a výchozích pojmech. Je vstupní kapitolou, která uvádí nadcházející tři hlavní tématické bloky.

Ad (a) - Právní, ekonomická a politická konstrukce hospodářské a měnové unie

První tématický blok „Právní, ekonomická a politická konstrukce hospodářské a měnové unie“ se bude skládat z kapitoly druhé, třetí a čtvrté.

Druhá kapitola bude věnována historii eura, tedy cestě k euru, za jejíž výchozí bod lze považovat Memorandum z roku 1962. Následuje Wernerova zpráva, Jednotný evropský akt a zásadní Delorsova zpráva z roku 1989.

Ve třetí kapitole pozornost zaměřím na právní základy hospodářské a měnové unie, a to především z hlediska primárního a sekundárního práva. V rámci primárního práva bude pojednáno o hlavních dvou smlouvách – Smlouvě o fungování Evropské Unie a Smlouvě o Evropské unii. Zohledním též změny v souvislosti s Lisabonskou smlouvou. V rámci sekundárního práva analýze podrobím především Nařízení Rady ES č. 1103/97 o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura, Nařízení Rady ES č. 974/98 o zavedení eura a konečně i Nařízení Rady č. 2866/98 o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro. Do této kapitoly zahrnu i judikaturu Evropského soudního dvora, např. C-19/03. Vzhledem k tomu, že euro ovlivňuje i národní právo jednotlivých států, uvedu též toto téma do kapitoly a jako příklad zmíním právní úpravu ochrany eura.

Ve čtvrté kapitole se zaměřím na právní a ekonomickou konstrukci jednotné evropské měny a související problémy. Pozornost dále budu věnovat teorii optimální měnové oblasti, budu analyzovat Maastrichtská kritéria (především jejich nastavení a opodstatnění jednotlivých kritérií) i Pakt stability a růstu, včetně otázky sankcionování v případě porušení pravidel. Zhodnotím i vztah společné měnové politiky a koordinované hospodářské politiky a konečně i některé aspekty v souvislosti s Evropskou centrální bankou.

Ad (b) - Právní postavení jednotlivých členských států Evropské unie ve vztahu k euru

Druhý tématický blok zaměřím na právní postavení jednotlivých členských států EU a bude tvořen kapitolou pátou, šestou a sedmou. V páté kapitole poskytnu informace týkající se realizace vstupu do eurozóny jednotlivými členskými státy. Nejprve pojednám o první vlně členských států, které k euru přistoupily, poté se budu zabývat i ostatními zeměmi. Tato druhá skupina se procesem přijetí eura liší od první vlny států, což v kapitole vysvětlím zejména na příkladu Slovinska, neboť se jedná o první členský stát po první vlně.

V kapitole šesté budu analyzovat právní postavení členských států s dočasnou výjimkou. Mezi tyto státy patří i Švédsko, jehož situaci ve vztahu k euru považuji za problematickou a diskutabilní, a proto mu budu věnovat v kapitole větší prostor. Stejně tak velkou pozornost zaměřím na Českou republiku a její vztah k euru. Především zmíním roli Národní koordinační skupiny, popíši Národní plán zavedení eura, včetně scénáře přijetí eura. Dále se pokusím shrnout některé významné nové právní předpisy, které budou muset být v souvislosti s eurem přijaty, především obecný zákon o zavedení eura v České republice. Experimentálně zanalyzuji i národní legislativu nejnovějších členů eurozóny a z výsledků předložím konkrétní návrhy na budoucí legislativu v České republice. Pro tyto účely srovnám ustanovení příslušných zákonů vybraných zemí eurozóny, a to konkrétně Slovenska, Malty, Slovinska, Estonska a Kypru.

V sedmé kapitole pojednám o Velké Británii a Dánsku, jež mají v rámci Evropské unie speciální postavení, tzv. opt-out.

Ad (c) – Evropská krize a její řešení

Poslední tématický blok věnuji současné krizi v eurozóně a toto téma rozeberu v kapitole osmé, deváté a desáté. V kapitole osmé přiblížím aktuální situaci v eurozóně, nastíním problematiku stávající krize a upozorním na její dopady. Budu také hledat odpověď na otázku, zda se jedná o krizi eura či nikoliv, včetně analýzy, zda euro ke krizi přispělo a případně do jaké míry má podíl na vzniku krize. Zároveň zmapuji i mezinárodní postavení měny euro a zanalyzuji některé hlavní akutní problémy eurozóny (zadluženost, nezaměstnanost). V souvislosti s krizí eurozóny také posoudím roli, kterou sehrávají ratingové agentury.

V následující deváté kapitole kritické analýze podrobím přijatá protikrizová opatření včetně kroků Evropské centrální banky během krize, a to jak z právního, tak i ekonomického pohledu.

V poslední, desáté kapitole se budu zabývat výhledy do budoucna a možnými změnami v rámci hospodářské a měnové unie, spolu s analýzou hlavních alternativ budoucího vývoje (jako jsou např. návrhy federalizace Evropské unie, zmenšení eurozóny v podobě odchodu Řecka, konce eura či realizace projektu společné měny namísto jednotné měny).

Závěr disertační práce pak věnuji především celkovému shrnutí dané problematiky a vlastním názorům a doporučením. Nedílnou součástí práce bude samozřejmě i seznam zkratek, seznam použité odborné literatury a přílohy. Jako součást práce zařadím i tzv. další literaturu, jakožto zdroje, ze kterých jsem necitovala, ale které považuji za důležité a které mi taktéž v průběhu mého výzkumu pomohly k pochopení a osvojení zkoumané problematiky.

1.3 Metodika

Při zpracovávání této disertační práce projde můj výzkum několika fázemi. Jako první, fází přípravnou, následovat bude fáze sběru dat, dále zpracování informací a konečně fáze interpretace a aplikace.

V disertační práci budou s ohledem na charakter jednotlivých fází výzkumu a jednotlivých částí práce využity odlišné vědecké metody zkoumání. Vzhledem k tématu disertační práce se bude jednat pouze o obecně teoretické metody, tedy metody logické, nikoliv empirické.

Tato disertační práce bude založena jak na pozitivistickém (deskriptivním) přístupu, tak na normativním přístupu. Mou snahou je prolnutí obou přístupů tak, aby tam, kde je to účelné, po rozboru již existujících stavů následoval normativní přístup založený na analýze a predikci.⁵

Při popisu problematiky eura bude dominovat metoda deskripce, zatímco stěžejní metodou práce bude metoda analýzy, kdy myšlenkovým rozkladem zkoumaného

⁵ MOLNÁR Zdeněk: *Úvod do základů vědecké práce*. Dostupné na: http://web.fame.utb.cz/cs/docs/Z_klady_v_deck_pr_ce.doc, [cit. 24.9.2012].

předmětu a jevů na jednotlivé části budu usilovat o hlubší poznání těchto souvisejících jevů a procesů pro potřeby vlastního řešení problému. Proto své místo bude mít jak kauzální analýza – sloužící ke zjištění příčin jednotlivých jevů, tak analýza systémová, neboť jednotlivé zkoumané jevy zasahují celou řadu stránek právního a ekonomického prostředí.

Na základě těchto jednotlivostí bude nutno vyvodit obecnější závěry a doporučení, proto své místo v disertační práci zaujme i metoda indukce a metoda syntézy, která sdružuje myšlenkové jednotlivosti do uceleného myšlenkového souboru.

Významnou metodou bude v mé práci i metoda komparace, na jejímž základě se budu snažit nalézt vlastnosti společné více jevům a naopak hledat i rozdílné rysy.

Mezi další metody lze řadit metodu historickou, jež je založena na soustavě prostředků k poznání jevu v širších historických souvislostech.⁶

Vzhledem k tomu, že pro účely mé práce bude nutné přistoupit i k výkladu práva, budou používat základní metody výkladu právních norem a to metody jazykového výkladu, metody logického výkladu, metody systematického výkladu, ale i nestandardní metody, jako je metoda teologická.⁷

1.4 Prameny

Jako informační zdroje jsou v práci využity právnické a ekonomické publikace, monografie, české i zahraniční stati zaměřené na tematiku eura, dále také pravidelně vycházející odborné časopisy, konferenční materiály, poznatky z přednášek, seminářů, konzultací, odborných debat, internetové zdroje a další. V disertační práci jsem rovněž zohlednila diskusi probíhající v řadách odborné veřejnosti, a to jak české, tak i zahraniční.

⁶ VOJTOVÁ Markéta: *Terminologie ve výkumu*. Dostupné na: http://www.zshk.cz/files/terminologie_vyzkum.pdf, [cit. 23.12.2012].

⁷ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 149.

Za velmi významný zdroj pramenů pro mou disertační práci a za obohacující zkušenost pro svůj výzkum považuji svůj dlouhodobý studijní pobyt na Universitě Montesquieu IV v Bordeaux ve Francii, kde jsem měla možnost konfrontovat své poznatky s názory tamější akademické obce. Z mého výzkumu vyplývá, že stav literatury v České republice týkající se analyzované problematiky je prozatím stále velmi nízký ve srovnání se zeměmi, jako jsou Německo či právě Francie. Za hlavní důvod této situace považuji fakt, že výše uvedené země jsou zakládajícími členy Evropské unie i eurozóny, hluboce zainteresované na otázce eura a současné krize. Proto je literatura k tomuto tématu velmi frekventovaná a aktuální, zpracovaná z mnoha hledisek, především však z pohledu ekonomického a právního.

Vedle rozmanité literatury jsem měla během svého studijního pobytu možnost využít příležitosti a zúčastnit se mnoha konferencí, seminářů a debat souvisejících s problematikou eura a současné krize, z nichž většina byla organizována přímo Univerzitou Montesquieu IV, a to konkrétně Centrem pro výzkum a evropskou a mezinárodní dokumentaci (Centre de Recherches et de Documentation Européennes et Internationales – [CRDEI](#)). Domnívám se však, že tematika eura začíná být stále častějším a vyhledávaným tématem konferencí i v České republice a ze zkušeností mohu potvrdit, že kvalita diskuzí je velmi vysoká.

Během studijního pobytu ve Francii jsem využila i možnosti osobních konzultací s jednotlivými vyučujícími, a to jak z právnické fakulty, tak z fakulty ekonomie. Využila jsem příležitosti také k diskusím s tanními kolegy doktorandy, kteří se též věnují nebo věnovali obdobné tematice. Tyto velmi obohacující konzultace mě zásadním způsobem ovlivnily a přispěly k mé větší schopnosti nahlížet na problematiku kriticky a z více úhlů pohledu. Bylo tak i mou snahou reflektovat získané znalosti do mé disertační práce a obohatit ji o zahraniční náhled.

1.5 Vymezení základních pojmů

Pro přehlednou orientaci považuji za vhodné definovat klíčové pojmy, jež budou tvořit základní stavební kameny mé disertační práce zaměřené na jednotnou evropskou měnu.

1.5.1. Měna

Etymologicky pochází měna z latinského slova moneta, jehož původ se odvozuje od Juno moneta - jména ochránkyně chrámu na římském Kapitolu, kde Římané zřídili první mincovnu a dali tak název novému nástroji obchodní výměny.⁸

Existuje mnoho definic pojmu měna, a přestože je tento termín všeobecně známý a používaný, není v odborné literatuře chápán jednoznačně. Především existuje více úhlů pohledu, mezi hlavní patří náhled ekonomický a právní. Z ekonomického hlediska může být měna definována jako „složka peněžní zásoby země“⁹, či „národní forma peněz“¹⁰. Podle mého názoru se však jedná o definice příliš úzké, nevystihující celou podstatu tohoto termínu.

Proto bych se přiklonila k následující definici z pohledu právního, podle které můžeme měnu definovat jako *„konkrétní soustavu peněz zavedenou v určitém státě a systematicky upravenou právním řádem tohoto státu“*.¹¹ Měna je tak neoddělitelně spjata se státem a je jedním z atributů státní suverenity. *„Důvod, proč je měna úzce spjata s otázkou státní suverenity (tj. proč si státy postupně usurpovaly monopolní právo emise peněz a proč obvykle se vznikem nových států vznikají i nové měny), spočívá především v tom, že měna umožňuje uvalování tzv. inflační daně - generování výnosu z monopolní emise na úkor uživatelů peněz, kteří čelí poklesu kupní síly.“*¹²

⁸ PRUJA Jean Claude: *Du Statere Gaulois a l'Euro*, Editions Alan Sutton, 2001, s.9.

⁹ PEARCE, David W: *Macmillanův slovník moderní ekonomie*, Victoria Publishing, 1994, s. 267.

¹⁰ REVANDA Zbyněk, MANDEL Martin, KODERA Jan, MUSÍLEK Petr, DVOŘÁK Petr, BRADA Jaroslav: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, Management Press, 1996, s. 29.

¹¹ BAKEŠ/ KARFÍKOVÁ/ KOTÁB/ MARKOVÁ a kolektiv: *Finanční právo*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, Beckovy právnické učebnice, s. 336.

¹² MACH Petr: *Euro versus koruna*, Revue politika, 2007, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/192/euro-versus-koruna>, [cit. 24.9.2012].

Pojem měny je nezbytné odlišit od pojmu peníze, jenž je ekonomickým termínem a může být definován jako „cokoliv, co slouží jako všeobecně přijímaný prostředek směny nebo placení.“¹³ Peníze plní následující hlavní funkce: funkci všeobecného prostředku plateb a převodů, prostředku směny, nositele a prostředku uchování hodnoty a měřítka hodnoty.¹⁴ V dnešní době si pod pojmem peněz představíme především mince a bankovky, nicméně v dávné historii nalezneme i tzv. předmincovní platební prostředky, mezi něž lze řadit kameny, solné tyče, mušle, či drahé kovy, které byly používány jako platidla až do vynálezu mincí.¹⁵

1.5.2. Jednotná měna a měnová unie

Pro účely disertační práce odlišuji pojem jednotná měna od termínu společná měna, který užívám jako širší termín pro situaci, kdy vedle národních měn existuje ještě další, společná měna více států.

Měnová unie navazuje na jednotnou měnu. V historii se setkáváme s pokusy – více či méně úspěšnými – o zavedení měnových unií. Můžeme rozlišit dva základní přístupy – situaci, kdy měnu plně řídí jeden stát a ostatní státy ji používají bez možnosti ji ovlivňovat, nebo měnu řídí více států společně.¹⁶ Ukázkou současné měnové unie je například východokaribská měnová unie s východokaribským dolarem, ten je ale vázán na americký dolar.¹⁷ „Kromě Evropské měnové unie neexistuje žádná jiná měnová unie, v níž by žádný stát nedominoval a zároveň nebyla společná měna ukotvena na jinou měnu.“¹⁸

¹³ FIALOVÁ, Helena, *Malý ekonomický výkladový slovník*. 5. rozš. vyd. Praha: A plus, 1999, s.119.

¹⁴ BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 4. aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s.468-469.

¹⁵ P-Numismatika, dostupné na: <http://p-numismatika.cz/index.php?get=kapitola4>, [cit. 24.9.2012].

¹⁶ MACHALA Karel: *Měnové unie ve světě*, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-13243630-menove-unie-ve-svete>, [cit. 24.9.2012].

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

1.5.3. Jednotná měna euro a hospodářská a měnová unie

„Hospodářskou a měnovou unií se nazývá stádium evropské integrace, které v jednom celku spojuje rozvinutý jednotný trh a měnovou unií“.¹⁹ Pro Evropskou unií (dále i „EU“) je tak měnová unie doplňkem jednotného trhu, umožňující potlačit nejistoty související s měnovými kursy (ztráta kursového rizika) a usnadňující směnu v rámci Evropské unie. Představuje užší spolupráci a obrovský krok kupředu v procesu evropské integrace.²⁰

Jednotnou měnu euro považují za významný evropský projekt, který posílil evropskou integraci a stal se jejím symbolem. Uvědomuji si, že měna je úzce spjata i s národní identitou. Problematice národní identity a eura se věnovalo již mnoho sociálně psychologických výzkumů, jež se shodují, že euro je novým fenoménem, který se liší od národních měn, vzniklých v úzkém historickém kontextu jednotlivých států: euro jako nový symbol sjednocené Evropy se tak nevztahuje k historii, ale výhradně k budoucnosti se slibem transparentnosti a zjednodušení životů občanů.²¹ Mimochodem euro bylo zařazeno i jako jeden ze symbolů Evropské unie ve Smlouvě o Ústavě pro Evropu. Jednotná měna euro je tak podle mého názoru bezesporu jedním z nástrojů k posílení evropské identity mezi občany eurozóny.

Euro plní ovšem i další funkce. Dokumenty Evropské komise vždy vyzdvihovaly tři hlavní výhody jednotné měny: v první řadě přináší transparentci cen, která vede k větší konkurenci a tím udržuje tlak na ceny v eurozóně na nízké úrovni.²² Za druhé, odpadají náklady na výměnu peněz (tzv. transakční náklady), což vede k podpoře vnitro-unijního obchodu jako třetímu benefitu, který zvyšuje zaměstnanost a integruje finanční trhy.²³

¹⁹ Zavedení eura v ČR: Výkladový slovníček, dostupný na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

²⁰ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s.10.

²¹ VYBÍRALOVÁ Andrea: *Národní identita a jednotná měna EU*, 2004, dostupné na: http://veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/psych_vybiralova.doc, [cit. 24.9.2012].

²² SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 17.

²³ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s. 9.

Jsem si vědoma, že v současné době ovšem zaznívá k poslednímu bodu kritika – podle některých názorů bylo záměrem eura posílit konvergenci, ale místo toho nastal pravý opak a vytvořily se rozdíly s velice různými úrovněmi zadlužení a konkurenceschopnosti.²⁴ Dle mého názoru však tyto rozdíly existovaly již před zavedením jednotné měny euro.

Ani očekávání zvýšeného hospodářského růstu nebylo naplněno, jak bylo konstatováno i v samotném oficiálním dokumentu Evropské komise již z roku 2008: *“Tempo hospodářského růstu a zejména růstu produktivity je nižší než v jiných vyspělých ekonomikách”*.²⁵ Domnívám se, že ani po čtyřech letech nelze než tento závěr bohužel potvrdit. Těmito fenomény se ovšem budu blíže zabývat až v následujících kapitolách.

Mezi další negativa lze zařadit především **ztrátu národní měnové suverenity**. V mnoha diskusích politiků zazněla tato nevýhoda jako argument proti přijetí jednotné měny eura (typickým příkladem je Velká Británie). *„Pojem suverenity se vyvinul v novověku a označuje vlastnost státu vykonávat nejvyšší (státní) moc. Pojem pochází z latinského „suprema potestas“ a vyjadřuje, že stát není podřízen žádnému dalšímu subjektu”*.²⁶

Z právního hlediska ovšem považuji za nutné zdůraznit, že se jedná o dobrovolný přenos suverenity, především tedy měnové suverenity, která spočívá ve „výkonu nezadatelných práv nad měnou a měnovou politikou“.²⁷ Jsem toho názoru, že přijetí eura a vstup do eurozóny není ztrátou státní suverenity, ale především jejím výrazem. Nedochází ani ke ztrátě měnové suverenity v úzkém slova smyslu, ale k jejímu převodu na nadnárodní suverénní moc.²⁸ Členský stát se rozhodne pro přesun svých kompetencí, pro transformaci tak, že se nadále podílí na měnových otázkách, ale společně s ostatními členskými státy v rámci jednotné měnové politiky. Fakticky samozřejmě

²⁴ MARINI Adelina: Is it time for a European ministry of finance? 29.8.2011, euinside, dostupné na: <http://www.euinside.eu/en/news/is-it-time-for-a-european-ministry-of-finance>, [cit. 24.9.2012].

²⁵ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s. 2.

²⁶ RAINER Arnold: *Suverenita a evropská integrace*, Evropské právo 9/1998, s. 12.

²⁷ TOMÁŠEK Michal: *Legislativní dopady přijetí eura*, Bankovníctví Ihned, 20.1.2006, dostupné na: http://ihned.cz/1--17636980-000000_print-45, [cit. 24.9.2012].

²⁸ TOMÁŠEK Michal: *Legislativní dopady přijetí eura*, Bankovníctví Ihned, 20.1.2006, dostupné na: http://ihned.cz/1--17636980-000000_print-45, [cit. 24.9.2012].

ovšem členský stát přichází o vlastní nástroje měnové politiky a otázka ekonomické integrace se tak stává velmi citlivou. V následujících kapitolách se otázky suverenity ještě několikrát dotknu, a to v oblasti sankcionování členských států či jako překážky na cestě k těsnější rozpočtové integraci.

A) PRÁVNÍ, EKONOMICKÁ A POLITICKÁ KONSTRUKCE HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE

V následujících kapitolách podrobím analýze konstrukci hospodářské a měnové unie, ve které se prolínají právní, ekonomické i politické aspekty.

2. Historické a politické základy jednotné měny euro

Pro komplexní analýzu jednotné měny euro je podle mého názoru nezbytné provést historický exkurz a pohlédnout na euro jako na politicko-ekonomicko-právní projekt, který se vyvinul v konkrétních historických podmínkách a určil tak základní směry budoucího vývoje. Považuji za nezbytně nutné zaměřit se na zhodnocení historických kroků, předtím, než bude možné pohlédnout na současnou situaci, ve které se začíná zvedat vlna kritiky vůči euru a kdy vyvstávají zásadní otázky ohledně samotné existence jednotné evropské měny. Pro pochopení dnešních událostí je ale předpokladem prvně uchopit počátky tohoto historicky ojedinělého, velkolepého ekonomicko-právního projektu, fenoménu, jímž se jednotná měna euro stala.

Uvědomuji si, že projekt jednotné evropské měny je sice svou podstatou ekonomickým tématem, nicméně politický vliv byl v průběhu dějin tak silný, že často ekonomické argumenty zastínil. „*Vize o spojené Evropě po druhé světové válce byly primárně vedeny politickými plány a doprovázeny ekonomickými úvahami.*“²⁹

2.1. Historické základy

Cesta k jednotné měně euro byla dlouhá a svízelná. Po druhé světové válce relativně dobře fungoval mezinárodní brettonwoodský měnový systém, což je důvodem, proč Římské smlouvy z 50. let myšlenku společné měny ještě neobsahovaly.³⁰ Její kořeny lze nalézt až na počátku 60. let.³¹ Záměr společné měny členských států Evropského hospodářského společenství byl poprvé představen v memorandu Evropské komise

²⁹ AFXENTIOU Panos: *Convergence, the Maastricht Criteria and their benefits*, The Brown Journal of World Affairs, Winter/Spring 2000 – Volume VII, Issue 1, s. 247.

³⁰ Evropská komise: *One Currency for one Europe, The road to the Euro*, 2007, s. 4.

³¹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 15.

z roku 1962³², někdy též označovaného jako „**Marjolinovo memorandum**“.³³ Tehdy však nebyly podniknuty žádné konkrétní kroky.

Na konci 60. let nastalo znovu období měnové nestability, a proto byla roku 1970 vypracována tzv. „**Wernerova zpráva**“³⁴, která navrhovala do deseti let vytvořit v několika etapách Hospodářskou a měnovou unii.³⁵ Na konferenci v Paříži ve dnech 19. a 21. října 1972 představitelé vlád schválili jako cíl postupné uskutečňování hospodářské a měnové unie, ale ani tehdy se však úspěch nedostavil, neboť mechanismus zužování flukтуаčního pásma kurzu měn členských států vůči dolaru (známý také jako „had v tunelu“) se neukázal být efektivní.³⁶

V roce 1975 byla belgickým ministerským předsedou předložena tzv. „**Tindemansova zpráva**“, jež byla koncepcí přechodu k Evropské unii, ale i přes pragmatická hlediska se nestala předmětem bezprostřední iniciativy směřující k další integraci.³⁷

Otázka měnové integrace byla znovu nastolena až roku 1978 usnesením Evropské rady o zřízení Evropského měnového systému.³⁸ Ten byl založen na koncepci stabilních a upravitelných měnových kurzů vůči nové „Evropské měnové jednotce“ (dále i „ECU“), definované jako koš složený z měn členských států v pevně daných množstvích³⁹ s kontrolou fluktuace měn prostřednictvím „Mechanismu směnných kurzů“ (dále i „ERM“).⁴⁰

Až téměř o deset let později - v roce 1987, nastal důležitý krok, kdy vstoupil v platnost **Jednotný evropský akt**⁴¹, v němž se měnové ambice členských států poprvé odrazily v

³² Evropská komise: *Memorandum of the Commission on the Action Programme of the Community for the Second Stage*, COM (62) 300 final, 24. října 1962.

³³ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 17.

³⁴ Report by the Working Group chaired by Pierre Werner on economic and monetary union: Presentation by the Werner group to the Council and the Commission of the final report on the attainment by stages of economic and monetary union in the Community, OJ C 136, 11.11.1970.

³⁵ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 17.

³⁶ Evropská komise: *One Currency for one Europe, The road to the Euro*, 2007, s. 5.

³⁷ Euroskop, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/291/sekce/t-u/>, [cit. 24.9.2012].

³⁸ Brussels European Council Resolution on the establishment of the European Monetary System (EMS) and related matters, 4/5.12.1978, Compendium 1979, s. 42.

³⁹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 19.

⁴⁰ Evropská komise: *One Currency for one Europe, The road to the Euro*, 2007, s. 6.

⁴¹ Jednotný evropský akt je dostupný na: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>

primárním právem.⁴² Hlavním cílem Aktu bylo vytvoření společného trhu. Přitom se neočekávalo, že by takový společný trh byl schopen naplnit svůj potenciál bez společné měny, a proto se členské státy rozhodly obnovit snahy o zřízení Hospodářské a měnové unie. Článek 20 Jednotného evropského aktu upravoval měnové záležitosti a do Smlouvy o Evropském hospodářském společenství tak byla zařazena nová kapitola týkající se spolupráce v hospodářské a měnové politice. Po Wernerově zprávě z roku 1970 tak šlo o druhý pokus.⁴³

Tyto snahy potvrdila roku 1988 Evropská rada pověřením výboru pod vedením Jacquese Delorse,⁴⁴ tehdejšího předsedy Evropské komise, aby navrhl konkrétní etapy směřující k této unii. Výsledná „**Delorova zpráva**“⁴⁵ z roku 1989 definovala cíle měnové unie jako úplnou liberalizaci pohybu kapitálu, plnou integraci finančních trhů, neodvolatelnou konvertibilitu měn, nezvratné zafixování měnových kurzů a možnost nahradit národní měny jedinou měnou.⁴⁶ Zpráva vytyčila tři samostatné, ale na sebe navazující etapy na cestě k tomuto cíli: za prvé stabilizaci vnitřního trhu a odstranění překážek finanční integrace, za druhé založení Evropského měnového institutu, který by posílil spolupráci mezi centrálními bankami, prováděl přípravy na založení Evropského systému centrálních bank a usiloval o ekonomickou konvergenci členských států, a za třetí zafixování finálních měnových kurzů, přechod na společnou měnu a ustavení Evropské centrální banky a Evropského systému centrálních bank s kompetencí nezávisle tvořit měnovou politiku a zavádět závazná rozpočtová pravidla.⁴⁷

Aby tento plán mohl být uskutečněn, bylo zapotřebí provést změny v institucionálním rámci tehdejšího Evropského hospodářského společenství, což znamenalo, že byla nutná revize Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství. Výsledkem byla Smlouva o Evropské unii, která byla podepsána v Maastrichtu roku 1992.⁴⁸ Jedná se o známou tzv. **Maastrichtskou smlouvu**. Dodatky ke Smlouvě o založení Evropského

⁴² MÜLLER-GERBES, Ulrich Fastenrath und Maïke a Unter Mitarbeit von Thomas GROH: *Europarecht*. 2., Auflage. Stuttgart: R. Boorberg, 2004, s. 26.

⁴³ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 20.

⁴⁴ Evropská komise: *One Currency for one Europe, The road to the Euro*, 2007, s. 7.

⁴⁵ Report on economic and monetary union in the European Community by Committee for the study of economic and monetary union chaired by Mr Jacques Delors, April 1989, EC Publications Office 1989.

⁴⁶ Evropská komise: *Phase 3: The Delors Report*, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/road_to_emu9383_en.htm, [cit. 24.9.2012].

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ TOMÁŠEK Michal.: *Právní základy evropské měnové unie*. Praha, Bankovní institut, 1999, s. 43.

hospodářského společenství, přejmenované na Smlouvu o založení Evropského společenství (dále i „SES“), obsahovaly mimo jiné novou kapitolu o hospodářské a měnové politice a řadu důležitých Protokolů, které položily základy Hospodářské a měnové unie (dále i „HMU“) a stanovily časový harmonogram i metody realizace, včetně „maastrichtských konvergenčních kritérií“⁴⁹, jež mají suspenzivní i kumulativní charakter.⁵⁰

Jelikož název nové měny je důležitou součástí příprav na přechod k jednotné měně, neboť částečně předurčuje souhlas veřejnosti s Hospodářskou a měnovou unií, dospěla Evropská rada na svém **zasedání v Madridu** 15. a 16. prosince 1995 k závěru, že jednotná evropská měna ponese název euro.⁵¹ Vycházelo se přitom z požadavku, aby název měny byl stejný ve všech úředních jazycích Evropské unie s přihlédnutím k existenci různých typů abecedy, byl jednoduchý a symbolizoval Evropu.⁵²

Uvědomuji si, že přístup ke konstrukci měnové unie byl do značné míry novátorský. Jedná se o tzv. diferenciovanou integraci. Již Tindemansova zpráva o stavu EU z roku 1975 obsahovala kapitolu o hospodářské a měnové unii a stanovila, že k dosažení cílů je zapotřebí „nového přístupu“, který spočívá ve vytvoření postupného systému integrace.⁵³ Stejně tak Delorova zpráva z roku 1989 ve svém bodě č. 44 zakotvila zásadu umožňující míru flexibility. Realizace HMU je tak charakterizována postupným a pozvolným procesem na základě etap. Jedním z důvodů byla však podle mého názoru jak nedostatečná politická vůle, tak i veřejné mínění, které v podstatě znemožňovalo proces rychlé realizace HMU.

⁴⁹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 21.

⁵⁰ TOMÁŠEK Michal. *Evropské měnové právo*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, xv, s. 50.

⁵¹ Europa: Zasedání Evropské rady v Madridu, 2006, dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/125017_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

⁵² Ibid.

⁵³ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 29.

2.2. Politické základy

V současném období, kdy se nad existencí společné evropské měny vznáší pověstný „Damoklův meč“, z mého výzkumu a exkursu do historie vyplývá, že rozhodující roli v zavedení jednotné evropské měny sehrála politika.⁵⁴ „Projekt společné měny byl často prezentován jako čistě ekonomická strategie, ale přitom jde zjevně o politický projekt Francie a Německa.“⁵⁵ Euro bylo dle mnohých pouze záminkou pro budoucí integraci hospodářské politiky, politickou centralizaci a uchopení moci.⁵⁶

V této souvislosti považuji za důležité připomenout především historické postavení Německa po druhé světové válce – jak upozornil renomovaný investiční bankéř Hans-Jörg Rudloff, Německo se tehdy ocitlo v naprosté izolaci a v projektu Evropské unie a posléze eura našlo naději pro svou budoucnost.⁵⁷ Jednotná měna byla též vnímána jako pojistka míru v Evropě. I oficiální zpráva Evropské komise z roku 2008 připustila, že se nikdy nejednalo o výhradně ekonomický projekt a že „od samého počátku byla HMU považována za klíčový krok v procesu integrace EU.“⁵⁸ To potvrzuje i francouzský politolog Jacques Rupnik, který upozorňuje, že eurozóna vzniká jako jakési federální jádro.⁵⁹ Je zcela nabitelné, že zdrojem dnešních integračních procesů je právě eurozóna.

Na druhou stranu si uvědomuji, že politicky lze najít opodstatnění pro jednotnou měnu i v souvislosti se sjednocením Německé spolkové republiky, neboť existovala reálná hrozba, že se jednotná německá měna stane dominující v Evropě, a bylo tak nutné vytvořit jednotnou evropskou měnu limitující německou autonomii v zájmu evropské integrace.⁶⁰ Současně zde samozřejmě existovaly i ambice konkurovat dolaru a získat postavení významné světové měny.

⁵⁴ SIDEK Mohamed: *Sweden from the Euroland*, European Business Law Review, September/October 2000, s. 370.

⁵⁵ CROUCH Colin: *After the Euro*, Oxford University Press, 2000, s. 25.

⁵⁶ ŠEVČÍK Miroslav: *Nominální kritéria*, in: Euro versus koruna, 2008, s. 119.

⁵⁷ RUDLOFF Hans: *Přežije euro rok 2015?*, Forum HN, Praha, 18.3.2011.

⁵⁸ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s. 15.

⁵⁹ RUPNIK Jacques: Jacques Rupnik, francouzský sociolog, 19.6.2012, Radiožurnál, Dvacet minut radiožurnálu.

⁶⁰ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 34.

V každém případě byly politické tlaky dle mého názoru zásadní a převážily nad argumenty ekonomickými. To vysvětluje i řadu pochybení, zásadních ekonomických nedostatků, které byly přehlíženy. Uvědomuji si, že se jednalo o ojedinělou historickou konstelaci, kterou nebylo možné promarnit, protože hrozilo nebezpečí, že už by se v budoucnosti nemusela opakovat. Německý politik Biedenkopf, který jako jediný volil proti měnové unii ve Spolkové radě, vzpomíná: *„Evropa nebyla připravená na tento epochální krok. Jednotlivé členské země se příliš lišily, co se týče hospodářské výkonnosti. Většina německých politiků si myslela, že euro bude fungovat i bez společných institucí a bez fiskálních transferů. To bylo naivní.“*⁶¹

Jak se na nedávné konferenci shodli přítomní nositelé Nobelových cen za ekonomii, včetně Roberta Mundella a Josepha Stiglitze, projekt jednotné měny v roce 1999 představoval triumf politiky nad ekonomikou.⁶²

Dílčí závěr

Při konstrukci HMU nelze ignorovat historickou dobu, ve které tento projekt vznikl, a zároveň politické tlaky, které za tak zásadním projektem, jako je HMU včetně nové, celoevropské jednotné měny, podle mého názoru nutně existovaly. Tento princip a pohled je ovšem třeba zachovat i dnes. Sama jsem si vědoma toho, jakou zásadní historickou etapou euro dnes prochází a jak politické zájmy formují budoucnost této měny. V tomto okamžiku se euro dostalo na rozcestí a je jasné, že projekt tak, jak byl plánován při počátku svého vzniku, již neodpovídá a nemůže odpovídat současným okolnostem. Každá doba tak jakékoliv projekty formuje ke svému obrazu a přizpůsobuje okolnostem, které nemohly být předpovězeny. Konečný obraz, který bude nakonec stvořen, je tak do značné míry nepředvídatelný, a to i přesto, že je upraven právními normami.

⁶¹ BÖLL Sven: *New Documents Shine Light on Euro Birth Defects*, 5.8.2012, Spiegel online, dostupné na: <http://www.spiegel.de/international/europe/euro-struggles-can-be-traced-to-origins-of-common-currency-a-831842.html>, [cit. 24.9.2012].

⁶² EurActiv: *Eurozóna přežije*, dostupné na: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/eurozona-prezije-mysli-si-nobeliste-009080>, [cit. 24.9.2012].

V případě eura se domnívám, že šlo o významný projekt, který byl však (dáno politickými okolnostmi) uspěchán: politický zájem na jednotné měně byl upřednostněn před promyšlenou ekonomickou konstrukcí a jasnými pravidly jak právního, tak ekonomického charakteru.

3. Právní základy měny euro

Hospodářská a měnová unie se řídí právem Evropské unie, opírající se o dosavadní institucionální rámec a o nezávislou Evropskou centrální banku.⁶³ Je třeba poznamenat, že v počátečních fázích evropské integrace se uvažovalo o uzavření samostatné smlouvy o hospodářské a měnové unii jakožto čtvrtém pilíři Evropské unie.⁶⁴ Tento přístup byl však zamítnut a v tehdejší době bylo upřednostněno, aby se HMU stala nejmladší součástí prvního pilíře EU.⁶⁵ V současnosti se však od rozlišování jednotlivých pilířů v rámci EU již upustilo.

Z pohledu mé disertační práce je klíčová především měnová unie, jejímž těžištěm je jednotná měna euro. To, co odlišuje euro od národních měn, a stejně tak i Evropskou centrální banku (dále i „ECB“) od národních centrálních bank, je nadnárodní status v rámci společenství svrchovaných států.⁶⁶ Měnová suverenita zúčastněných států přešla v souladu s tehdejší Smlouvou o založení ES na nadnárodní úroveň.⁶⁷

Stěžejní právní aspekty HMU se nacházejí v primárním právu EU, konkrétně ve Smlouvách (Smlouva o fungování Evropské unie, Smlouva o Evropské unii) a Protokolech (např. Protokol o kriteriích konvergence), a dále v sekundárním právu EU, v němž mají klíčový význam tři hlavní nařízení, které budu analyzovat níže. Významnou roli hrají i rozsudky Evropského soudního dvora (dále i „ESD“).

Pro úplnost považuji za nutné poznamenat, že ke značným změnám v primárním právu EU došlo na základě Lisabonské smlouvy, která vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009. Smlouva o založení Evropského společenství (dnes Smlouva o fungování Evropské unie) obsahovala mnohá procesní ustanovení týkající se přípravy na zavedení

⁶³ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 29.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ ZAHRADNÍK Petr: *Ekonomické důsledky vstupu do EU* In: AHERN Bertie. *Jsme v Evropě - a co dál?*. Vyd. 1. Editor Monika Pajerová, Václav Nekvapil. V Brně: Petrov ve spolupráci s občanským sdružením ANO pro Evropu, 2004, s. 88.

⁶⁶ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 28.

⁶⁷ Ibid.

jednotné měny, která byla v důsledku obsolentnosti vypuštěna, a naopak došlo i k řadě doplnění a novátorských změn.

Nezanedbatelnou roli hraje i národní právo, a to jednak v souvislosti se zavedením eura jakožto národní měny zúčastněných států, kdy musí být přijata nová legislativa i na úrovni jednotlivých států a řada právních předpisů musí být novelizována, a dále s ohledem na faktickou existenci hotovostní měny euro – to se dotýká především národního trestního práva.

Aktuálně se zvyšuje i význam mezinárodního práva, především v rámci evropské ekonomické integrace a v souvislosti s opatřeními přijímanými členskými státy eurozóny.

3.1. Primární právo

Mezi zdroje primárního práva Evropské unie patří Smlouva o fungování Evropské unie a Smlouva o Evropské unii. Smlouva o Evropské unii obsahuje pouze obecná ustanovení týkající se zásad, orgánů a obecných ustanovení o vnější činnosti Evropské unie a zvláštní ustanovení o společné zahraniční a bezpečnostní politice. Smlouva o fungování Evropské unie naopak velmi podrobně upravuje zásady vnitřní politiky a činnosti EU, obsahuje institucionální i finanční a jiná ustanovení.

Smlouva o Evropské unii (dále i „SEU“) neobsahuje mnoho ustanovení, přesto jsou některá z hlediska mé disertační práce zásadní. Je to předně čl. 3 odst. 4, který stanoví, že „Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro“. Nutno podotknout, že tento článek byl zakotven v důsledku Lisabonské smlouvy. Dřívější právní úprava odkazovala na ECU. Toto ustanovení považuji z důvodu právní jistoty na místě.

Významná je i preambule, ve které se zdůrazňuje, že členské státy jsou odhodlány dosáhnout posílení a konvergence svých hospodářství a zavést hospodářskou a měnovou unii včetně stabilní jednotné měny. V čl. 3 SEU je vyjádřena snaha Unie o

udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství a směřující k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku.

Čl. 13 SEU obsahuje výčet orgánů, který nově zahrnuje i ECB jako orgán Unie. K tomuto rozšíření došlo Lisabonskou smlouvou. Považuji ovšem za nutné poznamenat, že ECB proti svému zahrnutí do výčtu orgánů Unie protestovala s argumentací, že oslabuje její specifické postavení a nezávislost.⁶⁸

Hlavní zdroj ustanovení primárního práva týkající se měny euro a HMU obecně představuje **Smlouva o fungování Evropské unie** (dále i „SFEU“), dříve pod názvem Smlouva o založení Evropského společenství. O hospodářské politice je pojednáno již v části první, ve které je stanoveno, že členské státy koordinují své hospodářské politiky v rámci Unie. Na druhou stranu, jak vyplývá z čl. 3 SFEU, Unie má výlučnou pravomoc v oblasti měnové politiky pro členské státy, jejichž měnou je euro. Dřívější právní úprava výslovně neuváděla oblasti výlučných pravomocí Unie a toto zakotvení (spolu s výpočtem sdílených pravomocí) bylo do SFEU zařazeno v důsledku Lisabonské smlouvy.

Jádro ustanovení se ovšem nachází až v Hlavě III – „Hospodářská a měnová politika“ (čl. 119 – čl. 144), která je členěna do pěti kapitol: hospodářská politika, měnová politika, institucionální ustanovení, ustanovení týkající se členských států, jejichž měnou je euro, a přechodná ustanovení.

Kapitola o hospodářské politice předně ve svém čl. 121 stanoví základní pravidlo, tj. že členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je.

Kapitola o měnové politice zmiňuje Evropský systém centrálních bank (dále i „ESCB“). Ten je blíže rozveden v Protokolu o ESCB a ECB. ESCB je tvořen ECB a národními centrálními bankami. Pro úplnost podotýkám, že národní centrální banky - a to včetně

⁶⁸ ČNB: *Lisabonská smlouva a ČNB*, dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/lisabonska_smlouva/, [cit. 24.9.2012].

České národní banky (dále i „ČNB“) - poukazovaly na omezování významu ESCB jeho úpravou nikoliv v SEU, nýbrž v SFEU, nicméně k těmto připomínkám nebylo přihlédnuto s odůvodněním, že obě smlouvy jsou rovnocenné.⁶⁹ Přestože dle mého názoru z právního hlediska lze považovat obě smlouvy za rovnocenné, jistě nelze popřít i symbolický význam, který úprava v SEU mohla mít.

Kapitola týkající se institucionálních ustanovení byla po přijetí Lisabonské smlouvy podstatně zkrácena, neboť byly nově institucionální záležitosti v oblasti měnové politiky (tedy úprava postavení ECB a ESCB) převedeny z této původní kapitoly do části šesté.⁷⁰ Tato kapitola se tak v dnešní podobě omezuje především na Hospodářský a finanční výbor.

Novou kapitolou je kapitola č. 4 týkající se členských států, jejichž měnou je euro. Lisabonská smlouva zformalizovala tzv. Euroskupinu a zavedla nový čl. 137, který stanoví, že „Pravidla zasedání ministrů členských států, jejichž měnou je euro, jsou stanovena Protokolem o Euroskupině“. Nutno připomenout, že tento protokol je tak novým protokolem, který byl začleněn do primárního práva Lisabonskou smlouvou.

Poslední kapitola pátá se týká postavení členských států, na které se vztahuje výjimka. Jelikož dřívější právní úprava byla velmi nepřehledná, byl díky Lisabonské smlouvě vložen do Smlouvy nový čl. 139, který přehledně vyjmenovává ustanovení, jež se nepoužijí na tyto členské státy, což považuji za praktické.

Významné jsou podle mého názoru i další články Smlouvy, jako například institucionální a finanční ustanovení, konkrétně oddíl 6 týkající se Evropské centrální banky. Díky Lisabonské smlouvě byl zakotven termín Eurosystem, což považuji za správný krok. Pojem je definován v čl. 282: „ECB a národní centrální banky členských států, jejichž měnou je euro, tvoří Eurosystem a řídí měnovou politiku Unie“.

⁶⁹ Vláda ČR: *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy* (leden 2010), dostupné na: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> [cit. 24.9.2012].

⁷⁰ Ibid.

Mezi primární právo, které se zabývá otázkami HMU, patří také protokoly, jak vyplývá z ustanovení článku 51 SEU, který uvádí, že protokoly ke Smlouvám a jejich přílohy tvoří jejich nedílnou součást. Patří mezi ně především Protokol č. 4 o statutu ESCB a ECB, č. 12 o postupu při nadměrném schodku, č. 13 o kritériích konvergence, Protokol č. 14 o eurokupině, č. 15 o některých ustanoveních týkajících se Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a č. 16 o některých ustanoveních týkajících se Dánska.

Přestože Lisabonská smlouva přinesla mnoho nových a pozitivních změn, nedošlo bohužel k úpravě konvergenčních kritérií stanovených v čl. 140, což považuji za promeškanou příležitost.

3.2. Sekundární právo

Smlouva o založení Evropského společenství (dále i „SES“) zajišťovala možnost sekundárních právních předpisů Společenství k těm otázkám HMU, které nebyly vyčerpávajícím způsobem vyřešeny v primárním právu Společenství.⁷¹ Právní základy stojí na níže uvedených třech nařízeních Rady, která byla původně přijata s cílem regulovat zavedení eura v jedenácti prvních členských státech tvořících eurozónu v roce 1999.⁷² Jelikož základ tohoto právního rámce byl ustanoven na zasedání Evropské rady v Madridu v roce 1995, vešel ve známost jako "Madridský scénář" pro zavedení eura.⁷³

3.2.1. Nařízení Rady č. 1103/97

V první řadě se jedná o Nařízení Rady č. 1103/97 o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura ve znění pozdějších předpisů.⁷⁴ Toto nařízení bylo přijato na základě článku 308 SES, jedná se tak ve vztahu k ostatním dvěma nařízením o výjimku. Šlo však o jediný možný způsob řešení, protože základ komunitárního práva podle čl. 123

⁷¹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 29.

⁷² SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 7.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Nařízení Rady (ES) č. 1103/97 ze dne 17. června 1997 o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura, Úř. věst L 162, 19.6.1997, s. 1–3.

SES měl být k dispozici pouze ve chvíli, kdy bude rozhodnuto o tom, které členské státy budou jako první tvořit eurozónu.⁷⁵

Nařízení Rady č. 1103/97 bylo prvním nařízením týkajícím se eura. Ustanovení tohoto nařízení se vztahují jak k dosavadním, tak k budoucím členům eurozóny, neboť nařízení obsahuje ustanovení obecné povahy.⁷⁶ Ve svém čl. 2 nahrazuje toto nařízení všechny zmínky o ECU zmínkou o euru. Čl. 3 obsahuje významnou obecnou zásadu kontinuity smluv ve vztahu k zavedení eura. Články 4 a 5 se týkají obecných aspektů převodních kurzů a pravidel pro zaokrouhlování.⁷⁷ Nařízení však stanoví pouze minimální pravidla ohledně zaokrouhlování a ponechává tak rozhodnutí na národních orgánech, zda přijmou pravidla, která lépe umožní neutrální přechod na jednotnou měnu.⁷⁸

V souvislosti s čl. 5 nařízení je třeba zmínit důležitý rozsudek Evropského soudního dvora ve věci **C-19/03 Verbraucher-Zentrale Hamburg eV vs. O2 Německo** ze dne 14. září 2004.⁷⁹ Předběžná otázka Landgericht München podle čl. 234 SES se týkala výkladu zmíněného čl. 5 nařízení upravujícího zaokrouhlování. Předběžná otázka byla vydána v řízení týkajícím se podmínek, za jakých O2 převádělo na eura a zaokrouhlovalo ceny telefonních volání za minutu, přičemž tyto ceny byly dosud uváděny v německých markách (dále i „DEM“).⁸⁰

V roce 2001 převádělo O2 částky uvedené ve svých smlouvách na eura.⁸¹ To však vedlo ke zvýšení cen za volání v rámci minutového cenového tarifu tak, že 10 minut volání stálo EUR 0,03, tj. 0,59 DEM namísto dosavadních DEM 0,5.⁸² Proto Verbraucher Zentrale došel k názoru, že O2 porušila zásady smluvní kontinuity a nejvyšší možné míry přesnosti při převodu, jak stanoví čl. 5 Nařízení, kde se uvádí, že peněžní částky, které mají být zaplacený či vyúčtovány, budou při zaokrouhlování zaokrouhleny na

⁷⁵ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 8.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Evropský soudní dvůr: Věc C-19/03 - Verbraucher Zentrale Hamburg/O2 Německo, Sbírka rozhodnutí Evropského soudního dvora 2004, s I-08183, odst.34.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid, odst. 2.

⁸¹ Ibid, odst. 11.

⁸² Ibid, odst. 12.

nejbližší cent. Verbraucher-Zentrale tvrdil, že cena za minutu takovou částkou není, protože se jedná pouze o dílčí částku, která zaokrouhlena být nesmí.⁸³ O2 oponovalo, že stejně jako jakákoli cena, i tato představuje částku, kterou má zákazník zaplatit, a proto pod dotčený článek spadá.⁸⁴

Odpověď ESD se opírala o skutečnost, že Nařízení ve svém článku 5 nedefinuje pojmy, a je tudíž nutné vzít v úvahu cíle Nařízení.⁸⁵ Těmi jsou neutrální přechod na euro a co nejvyšší míra přesnosti při převodu.⁸⁶ Soud rovněž konstatoval, že se první věta článku 5 tohoto Nařízení nesmí vykládat extenzivně.⁸⁷ Závěrem je, že jelikož zmíněná částka není reálně vyúčtována či zákazníkem hrazena a nevstupuje žádným způsobem do účetnictví, nepředstavuje peněžní částku ve smyslu článku 5 a nemá být pokaždé zaokrouhlována na nejbližší cent.⁸⁸

Soud také odpověděl na otázku, zda Nařízení brání tomu, aby částky jiné než částky, které mají být zaplacený nebo vyúčtovány, byly zaokrouhleny na nejbližší cent.⁸⁹ Soud uvedl, že ačkoliv Nařízení nemohlo stanovit jednotným způsobem pro všechny členské státy, jaký stupeň přesnosti se požaduje při zaokrouhlení, neznamená to, že tyto operace nepodléhají obecným zásadám kontinuity smluv a neutrality přechodu na euro.⁹⁰ To znamená, že Nařízení takovému zaokrouhlení nebrání, nesmí ale ovlivnit smluvní povinnosti a nesmí mít reálný dopad na ceny, které mají být ve skutečnosti zaplacený.⁹¹

Soud rozhodl, že tudíž náleží předkládajícímu soudu, aby posoudil, zda zaokrouhlení O2 mělo reálný dopad na ceny a zda to mělo za následek porušení smluvních závazků.⁹² Landgericht München následně O2 odsoudil.⁹³ S tímto názorem se plně ztotožňují,

⁸³ Evropský soudní dvůr: Věc C-19/03 - Verbraucher Zentrale Hamburg/O2 Německo, Sbírnka rozhodnutí Evropského soudního dvora 2004, s I-08183, odst.13.

⁸⁴ Ibid, odst.14.

⁸⁵ Ibid, odst. 30.

⁸⁶ Ibid, odst. 32.

⁸⁷ Ibid, odst. 36.

⁸⁸ Ibid, odst. 26.

⁸⁹ Ibid, odst. 44

⁹⁰ Ibid, odst. 49.

⁹¹ Ibid, odst. 53.

⁹² Ibid, odst. 56.

⁹³ At mix.de: *Verbraucherzentrale gewinnt gegen O2*, dostupné na: <http://www.at-mix.de/news/druckversion-artikel-738.html>, [cit. 24.9.2012].

neboť v tomto případě měl výsledek skutečný vliv na ceny, a tím tak došlo k porušení principu neutrálního přechodu na euro.

3.2.2. Nařízení Rady č. 974/98

Nařízení Rady č. 974/98 o zavedení eura⁹⁴ ve znění pozdějších předpisů obsahuje základní ustanovení měnového práva pro eurozónu, protože zakotvuje euro jako měnu a nahrazuje měnu každého ze zúčastněných členských států.⁹⁵

V čl. 2 se uvádí, že měna zúčastněných členských států, s účinností od data přijetí eura, musí být euro, s měnovou jednotkou jedno euro, které se dělí na sto centů. Ustanovení týkající se bankovek a mincí eura jsou obsažena také v čl. 10 a následujících, včetně čl. 12, který stanoví, že zúčastněné členské státy zajistí přiměřené sankce proti padělání a napodobování eurobankovek a euromincí.

Tímto nařízením se zejména uskutečnil tzv. "**Madridský scénář**".⁹⁶ Jelikož toto nařízení vstoupilo v platnost v roce 1999, omezovalo se původně na prvních jedenáct členských států eurozóny a popisovalo scénář přechodu na euro - přechodné období od 1. ledna 1999 do 31. prosince 2001, kdy euro existovalo spolu s národními měnami, a zavedení eurobankovek a euromincí od 1. ledna 2002.⁹⁷ Madridský scénář tedy předpokládal dvoufázový přístup k přechodu na euro.⁹⁸

Během tříletého přechodného období mohla být používána jak jednotka euro, tak národní měnová jednotka, euro však pouze v bezhotovostní podobě. Zavedení eura v hotovosti se uskutečnilo ke dni 1. ledna 2002.

⁹⁴ Nařízení Rady (ES) č. 974/98 ze dne 3. května 1998 o zavedení eura, Úř. věst. L 139, 11.5.1998, s. 1-5.

⁹⁵ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 5.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

Nařízení bylo pozměněno v roce 2005 Nařízením Rady č. 2169/2005⁹⁹ s cílem stanovit pravidla pro zavedení a používání eura v těch členských státech, které přijmou euro po roce 2006.¹⁰⁰ Revidovaná pravidla tak nyní vedle "Madridského scénáře", který byl použit během první vlny členských států eurozóny, umožňují dva nové scénáře přechodu na euro.¹⁰¹

Členské státy si nyní mohou zvolit jednak takzvaný „**scénář velkého třesku**“, při kterém se začátek a konec přechodného období překrývají, což znamená, že datum přijetí eura a datum přechodu na hotovostní euro spadají na stejný den. Je to velice ambiciózní scénář, který klade náročné požadavky na všechny aktéry v ekonomické i administrativní sféře, ovšem má zase celou řadu výhod, včetně eliminace investic nezbytných pro přechodné období.¹⁰² Některé sektory, jako např. finanční instituce či veřejné úřady, jsou totiž po dobu přechodného období povinny operovat jak v národní měně, tak v nově zaváděném euru.¹⁰³ Na rozdíl od první vlny je již navíc k dispozici eurová hotovost a bylo by tedy obtížné zabránit veřejnosti, aby nepoužívala hotovost k platbám.¹⁰⁴ Umělé rozlišování mezi hotovostními a nehotovostními operacemi by navíc pro veřejnost mohlo být považováno za matoucí.

Jako kompromis se nabízí „**postupný (fázový) scénář**“ dovolující po dobu maximálně jednoho roku od zavedení eura odkazovat na národní měnu v právních nástrojích.¹⁰⁵ Jedná se v podstatě o scénář velkého třesku v kombinaci s "obdobím postupného zrušení". Období "postupného zrušení" je podle definice v čl. 1 nařízení Rady obdobím nanejvýš jednoho roku, počínaje dnem přijetí eura. Postupné zrušení reguluje článek 9a, který stanoví, že v právních nástrojích vytvořených během období postupného zrušení se může nadále odkazovat na národní měnovou jednotku. Daný členský stát však může toto období zkrátit.

⁹⁹ Nařízení Rady (ES) č. 2169/2005 ze dne 21. prosince 2005, kterým se mění nařízení (ES) č. 974/98 o zavedení eura, Úř. věst. L 346, 29.12.2005, s. 1–5.

¹⁰⁰ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 3.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

V Nařízení jsou také další nová ustanovení, odlišná od ustanovení vztahujících se na první vlnu vstupujících zemí: pozměněné nařízení například nově obsahuje výslovnou povinnost bank vyměnit peníze bezplatně. Nařízení se mění vždy, když se pro vstup do eurozóny rozhodne nový členský stát. Je tomu tak proto, že čl. 1a uvádí, že datum přijetí eura, datum výměny hotového oběživa a případně období postupného rušení mají být stanoveny v příloze, která je součástí tohoto Nařízení. Poprvé se tak stalo v případě Slovinska Nařízením Rady č. 1647/2006.¹⁰⁶

V souvislosti s tímto Nařízením (a také Nařízením č. 1103/97) je třeba zmínit další důležitý rozsudek ESD ve věci **C-359/05 Estager SA vs. Receveur principal de la recette des douanes de Brive** ze dne 18. ledna 2007.¹⁰⁷ Šlo opět o rozhodnutí o předběžné otázce, tentokrát ze strany soudu Tribunal de grande instance de Brive-la-Gaillarde. Otázka se týkala výkladu obou Nařízení. Spor v původním řízení se týkal zvýšení daně za tunu mouky, krupice a krupičky z měkké pšenice po přechodu na euro.¹⁰⁸

Daň byla zavedena francouzským zákoníkem Code général des impôts a částka byla stanovena na 100 franků (dále i „FRF“) za tunu komodity.¹⁰⁹ V souladu se zákonem vydané "Legislativní nařízení č. 2000-916 upravující hodnotu v eurech některých částek vyjádřených v právních předpisech ve francích" stanovilo výši daně na 16 EUR.¹¹⁰ Tímto způsobem chtěli francouzští zákonodárci aplikovat právní předpisy Společenství o zavedení eura a stanovit tak výši daně.¹¹¹ Estager si však všiml, že výše daně by měla být stanovena na EUR 15,24 a žádal proto o vrácení zbývajících částí daně.¹¹² Francouzská vláda dala najevo, že zmíněná Nařízení nikterak nezmenšila daňovou pravomoc členského státu a jeho schopnost zvyšovat daně.¹¹³

¹⁰⁶ Nařízení Rady (ES) č. 1647/2006 ze dne 7. listopadu 2006, kterým se mění nařízení (ES) č. 974/98 o zavedení eura, Úř. věst. L 309, 9.11.2006, s. 2-3.

¹⁰⁷ Evropský soudní dvůr: věc C-359/05 - Estager SA/Receveur, Sbírka rozhodnutí ESD 2007, strana I-00581.

¹⁰⁸ Ibid, odst. 2.

¹⁰⁹ Ibid, odst. 10.

¹¹⁰ Ibid, odst. 12.

¹¹¹ Ibid, odst. 28.

¹¹² Ibid, odst. 15.

¹¹³ Ibid, odst. 32.

ESD však podle mého správně zdůraznil, že jsou tu nezbytné požadavky právní jistoty a transparentnosti, které umožňují ochranu důvěry hospodářských subjektů v proces zavádění eura.¹¹⁴ To znamená, že tito činitelé by měli být schopni odlišit v právních textech rozhodnutí orgánů členského státu o zvýšení daní od procesu převodu této částky na eura.¹¹⁵

ESD proto rozhodl, že obě Nařízení Rady musí být vykládána tak, že brání národní právní úpravě, která v rozporu s pravidly pro přepočty stanovenými v těchto nařízeních zvyšuje převáděnou částku při převodu výše daně na eura tak, jako tomu bylo v předkládané věci.¹¹⁶ To neplatí v případě, kdy takové zvýšení splňuje požadavky právní jistoty a transparentnosti zaručené těmito nařízeními, což znamená, že dotčené právní předpisy umožňují jasně rozlišovat rozhodnutí orgánů členských států o zvýšení této částky od postupu při přepočtu této částky na eura.¹¹⁷

Domnívám se, že oba zmíněné soudní případy mají velký význam nejen pro členské země, které už euro přijaly, ale také pro ty členské státy EU, které jsou v současné době ve fázi příprav pro přijetí eura. To se týká i České republiky, která naštěstí judikaturu vzala na vědomí a mnohokrát zdůraznila nutnost brát rozhodnutí ESD v úvahu při úpravách národní legislativy.¹¹⁸

Oba soudní případy podle mého názoru dokládají, jak snadno může dojít při zavádění eura k mnoha hraničním případům, kdy je velmi těžké odlišit nárůst cen v důsledku zavedení eura a v důsledku jiných okolností (jako např. zvyšování daně apod.). Považuji proto na místě stručně okomentovat otázku často diskutovanou v souvislosti s přijetím eura, tj. nárůst cen v jeho důsledku. I přes očekávání ekonomů, že přechod na euro nebude mít dopad na ceny, totiž spotřebitelé vnímali realitu opačně.¹¹⁹ Tomu tak

¹¹⁴ Evropský soudní dvůr: věc C-359/05 - Estager SA/Receveur, Sbírka rozhodnutí ESD 2007, strana I-00581.

¹¹⁵ Ibid, odst.35.

¹¹⁶ Ibid, odst. 37.

¹¹⁷ Ibid, odst. 37.

¹¹⁸ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR, 2007*, s. 23.

¹¹⁹ DZIUDIA Wioletta, MASTROBUONI Giovanni: *The Euro Changeover and its Effects on Price Transparency and Inflation*, Journal of Money, Credit, and Banking, Blackwell Publishing, vol. 41(1), 2009, s. 101-129.

bylo v zemích první vlny (např. v Německu se vžilo pro euro populární označení „Teuro“¹²⁰ vzniklé kombinací slova teuer – drahý, a názvu měny). Negativní vnímání inflace se objevilo ale i v následně přistoupiivších státech, např. ve Slovinsku. Občanům se zdálo, že zvýšení cen po přechodu na euro je větší, než by odpovídalo reálné inflaci. Výsledky většiny studií však dokazují, že spotřebitelská představa nárůstu cen po přijetí eura byla mylná.¹²¹ Mnohé instituce, včetně Eurostatu, došly k závěru, že zavedení eura mělo pouze velmi omezený efekt na celkovou inflaci. Nicméně existuje i studie, ze které vyplývá, že zavedení eura mělo distorční efekt na ceny, především levnějšího zboží, které mělo vyšší inflaci. Ze studie dále vyplývá, že tento trend byl silnější v zemích, v nichž spotřebitelé shledávali transakce v nové měně jako problematické.¹²² Každopádně zkušenost ukázala, že nejen označování cen v původní měně a v eurech (které musí být zakotveno v národní legislativě), ale také protiinflační opatření a dohody o spravedlivých cenách pomohou vyřešit tento problém.¹²³

3.2.3. Nařízení Rady č. 2866/98

Nařízení Rady č. 2866/98 o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských zemí přijímajících euro¹²⁴ zakotvuje ve svém čl. 1 neodvolatelně fixní přepočítací koeficienty pro každý zúčastněný členský stát. Přepočítací koeficienty zemí, které euro přijaly v první vlně, byly stanoveny 31. prosince 1998. Toto nařízení se mění pokaždé, když pomine výjimka nového členského státu, a stanoví se tedy nový přepočítací kurz.¹²⁵ Poprvé se tak stalo v případě Řecka Nařízením Rady č. 1478/2000.¹²⁶

¹²⁰ SCHÄDER Barbara: *Der Anfang vom Ende der D-Mark*, Dresden Neuste Nachrichten, Nr. 102, 2.5.2008, s. 8.

¹²¹ DÉVOLUY Michel: *L'euro est-il un échec ?*. 2e éd. Paris: la Documentation française, 2012, s. 123.

¹²² DZIUDIA Wioletta, MASTROBUONI Giovanni: *The Euro Changeover and its Effects on Price Transparency and Inflation*, Journal of Money, Credit, and Banking, Blackwell Publishing, vol. 41(1), 2009, s. 101-129.

¹²³ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 6.

¹²⁴ Nařízení Rady (ES) č. 2866/98 ze dne 31. prosince 1998 o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro, Úř. věst L 359, 31.12.1998, s. 1-2.

¹²⁵ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s.14.

¹²⁶ Nařízení Rady (ES) č. 1478/2000 ze dne 19. června 2000, kterým se mění Nařízení (ES) č. 2866 o přepočítacích koeficientech mezi eurem a měnami členských států přijímajících euro, Úř. věst. L 359, 7.7.2000, s. 1-2.

3.3. Národní právo

Uvědomuji si, že i přesto, že právní rámec EU tvoří základ pro zavedení eura, nezahrnuje všechny aspekty, a proto v některých případech musí národní zákonodárci přijmout dodatečná vnitrostátní ustanovení, přičemž je třeba rozlišit mezi situací, kdy právní předpisy EU jasně vybízí k přijetí vnitrostátního práva, a případy, kdy to může být pouze vhodné.¹²⁷ Euro ovlivňuje národní legislativu v různých právních oblastech, jako je ústavní právo, finanční právo či trestní právo.

Rozlišujeme také právní předpisy, jež jsou relevantní pouze pro členské státy v eurozóně, a předpisy, jež musí přijmout všechny členské státy EU. Do první kategorie řadíme zákony nutné k zajištění přechodu na novou měnu euro. Jedná se o tzv. „Euro Adoption Acts“ upřesňující podmínky po přijetí eura.

Druhou kategorií jsou právní předpisy týkající se všech členských států - například v oblasti trestního práva musí každý zajistit přiměřené sankce proti padělání a napodobování eurobankovek a euromincí.

Oblast ochrany eura se řídí především nařízením Rady č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření nezbytná k ochraně eura proti padělání. Nařízení nemohlo upravovat trestní sankce, protože se jednalo o akt prvního pilíře a nikoliv třetího, z něhož vyplývala spolupráce v trestních věcech.¹²⁸ Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k přijetí "Rámcového rozhodnutí Rady o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura"¹²⁹, což bylo v té době jediným možným nástrojem, jak koordinovat trestněprávní stránku boje proti padělání.¹³⁰ Rámcové rozhodnutí jako nástroj má ovšem svá úskalí – je totiž aktem mezivládním a nelze z něho tedy vynucovat přímý účinek.¹³¹ Stejně jako směrnice tak rámcové rozhodnutí zavazuje státy pouze co do výsledku, jehož má být dosaženo.

¹²⁷ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 27.

¹²⁸ TOMÁŠEK Michal: *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 23.

¹²⁹ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zavedením eura, 2000/383/SVV, Úř. Věst. L 140, 14.6.2000, s. 1.

¹³⁰ TOMÁŠEK Michal: *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 22.

¹³¹ Ibid.

Evropská komise vydala tři zprávy týkající se implementace rámcového rozhodnutí. Poslední zpráva z roku 2007 obsahuje podrobné hodnocení provádění rámcového rozhodnutí ve všech 27 členských státech.¹³² Došlo se k závěru, že provedení rámcového rozhodnutí Rady je třeba posuzovat jako celkově uspokojivé, navzdory některým selháním, jejichž soupis byl pořízen. Například v případě sankcí se zjistilo, že téměř všechny členské státy dodržují článek 6 odst. 2 rámcového rozhodnutí, podle kterého činy padělání a pozměňování peněz musí být trestány odnětím svobody, přičemž maximální sazba nesmí být nižší než osm let.¹³³ Právní předpisy Finska, Švédska a Litvy obsahují omezující kritérium pro uplatnění nejvyšší sazby, jímž je závažnost porušení zákona.¹³⁴ Přestože to není v pravém slova smyslu selhání při transpozici rámcového rozhodnutí, existuje nebezpečí, že při takovéto právní úpravě se maximální sazba bude aplikovat zcela výjimečně.¹³⁵ Právní předpisy, kdy je v Estonsku nejvyšší sazba stanovena na šest let a v Maďarsku na pět let v případě padělání mincí, nejsou v souladu s kritérii rámcového rozhodnutí.¹³⁶

Pokud jde o odpovědnost právnických osob či o sankce podle čl. 8 a 9 rámcového rozhodnutí, ustanovením obecně podle zprávy Komise v roce 2007 vyhovělo dvacet členských států.¹³⁷ Česká republika (dále i „ČR“), Portugalsko a Slovensko v té době dosud nepřijaly opatření nutná pro dosažení souladu s články a Velká Británie svou právní úpravu nenovelizovala.¹³⁸ Právní předpisy Španělska a Lucemburska neobsahují žádná ustanovení týkající se pokut, přestože jsou vyžadována podle čl. 9. Tyto státy však na druhé straně stanoví sankce, které jdou nad rámec znění rámcového rozhodnutí, jako např. pozastavení činnosti nebo likvidace právnické osoby.¹³⁹

Nutno doplnit, že Česká republika učinila od roku 2007 pokrok, neboť zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v § 238 stanoví, že se ochrana

¹³² Evropská Komise: Třetí Zpráva Komise založená na článku 11 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zavedením eura {SEK(2007)1158}, KOM/2007/0524.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

poskytuje též penězům a platebním prostředkům jiným než tuzemským. S účinností od 1.1.2012 je v českém právním řádu též zakotvena trestněprávní odpovědnost právnických osob.

Jak je patrné z analýzy popsané výše, mezi jednotlivými národními právními úpravami existují rozdíly. Z tohoto důvodu v říjnu 2011 Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF) navrhl posílení ochrany eura proti padělání s trestněprávními sankcemi.¹⁴⁰ V důsledku Lisabonské smlouvy došlo k novelizaci čl. 83 SFEU, která stanoví, že lze určit formou směrnic pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí v oblastech mimořádně závažné trestné činnosti, mezi něž spadá i padělání platebních prostředků. Mezi některé návrhy patří i přeměna rámcového rozhodnutí do podoby směrnice. Jako právní základ připadají v úvahu především zmíněný čl. 83 SFEU, týkající se justiční spolupráce v trestních věcech, a čl. 133 SFEU ohledně měnové politiky umožňující přijímat opatření nezbytná pro používání eura jako jednotné měny.

ECB vydává pololetní informace týkající se padělání. Z tisková zpráva z července 2012 vyplývá, že „v první polovině roku 2012 bylo z oběhu staženo celkem 251 000 padělaných eurobankovek.“¹⁴¹ Pro zajímavost tabulka níže ilustruje procenta padělaných bankovek. Nejčastěji padělanou je dvacetí eurová bankovka.

Tabulka č. 1. – Přehled padělaných eurobankovek za druhé pololetí roku 2011

Hodnota	€5	€10	€20	€50	€100	€200	€500
Procento padělků	0.5%	1.0%	47.5%	32.5%	16.0%	2.0%	0.5%

Zdroj: ECB: *Pololetní informace o padělání eurobankovek*, 16. července 2012, dostupné na: <http://www.ecb.int/press/pr/date/2012/html/pr120716.cs.html>, [cit. 24.9.2012].

¹⁴⁰ Evropská Komise: *Reinforcing the protection of the euro against counterfeiting with criminal law sanctions*, Roadmap, No.1, 09/11.

¹⁴¹ ECB: *Pololetní informace o padělání eurobankovek*, 16. července 2012, dostupné na: <http://www.ecb.int/press/pr/date/2012/html/pr120716.cs.html>, [cit. 24.9.2012].

Dílčí závěr

Právní základ měny euro byl založen na dosavadní právní konstrukci Evropské unie. Stěžejní ustanovení se tak nacházejí v primárním právu EU a klíčové je i právo sekundární. Vzhledem k tomu, že měna euro se stala integrální součástí komunitárního práva (dnes práva EU), významná je i judikatura Evropského soudního dvora. Ke změnám v primárním právu EU došlo na základě Lisabonské smlouvy, která vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009, přesto se domnívám, že nebyla využita příležitost k radikálnějším změnám (např. ohledně Maastrichtských kritérií), které mohly být provedeny.

4. Chybná právní a ekonomická konstrukce?

Při bližším pohledu na konstrukci HMU jsem zaznamenala některé zásadní nedostatky, které jsou povahy ekonomické i právní. Z hlediska čistě ekonomického budu analyzovat předpoklady pro správné fungování měnové unie. V rámci měnové unie můžeme na základě ekonomické teorie vyzdvihnout hlavní ekonomický předpoklad: měnová unie by měla být optimální měnovou oblastí. Při prvním pohledu na evropskou HMU mohu konstatovat, že tato podmínka nebyla splněna. Do jaké míry a jak velký to představuje problém, budu analyzovat v následující kapitole. Z hlediska ekonomického i právního zhodnotím nastavení vstupních kritérií, tj. především hospodářská konvergenční kritéria, jež jsou zakotvena v Maastrichtských kritériích. Obdobně budu analyzovat i Pakt stability a růstu, jako nástroj kontroly po vstupu do eurozóny. V obou případech pozornost zaměřím i na problematiku sankcí. Konečně je tu i předpoklad správného fungování měnové unie, jež by měla být založena na společné monetární a fiskální politice. Do jaké míry je tento předpoklad naplněn a jakou roli hraje v hospodářské politice ECB, rovněž rozeberu v následující kapitole.

4.1. *Optimální měnová oblast*

Optimální měnová oblast, v originále Optimum Currency Area (dále i „OCA“) je definována jako „*uskupení zemí (oblast), v němž přínosy spojené s použitím společné měny převáží nad náklady.*“¹⁴² Existují tři hlavní ekonomická a tři politická kritéria pro optimální měnovou oblast. První z kritérií bylo předloženo kanadským ekonomem Robertem Mundellem, jenž za teorii OCA získal Nobelovu cenu, který jako první formuloval pojem OCA a který vychází z principu, že náklady sdílení téže měny budou eliminovány, pokud budou faktory produkce, kapitálu a práce plně mobilní přes hranice.¹⁴³ Pro EU je zásadní především **mobilita pracovní síly**.

¹⁴² LACINA Lubor. *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 3.

¹⁴³ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 322.

Druhé kritérium, jež vyjádřil ekonom Peter Kenen, věnuje pozornost asymetrickým šokům, definovaným jako šoky, které postihují pouze určitou národní ekonomiku či které vyvolávají v různých ekonomikách diferencované dopady a nejvíce ohrožují státy specializující se na úzký profil výroby, jako např. africké státy v měnové unii s CFA frankem.¹⁴⁴ Asymetrické šoky jsou ekonomy považovány za závažnou komplikaci při provádění společné měnové politiky.¹⁴⁵ Je otázkou, do jaké míry je měnový kurz nástrojem absorpce asymetrických šoků a od toho se též odvíjí odpověď na otázku, jak velká je ztráta v případě, že se měnového kurzu stát vzdá. Tradiční teorie OCA přikládají významu měnového kurzu velkou roli. Existují ovšem i jiné možnosti, jak se asymetrickým šokům vyhnout, či jejich pravděpodobnost snížit. Aby se měnová unie dostala do problémů, musí být šok velký a nesouměrný, čili pro snížení pravděpodobnosti asymetrických šoků, musí členské státy měnové unie **diversifikovat produkci** a vyrábět podobné zboží.¹⁴⁶ Jinými slovy země, jejichž produkce a vývoz jsou široce diversifikovány a mají podobnou strukturu, tvoří OCA.¹⁴⁷

Třetí kritérium, jež prezentoval ekonom Ronald McKinnon, se týká **otevřenosti ekonomiky** a vychází z principu, že země, které jsou velmi otevřené vůči obchodu a významně obchodují mezi sebou, tvoří optimální měnovou oblast.¹⁴⁸

Vedle těchto tří ekonomických kritérií existují ještě kritéria politická: **kritérium transferu** (země, které souhlasí, že si budou navzájem kompenzovat šoky, tvoří OCA), **kritérium jednotnosti preferencí** (členské státy měnové unie musí souhlasit se způsobem, jak se vypořádat se šoky, a musí dosáhnout širokého konsensu) a **kritérium solidarity** (když společná měnová politika vede ke konfliktům národních zájmů, pak země, které tvoří měnovou unii, musí akceptovat vzniklé náklady ve jménu společného osudu).¹⁴⁹

¹⁴⁴ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 322.

¹⁴⁵ Zavedení eura v ČR: Výkladový slovníček, dostupný na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

¹⁴⁶ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 322.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid.

Závěry studií, zda je Evropa optimální měnovou oblastí, se víceméně shodují na výsledku, že ne. Většina členských zemí splňuje kritérium otevřenosti a diversifikace, ovšem ztroskotává na mobilitě pracovní síly a na fiskálních transferech.¹⁵⁰ Proto je naopak jednotná měna příznivá pro americkou ekonomiku, protože má tři rysy, které stále chybějí v EU: flexibilita mezd, vysoká mobilita pracovní síly a automatické fiskální transfery z centrální vlády.¹⁵¹

Je otázkou, jak závažný je tento závěr pro fungování a budoucnost eurozóny a zda rozdíly v jednotlivých členských státech představují zásadní překážku pro měnovou unifikaci. Podle názorů některých ekonomů bývají tradiční teorie OCA příliš pesimistické ohledně možnosti států zapojit se do měnové unie.¹⁵² Předně je tu otázka role měnového kurzu jako nástroje k absorpci asymetrických šoků. Podle nejnovějších studií je tato schopnost slabší, než jak vyplývá z klasické teorie OCA a měnové kurzy mohou být i zdrojem makroekonomických poruch namísto nástrojů makroekonomické stabilizace.¹⁵³

Stojí za to také připomenout tzv. hypotézu **endogenity měnové unie**. „*Uvedený přístup argumentuje, že samotné členství v měnové unii urychluje vytváření atributů optimální měnové oblasti a z toho pak logicky vyplývá, že měnovou unii mohou zakládat i země s nedostatečně vyvinutými atributy OMU*“.¹⁵⁴ Opačný názor zastává významný monetární ekonom Paul Krugman, který se naopak domnívá, že hlubší obchodní integrace povede ke zvýšení možnosti výskytu asymetrických šoků.¹⁵⁵

Summa summarum, evropská měnová unie nebyla založena na teorii optimální oblasti. Kloním se však k převažujícímu závěru doktríny, že tento fakt nemusí tvořit existenciální překážku pro eurozónu, byť rozdíly v členských státech její fungování

¹⁵⁰ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 322.

¹⁵¹ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s. 126-128.

¹⁵² GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 55.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Zavedení eura v ČR: Výkladový slovníček, dostupný na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

¹⁵⁵ ROZMAHEL Petr: *Význam endogenity teorie optimálních měnových oblastí v procesu evropské měnové integrace*, Národohospodářský obzor, 1-2/2008, s. 53.

samozřejmě do značné míry ztěžují. Tyto rozdíly jednotlivých členských zemí existovaly a stále existují a nezmizely ani nezmizí vstupem do měnové unie. Tudíž považují za klíčové se s těmito fakty vypořádat a jsem toho názoru, že to bylo v začátcích měnové unie zanedbáno. Jak navrhuje světoznámý ekonom belgického původu Paul de Grauwe, existují dvě strategie řešení: vytvořit trhy více flexibilními či uspíšit proces politické unie.¹⁵⁶

4.2. Kritéria vstupu do eurozóny

Členství v Evropské unii neznamená automaticky i členství v eurozóně. Před vstupem do eurozóny musí členské státy splnit kritéria, jež jsou právního a ekonomického charakteru. Slouží k zajištění, aby bylo právní a ekonomické prostředí členského státu dostatečně připraveno na přijetí jednotné měny a mohlo se bez problémů začlenit do měnového režimu eurozóny.¹⁵⁷

4.2.1 Maastrichtská kritéria

Státy, které usilují o zavedení eura, musí splnit soubor ekonomických ukazatelů, tzv. konvergenční kritéria, jež byla stanovená v Maastrichtu v roce 1992 ve Smlouvě o založení Evropského společenství a odkud též plyne jejich souhrnný název, Maastrichtská kritéria.¹⁵⁸ Tato kritéria se skládají ze čtyř následujících podmínek vyplývajících z čl. 140 SFEU, z Protokolu o kritériích konvergence a z Protokolu o postupu při nadměrném schodku:

1) Cenová stabilita

Členský stát musí vykazovat dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků.

¹⁵⁶ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 56.

¹⁵⁷ Evropská komise: *Přijímání eura*, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/index_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

¹⁵⁸ Evropská komise: *Maastrichtská kritéria pro přijetí eura*, dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/euro/maastichstka_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

2) Dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí

Veřejný rozpočet nesmí vykazovat nadměrný schodek:

- (i) poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje 3%; a
- (ii) poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje 60%.

3) Účast v mechanismu směnných kurzů

Musí být dodrženo normální flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči euru.

4) Konvergence úrokových sazeb

V průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nesmí překročit o více než 2 procentní body úrokové sazby nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků.

Maastrichtská kritéria podrobím analýze ze dvou úhlů. Obsahově a formálně. Z hlediska obsahového se jedná o otázku, zda byla kritéria nastavena správně a zda naopak některé kritérium nebylo opomenuto. Tuto otázku nám zodpoví ekonomická teorie. Druhou stranou mince je formální stránka a dodržování kritérií, ať už jsou obsahově nastavena správně či nikoliv. To je již otázka právní a s ní souvisí i možné sankce pro případ nedodržení.

4.2.1.1. Obsahové hledisko

Podle mnohých ekonomů, byla Maastrichtská konvergenční kritéria nastavena zcela nahodile.¹⁵⁹ Ekonomické teorie počítají s jinými podmínkami pro měnovou unii, jako je flexibilita pracovního trhu, mobilita pracovníků, otevřenost ekonomiky, diversifikace a fiskální transfery, které jsou základními kritérii optimální měnové oblasti. Maastrichtská kritéria jsou naopak zaměřena na makroekonomickou konvergenci, přestože

¹⁵⁹ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s. 126-128.

ekonomické teorie zdůrazňují především mikroekonomické podmínky pro úspěšnou měnovou unii.¹⁶⁰

Významnou roli v prosazení a formulaci Maastrichtských kritérií sehrálo Německo, které přikládalo velký význam cenové stabilitě. **Inflační kritérium** bylo nastaveno především ze strachu, že budoucí měnová unie bude inflační. Pro Německo byla otázka inflace významná, a tak byly státy nuceny snížit inflaci na německou hranici.¹⁶¹ Nejasná je formulace „nejlepších výsledků“. Ve skutečnosti nejlepšími hodnotami inflace není nutně země s nejnižší inflací, ale spíše země s inflací nejbližší k inflačnímu cíli ECB, což je hodnota inflace nižší, ale blízká 2%.¹⁶² Podle mého názoru není toto kritérium jasně formulované a pojem „nejlepších výsledků“ by měl být z hlediska právní jistoty definován přímo v kritériu, které by tak mělo být výstižné, jasné a přesné.

Kritérium veřejných financí (dluh a deficit) ve skutečnosti opět souvisí s inflací. Kritérium nebylo zavedeno proto, že by státy s vysokým dluhem či deficitem nemohly tvořit měnovou unii, ale proto, že povolení vstupu takovýmito zemím zvyšuje risk vyšší inflace v budoucnosti HMU.¹⁶³ Kritérium veřejných financí má samozřejmě své opodstatnění - kde ovšem dochází k nejasnostem, je důvod nastavení prahu na 3% a 60%. To vedlo mnoho ekonomů k závěru, že se jedná o formu „voodoo ekonomie“. ¹⁶⁴ Jako vysvětlení pro práh 60% bývá předkládáno, že se jednalo o průměrnou hodnotu poměru dluhu k HDP v EU v roce 1991, kdy probíhala jednání o obsahu Maastrichtské smlouvy.¹⁶⁵ Toto vysvětlení však nemohu akceptovat jako reálný ekonomický argument, který by sledoval za cíl vytvoření fungující měnové unie. Osobně považuji zakotvení dluhu za velmi diskutabilní kritérium a v takovéto výši už vůbec zcela nepřijatelné. V dostupných oficiálních materiálech navíc zcela chybí logické, racionální a ekonomické vysvětlení nastavení prahu 60%, což považuji z právního hlediska za opomenutí porušující princip transparentnosti.

¹⁶⁰ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 145.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² ŠPIDLA Vladimír: Spor Maďarska a EU: Debatě české politice chybějí znalosti, 23. 01. 2012, dostupné na: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/vladimir-spidla.php?itemid=15369>, [cit. 24.9.2012].

¹⁶³ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 148.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 492.

Je také otázkou, zda nemělo být raději prosazeno kritérium vyrovnaného veřejného rozpočtu – podle mého názoru určitě ano. Neměl by být důvod povolovat tak velký rozpočtový deficit. „*Limit pro meziroční růst deficitu veřejných financí 3% se jeví pro růstovou fázi hospodářského cyklu jako nepřijatelný, protože umožňuje zvyšovat dluh země, ačkoliv by měla být generována kladná salda bilance vytvářející rezervy pro využití v hospodářské recesi.*“¹⁶⁶ Navíc z ekonomických studií vyplývá, že tato kritéria nejsou zárukou dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí.¹⁶⁷ Z mnoha studií vyplývá, že tato dvě fiskální kritéria byla politická, neboť s přijetím eura stát již tak ztrácí nástroje monetární politiky, tudíž by bylo z politického hlediska nepřijatelné limitovat též fiskální politiku státu.¹⁶⁸

Kritérium stability devizového kurzu bylo zavedeno z obavy, aby členské státy nemanipulovaly se svými kurzy tak, aby byly nastavené jako výhodnější, tedy snížené, což by tak umožnilo zvýšit konkurenční pozici.¹⁶⁹ Pro úplnost připomínám, že „*vzhledem k tomu, že kurzové kritérium bylo zformulováno v době platnosti úzkých flukтуаčních pásem ERM, kdy se za normální považovalo rozpětí $\pm 2,25$ % (rozšířené ovšem později na ± 15 %), je při vyhodnocování kurzové stability kladen důraz na pohyb měnového kurzu v blízkosti centrální parity.*“¹⁷⁰

Kritérium úrokových sazeb vzniklo z přesvědčení, že právě tato sazba je symptomem udržitelnosti ekonomických výsledků v oblasti cenové stability v jednotlivých zemích Unie.¹⁷¹ Vedle toho existoval i politický důvod: Německo se obávalo, že při relativně nízkém úroku z jeho státních dluhopisů – ve srovnání s úrokem v jiných státech EU – by mělo problém umístit dluhopisy na finančních trzích.¹⁷² Uvědomuji si, že pro členské státy jako jsou Španělsko, Irsko, Portugalsko a Itálie, kde bývaly úrokové sazby velmi vysoké, přispělo snížení sazeb k ekonomickému boomu. Na druhou stranu však došlo

¹⁶⁶ CZESANÝ, Slavoj a Zdenka JOHNSON. *Ekonomický cyklus, hospodářská politika a bohatství zemí*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012, s. 94.

¹⁶⁷ DOLENC Primož: *Doubtful sustainability of Public Finances in Slovenia*, Prague Economic Papers, 3/2006, s. 268-281.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 145.

¹⁷⁰ Zavedení eura v ČR: Výkladový slovníček, dostupný na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

¹⁷¹ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 149.

¹⁷² Ibid.

v některých případech k přehřátí ekonomiky a vytvoření bublin. Jinými slovy do ekonomiky těchto zemí byly vysílány chybné signály.

Summa summarum, představa vstupních konvergenčních kritérií byla jistě - přinejmenším z části - vedena myšlenkou zabezpečení či alespoň zvýšení pravděpodobnosti, že bude měnová unie do budoucna stabilní. Z dnešního pohledu ovšem Maastrichtská kritéria považuji za nedostatečná. Kritéria měla být podle mého názoru minimálně doplněna o další ekonomické ukazatele – například nejsou zastoupena kritéria reálné ekonomiky, jako je ekonomická úroveň indikovaná pomocí HDP na obyvatele, ukazatele nezaměstnanosti, míry národních úspor aj.¹⁷³ Vedle toho měl podle mého názoru každý stát projít i komplexním testem optimální měnové oblasti (takový test by si každý stát financoval sám, byl by ovšem prováděn nezávislou evropskou institucí). Koneckonců, Velká Británie se vydala podobným směrem, když realizovala svých pět ekonomických testů. Uvědomuji si, že „splnění Maastrichtských konvergenčních kritérií samo o sobě neznamená zajištění sladění ekonomiky dané země s eurozónou v takové míře, aby přijetí eura přineslo vstupující zemi více přínosů než nákladů.“¹⁷⁴

Z mého výzkumu tak vyplývá, že Maastrichtská kritéria byla podřízena aktuální politické situaci a ekonomickému vývoji státu v době tvorby měnové unie, leč tomu mělo být podle mého názoru naopak – Maastrichtská kritéria měla být nastavena objektivně a měla sloužit jako čistě ekonomicko-právní kritéria, která měla být definována tak, aby zajišťovala stabilitu a budoucnost měnové unie, což se nestalo.

4.2.1.2. Formální hledisko

Má první výhrada souvisí s nepřehledností a nejasností Maastrichtských kritérií, kdy jednotlivá ustanovení odkazující na další články a protokoly vedou k nejednoznačnosti omezující právní jistotu. K nejasnostem dochází podle mého názoru jak v rámci

¹⁷³ CZESANÝ, Slavoj a Zdenka JOHNSON. *Ekonomický cyklus, hospodářská politika a bohatství zemí*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012, s. 94.

¹⁷⁴ LACINA Lubor. *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 249.

jednotlivých ustanovení, jak je tomu např. u kritéria inflace, jež postrádá upřesnění pojmů, tak obecně s ohledem na interpretaci kritérií, která nebyla explicitně řešena. Bohužel ani Lisabonská smlouva tuto situaci nikterak nenapravila, což považuji za chybu.

Kritikou jsou tak hlavně zasaženy jednak nejasnosti a rozpory v **interpretaci** konvergenčních kritérií, jednak i zřejmá nedůslednost v jejich implementaci.¹⁷⁵ Smlouva totiž nestanovila, zda se mají konvergenční pravidla interpretovat striktně anebo liberálně, což na celý proces přijímání jednotné měny vrhá stín právní nejistoty.¹⁷⁶ V této souvislosti považuji za důležité připomenout ne zcela známé a velmi opomíjené rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z roku 1993 (tzv. Maastrichtské rozhodnutí), ve kterém soudci vyjádřili obavu, že konvergenční kritéria obsažená v Protokolu mohou být „uvolněná“, a proto je soud interpretuje úzce a odmítá jakýkoliv automatismus směřující k měnové unii. Spolkový ústavní soud tak odkázal zřetelně na důležitost striktního dodržení konvergenčních kritérií. *„Stále více se však prosazuje názor, že konvergenční kritéria je třeba splnit nikoliv striktně, nýbrž pouze přibližným způsobem“.*¹⁷⁷ Tento názor Spolkový Ústavní soud odmítl jako protiústavní, protože Spolkový sněm mohl realizovat převod měnových kompetencí na nadnárodní úroveň pouze za podmínky striktního zachování konvergenčních kritérií. *„Spolková vláda musí proto v současné době dbát na striktní dodržení těchto kritérií a nesmí se podílet na procesu, který by tyto požadavky stability relativizoval.“*¹⁷⁸ Tento vývoj bohužel nenastal a považuji za politováníhodnou chybu, že princip striktní interpretace nebyl vložen přímo do ustanovení primárního práva..

Ohlédnou-li se zpět do historie, nacházím odpověď. Maastrichtská kritéria byla ve skutečnosti více politickým instrumentem, nežli ekonomickým opatřením. Následující fakta týkající se první vlny členských států (Belgie, Německo, Irsko, Španělsko, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Rakousko, Portugalsko a Finsko, přičemž do této vlny je zahrnováno i Řecko, byť přistoupilo později) jsou podle mého názoru

¹⁷⁵ SIDEK Mohamed: *Sweden from the Euroland*, European Business Law Review, September/October 2000, s. 368.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ ARNOLD Rainer: *Euro a ústavní právo Spolkové republiky Německo*, Evropské právo 6/1998, s. 13.

¹⁷⁸ Ibid.

alarmující: Rok před vstupem nesplňovalo kritérium 60% veřejného dluhu sedm z dvanácti zemí, (konkrétně Německo, Řecko, Rakousko, Belgie, Španělsko, Itálie a Nizozemí).¹⁷⁹ Smlouva sice akceptuje překročení limitu, ale pouze za předpokladu, že se poměr snižuje. To ovšem nebyl případ Německa, Řecka a Rakouska, kdy jejich dluh narůstal.¹⁸⁰ Dluh se snižoval pouze v případě Belgie, Španělska, Itálie a Nizozemí. Smlouva ovšem dále stanoví, že se poměr musí nejenom snižovat, ale i blížit uspokojivým tempem k referenční hodnotě. Toto kritérium už nesplňovala ani Itálie ani Belgie. „Podle striktní interpretace Smlouvy by tak státy jako Rakousko, Belgie, Německo, Itálie ani Řecko bývaly neměly vstoupit do měnové unie.“¹⁸¹

Co se týká schodku veřejných financí, limit 3% překračovalo Španělsko a Řecko. Zatímco v případě Španělska by se dalo argumentovat, že se jednalo o výjimečnou a dočasnou situaci v souladu se Smlouvou, v případě Řecka již nikoliv.¹⁸²

V případě Finska a Itálie nebyla dodržena povinnost, aby byla měna svázána s ERM po dobu nejméně dvou let.¹⁸³

Ani fakt, že některé členské země i „podle čísel“ splnily konvergenční kritéria, bohužel neumožňuje dospět k závěru, že tomu tak bylo i ve skutečnosti. Splnění Maastrichtských kritérií bylo totiž značně obtížné pro mnoho států, a tak byly nucené zavádět mnohá hraniční opatření.¹⁸⁴ Pro dosažení kritéria deficitu veřejného rozpočtu se tak mnohé státy uchýlovaly k účetním trikům, např. Francie privatizovala část státem vlastněné telekomunikační společnosti, což poskytlo dostatečný příjem nutný k dosažení deficitního cíle, Itálie vybírala na konci roku 1998 některé daně, které by byly bývaly splatné až začátkem roku 1999.¹⁸⁵ „Není přeháněním dojít k závěru, že

¹⁷⁹ GRAUWE Paul: *The politics of Maastricht convergence criteria*, 15.4.2009, dostupné na: <http://www.voxeu.org/article/politics-maastricht-convergence-criteria>, [cit. 24.9.2012].

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ SIDEK Mohamed: *Sweden from the Euroland*, European Business Law Review, September/October 2000, s. 368.

¹⁸⁴ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edwar Elgar, 2005, s. 126-128.

¹⁸⁵ BALDWIN Richard, WYLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 493.

*údaje týkající se deficitu byly falsifikovány, umožňující zemím jako Belgie, Francie, Itálie a Řecko volný vstup do eurozóny“.*¹⁸⁶

Samostatnou kapitolou je případ Řecka, kdy vyšel najevo i další nedostatek v konstrukci měnové unie, a to **nedostatečný mechanismus kontroly předložených dat**. Evropský statistický úřad již v roce 2005 začal mít vážné pochyby o kvalitě řeckých účtů. Proto úřad požádal, aby mu byly uděleny vyšetřovatelské pravomoci a aby mohl ověřovat data přímo na místě, místo toho, že by pouze bral na vědomí údaje, která jsou mu komunikována.¹⁸⁷ Ovšem ostatní státy v čele s Německem a Francií tento návrh odmítly z obavy, že by v budoucnu takové postupy mohly být použity i proti nim. Podezření, že Řecko zkresluje data, tak bylo bohužel potvrzeno až čtyři roky poté, konkrétně v roce 2009, a to na přiznání samotného tehdejšího premiéra Georgese Papandreoua.

Podle mého názoru jde o vážný případ z několika důvodů. Předně tato situace poukazuje na nedostačující nastavení fungování Eurostatu. Domnívám se, že měly být vyšetřovatelské pravomoci Eurostatu uděleny již na samém počátku tak, aby se zamezilo účetním trikům jednotlivých států. Podle mého názoru tak došlo k zásadnímu zanedbání kontroly údajů.

Dále je pro mě zarážející, že v tak závažném případě jako u Řecka nebyly vyvozeny žádné důsledky. Je to podle mého názoru i vinou nedokonalé právní úpravy, kdy Smlouva neobsahovala ustanovení pro takovéto případy a nebyly zakotveny sankce. V úvahu mohlo přicházet i zakotvení sankce vyloučení z eurozóny, jež by zajistě měla odstrašující účinek. Fakt, že Řecko zkreslovalo svá finanční data tak, aby mohlo do eurozóny vstoupit, považuji za natolik zásadní, že dle mého názoru měla následovat sankce. Již v té době se objevily i názory, že by takovýto postup měl být důvodem ke stažení rozhodnutí nebo k vyloučení Řecka z eurozóny, ale o této možnosti se nikdy zcela vážně neuvažovalo¹⁸⁸ s poukazem, že možnost vyloučit členský stát z eurozóny

¹⁸⁶ GRAUWE Paul: *The politics of Maastricht convergence criteria*, 15.4.2009, dostupné na: <http://www.voxeu.org/article/politics-maastricht-convergence-criteria>, [cit. 24.9.2012].

¹⁸⁷ PISANI-FERRY Jean: *Le réveil des démons: la crise de l'euro et comment nous en sortir*. Vyd. 1. Paris: Fayard, 2011, s. 89.

¹⁸⁸ HERDEGEN Matthias: *Europarecht*, 10. Auflage, C.H.Beck, 2008, s. 379.

nelze dovozovat, neboť pro vyloučení neexistuje právní základ.¹⁸⁹ Úmyslné předložení nepřesných či nesprávných dat však podle mého názoru již tehdy mohlo být vykládáno jako odporující článku 10 SES (v současnosti čl. 4 Smlouvy o Evropské unii), a tedy představující porušení podmínek (ustanovení) Smlouvy. Podle mého názoru tak došlo k závažnému zanedbání problému již v jeho počátcích, jehož důsledků jsme dnes svědky.

Konečně, tento případ podle mého názoru také dokazuje, do jaké míry selhala prevence v konstrukci měnové unie. Domnívám se, že pokud by byly nástroje efektivní (např. pokud by existovala vyšetřovací pravomoc statistického úřadu), mohlo se dnešním problémům zabránit, nebo je alespoň zmírnit. Z této zkušenosti by se mělo minimálně vyvodit poučení a pozornost by tak měla být zaměřena na zlepšení kvality statistických dat, resp. na ověřování těchto dat. Situace ovšem nebyla nikterak řešena.

Co z výše uvedeného vyplývá? Vstupní kritéria mají jen velmi málo do činění s ekonomikou a právem, zato velmi mnoho s politikou.¹⁹⁰ Domnívám se, že je zřejmé, že z právního i ekonomického hlediska některé členské státy první vlny vůbec neměly být připuštěny do měnové unie.

Uvědomuji si, že pokud by ovšem došlo k důsledné aplikaci Maastrichtských kritérií, zhruba polovina států první vlny by do měnové unie nemohla vstoupit, a to včetně zakládajících členů EU. Z politického hlediska to podle mého názoru bylo nemožné. Je jasné, že měl-li se projekt euro prosadit, bylo tak nutné učinit i za cenu porušení práva a ignorování ekonomických zákonů. Domnívám se, že muselo být ale jen otázkou času, kdy pouze politická vůle nebude v ekonomickém projektu dostačující a kdy začnou na povrch vyplouvat problémy, jak aktuálně dokazuje krize v eurozóně.

¹⁸⁹ PROCTOR Charles: *The Future of the Euro*, EBLR, 2006, s. 937.

¹⁹⁰ GRAUWE Paul: *The politics of Maastricht convergence criteria*, 15.4.2009, dostupné na: <http://www.voxeu.org/article/politics-maastricht-convergence-criteria>, [cit. 24.9.2012].

4.2.2. Právní konvergenční kritéria

Právní konvergence vyžaduje, aby v souladu s čl. 131 SFEU každý členský stát zajistil, aby jeho vnitrostátní právní předpisy, včetně statutu jeho národní centrální banky, byly slučitelné se Smlouvami a se statutem ESCB a ECB. Vedle toho čl. 130 SFUE (bývalý čl. 108 SES) upravuje nezávislost národních centrální bank.

V některých případech státy přistoupily i ke změnám ústavy, jako v případě Německa, kde článek 88 Ústavy převádí pravomoci Německé spolkové banky na Evropskou centrální banku za účelem zajištění cenové stability. Podobně nové znění článku 88 odst. 2 francouzské ústavy povoluje předání pravomocí nutných k založení Hospodářské a měnové unie a článek 80 řecké ústavy upravuje ukončení emise národní měny a přechod k Hospodářské a měnové unii.¹⁹¹ Považuji však za nutné zdůraznit, že změny ústav členských států nejsou nezbytné, neboť potřebná ustanovení jsou obsažena v právu Evropské unie, včetně Smlouvy o fungování Evropské unie.¹⁹²

Podotýkám, že ani právní konvergenční kritéria nebyla důsledně splněna. Například Francie při svém vstupu do eurozóny nesplňovala podmínku nezávislosti národní banky.¹⁹³

4.3. *Pakt stability a růstu*

Aby se zajistila ochrana společného evropského statku, který představuje euro, bylo potřeba zabránit všem nadměrným deficitům s cílem vyhnout se tomu, že náklady případné nedisciplinovanosti určitých států budou mít dopad na hospodářskou situaci těch členských zemí, které se chovají odpovědně. K tomu měl sloužit Pakt stability a růstu (dále i „Pakt“). Pakt budu obdobně jako Maastrichtská kritéria analyzovat ze dvou úhlů – obsahově a formálně co do míry dodržování ustanovení.

¹⁹¹ TOMÁŠEK Michal: *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 9.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Ibid.

4.3.1. Obsahové hledisko

Při bližší analýze originální právní konstrukce měnové unie vyplývá, že značná míra pozornosti byla věnována vstupním podmínkám (s výhradami týkajícími se obsahu a realizace uvedenými výše), ale zdaleka již nebyl důkladně promyšlen preventivní mechanismus, který by zabezpečil nutnou disciplínu členských zemí i po vstupu do eurozóny.

Podle mého názoru se vycházelo z mylné představy, že jakmile členský stát přijme jednotnou měnu, o nic se dál nemusí starat a měna bude působit jako zázračný lék na všechny neduhy ekonomiky. Už ze samotného historického exkurzu z mého výzkumu vyplývá, že nebyl věnován dostatečný prostor k diskusi, nastavení a aplikaci nutných pravidel a způsobu chování po vstupu do eurozóny. Členské státy eurozóny příliš rychle propadly euforii. Stejně tak nebyly ani zakotveny mechanismy vyrovnávání ekonomického vývoje mezi silnými a slabými zeměmi EMU. Dokonce oficiální dokument Evropské komise z roku 2008 připustil, že *„strukturální reformy jsou nyní méně ambiciózní než v době příprav na zavedení eura.“*¹⁹⁴

Podle mého názoru měl být takovýto preventivní mechanismus prosazen o to více s ohledem na vědomí, že některé státy Maastrichtská kritéria nesplňovaly, případně v krátkodobém horizontu sice splňovaly, ale z dlouhodobého hlediska ekonomiky nebyly na měnovou unii připravené.

Bohužel nejen že nedošlo k dostatečnému nastavení pravidel po vstupu do eurozóny, ale ani nebylo v Maastrichtské smlouvě pomyšleno na záchranný plán v případě problémů a krize. Maastrichtská smlouva sice obsahovala ustanovení čl. 99 odst. 4 SES (dnes čl. 121 odst. 4 SFEU) týkající se možnosti obrátit se na stát s varováním, doporučením či případným zveřejněním doporučení v případě nesouladu hospodářské politiky členského státu, a ustanovení čl. 104 SES (dnes čl. 126 SFEU) ohledně procedury při nadměrném schodku veřejných financí, ale ukázalo se, že i tato ustanovení byla nedostatečná.

¹⁹⁴ Evropská komise: Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie, KOM(2008) 238.

V souvislosti s kritériem veřejných financí a s obavou o nesplnění závazků byla do Maastrichtské smlouvy zakomponována též tzv. klauzule „no bail-out“ (dnešní čl. 125 SFEU), která měla zajistit absenci finanční solidarity. Tento článek měl odstranit riziko *alea moral*, že se stát neuváženě zadluží s představou, že jeho partneři za něj převzmou celý, nebo část jeho dluhu. Nicméně čl. 100 SES (dnešní čl. 122 SFEU) zakotvil výjimky a podle mého názoru tak oslabil toto ustanovení. Po zkušenostech, jež s sebou přinesla krize, a v návaznosti na přijímaná opatření ale mohu konstatovat, že ani toto ustanovení nesplnilo svůj účel. Hlavní nástroj, který měl sloužit ke kontrole a zabezpečení rozpočtové disciplíny uvnitř HMU, tj. Pakt stability a růstu, bohužel stejně jako Maastrichtská kritéria podle mého názoru selhal.

Trvalo až do roku 1997, kdy byl teprve Pakt přijat. Je tvořen Rezolucí Evropské rady o Paktu stability a růstu, nařízením Rady č. 1466/97 ze dne 7. července 1997 o posílení dohledu nad stavy rozpočtů a nad hospodářskými politikami a o posílení koordinace hospodářských politik a nařízením Rady č. 1467/97 ze dne 7. července 1997 o urychlení a vyjasnění postupu při nadměrném schodku.

Pakt stability a růstu je založen na zásadě dodržování rozpočtové disciplíny a zdravých veřejných financí. Jeho nejdůležitější prvky se týkají požadavku udržovat vládní deficit pod 3 % HDP a vládní dluh pod 60 % HDP. Vztahuje se tak na všechny členské státy EU, ale použití sankcí je možné jenom v případě zemí eurozóny. Pakt dále zakotvuje povinnost členských států eurozóny předkládat programy stability a neúčastnickým státům nařizuje předkládat programy konvergence.¹⁹⁵ Česká republika, konkrétně Ministerstvo financí ČR, tak každý rok vypracovává „Konvergenční program České republiky“. Aktuální program je z dubna 2012.

Vzhledem k tomu, že obsahově vychází tyto požadavky z Maastrichtského kritéria pro veřejné finance, platí vše, co jsem uvedla k tomuto kritériu výše. Obsahově je totiž Pakt stability a růstu předmětem kritiky obdobně jako Maastrichtská kritéria. Předně kritéria stojí na předpokladu, že rozpočtové deficity jako nejzávažnější faktor ohrožují stabilitu jednotné měny. Podle mého názoru je však otázkou, zda rozpočtové schodky byly a jsou

¹⁹⁵ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 24.

hlavním nebezpečím, které ohrožuje zdraví měny.¹⁹⁶ Rozpočtová politika obecně přirozeně získává na významu v situaci, kdy členský stát ztratil možnost autonomně používat nástroje měnové politiky.¹⁹⁷ Ani Pakt stability a růstu ovšem nezohledňuje ostatní významné ekonomické ukazatele, které měly podle mého názoru být zakomponovány. Pakt tak považuji za nedostatečný nástroj pro zajištění disciplíny členských států v eurozóně. O to více, že jeho porušování nebylo sankcionováno, o čemž pojednám v následující podkapitole.

4.3.2. Formální hledisko

Přestože Pakt obsahuje sankce pro případ porušení rozpočtových pravidel, v praxi se podle mého názoru projevila jeho naprostá právní „bezzubost“. Z tohoto důvodu byl také Pakt často označován jako „*tygr z papíru*“.¹⁹⁸ V roce 2005 byla navíc provedena revize Paktu, umožňující ještě větší flexibilitu a oslabující restriktivní část¹⁹⁹, což podpořilo argumenty, že Pakt je de facto mrtvý.²⁰⁰

Nápravná složka Paktu stability a růstu je založena na **proceduře při nadměrném schodku**, jež je zakotvena v čl. 126 SFEU. Považuji za významné analyzovat, jak byla v praxi využívána v situacích, kdy došlo k porušení pravidel Paktu. První, kdo byl podroben proceduře při nadměrném schodku, bylo Portugalsko v roce 2002.²⁰¹ Následovalo Německo, Francie, Itálie a další. V současné době je 23 zemí z celkových 27 členských států v proceduře nadměrného deficitu, mimo Estonsko, Finsko, Lucembursko a Švédsko.²⁰² To považuji za alarmující a za důkaz, že současně nastavený systém je nefunkční.

¹⁹⁶ ŠREIN Zdeněk: *Pakt Stability a růstu – vymoženost nebo zátěž eurozóny?* Working Paper 3/2003, Vysoká škola ekonomická v Praze, s. 5-16.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ PISANI-FERRY, Jean : *Le réveil des démons: la crise de l'euro et comment nous en sortir*. Vyd. 1. Paris: Fayard, 2011, s. 44.

¹⁹⁹ ČNB/ Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s. 3.

²⁰⁰ JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Euro dříve, nebo později?: sborník textů*. Vyd. 1. Editor Petr Mach. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, 89 s. Ekonomika, právo, politika, č. 56/2007, s.13.

²⁰¹ OECD: *OECD Economic surveys: Portugal*, Volume 2006/4, s. 49.

²⁰² Evropská komise: *Excessive Deficit Procedure - Commission recommends abrogation of EDP for Bulgaria and Germany, lifting of Cohesion Fund suspension for Hungary*, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/sgp/2012-05-30-edp_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Za významný považuji v této souvislosti případ Německa a Francie, který se dostal až před ESD. V roce 2002 byl zahájen postup vůči Německu a v roce 2003 ve vztahu k Francii. Přesto v roce 2003 Rada nevyužila opatření ani v případě Francie ani Německa. Komise tak podala proti Radě žalobu s návrhem na zrušení aktů Rady (konkrétně rozhodnutí nepřijmout ve vztahu k Francii a Německu nástroje obsažené v doporučeních Komise a dále závěry Rady k vyhodnocení opatření). Soudní dvůr v této věci následně vydal 13. července 2004 rozsudek č. C-27/04. Zatímco ESD zamítl žalobu směřující ke zrušení rozhodnutí Rady pro nepřipustnost, v případě Závěrů Rady dospěl k závěru, že jsou v rozporu s čl. 104 odst. 7 SES, jelikož došlo k hlasování pouze za účasti členských států eurozóny, a z důvodu protiprávnosti je zrušil.

Důležitou se tak stala i otázka, zda má Rada Ministrů financí a hospodářství (ECOFIN) **právo odstoupit od procedury**, která je podle mého názoru nezbytná pro právní jistotu.²⁰³ K této otázce se bohužel ESD nevyjádřil. Z interpretace dotčeného článku 104 SES (dnes čl. 126 SFEU) ovšem nevyplývá právní povinnost Rady přijmout rozhodnutí podle odstavce 8 a 9 či opatření podle odstavce 10. Je na uvážení Rady, zda tyto nástroje přijme. Přesto je podle mého názoru nepochybně v zájmu právní jistoty, aby Rada tyto nástroje aplikovala, pakliže členský stát nepodnikne účinná opatření (jako v případě Francie), či jsou-li opatření nevhodná (případ Německa) a Komise takový postup navrhne. Dle mého názoru měla být právní konstrukce nastavena přísněji a mělo být zabráněno tomuto příliš volnému poli uvážení Rady. Podotýkám, že Evropská rada navíc vydala i směrné pokyny, ve kterých se Rada EU (ministrů)²⁰⁴ mj. vyzývá, aby vždy ukládala sankce, kdykoli zúčastněný členský stát nepřijme opatření nezbytná pro odstranění situace nadměrného schodku podle doporučení podaných Komisí. Směrné pokyny jakožto právní nástroj se ovšem ukázaly jako nedostatečné a nevynutitelné. Pouze s politováním tak mohu konstatovat, že bohužel nebyl zvolen účinnější právní instrument. Podle mého názoru mělo být toto pravidlo ideálně zakotveno přímo v rámci

²⁰³ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s. 133.

²⁰⁴ Evropská rada vymezuje obecné politické směry a priority EU a dává jí nezbytné podněty pro její rozvoj. Zasedají v ní hlavy států nebo předsedové vlád členských států, naopak Rada EU vykonává společně s Evropským parlamentem legislativní a rozpočtovou funkci. Rada se skládá ze zástupců jednotlivých členských států na úrovni ministrů, kteří jsou jménem svých vlád oprávněni přijímat závazky.

článku 104 SES, resp. v dnešním článku 126 SFEU, jež upravuje postup při nadměrném schodku.

S touto problematikou souvisí i významná právní a politická otázka ohledně pravomoci orgánů - na jedné straně národní parlamenty (Rada ministrů) vs. Evropská komise hájící společné zájmy EU.²⁰⁵ Z výzkumu vyplývá, že bohužel byly upřednostněny národní zájmy. Podle mého názoru je velkým problémem právě i **rozhodovací orgán**, neboť o sankcích rozhoduje ECOFIN, který logicky postrádá ochotu dělat rozhodnutí, která by nevyhovovala jeho členům.²⁰⁶ Procedura nadměrného schodku sice ctí zásadu *nemo iudex in re sua* a neumožňuje dotčenému státu hlasovat, tak jak vyplývá z čl. 126 odst. 13 SFEU, nicméně podle mého názoru se jedná o chybné nastavení a o proceduru by měl rozhodovat nezávislý orgán, ideálně složený z ekonomů a právníků, nikoliv politiků. Domnívám se, že možným řešením by mohlo být i silnější zapojení ESD.

Považuji v této souvislosti za významné připomenout zásadní roli práva. Doktrína teorie práva se shodla na základní typické struktuře právní normy skládající se z hypotézy, dispozice a **sankce**.²⁰⁷ Právní norma je tak založená na sankcích, vyplývajících z jejího porušování. Otázce sankcí se věnoval i Hans Kelsen, významný právní teoretik. Raymond Carré de Malberg, francouzský pozitivista, prohlásil, že „*je to samotná podstata právní normy, aby byla vynutitelná přímým donucením*“²⁰⁸ a francouzský právní teoretik D. Béchillon dále doplnil, že „*norma není právní, protože obsahuje sankci, ale obsahuje sankci, protože je právní*.“²⁰⁹ Jak z výše uvedeného vyplývá, je to právě sankce, která umožňuje zajistit efektivitu právní normy. Podle mého názoru však v rámci konstrukce měnové unie byla otázka sankcí a vynutitelnosti právních norem zcela zanedbána, a to v mnoha ohledech, ať už se týká porušení vstupních Maastrichtských kritérií či porušení pravidel Paktu aj. Podle mého názoru lze tuto skutečnost opět do značné míry vysvětlit z důvodů politických. Domnívám se tedy, že

²⁰⁵ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s. 133.

²⁰⁶ BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: *The Economics of European Integration*, McGraw-Hill Higher Education, 2009, s. 322.

²⁰⁷ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 77.

²⁰⁸ CARRÉ Raymond: *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Paris, Sirey, 1920, réédition 1962, s. 57.

²⁰⁹ BÉCHILLON Denys : *Qu'est-ce qu'une règle de droit?*, Paris, Editions Odile Jacob, 1997, s. 60.

mohla být vytvořena zcela nezávislá instituce, která mohla na správnost a postup v souladu s právními normami dohlížet, mohly být jasně vymezeny její kompetence, možnost ukládat sankce a nápravná opatření, případně mohl být zapojen i ESD.

Za významnou považuji i otázku druhu sankce. Přesto, že existovala v teorii hrozba pokut a dalších sankčních opatření (byť sice formálně), jen stěží bylo politicky představitelné, že by se státy navzájem sankcionovaly pokutami. Tato otázka je obzvlášť sensitivní, protože řízení hospodářské politiky je těsně svázané se suverenitou států, které nejsou připraveny akceptovat, že by jim nadnárodní orgány mohly udělit sankce.²¹⁰ Tento postoj ovšem podle mého názoru zcela snižuje kredibilitu celého systému. Jsem toho názoru, že sankce pokutami, které již z principu mohly být jen těžce představitelné, měly být nahrazeny jiným typem sankcí, jež by nastoupily automaticky, a to spolu s jednáním, které by řešilo příčiny nedostatků. Jednalo by se tak o automatický soubor opatření, která by přispěla k řešení problému a zároveň by měla i odstrašující efekt na ostatní a zvýšila by kredibilitu systému. Mezi takováto opatření bylo navrhováno např. oslabení hlasovacích práv.²¹¹ Navíc se domnívám, že pokuty jako sankce v ekonomickém prostředí nemusí být vždy ideálním řešením, neboť zatěžují stát, který již trpí ekonomickými problémy. Přesto však od sankcí ve formě pokut není opouštěno ani v nových opatřeních (viz. kapitola o krizi). Na druhou stranu existují názory, že příjmy z pokut by mohly být zdrojem pro případné financování v budoucnosti. Samostatnou otázkou je pak varianta, zda neměla existovat také sankce vyloučení z eurozóny, to však považuji za velmi radikální sankci. Za účinnější bych při konstrukci měnové unie považovala především prevenci.

Z hlediska ekonomického jsou někteří experti naopak toho názoru, že „*sankční opatření nejsou tak naléhavá, jak se nám vlády snaží namluvit. Země, která zajde příliš daleko, bude v každém případě finančními trhy potrestána zvýšením úrokových sazeb, jež jí znemožní vypůjčit si víc peněz. Dát trhu roli hlídacího psa je důležitější než přijímat*

²¹⁰ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 54.

²¹¹ Ibid.

sankce.“²¹² S tímto tvrzením z právního hlediska nemohu souhlasit, osobně naopak v principu podporuji zakotvení automatických sankcí.

Summa summarum, z výzkumu vyplývá, že problém absence sankcionování u členských států, které porušily pravidla, je na jedné straně problémem právní normy a na druhé straně její nedostatečné aplikace.

Považuji za významné v této souvislosti upozornit na existenci **návrhu Paktu stability**, o kterém se v podstatě dnes již nemluví a očividně upadl v zapomnění. Jedná se o německý návrh Paktu stability z roku 1996, který prosazoval automatické uvalení sankce proti státu a měl být uzavřen pouze státy eurozóny mimo strukturu EU, a stejně tak měl být koncipován i dohled.²¹³ Německo navrhovalo v rámci Paktu zavést automatické pokuty pro státy, které by přesáhly 3% deficitu, nicméně Francie argumentovala, že sankce musí být politickou otázkou.²¹⁴ Nakonec se prosadilo, že Rada ministrů může penalizovat stát, a to za předpokladu kvalifikované většiny. Mechanismus byl nastaven v článku 104 SES. Odstavec 11 stanovil, že pokud se členský stát nepodřídí rozhodnutí, může Rada rozhodnout, že použije opatření zahrnující i pokuty, k tomu ovšem nikdy nedošlo.

Výše uvedený německý návrh Paktu stability považuji za zdařilý a fakt, že nebyl prosazen, je podle mého názoru opět jen důkazem toho, že politická vůle byla upřednostněna před principy práva a ekonomie. Z mého výzkumu tedy vyplývá, že měnová unie byla budována tak, aby státy měly co nejmenší práci se vstupem i po vstupu, aby nemusely podstupovat bolestivé reformy a aby v podstatě mohly zachovat svůj současný způsob hospodaření, který ale pro fungování měnové unie podle mého názoru není vhodný. Domnívám se, že se zapomnělo, že měnová unie je ovšem v první

²¹² SINN Hans-Werner: *Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays*, 2011, dostupné na: <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/2011/1126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

²¹³ ŠREIN Zdeněk: *Pakt Stability a růstu – vymoženost nebo zátěž eurozóny?* Working Paper 3/2003, Vysoká škola ekonomická v Praze, s. 5-16.

²¹⁴ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s. 133.

řadě ekonomický projekt, který musí být podložen důmyslným právním mechanismem včetně sankcí a vynutitelnosti k tomu, aby mohl řádně fungovat.

Z dnešního pohledu se tak podle mého názoru jednalo o historickou chybu, že v situacích porušení pravidel sankce nebyly uvaleny. Tím byl zaveden precedens a bylo umožněno, aby byl Pakt de facto bez jakéhokoli efektu. Jakmile totiž jeden stát poruší pravidlo a nenásleduje sankce, je přirozené, že aplikovatelnost téhož pravidla na další státy je méně efektivní. Naopak sankce, která je aplikovaná, má bezesporu odstrašující efekt i na ostatní a je důkazem toho, že právní norma je účinná.

4.4. Společná monetární politika a koordinovaná hospodářská politika

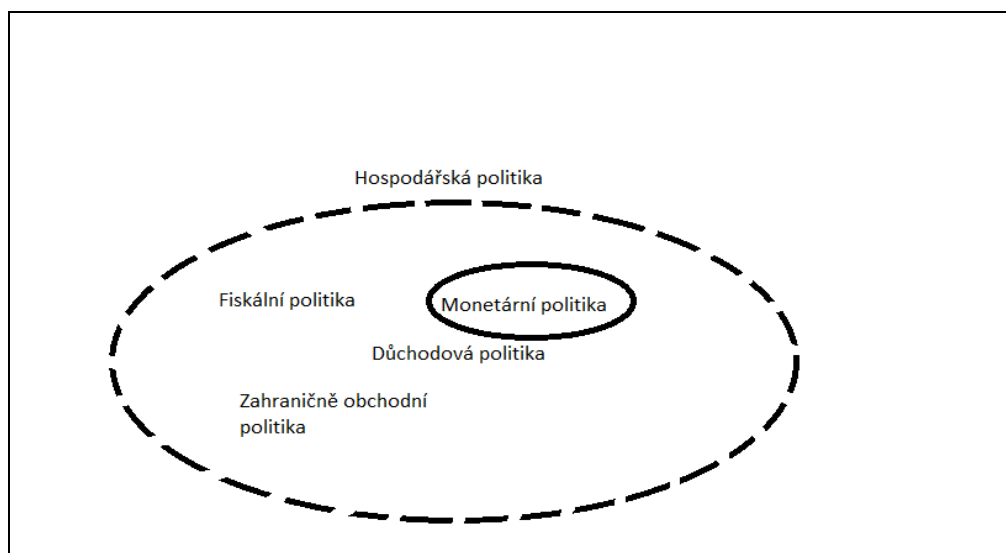
Hospodářská a měnová unie je založena na *jednotné* monetární politice a *koordinované* hospodářské politice. Pilířem měnové politiky je jednotná měna euro a Evropská centrální banka, resp. Evropský systém centrálních bank. Mohlo by se zdát, že by pro analýzu měny eura bylo dostačující zaměřit se pouze na monetární politiku. To ovšem považuji za mylné východisko, neboť měnová a hospodářská politika jsou natolik provázané, že je nelze oddělit a je proto nutné se zaměřit a uchopit tuto jejich souvislost. Bohužel byl tento aspekt v rámci konstrukce jednotné měny podle mého názoru zanedbán, neboť pozornost byla zaměřena především na monetární politiku a u hospodářské politiky se spoléhalo, že bude dostačující metoda koordinace.

4.4.1. Hospodářská politika

Hospodářská politika je politikou v rámci celého hospodářství. Realizuje se formou dílčích hospodářských politik, mezi které patří jako nejdůležitější především fiskální a měnová politika (vedle politiky důchodové či zahraničně obchodní politiky).²¹⁵ Tento navzájem propojený vztah demonstruje obrázek č. 1 níže.

²¹⁵ FIALOVÁ, Helena. *Malý ekonomický výkladový slovník*. 5. rozš. vyd. Praha: A plus, 1999, s.59.

Obr. č. 1 – Grafické znázornění hospodářské politiky

Zdroj: vlastní

V rámci hospodářské (makroekonomické) politiky jsou nejvýznamnějšími nástroji fiskální a monetární politika. Fiskální a monetární politika představuje dva prostředky, kterými se vlády snaží řídit své národní ekonomiky. Fiskální politika zahrnuje vládní moc nad rozpočtem, schopnost vybírat daně a prostředky vydávat, zatímco monetární politika zahrnuje kontrolu národních peněžních zásob k zajištění stabilního ekonomického růstu a k udržení inflace a nezaměstnanosti na nízké úrovni.²¹⁶ Ačkoliv jsou to různé orgány, které kontrolují monetární a fiskální politiku, tyto nejsou jedna na druhé nezávislé.²¹⁷ Vždyť významným důsledkem je i otázka tzv. **policy mix**, což je optimální kombinace monetárních a fiskálních opatření.

V rámci HMU tak podle mého názoru dochází k disbalanci, kdy na jedné straně existuje sice jednotná měnová politika, ale na druhé straně hlavní odpovědnost za hospodářskou politiku včetně fiskální politiky zůstává na vnitrostátní úrovni. Tuto dichotomii lze vysvětlit následovně: tím, že členské státy akceptovaly vytvoření měnové unie, předaly tak bezprecedentně část své **suverenity** ve prospěch EU a souhlasily, že jim bude odňat významný nástroj hospodářské intervence tím, že postoupily řízení eura a měnové

²¹⁶ HALL Shane: *Relationship between fiscal and monetary policy*, dostupné na: http://www.ehow.com/info_7883242_relationship-between-fiscal-monetary-policy.html, [cit. 24.9.2012].

²¹⁷ Ibid.

politiky nadnárodnímu orgánu ECB.²¹⁸ Na druhou stranu tak požadovaly, aby jim bylo zachováno rozhodování v rámci hospodářské politiky a jediným ústupkem, kterého bylo možno vydobýt, byla koordinace. Tento požadavek se zdá být logickým krokem v politickém boji o moc, ale ekonomická realita podle mého názoru ukázala - při vědomí vzájemné závislosti národních ekonomik - že ne úplně šťastným řešením.

*“Každý prostor, který má společnou měnu, musí mít dva regulátory. Regulátora privátních peněz, což je centrální banka, a regulátora veřejných peněz, což je ministerstvo financí. Eurozóna je první experiment tohoto typu, který stojí jen na jedné noze – sice má centrální banku, ale nemá ministerstvo financí.”*²¹⁹ Pokusy doplnit tuto druhou váhu jsou ovšem velmi obtížné a narážejí na problematiku, která již byla několikrát zmíněna, a sice otázku suverenity. *„Samozřejmě, že existence druhého regulátora je ztráta suverenity všech členských států, protože ztráta rozpočtové suverenity je ztrátou jedné z nejdůležitějších suverenit, které stát má.”*²²⁰

Dochází tak podle mého názoru k velmi komplikované situaci, kdy na jedné straně bývá kritizována nevhodnost stejné měnové politiky pro nestejnorodé ekonomiky, jakými jsou státy eurozóny, a na druhé straně bývá **koordinovaná hospodářská politika** považována za nedostatečnou. Významným je článek 121 SFEU, který zakotvuje, že členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je. Je tak nezbytné, aby členské státy vnímaly své vlastní politiky jako zájem EU a nikoliv jako zájem svého státu – předpoklad, jehož splnitelnost je ovšem dle mého názoru velmi sporná. Již z předchozích analýz jsem došla k závěru, že v rámci konstrukce měnové unie existuje mnoho právních ustanovení, jež jsou pouze formální, a obávám se, že i toto ustanovení můžeme řadit do této skupiny.

Čl. 119 SFEU dále zdůrazňuje, že se jedná o tzv. „úzkou koordinaci“. Koordinace není však blíže definována, ale nauka vychází z principu, že koordinace spočívající primárně

²¹⁸ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 58.

²¹⁹ TÁBORSKÝ Jiří: *Evropská ekonomická vláda je pro Česko nevýhodná, znamená ztrátu suverenity*, Ihned, 17. 8. 2011, dostupné na : <http://byznys.ihned.cz/analyzy-a-komentare/c1-52601040-kalousek-evropska-ekonomicka-vlada-je-pro-cesko-nevyhodna-znamena-ztratu-suverenity>, [cit. 24.9.2012].

²²⁰ Ibid.

na akcích členských států upřednostňuje roli mezivládních orgánů a marginalizuje, minimálně v rámci práva, nadnárodní orgány.²²¹ „Koordinace má zásadní význam zejména v oblasti daňové politiky, rozpočtové politiky a politiky zaměstnanosti. K postupům určeným pro koordinaci patří otevřená metoda koordinace, která umožní určit optimální praxi v jednom členském státě a použít ji v dalších členských státech.“²²² Tato metoda koordinace tak napomáhá procesu europeizace národních politik.²²³ Osobně bych se přiklonila v zájmu právní jistoty k explicitnímu vymezení úzké koordinace.

Z výše uvedených důvodů tak někteří autoři považují eurozónu za „mrtvě narozený projekt“.²²⁴ Pro úspěch jednotné měny je nezbytné **ekonomické vládnutí** (gouvernance economique) v Evropě. Tento nedostatek ekonomického řízení jinak vytváří paradox „měny bez státu“²²⁵, na což upozornil již i F. Mitterand, který podotkl, že ani měna, ani banka sama o sobě jakožto pouhý instrument nestačí a Evropa bude vyžadovat ekonomickou vládu, protože v opačném případě brzy dojde k neúspěchu.²²⁶ Posílení ekonomického vládnutí je nezbytně nutné ke správnému fungování HMU, která je dnes charakterizována slabou koordinací národních politik a neexistencí ekonomické vlády. Jedná se o základní požadavek, neboť cílem veškeré makroekonomické politiky je optimálním způsobem kombinovat nejrůznější vrstvy ekonomické politiky, především monetární politiky a fiskální politiky s cílem dosáhnout čtyř základních ekonomických cílů Kaldorova magického čtyřúhelníku.²²⁷ Kaldorův magický čtyřúhelník je znázorněn na obrázku č. 2 níže.

²²¹ CLERC Olivier: *Gouvernance economique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 10.

²²² Evropský parlament: *Koordinace hospodářské politiky*, dostupné na: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/economic/coordination/article_7230_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

²²³ BELLING Vojtěch: *Otevřená metoda koordinace v Evropské unii a její právní limity*, Právní rozhledy 24/2009, s. 2.

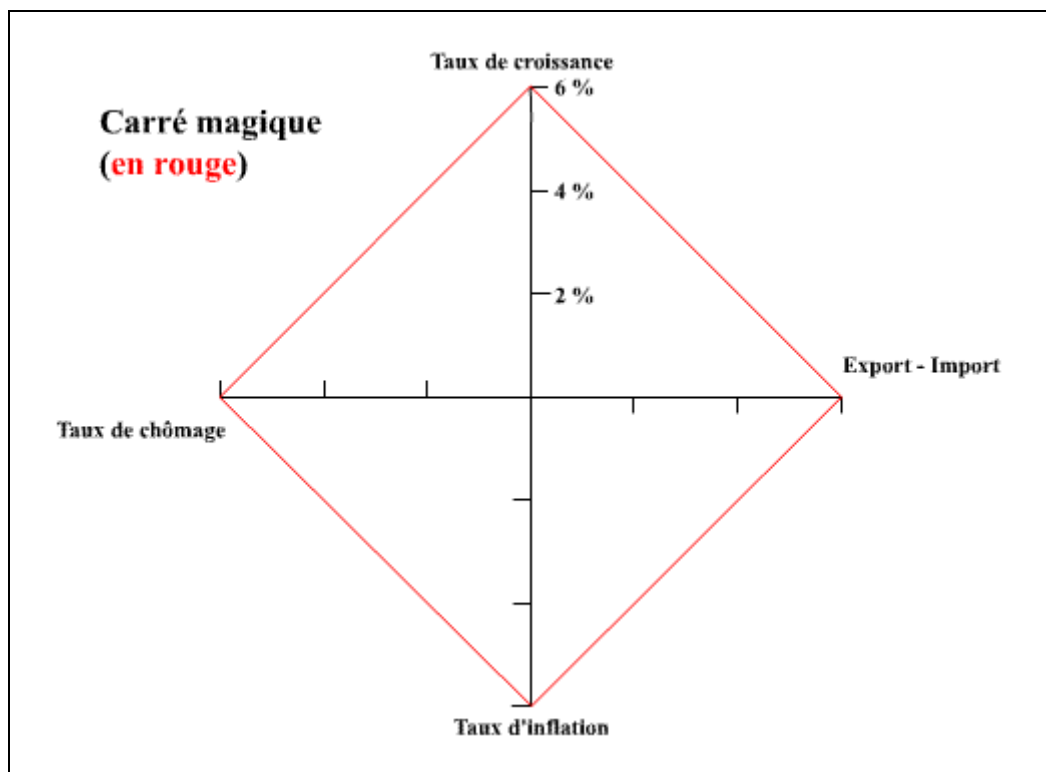
²²⁴ LEFEUVRE Évariste: *Sortir de l'Euro? Une idée dangereuse*, Eyrolles, 2011, s. 7.

²²⁵ CLERC Olivier: *Gouvernance economique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 3.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid.

Obr. č. 2 - Kaldorův magický čtyřúhelník

Zdroj: CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 41.

Kaldorův magický čtyřúhelník vychází ze čtyř základních cílů hospodářské politiky, jimiž jsou hospodářský růst, zaměstnanost, cenová stabilita a bilance zahraničního obchodu.²²⁸

4.4.2 Měnová politika

Evropská měnová unie je založena na jednotné měnové politice. Problémem je ovšem často diskutovaná *“nevhodnost stejné měnové politiky pro nesteré a nesynchronizované ekonomiky, které nejsou dostatečně liberalizovány, aby dokázaly přebít nevýhodu ztráty možnosti kurzového přizpůsobování pružným pohybem domácích cen a mezd.”*²²⁹

²²⁸ JEŽEK Filip: *Význam podnikatelského prostředí a jeho stručná charakteristika v podmínkách ČR*, 2008, dostupné na: <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/12467/1/PodnikProstrediREPEC.pdf>, [cit. 24.9.2012].

²²⁹ MACHALA Karel: *Měnové unie ve světě*, 21.8.2003, Bankovníctví, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-13243630-menove-unie-ve-svete>, [cit. 24.9.2012].

Jak vyplývá z čl. 282 SFEU, ECB a národní centrální banky členských států, jejichž měnou je euro, tvoří Eurosystem a řídí měnovou politiku unie.

4.4.2.1. Konstrukce Evropské centrální banky

Ústředním bodem měnové politiky je Evropská centrální banka. Z historického hlediska rozlišujeme dva základní modely centrálních bank - anglofrancouzský a německý model.²³⁰ V anglofrancouzském modelu, který je charakterizovaný politickou závislostí centrální banky, je cenová stabilita jenom jedním z cílů, což je odlišné od německého modelu, kde je cenová stabilita považována za základní prioritu centrální banky a centrální banka by měla být chráněna od politických tlaků tím, že bude učiněna nezávislou.²³¹

Právě německý model (a konkrétně Bundesbank) se stal vzorem při konstrukci ECB. To považuji za velmi zajímavé, když vezmeme v úvahu fakt, že to byl anglofrancouzský model centrálního bankovníctví, který v té době převládal ve většině členských států EU.²³² Paul de Grauwe odpovídá na otázku, z jaké příčiny byl tedy anglofrancouzský model odmítnut ve prospěch německého. Jedná se o dva důvody. Předně je to v důsledku tzv. monetaristické kontrarevoluce, jejímž představitelem je Milton Friedman, americký ekonom, a která je odpovědí na keynesiánskou revoluci.²³³ A Bundesbank se zdála být živým ztělesněním nového monetaristického vzoru.²³⁴

Druhým důvodem je strategické postavení Německa v procesu vytváření evropské měnové unie. Německo čelilo riziku, že pokud vstoupí do měnové unie, bude muset připustit vyšší inflaci, a proto aby mohlo přijmout evropskou měnovou unii, trvalo na tom, že bude existovat ECB, jejíž prioritou bude cenová stabilita a která bude dávat cenové stabilitě dokonce větší váhu, než jak prováděla Bundesbank.²³⁵

²³⁰ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 165.

²³¹ Ibid.

²³² Ibid.

²³³ Euroekonom.cz: *Milton Friedman (1912-2006) - jeden z největších ekonomických liberálů 20. století*, dostupné na: <http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-friedman>, [cit. 24.9.2012].

²³⁴ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 145.

²³⁵ Ibid.

Existují ovšem i kritické připomínky ke konstrukci ECB. Vytýkán bývá fakt, že malé země mají stejnou váhu hlasu jako velké, a tak by podle některých názorů měl mít každý člen hlasovací právo úměrné jeho velikosti.²³⁶ V současnosti jsou názory zastávající volební reformu stále častější především v souvislosti s nejnovějšími opatřeními v rámci řešení krize.²³⁷ Dále existují hlasy, že závažná opatření by měla být přijímána jednomyslně, a nikoliv prostou většinou, jak je stanoveno v čl. 11 Protokolu o statutu ESCB a ECB. Také bývá vytýkáno, že hlasování není transparentní, jelikož je např. oproti americké centrální bance (dále i “FED”) utajeno před veřejností.²³⁸ Tento fakt byl v minulosti kritizován Evropským parlamentem.²³⁹ Problémem je konečně i v tom, že v krizi likvidity může centrální banka vystupovat jako “věřitel poslední záchrany“, ale ECB žádnou takovou formální pravomoc nemá.

4.4.2.2. Cenová stabilita

Jak vyplývá z čl. 127 SFEU, “prvořadým cílem ESCB je udržovat cenovou stabilitu“. Pouze pro úplnost podotýkám, že termín cenová stabilita je užší než **měnová stabilita**, která zahrnuje i kurzová a devizová opatření. V minulosti to byla ČNB, která měla za cíl měnovou stabilitu. Tento cíl byl stanoven v samotné Ústavě z roku 1993. Ovšem s ohledem na povinnost členských států zajistit soulad právních předpisů v souladu s čl. 131 SFEU (dříve čl. 109 Smlouvy o ES) vystala tak České republice povinnost zajistit slučitelnost se Smlouvami a Statutem ESCB a ECB a tedy nutnost změnit cíl ČNB z měnové stability na stabilitu cenovou. To bylo prvotně nešťastně provedeno zákonem o ČNB. Nešťastně proto, že pouhý zákon změnil a konkrétně zúžil rozsah kompetencí ČNB, který byl zakotven v Ústavě. Tato problematika nakonec vyústila v řízení před Ústavním soudem ČR, který dne 20. června 2001 v této věci vydal nálezný ÚS 59/2000, v němž konstatoval, že došlo k „*porušení základního pravidla hierarchické výstavby právního řádu, podle kterého zákon nižší právní síly nesmí odporovat právnímu předpisu vyšší právní síly*“ a novelizující ustanovení zrušil jako neústavní. Změna byla nakonec provedena ústavním zákonem č. 448/2001 Sb.

²³⁶ DAVIES Howard: *The Naked ECB*, The International Economy, Summer 2010, s. 30-31.

²³⁷ Více informací např. na webové stránce http://www.international-economy.com/TIE_Su10_Davies.pdf

²³⁸ DAVIES Howard: *The Naked ECB*, The International Economy, Summer 2010, s. 30-31.

²³⁹ Evropský parlament: Accountability and the ECB, 2009, dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200909/20090924ATT61145/20090924ATT61145EN.pdf>, [cit. 24.9.2012].

Objevují se tu podle mého názoru ovšem dva problémy. Předně nebyl termín cenové stability v primárním právu řádně definován. To umožnilo ECB, aby definovala svojí vlastní koncepci. Rada guvernérů ECB ji upřesnila jako „meziroční zvýšení harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP) pro eurozónu o méně než 2 %“.²⁴⁰ Je podle mého názoru ovšem otázkou, zda toto nastavení odpovídá potřebě aktuální situace. Podle některých názorů to byla právě jednotná úroková sazba, která podněcovala přehřívání některých periferních ekonomik na jedné straně a pomalejší růst vyspělejších zemí na straně druhé.²⁴¹ Úroková sazba tak byla vhodná pro Francii a Německo, nikoliv však např. pro Španělsko. Někteří ekonomové došli k názoru, že v době současné krize by měla být úroveň inflace v jižních zemích 1% a ve zbytku eurozóny 4%, což by vedlo k průměru inflace 3%.²⁴² To by sice podle jejich názoru krátkodobě vedlo k porušení pravidla ECB, ale dlouhodobě by to mělo příznivé důsledky na postavení jednotné evropské měny.²⁴³

Druhým problémem je, že smlouva sice uznává potřebu, aby ECB sledovala i další cíle, nicméně tyto cíle jsou považovány za druhotné.²⁴⁴ Čl. 127 SFEU stanoví, že aniž je dotčen cíl cenové stability, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky v Unii se záměrem přispět k dosažení cílů Unie, jak jsou vymezeny v čl. 3SEU. Existují názory, že tyto cíle byly ve Smlouvě ponechány tak nevyjasněné, že ani není zřejmé, jaké tyto další cíle jsou. To ECB umožnilo, aby si vytvořila svůj vlastní výklad toho, jaké cíle má sledovat, což si vzhledem k vágnosti Smlouvy ECB interpretovala tak, že má sledovat jen cenovou stabilitu.²⁴⁵ S tímto názorem se zcela neztotožňuji, ECB oficiálně uznává i další cíle jako zaměstnanost a ekonomický růst²⁴⁶, nicméně souhlasím, že ustanovení mělo být formulováno precizněji a tyto „další cíle“ měly být jasně vymezeny již v samotném čl. 127. S ohledem na fakt, že moderní centrální banky mají širší odpovědnost než jenom cenovou stabilitu, jsem dále toho názoru, že i ECB měla mít

²⁴⁰ ECB: *Měnová politika*, dostupné na:

http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/monpol/html/mp_002.cs.html ,[cit. 24.9.2012].

²⁴¹ BYDŽOVSKÁ Marie: *Kořeny a průběh krize eurozóny*, Euroskop, dostupné na:

<https://www.euroskop.cz/9026/sekce/koreny-a-prubeh-krize-eurozony/> ,[cit. 24.9.2012].

²⁴² SHAMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 22.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 164.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ ECB: Objective of monetary policy, dostupné na:

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/objective/html/index.en.html> , [cit. 24.9.2012].

vedle cenové stability zakotvené i další cíle, jež by byly na stejné hierarchické úrovni jako cenová stabilita.

ECB je v této souvislosti též vytýkáno, že tváří v tvář slabé koordinaci národních politik a neexistenci ekonomické vlády, s níž by mohla efektivně diskutovat, ECB ve skutečnosti rezignovala na spolupráci, kterou považuje za velmi nepravděpodobnou, a zaměřením na realizaci cenové stability vytvořila v rámci eurozóny konfliktní prostředí škodlivé k vytvoření společné evropské politiky.²⁴⁷ Podotýkám však, že ECB především plní cíl zakotvený v primárním právu a postupuje tak v jeho souladu. Jistě nelze připisovat chybu ECB, že tyto cíle byly nevhodně nastaveny, což si osobně myslím. Přesto by podle mého názoru mohla být ECB iniciativnější a překonat tak svou pověst banky, která koná velice málo k odstranění recese a rostoucí nezaměstnanosti.

4.4.2.3. Nezávislost Evropské centrální banky

Čl. 130 SFEU zakotvuje nezávislost ECB. Studie prokazují, že ECB je nejvíce nezávislou centrální bankou, za níž následuje Bundesbank a americká FED.²⁴⁸ Z výsledků zároveň ale vyplývá, že stupeň zodpovědnosti ECB je - přinejmenším ve srovnání s FED - daleko méně rozvinutý.²⁴⁹ Faktem je, že změny ve statutu ECB jsou velmi obtížné a pravomoci Evropského parlamentu vůči ECB slabé. Výsledkem je, že rovnováha sil je nakloněna ve prospěch ECB. ECB je tak institucí, které bylo uděleno víc nezávislosti než jakýmkoliv jiným centrálním bankám, zatímco stupeň zodpovědnosti, kterou má ECB, se zdá být slabší než u ostatních centrálních bank.²⁵⁰ To protirečí teorii, která zdůrazňuje, že zodpovědnost by měla být proporčně zvýšena ke stupni nezávislosti. Z tohoto důvodu byla ECB mnohokrát kritizována pro tento nedostatek demokratické zodpovědnosti. Na podporu ECB však mohu konstatovat, že se snaží kompenzovat formální nedostatek dobrovolným poskytováním podrobných informací o své činnosti vůči veřejnosti. I přesto existují názory, které zpochybňují toto řešení, nepovažují ho za dostačující a navrhují, aby byl vytvořen mechanismus, který by

²⁴⁷ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 285.

²⁴⁸ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 168.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid.

zajistil kontrolu, že ECB plní svůj mandát, a pro případ, že tak nečiní, aby byly uplatněny sankce.²⁵¹

Dílčí závěr

Právo a ekonomie se navzájem prolínají – v případě konstrukce HMU je to podle mého názoru ukázkový případ. Uvědomuji si, tak jak podotkl již sociolog a ekonom Max Weber ve svém díle *Ekonomika a společnost*, že „*ideální právní řád teorie práva v sobě neobsahuje nic společného, tím spíše přímo, se světem reálných hospodářských aktivit, protože každý z nich se nachází na jiném konci – jeden v oblasti ideální normy, a druhý v oblasti reálných událostí.*“ Vtělit tedy reálné ekonomické požadavky do právní normy bývá proto obtížné a mnohdy dochází ke vzájemnému nepochopení těchto dvou individuálních světů. Uvědomuji si, že právo je pouhým nástrojem, prostředkem pro zakotvení ekonomického obsahu. Jakmile je ovšem ekonomický obsah vtělen do právní normy, mělo by to být právo, které převezme hlavní roli. Proto je tak důležité, aby byl obsah normy správně nastaven. Bohužel jak vyplývá z výzkumu popsaného v této kapitole, při procesu vzniku jednotné měny bylo obsahové ekonomické hledisko zanedbáno a následně byla i role práva potlačena nerespektováním právních norem. Navíc nedocházelo k uplatňování následků při porušení právních norem, tj. k sankcím.

Maastrichtská kritéria byla podle mého názoru aplikována v rychlosti a spěchu a ve značně uvolněné míře a s velkorysou interpretací, aby bylo možné vůbec vybrané členské státy do eurozóny přijmout. Bylo upřednostněno krátkodobé hledisko před dlouhodobou promyšlenou koncepcí, jež by byla zaměřena na prevenci problémů. Ukazuje se, že byla sice relativně detailně nastavena pravidla před vstupem, ale jedná se o pravidla obsahově diskutabilní a podle mého názoru ne zcela ideálně zvolená. Nadto chybí dostatečná a vymahatelná pravidla pro situaci po vstupu do eurozóny. Konstrukce evropské měnové unie byla tak podle mého názoru založena obráceně – oproti jiným historicky mladším měnovým uniím byl velký důraz kladen na vstupní podmínky a naopak velmi volně byly upraveny podmínky po vstupu, místo aby byly důsledně řešeny právě tyto podmínky po vstupu, protože vstupní podmínky mají účinek

²⁵¹ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 168.

krátkodobý, zatímco podmínky po vstupu by měly působit dlouhodobě, neboť právě podmínky po vstupu a řádné mechanismy kontroly měly být zásadní preventivní složkou, která by včas varovala před nebezpečími a jež mohla přinejmenším zmírnit dopady současné krize.

Pakt stability a růstu se tak stal jediným – a jak se ukázalo nedostatečným - nástrojem kontroly členských států po vstupu do eurozóny. Postup Rady z roku 2003 navíc bohužel zakotvil neblahý precedens a podkopával tak již chatrný základ tohoto kontrolního nástroje.

Podle mého názoru tolerance porušování smluvních parametrů veřejných financí v samotných počátcích byla jednou z klíčových chyb při budování eurozóny. Neupltněním sankcí došlo k bagatelizaci problémů a následné akumulaci dluhových problémů až do současných rozměrů. Demonstrována tolerance neplnění závazků vedla ke snížení respektu k uzavřeným smlouvám a k všeobecnému odchylování od podstaty dohodnutých pravidel. Například požadavek zdravých veřejných financí (deficit veřejných rozpočtů by neměl překročit 3% HDP) byl zaveden proto, aby byla v jednotlivých zemích zajištěna flexibilita a možnost reakce na případné recese ekonomiky nebo na neočekávané nepříznivé události. Jak se však ukazuje, způsob konstrukce tohoto požadavku vedl k jiným výkladům a členské státy hospodařily s deficitem, i když nebyly ohroženy hospodářskými cykly či jinými událostmi. Toto “měkké“ kritérium spolu s nedodržováním pravidel (evropská legislativa je v těchto případech disfunkční) tak podle mého názoru přispělo k “bludnému kruhu” hledání východiska ze současné krize eurozóny.

B) PRÁVNÍ POSTAVENÍ JEDNOTLIVÝCH ČLENSKÝCH STÁTŮ

V době, kdy vládne finanční krize a intenzivně se diskutuje o budoucnosti jednotné evropské měny, nabývá fakt, že více než jedna třetina členských států Evropské unie nejsou členy eurozóny, nepochybně na důležitosti a podle mého názoru si zasluhuje podrobnější prozkoumání, a to především z právního hlediska. Současná eurozóna se skládá ze 17 členských států Evropské unie.²⁵² Z celkového počtu 27 členských států EU jich tedy plných deset stojí mimo eurozónu. Členské státy EU tak můžeme rozdělit do tří samostatných skupin:

První skupinu tvoří státy s měnou euro. Druhá skupina se skládá z osmi států, jež mají povinnost zavést euro hned, jakmile splní požadovaná konvergenční kritéria. Patří mezi ně Švédsko, Lotyšsko, Rumunsko, Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko a Litva. S výjimkou Švédska přistoupily všechny tyto státy k Evropské unii až po vzniku eura. Je zajímavé, že Litva se jako jediný členský stát z této skupiny již pokusila do eurozóny vstoupit, avšak neuspěla (více viz níže). Švédsko naopak představuje jediný „starý“ členský stát v této skupině a navíc zaujímá postavení *sui generis*, neboť prozatím odmítlo vstoupit do eurozóny. Pojedmám o něm proto odděleně.

Třetí skupina zahrnuje dva státy: Velkou Británii (dále i „VB“) a Dánsko. Tyto země se těší zvláštnímu postavení, neboť si vyjednaly tzv. opt-out, což znamená, že se jich netýká povinnost zavést euro a vstoupit do eurozóny. Jak Dánsko, tak VB však mohou přistoupit kdykoli v budoucnu – samozřejmě pokud splní konvergenční kritéria. Tato možnost však zatím zůstává nejistá.²⁵³

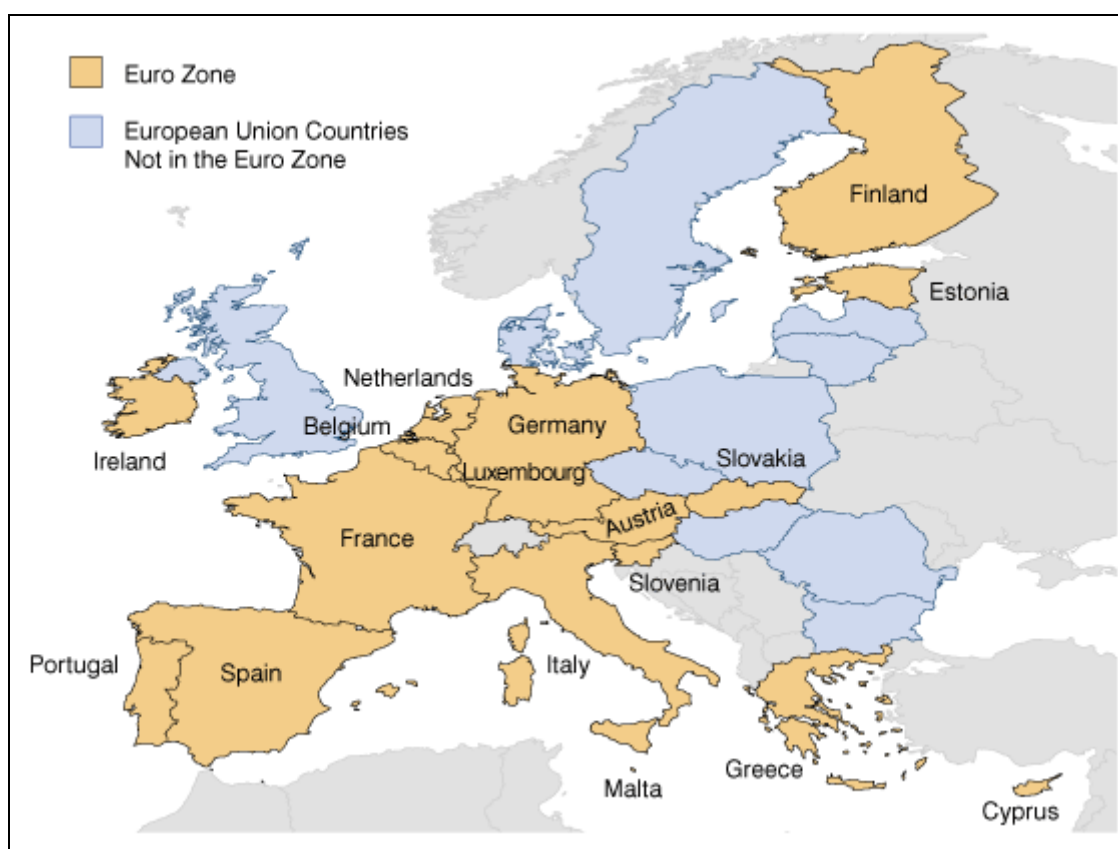
²⁵² Belgie, Německo, Irsko, Španělsko, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Rakousko, Portugalsko, Finsko, Řecko, Slovinsko, Kypr, Malta, Slovensko a Estonsko.

²⁵³ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 89.

5. Státy s měnou euro

Měnu euro zavedlo v současnosti již celkem 17 členských států: Belgie, Německo, Irsko, Španělsko, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Rakousko, Portugalsko, Finsko, Řecko, Slovinsko, Kypr, Malta, Slovensko a Estonsko. Euro se tak stalo oficiální měnou pro zhruba 329,5 milionů obyvatel.²⁵⁴

Obr. č. 3 - Mapa eurozóny

Zdroj: HALL Tanja: Products not Commodities: The Indiana-European Trade connection, dostupné na: <http://www.incontext.indiana.edu/2011/sept-oct/article3.asp>, [cit. 24.9.2012].

Vedle států na evropském kontinentu je používáno euro přirozeně i v zámořských oblastech náležících členským státům eurozóny. To se týká například Francie, jež má čtyři zámořské regiony: Guadeloupe, Guyanu a Martinique v Karibiku a Réunion v

²⁵⁴ Eurostat.

Indickém oceánu. V případě Portugalska je to ostrov Madeira a Azorské ostrovy ležící v Atlantickém oceánu. Stejně tomu je i v případě dalších ostrovů ostatních dotčených členských států eurozóny.

Vedle toho ovšem považuji za nutné odlišit situaci, kdy euro používají státy, které nejsou v Evropské unii a členské státy nad nimi nevykonávají státní moc. Tyto případy můžeme členit do dvou kategorií: země, jež euro používají jako svou oficiální měnu, a země, jež používají euro jako de facto svou měnu. Jedná se o tzv. **euroizaci**. Pouze pro doplnění, v obou případech tyto země nejsou členy eurozóny. *„Základní rozdíl mezi členstvím v eurozóně a euroizací spočívá v tom, že zatímco členské země eurozóny se podílejí na rozhodování o společné měnové politice, euroizované ekonomiky tuto možnost nemají a měnovou politiku eurozóny pouze pasivně přijímají.“*²⁵⁵

Euro jako svou oficiální měnu používají na základě měnových dohod uzavřených s EU tyto státy: Monaco, San Marino a Vatikán, a to i přesto, že nejsou členy EU.²⁵⁶ Mohou vydávat i omezené množství eurových mincí s jejich národním designem, ovšem nemohou vydávat euro bankovky.²⁵⁷ V brzké době se k těmto státům přidá i Andorra, která by měla též přijmout euro jako svou oficiální měnu, jakmile dojde k ratifikaci její měnové úmluvy. Obdobně používají euro i některé francouzské zámořské oblasti jako Saint Pierre et Miquelon, Mayotte a ostrov Saint Barthelémy.²⁵⁸ Tato území ovšem nevydávají vlastní mince. Jako de facto svou měnu, tj. bez právního statutu, využívá euro Kosovo a Černá Hora, jež neuzavřely měnovou dohodu s EU.²⁵⁹

Jednotlivé členské státy eurozóny lze podle způsobu přijetí eura rozdělit do dvou skupin. Takzvaná „první vlna“ jedenácti členských států přijala euro roku 1999, v případě Řecka roku 2001. Tento proces byl unikátní a proběhl za podmínek, jež se diametrálně lišily od dnešních. Druhou skupinu tvoří ostatní státy, které vstoupily do eurozóny po první vlně. Jedná se o Slovinsko, Kypr, Maltu, Slovensko a Estonsko.

²⁵⁵ Zavedení eura v ČR: *Výkladový slovníček*, dostupný na:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

²⁵⁶ Evropská komise: La Zone Euro (plakát).

²⁵⁷ Evropská komise: *The euro outside the euro area*, dostupné na:

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/world/outside_euro_area/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Evropská komise: La Zone Euro (plakát).

5.1. Členské státy první vlny

Pro státy první vlny začal celý proces třemi etapami realizace Hospodářské a měnové unie. První etapa, týkající se zrušení všech omezení pohybu kapitálu mezi členskými státy, byla zahájena 1. července 1990.²⁶⁰ Druhá etapa, zaměřená na konvergenci ekonomik členských států, započala 1. ledna 1994.²⁶¹ V rámci této druhé fáze byl založen Evropský měnový institut, jehož úkolem bylo konat přípravy na založení Evropského systému centrálních bank, řídit společnou měnovou politiku a ve třetí etapě Hospodářské a měnové unie vytvořit společnou měnu a posílit spolupráci centrálních bank.²⁶²

Roku 1995 představila Evropská rada v Madridu „Scénář přechodu k jednotné měně“²⁶³, kterým potvrdila, že třetí etapa začne 1. ledna 1999 s přechodným obdobím tří let. Kromě toho bylo přijato „Usnesení Evropské rady o zřízení mechanismu směnných kurzů ve třetí etapě Hospodářské a měnové unie“²⁶⁴ a současně byla také vypsaná soutěž na podobu eurových bankovek a mincí.²⁶⁵

V roce 1998 Rada Evropské unie ve složení hlav států a vlád potvrdila Rozhodnutím Rady 98/317/ES, že 11 členských států splnilo podmínky nutné k přijetí jednotné měny dne 1. ledna 1999 a k účasti ve třetí etapě realizace měnové unie. Jednalo se o Belgii, Německo, Španělsko, Francii, Irsko, Itálii, Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko a Finsko.²⁶⁶ Velká Británie a Dánsko vzhledem ke svému zvláštnímu postavení uplatnily „opt-out“ a nevstoupily do třetí etapy Hospodářské a měnové unie, zatímco Švédsko a Řecko tehdy nesplňovaly podmínky pro přijetí jednotné měny.²⁶⁷

²⁶⁰ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 22.

²⁶¹ ČNB/ Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s.1.

²⁶² SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 22.

²⁶³ Madrid European Council, 15/16.12.1995, Presidency Conclusions, Annex 1: The Scenario for the changeover to the single currency, Bulletin UE 12-1995, Conclusions de la présidence (2/110).

²⁶⁴ European Council Resolution on the establishment of an exchange-rate mechanism in the third stage of economic and monetary union (Amsterdam, 16 June 1997) [Official Journal C 236 of 02.08.1997].

²⁶⁵ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 24.

²⁶⁶ Council Decision of 3 May 1998 in accordance with Article 109j(4) of the Treaty, 98/317/EC, Official Journal L 139, 11/05/1998 S. 0030 – 0035.

²⁶⁷ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 24.

V roce 1998 byla ustavena Evropská centrální banka jakožto nadnárodní měnová organizace a Evropský měnový institut v souladu s článkem 123 (3) SES vstoupil do likvidace.²⁶⁸ Třetí etapa realizace Hospodářské a měnové unie začala 1. ledna 1999 a ERM byl nahrazen mechanismem ERM II. Jak bylo potvrzeno v Protokolu č. 24 „O přechodu do třetí etapy Hospodářské a měnové unie“, posun Evropského společenství do třetí etapy Hospodářské a měnové unie byl nezvratný.

Následně byly neodvolatelně zafixovány přepočítací koeficienty měn výše uvedených 11 členských států Nařízením Rady č. 2866/98 a Evropská centrální banka převzala odpovědnost za řízení měnové politiky v nově utvořené eurozóně²⁶⁹ s oprávněním stanovit jednotnou úrokovou sazbu pro celou eurozónu.²⁷⁰

V souladu s právním rámcem, ustaveným v sekundárním právu, euro nahradilo národní měny, které se po dobu přechodného období od 1. ledna 1999 do 31. prosince 2001 staly denominacemi eura. Během těchto tří let bylo povoleno využívat pro uvádění cen a pro bezhotovostní platby buď euro, nebo jeho národní vyjádření.²⁷¹ Vyplývalo to z principu „žádná donucení, žádné zákazy“. ²⁷² Firemní sektor během přechodného období přešel na euro, kdežto fyzické osoby zprvu euro k transakcím příliš nepoužívaly, neboť ještě neexistovala eurová hotovost.²⁷³

V roce 2000 Rada Evropské unie rozhodla podle procedury stanovené článkem 122 (2) SES, že podmínky k přijetí eura splnilo i Řecko.²⁷⁴ Přepočítací koeficient mezi eurem a řeckou národní měnou drachmou byl stanoven Nařízením Rady č. 1478/2000, které pozměňuje Nařízení Rady č. 2866/98 o přepočítacích koeficientech. Řecko 1. ledna 2001 vstoupilo do eurozóny a Národní banka Řecka se stala součástí Eurosystemu.²⁷⁵

²⁶⁸ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 24.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ ČNB/ Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s.1.

²⁷¹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 25.

²⁷² INZITARI Bruno: *The Legal Doctrine Concerning the Introduction of the Euro as the Single European Currency*, Issue 2, 2006, s.183.

²⁷³ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 26.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Ibid.

5.2. Přijetí eura dalšími členskými státy EU

V předchozí části jsem se zabývala postupem přijetí eura členskými státy v první vlně. Když ovšem posoudíme proceduru přistoupení u následujících zemí, zjistíme řadu rozdílů oproti této první vlně.

Předně rozdíl mezi oběma skupinami vyplývá ze samotné Smlouvy. V první vlně byly uplatňovány články 121 a 123 (1 až 4) SES, kdežto následné přijímání eura se řídilo články 122 a 123 (5) SES, resp. dnes článkem 140 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie. Stále platí, že přinejmenším jednou za dva roky, nebo na žádost členského státu, na který se vztahuje výjimka, Evropská komise a ECB podávají Radě zprávu o pokroku, jehož bylo dosaženo daným členským státem, včetně plnění konvergenčních kritérií. Rada po konzultaci s Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě, která se schází ve složení hlav států nebo předsedů vlád, rozhoduje o zrušení výjimky členskému státu na návrh Komise.

V důsledku Lisabonské smlouvy ovšem došlo k nové úpravě, která stanoví, že Rada rozhoduje po obdržení doporučení přijatého kvalifikovanou většinou jejích členů zastupujících členské státy, jejichž měnou je euro. Tito členové rozhodnou do šesti měsíců poté, co Rada obdrží návrh Komise. V této souvislosti existují kritické připomínky, upozorňující na to, že tím, že nyní Smlouva poskytuje členským státům až 6 měsíců na rozhodnutí o doporučení na zrušení výjimky, by striktní dodržování této lhůty mohlo vést k tomu, že by bylo ohroženo cílové datum zavedení eura v členském státě v daném roce.²⁷⁶ „Rada podle dosavadních zvyklostí rozhoduje v období květen-červen roku předcházejícího. Při dodržení šestiměsíční lhůty by se mohlo jednat o posun rozhodnutí až na listopad-prosinec předcházejícího roku. Tento posun by zejména vedl k odkladu vyhlášení neodvolatelného přepočítacího koeficientu, znemožnil by provádět duální označování cen půl roku před zavedením eura a obecně by znemožnil řádnou přípravu všech subjektů na zavedení eura.“²⁷⁷

²⁷⁶ Vláda ČR: *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy* (leden 2010), dostupné na: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> [cit. 24.9.2012].

²⁷⁷ Ibid.

Dalším rozdílem je fakt, že nové členské státy už neměly možnost vyjednat si „opt-out“.²⁷⁸ To považují za významnou okolnost, která je zásadní i pro Českou republiku a o které se zmíním blíže v kapitole týkající se ČR. Konečně, úpravou nařízení vznikly další dva scénáře, z nichž je možno volit. Celá situace je také odlišná tím, že dnes již existuje eurová hotovost, což nebylo případem u zemí první vlny na počátku jejich přechodného období. Navíc se už neočekával hromadný vstup, jako tomu bylo v první vlně, a spíše dochází ke vstupu individuálnímu nebo po malých skupinkách zemí.²⁷⁹

Státy, které přistoupily v této další fázi, byly Slovinsko, Kypr, Malta, Slovensko a Estonsko, jak zobrazuje tabulka č. 2 níže.

Tabulka č. 2 – Přehled vybraných států eurozóny

Země	Vstup EU	ERM II	Přijetí eura	Duální cirkulace
Slovinsko	2004	2004	2007	14 dnů
Malta	2004	2005	2008	měsíc
Kypr	2004	2005	2008	měsíc
Slovensko	2004	2005	2009	16 dnů
Estonsko	2004	2004	2011	14 dnů

Zdroj: Vlastní

Všem výše uvedeným zemím byl udělen status „členského státu, na který se vztahuje výjimka“ v souladu s tehdejšími čl. 122 (1) SES. Každý nově přistupující členský stát si mohl zvolit vlastní scénář vyhovující národním specifikům té které země.²⁸⁰ Nicméně, i nadále bylo a je možné postupovat podle tradičního „Madridského scénáře“ z první vlny. Přechodné období může trvat maximálně tři roky, jak definuje čl. 1 Nařízení Rady č. 2169/2005 upravující Nařízení č. 974/98. Ovšem v paragrafu 5

²⁷⁸ Národní koordinační skupina: *Volba scénáře*, NKS, 2006, s. 1.

²⁷⁹ SCHÄFER Torsten: *The legal framework for the Enlargement of the Euro Area*, European Economy Occasional Papers, 2006, s. 15.

²⁸⁰ Ibid.

preambule Nařízení je uvedeno, že toto období by mělo být co nejkratší. Všechny výše uvedené země si však zvolily scénář tzv. velkého třesku.

Jako názorný příklad, na kterém budu demonstrovat přechod na euro v rámci členských států následujících po první vlně, uvedu **Slovinsko**, jež použilo nový typ scénáře Velkého třesku jako první a které zavedlo euro již k 1.1.2007.²⁸¹ Mezi novými členskými státy EU z roku 2004 bylo tak Slovinsko první, kdo vstoupil do eurozóny – navíc, na rozdíl od první vlny izolovaně. Slovinsko se rozhodlo pro scénář velkého třesku, což znamená, že euro bylo zavedeno jako účetní měna i jako hotovost v tentýž den, bez jakéhokoliv přechodného období. Slovinsko jako první členský stát dokázalo, že je možné scénář velkého třesku realizovat úspěšně. Tato zkušenost byla a stále je předmětem zájmu ostatních zemí, které v budoucnu plánují přijmout euro, protože slovinský přechod k jednotné evropské měně je hodnocen jako dobře připravený, dobře řízený a dobře provedený.²⁸²

Samozřejmě je třeba brát v úvahu specifika jednotlivých zemí. V případě Slovinska to byla jeho geografická poloha sousedící se zeměmi eurozóny (Rakousko a Itálie), skutečnost, že jde o malý stát s pouhými 2 milióny obyvatel, stupeň závislosti obyvatelstva na národní měně (tolar byl spjat s nezávislostí země), všeobecně příznivý vztah občanů vůči euru, povědomost obyvatelstva o hotovosti v eurech, a také předchozí zkušenost se změnou měny - z jugoslávského dináru na slovinský tolar v roce 1991.²⁸³

Rozhodnutí vstoupit do ERM II a zavést euro co nejdříve bylo přijato záhy. Výsledkem bylo členství v ERM II od 28.6.2004 do 31.12.2006.²⁸⁴ Harmonogram přistoupení Slovinska k jednotné měně euro je přílohou č. 1 k této práci a podle mého názoru může posloužit jako vhodný vzor načasování a souvisejících úkolů i pro Českou republiku.

²⁸¹ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 47.

²⁸² Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 4.

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Ibid.

Přípravy byly zahájeny tři roky před přijetím eura, a to ustavením Koordinačního výboru pro technickou přípravu zavedení eura v roce 2004, pod vedením viceguvernéra Slovinské národní banky a ministra financí. Výbor připravil základní plán na bázi „velkého třesku“ a s krátkým obdobím duálního oběhu měn.²⁸⁵ Slovinský zákon určil období, kdy byly ve Slovinsku v oběhu obě měny, na pouhé dva týdny, na dobu od 1. do 14. ledna 2007 - na rozdíl od zemí první vlny s jejich 4 až 8 týdny duálního režimu.²⁸⁶ Dále bylo stanoveno období, po které budou banky směňovat tolary na euro zdarma (to trvalo od 1. ledna do 1. března 2007), či ustanovení, podle něhož bude Slovinská národní banka vyměňovat dolarové bankovky bez omezení a mince až do 31.12.2016.²⁸⁷ Zákon také zakázal vracet drobné v tolarech během duálního období a definoval podmínky pro přeměnu účtů a metodologii přepočtu výše zadlužení.²⁸⁸ Stanovil zásadu kontinuity smluv, pravidla směny a zaokrouhlování a určil, že prodejní ceny zboží a služeb budou přeměněny na euro s přesností nejméně na 3 desetinná místa a označeny s přesností nejméně na 2 desetinná místa, s některými výjimkami.²⁸⁹

5.3. Porušování principu rovného zacházení

Bez ohledu na rozdíly mezi státy první vlny a následujícími zeměmi a i v každé politicko-ekonomické situaci je podle mého názoru při aplikaci právního rámce tak složitého procesu, jakým je zavádění jednotné měny, třeba dodržovat „princip rovného zacházení“. Tento princip stanoví, že členskými státy EU, které nově přijímají euro, nemají být kladeny nadbytečné překážky, ale zároveň jim nemá být umožněno přijmout euro za mírnějších podmínek než předchozím státům²⁹⁰, aby se posílila právní jistota a zamezilo alternativním výkladům práva a následné nestabilitě systému. Nicméně dodržování tohoto principu v praxi je diskutabilní a podle mého názoru tento princip dodržen nebyl.

²⁸⁵ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s.17.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. vyd. v Praze: C.H. Beck, 2007, s. 67.

²⁸⁸ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 20.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ SCHADLER Susan, DRUMMOND Paulo, KUIJS Louis, MURGASOVA Zuzana, ELKAN Rachel: *Adopting the Euro in Central Europe. Challenges of the Next Step in European Integration*, IMF Occasional Paper No. 234. Washington: IMF, 2005, s.83.

Kritika se objevuje hned v souvislosti s kritérii pro vstup do eurozóny s argumentem, že tato kritéria byla primárně definována pro homogenní skupinu prvních zemí a že v současné době už nejsou vhodná pro další přistupující státy.²⁹¹ V první vlně jsme navíc byli svědky “mlžení” např. u Řecka. Nebyl to ovšem pouze případ Řecka, který odhalil nedodržení pravidel, i když se dozajista jedná o kauzu nejzávažnější. I u dalších států došlo k nesplnění některých podmínek, jak jsem již analyzovala dříve. Dále byla v minulosti vstupní kritéria interpretována příliš volně, což vedlo k akceptaci celé řady nesrovnalostí u mnoha zemí první vlny, oproti striktnímu lpění na pravidlech u následujících členských států, jako např. v případě odmítnutí Litvy.²⁹² To jen podle mého názoru potvrzuje spornost dodržování principu rovného zacházení.

Považuji za vhodné blíže analyzovat zmíněný případ **Litvy**, která požádala o vstup do eurozóny již v roce 2007, byla však odmítnuta, neboť nesplnila kritérium inflace, byť jí k úspěchu chybělo jen málo.²⁹³ Litevská vláda požádala Evropskou komisi, aby posoudila, zda je Litva připravena na zavedení eura. Komise došla k závěru, že Litva splnila všechna konvergenční kritéria kromě kritéria inflace, a status Litvy jako členského státu, jemuž byla udělena výjimka, proto nemohl být změněn.²⁹⁴ A to přesto, že litevská průměrná míra inflace překračovala referenční hodnotu jen o 0,1 %.²⁹⁵ Z ekonomického hlediska je jistě zajímavé, že „byla podstatně nižší než sedmiletá průměrná míra inflace pěti členských států eurozóny“.²⁹⁶ Litva tak s největší pravděpodobností mohla být přijata, avšak uznávám, že ustanovení Smluv je třeba respektovat. Tento příklad nicméně podle mého názoru dokazuje, jak přísně vykládají evropské orgány Maastrichtská konvergenční kritéria při posuzování nových zemí žádajících o vstup do eurozóny ve srovnání s tím, jak přistupovaly k tzv. „první vlně“ členských států, jimž mnohé nedostatky odpouštěly.²⁹⁷

²⁹¹ SINGER Miroslav In: *Euro dříve, nebo později?: sborník textů*, Vyd. 1. Editor Petr Mach. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, č. 56/2007, s. 31.

²⁹² Ibid.

²⁹³ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 5.

²⁹⁴ Lithuania official euro website: *Lithuania in the European Union*, dostupné na: www.euro.lt, [cit. 24.9.2012].

²⁹⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.106.

²⁹⁶ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 155.

²⁹⁷ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 5.

V tomto ohledu zazněla mnohokrát kritika týkající se nejasností a rozdílných názorů ohledně interpretace konvergenčních ustanovení a nedostatku konzistentnosti.²⁹⁸ Vzhledem k tomu, že smlouva nestanoví, zda mají být kritéria interpretována striktně, nebo extenzivněji, a vzhledem k nedostatku koherence mezi Smlouvou a jejími Protokoly dochází k právní nejistotě ohledně vymezení přesného rozsahu působnosti.²⁹⁹ V minulosti bylo řešeno i téma ohledně ERM, a to v souvislosti s otázkou, zda národní měna musí setrvat v ERM II po dobu nejméně dvou let. Připomínám, že během hodnocení zemí žádajících o vstup do eurozóny, konkrétně v případě Finska a Itálie, se ani jedna neúčastnila ERM po dobu celých dvou let.³⁰⁰

Podívám-li se na celou věc z právního hlediska, uvědomuji si, že pokud byl tak rozdílný přístup uplatňován v souladu s právem Evropského společenství (dnes již právem Evropské unie), jež umožňovalo natolik odlišnou interpretaci, pak jej můžeme přinejmenším v této oblasti považovat za „*lex imperfecta*“.³⁰¹ Toto bylo mnohokrát zdůrazněno také v souvislosti se skutečností, že Smlouva o založení Evropského společenství určila poměrně podrobná pravidla, co se týče požadavků pro vstup do eurozóny, avšak nestanovila dostatečně detailní podmínky a požadavky, jež by měly státy splňovat po vstupu do eurozóny³⁰², požadavky, jež by zajistily trvalé a udržitelné plnění ekonomických kritérií i po přijetí eura.

Někteří experti tvrdí, že „*projekt jednotné měny byl často prezentován jako čistě ekonomická záležitost, a přitom se zcela zjevně jednalo o politický projekt Francie a Německa*“.³⁰³ Jiní zase zdůrazňují, že euro bylo pouhou záminkou pro možnou budoucí integraci v ekonomické oblasti, pro politickou centralizaci a upevnění moci.³⁰⁴ „*Euro je o Evropské unii a politickém uspořádání spíše než pouze o snižování transakčních*

²⁹⁸ SIDEK Mohamed: Sweden from the Euroland, European Business Law Review, September/October 2000, s. 364.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.52.

³⁰² Ibid.

³⁰³ CROUCH Colin: *After the Euro*, Oxford University Press, 2000, s. 25.

³⁰⁴ ŠEVČÍK Miroslav: *Nominální kritéria konvergence ČR až na jednu výjimku plní, reálná nikoliv*. In: PEČINKOVÁ, I. *Euro versus koruna. Dilemata jednotné měny v době dluhové krize*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 119.

*nákladů či stabilitě směnných kurzů.*³⁰⁵ Flexibilita interpretace pravidel, resp. oportunistické zneužívání výkladu tomu podle mého názoru nasvědčuje. Osobně to považuji za velmi závažný nedostatek. Shovívavost k nedostatkům v případě první vlny členských států tak vysvětluji silnou politickou vůlí posunout projekt jednotné měny kupředu, což vedlo k přehlížení některých ustanovení Smlouvy. Naproti tomu velmi přísný výklad ustanovení Smlouvy u nových států interpretuji jako nedostatek politické vůle k přijetí nových členských států do eurozóny sloužící jako překážka pro vstup.³⁰⁶

Dílčí závěr

Z kapitoly zabývající se právním postavením státům s měnou euro vyplývají značné rozdíly v přístupu, pokud jde o země „první vlny“, ve srovnání se státy, jež následovaly. Významnou se pak stává otázka interpretace konvergenčních kritérií a jejich dodržování.

Podle mého názoru by z čistě právního hlediska neměla existovat jiná možnost než princip striktního dodržování konvergenčních kritérií v souladu s ustanoveními Smlouvy. Takovýto přístup však měl být podle mého názoru aplikován již od samého počátku. Akceptaci nedostatků v minulosti a přísný výklad pravidel v současnosti tak považuji za právní nedostatek, který vyvolává pochyby o dodržování „principu rovného zacházení“. Tento princip zaručuje, že novým členským státům EU žádajícím o vstup do eurozóny nebudou kladeny žádné další překážky a zároveň jim nebude umožněno přijmout euro za mírnějších podmínek, než jak tomu bylo v minulosti.³⁰⁷ V zásadě lze konstatovat, že nedošlo k „dalším překážkám“, pouze se začala řádně vykládat ustanovení Smlouvy. Porušení principu rovného zacházení tak zakládám na argumentu *a contrario*: první vlně členských států bylo umožněno zavést euro za mírnějších podmínek, než jaké musí splnit současní žadatelé o vstup do eurozóny. To považuji za další důkaz o tom, že Maastrichtská kritéria jsou především politickými kritérii, jež jsou

³⁰⁵ RISSE Thomas: *To Euro or Not Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union*, Working Papers of the Robert Schumann Centre, 1998, s. 148.

³⁰⁶ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 156.

³⁰⁷ SCHADLER Susan, DRUMMOND Paulo, KUIJS Louis, MURGASOVA Zuzana, ELKAN Rachel: *Adopting the Euro in Central Europe. Challenges of the Next Step in European Integration*, IMF Occasional Paper No. 234. Washington: IMF, 2005, s.83.

svévolně užívána k dosažení politických cílů – v minulosti byly porušovány k tomu, aby bylo dosaženo měnové unifikace, v současné době jsou přísně aplikovány k zajištění zpomalení procesu rozšiřování eurozóny.³⁰⁸

³⁰⁸ GRAUWE Paul: *The politics of Maastricht convergence criteria*, 15.4.2009, dostupné na: <http://www.voxeu.org/article/politics-maastricht-convergence-criteria>, [cit. 24.9.2012].

6. Právní postavení členských států EU s dočasnou výjimkou

Členské státy EU, jež nejsou členy eurozóny, se podle čl. 139 Smlouvy o fungování Evropské unie (dřívější čl. 122 odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství) označují jako „členské státy, na které se vztahuje výjimka“, která je však dočasného charakteru.³⁰⁹ Tyto státy tak nenáleží do eurozóny a zachovávají si monetární suverenitu.³¹⁰ Podle čl. 119 Smlouvy o fungování Evropské unie (dříve čl. 4 odst. 2 Smlouvy o založení Evropského společenství) jsou však povinny zavést jednotnou měnu, a je proto jejich povinností dosáhnout ekonomické a právní konvergence, jež je podmínkou pro zavedení eura.³¹¹ Další ustanovení Smluv, jež jsou aplikovatelná, vyplývá z výčtu ustanovení v čl. 139 odst. 2 SFEU.

Přestože všechny výše zmíněné státy patří do stejné kategorie států, jimž byla udělena výjimka, jejich postoj k euru se liší: některé státy postupují obezřetně, jiné jsou aktivnější. Aktivně vystupují **Lotyšsko** a **Litva**. Poté, co v roce 2004 vstoupily do EU, rozhodly se tyto dva státy, že chtějí zavést euro co nejdříve.³¹² Rychle se proto připojily k ERM II: Litva v červnu 2004 a Lotyšsko v květnu 2005.³¹³ **Litva** dokonce požádala o vstup do eurozóny již v roce 2007, byla však odmítnuta, neboť nesplnila kritérium inflace, byť jí k úspěchu chybělo jen málo, jak jsem již vysvětlila v předchozí kapitole.³¹⁴ Zatímco Litva doposud nové datum zavedení eura nestanovila³¹⁵, Lotyšsko očekává, že k zavedení eura na jeho území dojde 1. ledna 2014.³¹⁶ Jediným dalším státem, jenž stanovil datum zavedení eura, je **Rumunsko**, a to k 1. lednu 2015.³¹⁷ Nejnovější členové Unie Rumunsko a **Bulharsko** přistoupili k EU v roce 2007

³⁰⁹ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 39.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Ibid.

³¹² ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 4.

³¹³ Evropská komise: *The economies of Estonia, Lithuania and Latvia*, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/een/002/article_4073_en.htm, [cit. 24.9.2012].

³¹⁴ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 5.

³¹⁵ Předpokládané datum zavedení eura je třeba rozlišovat od stanovení data zavedení eura, jež je v kompetenci Rady pro hospodářské a finanční záležitosti (ECOFIN).

³¹⁶ Evropská komise: *Who can join and when*, dostupné na:

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/who_can_join/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

³¹⁷ Ibid.

s ambiciózními plány na vstup do eurozóny. Nicméně oba státy se potýkají se zpožděním. Bulharská vláda v roce 2010 opustila myšlenku na vstup do ERM II.³¹⁸ Podle guvernéra Rumunské národní banky se v případě Rumunska očekává zpoždění asi o rok či dva.³¹⁹

Po vstupu do EU to byla Česká republika, Polsko a Maďarsko jako země nejvíce rezervované ohledně data pro zavedení eura. V současnosti je to jen **Česká republika**, která zastává opatrnou pozici. Mezi hlavní argumenty patří politické, ekonomické a právní důvody. Mnozí politikové upozorňují na faktické podmínky vstupu do EU v roce 2004 a nemožnost vyžádat si jakékoliv výjimky. Podle některých názorů tak Česká republika byla okolnostmi v podstatě donucena závazek euro v budoucnosti přijmout, pokud chtěla do EU vůbec vstoupit.³²⁰ Mezi ekonomické argumenty patří v současnosti dobře fungující národní měna, nutnost v budoucnosti snášet měnovou politiku vhodnou především pro Německo a Francii, nikoliv však nutně pro Českou republiku, a aktuálně i přetrvávající krize, jež podle některých názorů narušuje stabilitu a důvěryhodnost eura a vyústí v mnoho kontroverzních právních otázek.³²¹ Naproti tomu **Maďarsko** chce euro zavést i nadále, navzdory probíhající krizi spojené s touto měnou.³²² Není však pravděpodobné, že by Maďarsko zavedlo euro dříve než v roce 2020.³²³ V **Polsku** došlo k velkému obratu v roce 2008, kdy se zavedení eura stalo jednou z hlavních vládních priorit, přestože ještě v roce 2007, kdy vláda vznikla, euro nebylo za prioritu považováno.³²⁴

³¹⁸ EurActiv: *After Bulgaria, Romania delays euro adoption*, dostupné na: <http://www.euractiv.com/euro/after-bulgaria-romania-delays-euro-adoption-news-448951>, [cit. 24.9.2012].

³¹⁹ Ibid.

³²⁰ FAJMON Hynek: Euro není vhodnou měnou ani pro Česko ani Polsko, In: Revue Politika, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1464/euro-neni-vhodnou-menou-ani-pro-cesko-ani-polsko>, [cit. 25.12.2012].

³²¹ Ibid.

³²² EU Business: *Hungary committed to euro adoption*, dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/hungary-finance.duc>, [cit. 24.9.2012].

³²³ Ibid.

³²⁴ KIERZENKOWSKI Rafal: *Preparing for Euro adoption in Poland*, ECONOMICS DEPARTMENT WORKING PAPER No. 790, OECD, 2010, s. 6.

6.1. Kontroverzní Švédsko

Švédsko, které je členem EU od roku 1995, bylo spolu s Řeckem jedinou zemí, jež nebyla v roce 1998 vybrána v rámci první vlny.³²⁵ Švédsko tehdy nesplnilo požadovaná kritéria nutná pro vstup do eurozóny, především kritérium měnové stability, její svázanost po dobu dvou let s ERM a nezávislost národní banky.³²⁶ Zatímco však Řecko paradoxně vstoupilo do eurozóny roku 2001, Švédsko zůstává dodnes mimo ni, neboť v roce 1997 schválilo zákon o tom, že v roce 1999 euro nepřijme a že každé pozdější rozhodnutí o přijetí eura bude muset být nejdříve potvrzeno v referendu.³²⁷

K důležité události pak došlo v roce 2003, kdy se ve Švédsku konalo referendum o zavedení eura.³²⁸ Znovu je třeba připomenout, že zákon nařizující konání referenda o zavedení eura byl přijat již v roce 1997.³²⁹ Otázka položená v referendu z roku 2003 zněla následovně: „*Myslíte si, že by Švédsko mělo přijmout euro jako oficiální měnu?*“³³⁰ Šlo o jasné rozhodnutí mezi dvěma odlišnými režimy: volně plovoucí měna vs. měnová unie.³³¹ Zamítavá odpověď byla upřednostněna většinou švédských voličů, konkrétně 55,9%.³³²

Tento přístup vyvolal diskusi, zda je členský stát EU vůbec povinen společnou měnu přijmout. Jsem toho názoru, že odpověď zní ano - např. pro Českou republiku závazek vyplývá z přístupové smlouvy, konkrétně z čl. 4 Aktu o podmínkách přistoupení. Někteří právníci se domnívají, že účast ve třetí etapě Hospodářské a měnové unie je dobrovolná, přestože žádnému státu už nebude nabídnuto zvláštní zacházení jako Velké Británii a Dánsku.³³³ Toto stanovisko je třeba odmítnout, neboť účast ve třetí etapě Hospodářské a měnové unie je povinností pro všechny státy, které nemají klauzuli opt-out. To s sebou nese i povinnost činit vše, co je třeba k postupu do konečné etapy.

³²⁵ SIDEK Mohamed: *Sweden from the Euroland*, European Business Law Review, September/October 2000, s. 368.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Evropská komise: *EMU after five years*, 2004, S. 201.

³²⁸ JONUNG Lars: *To be or not to be in the euro?*, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004, s. 1.

³²⁹ Evropská komise: *EMU after five years*, 2004, s. 201.

³³⁰ JONUNG Lars: *To be or not to be in the euro?*, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004, s. 2.

³³¹ Ibid.

³³² Ibid.

³³³ LOUIS Victor: *The Economic and Monetary Union*, Common Market Law Review, N. 41, 2004, s. 603.

Švédsko si nevyjednálo žádné výhrady jako Velká Británie a Dánsko. Podle striktní interpretace práva tedy Švédsko musí vstoupit do eurozóny, jakmile splní všechna maastrichtská kritéria, což potvrzují i nezávislé studie.³³⁴ Švédsko potřebná ekonomická kritéria splnilo již v roce 2008, avšak rozhodlo se nesplnit kritérium právní konvergence a nepřipojit se k ERM II.³³⁵ Pokud tedy Švédsko záměrně tímto postupem ponechává podmínky nesplněné, docházím k závěru, že se tak dopouští porušení Smlouvy tím, že neplní své povinnosti a úmyslně se vyhýbá dodržování konvergenčních kritérií. Tento závěr mohu podpořit i článkem 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (dříve čl. 10 Smlouvy o založení Evropského společenství), který stanoví, že členské státy učiní veškerá vhodná obecná nebo zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv nebo z aktů orgánů Unie. Členské státy usnadňují Unii plnění jejích úkolů a zdrží se všech opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů Unie.

Na tomto místě považuji za vhodné uvést polemiku J. Pipkorna, který konstatuje, že *„nutit členský stát k přijetí jednotné měny, pokud mu v tom zabraňují vážné konstitucionální problémy, by bylo v rozporu s tradicí Evropského společenství. Zbraně, jež nám poskytuje právo, nebývají totiž v podobných případech příliš účinné.“*³³⁶ Na druhou stranu ovšem považuji za nutné si uvědomit, že Švédsko a i ostatní členské státy k EU přistupovaly dobrovolně a stejně dobrovolně se i zavázaly společnou měnu přijmout. Obdobně ani princip *rebus sic stantibus* není podle většinového názoru v případě Evropské unie aplikovatelný.³³⁷

Švédská koruna se dodnes nepřipojila k ERM II a podle poslední Konvergenční zprávy ECB z května 2012 švédské právní předpisy stále nesplňují veškeré požadavky týkající se např. nezávislosti centrální banky. ECB dále upozorňuje, že Švédsko má již od roku 1998 povinnost přijmout vnitrostátní právní předpisy pro integraci do Eurosystému a že

³³⁴ JONUNG Lars: *To be or not to be in the euro?*, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004, s. 2.

³³⁵ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 299.

³³⁶ LOUIS Victor: *The Economic and Monetary Union*, Common Market Law Review, N. 41, 2004, s. 604.

³³⁷ ZBÍRAL Robert: Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 16, s. 580-585.

švédské státní orgány dosud neučinily žádné legislativní kroky k nápravě nekompatibilit popisovaných i v předchozích zprávách.³³⁸

Příklad Švédska je tak podle mého názoru další ukázkou dvojího přístupu, resp. hraničního případu, který není v právu EU řešen, kdy tato země stojí mimo opt-out a zároveň de facto i mimo ustanovení týkající se členských států s výjimkou. Ukazuje se, že evropské právo bylo a je velmi tolerantní, možná příliš tolerantní, a tato situace je pro mne jen dalším důkazem řady případů, kdy dochází k nepřesnostem, přílišné shovívavosti, neodůvodněným výjimkám a žádným následkům. Podotýkám, že tyto výjimky navíc existují v rámci celkového principu diferenciací, umožňující některým státům možnost opt-outu a na druhé straně ostatním možnost rychleji postoupit v procesu integrace.³³⁹

6.2. Přístup České republiky k jednotné měně euro

Česká republika patří do skupiny členských států EU stojících prozatím mimo eurozónu, s právním postavením členského státu, na který se vztahuje výjimka.

6.2.1. Závazek přijmout euro

Česká republika se od počátku vstupu do EU zdráhala přijmout jednotnou evropskou měnu euro. Nedávné fiskální problémy v eurozóně spolu s pokračující zvýšenou volatilitou finančních trhů tento postoj ještě více posílily. V prosinci 2011 přijala česká vláda usnesení, jež potvrdilo závěry České národní banky a Ministerstva financí ČR, podle nichž by nemělo být stanoveno žádné datum pro přijetí eura, a Česká republika by se v roce 2012 neměla snažit zapojit se do mechanismu měnových kurzů ERM II.

Postoj České republiky k euru je často nesprávně pochopen. Nejde o to, *zda* má Česká republika jednotnou měnu přijmout, nýbrž důležitá je pouze otázka, *kdy* tak učiní. Považuji za významné připomenout, že všechny členské státy, které vstoupily do EU

³³⁸ ECB: *Konvergenční zpráva 2012*, dostupné na: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201205cs.pdf>, [cit. 24.9.2012].

³³⁹ CLERC Olivier: *Gouvernance economique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 36.

v roce 2004, tedy včetně České republiky, se zavázaly euro přijmout. Tento závazek vyplývá ze Smlouvy o přistoupení České republiky k EU, konkrétně z čl. 4 Aktu o přistoupení České republiky k EU. Článek 4 stanoví, že každý nový členský stát se ode dne svého přistoupení podílí na Evropské měnové unii jakožto člen, na nějž se vztahuje přechodná výjimka ve smyslu čl. 122 Smlouvy o založení Evropského společenství (v současnosti čl. 139 smlouvy o fungování EU). Česká republika se tedy podílí na třetí fázi Evropské měnové unie, ovšem jako členský stát, jemuž byla udělena přechodná výjimka, což znamená, že není členem eurozóny a nepodléhá některým ustanovením Smlouvy o fungování EU³⁴⁰. Nicméně je třeba zdůraznit, že – alespoň podle mého názoru – tato dočasná výjimka nezavazuje Českou republiku závazku přijmout euro.³⁴¹

Nezbytnou podmínkou pro přijetí eura je, stejně jako v případě jiných zemí, účast v kurzovém mechanismu ERM II a splnění Maastrichtských kritérií.³⁴² Je zřejmé, že v rozporu s názorem Evropské komise, že by se na ERM II nemělo nahlížet pouze jen jako na svého druhu čekárnu na cestě k přijetí eura, ale spíše jako na užitečný režim,³⁴³ Česká republika podle mého názoru vnímá ERM II pouze jako bránu pro vstup do eurozóny.³⁴⁴ Z tohoto důvodu souhlasily česká vláda a Česká národní banka se vstupem do ERM II až poté, co budou podmínky pro to, aby Česká republika mohla přijmout jednotnou měnu a zároveň zůstat v ERM II co nejkratší možnou dobu, tedy dva roky.³⁴⁵ Vstup do ERM II bude tedy záviset na předpokládaném datu zavedení eura. Předpokládá se, že rozhodnutí vstoupit do ERM II bude učiněno asi tři roky před samotným vstupem do eurozóny.³⁴⁶ Česká republika proto vidí v načasování vstupu do ERM II možnost částečně určit datum pro vstup do eurozóny.³⁴⁷

³⁴⁰ ČNB/Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s. 1.

³⁴¹ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 7.

³⁴² SCHADLER Susan, DRUMMOND Paulo, KUIJS Louis, MURGASOVA Zuzana, ELKAN Rachel: *Adopting the Euro in Central Europe. Challenges of the Next Step in European Integration*, IMF Occasional Paper No. 234. Washington: IMF, 2005, s.123.

³⁴³ ČNB/Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s. 3.

³⁴⁴ Evropská komise: *EMU after five years*, 2004, s. 221.

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 5-9.

³⁴⁷ ČNB: *Přehled úkolů v oblasti působnosti ČNB a nástin dalších úkolů v souvislosti se zavedením eura v ČR*, 2005, s.1.

Podobná situace panuje ve Švédsku. Jak jsem již uvedla výše, Švédsko sice splňuje Maastrichtská kritéria, ale rozhodlo se nezapojit do ERM II, aby nemuselo vstoupit do eurozóny. Česká republika se však nachází v poněkud odlišné situaci, neboť zatím Maastrichtská kritéria nesplňuje. Pokud by se však po jejich splnění rozhodla nevstoupit do ERM II, mohlo by to být považováno za úplný opt-out, což je v rozporu s Aktem o přistoupení.³⁴⁸ Ozývají se i hlasy, že by se i v České republice mělo konat zvláštní referendum o přijetí eura, podobně jako ve Švédsku v roce 2003.³⁴⁹ Z právního hlediska však takové referendum může mít jen poradní hodnotu. Považuji za zásadní na tomto místě připomenout, že v roce 2003 se v České republice konalo referendum o přistoupení k EU a 77 % obyvatel se k přijetí Smlouvy o přistoupení vyjádřilo kladně. Tato smlouva přitom obsahuje i závazek přijmout euro.³⁵⁰

6.2.2. Podklady a analýzy

Přestože přesné datum vstupu České republiky do eurozóny zatím nebylo oznámeno, přípravy na vstup již začaly. Již v roce 2003 byl vydán dokument nazvaný „**Strategie přistoupení České republiky k eurozóně**“, vypracovaný společně českou vládou a Českou národní bankou. Tento dokument shrnuje výchozí body pro integraci České republiky do eurozóny, zabývá se možnými riziky a výhodami přijetí eura a doporučuje, aby Česká republika vstoupila do eurozóny hned, jak jí to splnění ekonomických kritérií dovolí.³⁵¹ V roce 2007 byla Strategie aktualizována, ohlédla se za nejnovějším vývojem a zhodnotila, jakého pokroku bylo dosaženo.

Strategie z roku 2003 odhadovala, že by Česká republika mohla vstoupit do eurozóny okolo roku 2009 či 2010.³⁵² Pozdější zhodnocení situace však zatím vždy vyústila v doporučení nepokoušet se o vstup do ERM II.³⁵³ Ani v roce 2012 tomu není jinak. Česká vláda se totiž v roce 2011 opět rozhodla, že v roce 2012 do ERM II nevstoupí, a

³⁴⁸ ČNB: *Přehled úkolů v oblasti působnosti ČNB a nástin dalších úkolů v souvislosti se zavedením eura v ČR*, 2005, s.1.

³⁴⁹ FAJMON Hynek: *Proč a jak vznikla Maastrichtská smlouva*, In: Euro vs. Koruna, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 24.

³⁵⁰ BOEHM Milan: *Bez nadšení, ale co nejdříve*, In: Euro vs. Koruna, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 208-209.

³⁵¹ ČNB/Vláda ČR: *Strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2003, s. 1.

³⁵² Ibid.

³⁵³ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 2.

to na základě výsledků obsažených ve společném dokumentu Ministerstva financí ČR a ČNB nazvaném „**Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou (2011).**“ Mezi hlavní důvod patří nadměrný rozpočtový schodek, jenž představuje právní překážku pro vstup do eurozóny, neboť implikuje, že nebylo splněno kritérium udržitelnosti veřejných financí.³⁵⁴ Zpráva dále stanoví, že Česká republika postupně snižovala svůj odstup od průměrné ekonomické úrovně eurozóny. Vývoj v posledních letech byl však výrazně ovlivněn dopady světové finanční a hospodářské krize. V důsledku toho došlo v České republice i eurozóně k ekonomické recesi a výraznému zhoršení stavu veřejných financí. Došlo také k přerušení trendu přibližování tuzemské cenové hladiny k eurozóně a nárůstu cyklické i strukturální nezaměstnanosti. Na druhou stranu Česká republika vykazuje prvky zvýšené sladění s eurozónou v průběhu hospodářského cyklu. Touto problematikou se detailně zabývá ČNB, jež každoročně vypracovává „**Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou.**“

Aby česká ekonomika dosáhla vysokého stupně ekonomické konvergence, provázanosti a sladění s eurozónou, bude podle mého názoru nezbytně nutné vyřešit strukturální problémy veřejných financí a zároveň zvýšit pružnost české ekonomiky, a to i trhu práce.³⁵⁵ Tento proces je však neustále podkopáván podstatnými nedostatky v oblasti legislativy a zdoluhavým řešením právních sporů.³⁵⁶ K vyřešení těchto problémů bude tak zapotřebí zásadních reforem.

Obdobně aktuální **Konvergenční zpráva ECB** z roku 2012 upozorňuje na legislativní nedostatky a vytýká, že „*české právní předpisy nesplňují veškeré požadavky týkající se nezávislosti centrální banky, zachování mlčenlivosti, zákazu měnového financování a právní integrace do Eurosystému*“.³⁵⁷ Zpráva připomíná, že Česká republika musí splňovat všechny požadavky podle článku 131 SFEU zakotvující slučitelnost právních

³⁵⁴ Ministerstvo financí ČR: ČNB a MF doporučily prozatím nestanovit datum přijetí eura, 2010, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_59156.html?year=2010, [cit. 24.9.2012].

³⁵⁵ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 5.

³⁵⁶ Ibid.

³⁵⁷ ECB: Konvergenční zpráva ECB, 2012, dostupná na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/ECB_CON_REP_2012_cz.pdf, [cit. 24.9.2012].

předpisů. Zpráva dále podotýká, že pro vytvoření prostředí podporujícího udržitelnou konvergenci v České republice je nutné udržovat měnovou politiku zaměřenou na cenovou stabilitu, zlepšit domácí fiskální rámec a provádět komplexní fiskální konsolidaci.³⁵⁸

Přijetí eura však nebrání jen vnitřní problémy České republiky, ale také nedávné potíže, jež zažívá sama eurozóna, jak naznačil i současný viceguvernér ČNB Prof. Vladimír Tomšík: „Je zjevné, že případný vstup České republiky do eurozóny není na pořadu dne. Před tím, než učiníme takový krok, musíme vědět, jak budou vyřešeny problémy s řízením eurozóny.“³⁵⁹

6.2.3. Národní koordinační skupina

Již v roce 2005 ustavila vláda ČR úřad Národního koordinátora a Národní koordinační skupinu pro zavedení eura.³⁶⁰ Ta spadá pod Ministerstvo financí ČR a je hlavním koordinačním a řídicím orgánem příprav na zavedení eura v České republice.³⁶¹ Tato skupina připravila dokument nazvaný **Volba scénáře zavedení eura v České republice**, ve kterém bylo rozhodnuto o jednorázovém přechodu na euro, jež vláda schválila v roce 2006.³⁶² To znamená, že nebude existovat žádné přechodné období a euro bude v bezhotovostní i hotovostní formě přijato ve stejný den (tzv. scénář „velkého třesku“).³⁶³

Tento scénář totiž nejlépe odpovídá současným podmínkám, kdy euro v bezhotovostní i hotovostní formě již existuje. Navíc byl již úspěšně použit v zemích, které do eurozóny vstoupily nedávno jako zatím poslední. Česká republika kromě toho již přechod na jinou měnu zažila, a to v roce 1993, stejně jako Slovensko a Slovinsko.³⁶⁴ Předpokládá

³⁵⁸ ECB: Konvergenční zpráva ECB, 2012, dostupná na:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/ECB_CON_REP_2012_cz.pdf, [cit. 24.9.2012].

³⁵⁹ ČNB: *Euro entry not on agenda*, dostupné na:

http://www.cnb.cz/en/public/media_service/interviews/media_2011/cl_110520.html, [cit. 24.9.2012].

³⁶⁰ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 3.

³⁶¹ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 16.

³⁶² ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 3.

³⁶³ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 16.

³⁶⁴ Národní koordinační skupina: *Volba scénáře zavedení eura v ČR*, 2006, s. 1.

se, že celkové náklady budou za použití tohoto scénáře nižší, zato celková náročnost bude vyšší.³⁶⁵ Tento scénář se skládá z několika fází. V předpřípravné fázi před přijetím rozhodnutí o zrušení výjimky, kdy bude stále používána pouze česká koruna, se veškeré snahy budou soustředit na technické přípravy.³⁶⁶ Po přijetí rozhodnutí o zrušení výjimky, ale zároveň stále před samotným vstupem do eurozóny, bude následovat asi šestiměsíční přípravná fáze, kdy bude neodvolatelně stanoven přepočítací koeficient, ceny budou uváděny v obou měnách (tzv. duální označování cen) a dojde k vytištění eurobankovek a ražbě euromincí.³⁶⁷

V den svého zavedení se euro stane zákonným platidlem České republiky a zároveň započne dvoutýdenní období duální cirkulace, kdy budou v oběhu obě měny: v hotovosti bude tedy možné platit jak eury, tak korunami, bezhotovostní platby však bude možné provádět jen v eurech.³⁶⁸ Ze strany EU je sice stanoveno, že toto období může trvat až 6 měsíců, ale už současní členové eurozóny se v době zavedení eura dohodli, že tato doba bude trvat maximálně 2 měsíce.³⁶⁹ Toho žádná nová přistupující země nevyužila. Pouze Kypr zvolil měsíční období duální cirkulace. Dvoutýdenní období duální cirkulace bylo zavedeno ve Slovinsku a v Estonsku a ukázalo se být úspěšným.³⁷⁰

Česká koruna bude postupně stahována z oběhu a obchodníci budou povinni vracet zákazníkům peníze pouze v eurech.³⁷¹ Ceny budou uváděny v obou dvou měnách i poté, co vyprší období duální cirkulace, a to do konce příslušného roku.³⁷² Poté může duální označování cen pokračovat dobrovolně, jako tomu bylo na Slovensku.³⁷³ Tím dojde k finální fázi přijetí eura.

Na důležitost duálního označování cen upozorňuje čl. 2 odst. 1 **Doporučení Komise o opatřeních k usnadnění budoucího přechodu na euro** z roku 2008, jež stanoví, že

³⁶⁵ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 10.

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Ibid.

³⁶⁸ Ibid.

³⁶⁹ Ibid.

³⁷⁰ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 5.

³⁷¹ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 9.

³⁷² Ibid.

³⁷³ Ibid.

povinnost provádět duální označování cen by měl ukládat zákon.³⁷⁴ Uplatňuje se tedy odlišný přístup než u první vlny členských států, ve kterých bylo ve většině případů duální označování cen pouze dobrovolné.³⁷⁵

6.2.4. Národní plán zavedení eura v České republice

V roce 2005 uložila vláda České republiky „usnesením č. 1510 o institucionálním zajištění zavedení eura v České republice“ vypracovat Národní plán zavedení eura v České republice.³⁷⁶ Národní koordinační skupina poté tento plán vypracovala a vláda ho schválila v roce 2007.³⁷⁷ Také bylo rozhodnuto, že tento plán bude pozměňován na základě Zpráv o plnění Národního plánu,³⁷⁸ jež byly vypracovány v letech 2008, 2009, 2010 a 2011. Nejnovější „**Zpráva o činnosti Národní koordinační skupiny pro zavedení eura v České republice za období leden-prosinec 2011**“ byla vydána v lednu 2012. Tato zpráva konstatuje, že došlo k personální i obsahové redukci aktivit a vlastní technické přípravy na zavedení eura byly pozastaveny. Jsou tak vykonávány pouze činnosti, jejichž platnost je obecná a jejichž plnění je v souladu s principem účelně vynaložených prostředků.³⁷⁹ Nadále však dochází k informování veřejnosti, a to především prostřednictvím internetových stránek www.zavedenieura.cz.

Národní plán vychází z výše zmíněného doporučení Komise, který ve svém čl. 1 odst. 2 stanoví, že národní plán zahrnující veškeré organizační aspekty zavedení eura by měl být vypracován, prodiskutován a pravidelně aktualizován.³⁸⁰ Národní plán tedy není ojedinělým pouze v České republice – obdobné plány byly přijaty i v ostatních zemích, například slovenský „Národný plán zavedenia eura v SR“.³⁸¹

³⁷⁴ Doporučení Komise o opatřeních k usnadnění budoucího přechodu na euro, 2008/78/EC, C (2007) 6912.

³⁷⁵ Národní koordinační skupina: *Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice*, 2008, s. 13.

³⁷⁶ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 7.

³⁷⁷ ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 3.

³⁷⁸ Národní koordinační skupina: *Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice*, 2010, s. 4.

³⁷⁹ Ibid.

³⁸⁰ Doporučení Komise o opatřeních k usnadnění budoucího přechodu na euro, 2008/78/EC, C (2007) 6912.

³⁸¹ Ministerstvo financí SR/Slovenská národní banka: *Národný plán zavedenia eura v SR*, 2008.

Národní plán zavedení eura v České republice je obecný dokument, zabývající se technickými, organizačními, právními a komunikačními aspekty souvisejícími se zavedením a používáním eura obchodní sférou, veřejností a státní správou. Stanoví také odpovídající úkoly, které je nutno splnit.³⁸² Plán je vypracován nezávisle na konkrétním datu zavedení eura, nicméně vychází z předpokladu, že včasná příprava pomůže zabránit vzniku potenciálních problémů a nákladů.³⁸³ Tento přístup považuji za chvályhodný, neboť se ukázalo, že je zásadní zahájit přípravy co nejdříve, jak potvrdila i zkušenost Slovinska, kde bylo mnohokrát zdůrazněno, že příprava je klíčová.

Národní plán zavedení eura v České republice je rozdělen do dvou částí: na část I – Základní informace a část II – Konkretizace úkolů v jednotlivých segmentech. Část I shrnuje základní principy zavedení eura v souladu s nařízeními Rady, například kontinuitu právních nástrojů, cenovou neutralitu či princip nepoškození občana.³⁸⁴ Například bylo rozhodnuto, že poplatky a daně se budou zaokrouhlovat dolů, kdežto vratky daní se budou zaokrouhlovat nahoru.³⁸⁵ To však povede ke snížení příjmů státního rozpočtu, jež se odhaduje na nejméně 2,6 miliardy korun.³⁸⁶ Tento princip zaokrouhlování však nebude uplatňován v případě porušení zákona, například u pokut, penále a jiných plateb sankčního charakteru, což považuji za správný přístup.³⁸⁷

Co se týče Části II, ta vymezuje úkoly pro konkrétní oblasti: nejprve pro banky a jiné finanční instituce, jež budou hrát důležitou roli při zavedení eura do hotovostního oběhu, jako je zajištění distribuce eurové hotovosti, zabezpečení výměny české hotovosti na eura, stažení a znehodnocení české koruny z oběhu a zavedení eura do bezhotovostního oběhu.³⁸⁸ Na základě dohody s ECB bylo rozhodnuto, že eurobankovky potřebné pro zavedení eura budou České republice zapůjčeny národními centrálními bankami z Eurosystemu a že budou následně splaceny produkcí, kterou

³⁸² ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: *Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně*, 2007, s. 3.

³⁸³ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 7.

³⁸⁴ *Ibid.*

³⁸⁵ *Ibid.*

³⁸⁶ Národní koordinační skupina: *Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice*, 2008, s. 11.

³⁸⁷ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 12.

³⁸⁸ *Ibid.*

bude ČNB zajišťovat v letech po zavedení eura v České republice.³⁸⁹ Podle odhadů bude třeba pro zavedení eura zajistit asi 230 – 250 milionů eurobankovek a zhruba 1 miliardu euromincí, naopak stáhnout bude třeba okolo 300 milionů bankovek a 800 milionů mincí českých korun.³⁹⁰

Část II také popisuje úkoly spojené s veřejnými financemi, veřejnou správou a samosprávou. Kvůli denominaci v eurech bude třeba upravit velké množství právních předpisů. Například rozpočtový systém, včetně státního rozpočtu, bude nově modifikován tak, aby rozpočet byl sestavován v rádech eur.³⁹¹

Další důležitou roli v procesu zavedení eura hraje nefinanční sektor a ochrana spotřebitele, především pak konverze cen, monitoring cen a jejich transparentnost.³⁹² V zemích eurozóny se osvědčilo přijmout za podpory státu dohodu mezi organizacemi spotřebitelů na straně jedné a profesními sdruženími a podniky z oblasti obchodu a služeb na straně druhé.³⁹³ Dále je důležité, aby národní legislativa uložila podnikům povinnost poskytovat relevantní informace, umožnila provádět inspekce a případně udílet pokuty.

Část věnovaná zdrojům informací a komunikaci pojednává o přípravě informační kampaně a o úkolech v oblasti informačních a statistických systémů. Poslední část, nazvaná Legislativní potřeby zavedení eura je nesmírně důležitá, neboť bude třeba přijmout ucelený systém obecně závazných právních předpisů v jednotlivých oblastech právního řádu České republiky.³⁹⁴ Tento systém bude zahrnovat jak přijetí nových právních předpisů, tak novelizaci právních předpisů stávajících.

³⁸⁹ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 12.

³⁹⁰ ČNB: *Přehled úkolů v oblasti působnosti ČNB a nástin dalších úkolů v souvislosti se zavedením eura v ČR*, 2005, s.14.

³⁹¹ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 44.

³⁹² *Ibid.*

³⁹³ *Ibid.*

³⁹⁴ *Ibid.*

6.2.5. Budoucí právní předpisy

Za účelem zhodnocení dopadu zavedení eura na legislativu byl v roce 2009 připraven podrobný dokument nazvaný „**Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice**“. Podle tohoto dokumentu bude ovlivněno přibližně 450 právních předpisů, z toho 270 zákonů.³⁹⁵ Bude třeba provést podstatné změny, což bude vyžadovat novelizaci stávajících zákonů či přijetí zákonů nových.³⁹⁶

Bude nutné přijmout dva hlavní zákony, a to Obecný zákon o zavedení eura a nový zákon o České národní bance. Kromě těchto zákonů bude pravděpodobně přijat i tzv. Změnový zákon, neboť všechny právní předpisy odkazující na českou měnu a udávající hodnotu v českých korunách budou muset být novelizovány.³⁹⁷ Obecný zákon bude mít v celém procesu funkci relativně krátkodobou, či přechodnou, zatímco zákon o ČNB bude plnit úlohu měnového zákona dlouhodobě.³⁹⁸

Práce na **zákoně o ČNB** byly zahájeny v roce 2006, kdy byl vypracován jeho věcný záměr. Ten vláda vzala ve svém usnesení na vědomí v roce 2007. Tento nový zákon, jenž má regulovat postavení, působnost a činnost centrální banky v období po vstupu České republiky do eurozóny a zavedení eura jako její měny, má vstoupit v platnost v den přijetí eura.³⁹⁹ Návrh zákona byl ovšem dne 3. června 2010 vetován prezidentem ČR.⁴⁰⁰ „*Hlavním důvodem bylo to, že tento zákon upravoval vnitrostátní legislativu na vstup do Eurosystemu v době, kdy ještě nebyla vyřešena otázka případného přijetí eura.*“⁴⁰¹ Práce byly tak prozatím pozastaveny, ale považuji za vhodné připomenout, že povinnost přípravy tohoto nového zákona nadále přetrvává.

³⁹⁵ Národní koordinační skupina: *Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice*, 2009, s.2.

³⁹⁶ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 43.

³⁹⁷ Ibid.

³⁹⁸ Ibid.

³⁹⁹ Ibid.

⁴⁰⁰ VOLF Tomáš: *Klaus vetoval zákon o ČNB, protože Česko stále nemá jasno o přijetí eura*, 3.6.2010, dostupné na: <http://byznys.ihned.cz/trhy-a-investice/c1-44055930-klaus-vetoval-zakon-o-cnb-protoze-cesko-stale-nema-jasno-o-prijeti-eura>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁰¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Pro úplnost doplním, že v lednu 2012 předložilo Ministerstvo financí ČR do připomínkového řízení návrh novely zákona o ČNB, který má řešit nedostatky ohledně kompatibility nesouvisející přímo se vstupem do Eurosystemu, ale které byly opakovaně vytýkané v konvergenčních zprávách.⁴⁰² Vláda České republiky tento návrh dne 3. října 2012 schválila a dne 11. října 2012 ho předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.⁴⁰³ Považuji za významné, že dojde k odstranění nedostatků, které měly být eliminovány již k datu vstupu ČR do EU a jež se týkají oblasti institucionální, personální a finanční nezávislosti centrální banky, zachování mlčenlivosti a měnového financování.⁴⁰⁴

Obecný zákon o zavedení eura se jako závazný právní předpis teprve připravuje. V národním plánu a dokumentu o přípravě právního prostředí se Obecný zákon mnohokrát zmiňuje. Jeho jádro je však obsaženo v dokumentu „**Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy**“, který byl připraven Ministerstvem financí ČR a přijat v roce 2007.⁴⁰⁵

Obecný zákon bude hlavním právním předpisem České republiky vytvářejícím předpoklady pro zajištění hladkého přechodu na euro. Bude navazovat na základní Nařízení týkající se zavedení eura, včetně dalších souvisejících předpisů EU a judikatury Evropského soudního dvora.⁴⁰⁶ Obecný zákon by měl pokrýt všechny významné právní aspekty zavedení eura v České republice a také aspekty společné pro více než jednu oblast, včetně opatření souvisejících se zavedením eura jako zákonného platidla v ČR, odkazu na přepočítací koeficient, způsobu přepočtu z koruny na euro, hlavních principů zaokrouhlování, konverze cen a duálního označování cen, způsobu konverze peněžních prostředků na bankovních účtech, záruky kontinuity dříve uzavřených právních závazků, pravidel pro výměnu oběživa, kontroly a dohledu nad

⁴⁰² Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁴⁰³ Ministerstvo financí ČR: *Vláda schválila novelu zákona o ČNB*, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_bankovnictvi_navrhovana_leg_73252.html, [cit. 23.12.2012].

⁴⁰⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁴⁰⁵ Ministerstvo financí ČR: *Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy*, 2007.

⁴⁰⁶ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 56.

dodržováním tohoto zákona a sankcí pro případ jeho porušení.⁴⁰⁷ Obsah Obecného zákona bude také východiskem pro novelizaci dalších právních předpisů České republiky, nutnou v souvislosti se zavedením eura.⁴⁰⁸

6.2.6. Komparace jednotlivých národních zákonů o zavedení eura a vyplývající doporučení pro Českou republiku

Vzhledem k tomu, že nařízení Rady č. 1103/97/ES obsahuje pouze minimum ustanovení, umožňuje tak členským státům přijmout podrobnější pravidla. Praxe v jednotlivých členských státech se tak do značné míry odlišuje, přesto a právě proto považují za přínosné jednotlivé právní úpravy zanalyzovat a porovnat a inspirovat se pro budoucí českou právní úpravu. Základním východiskem pro doporučení *de lege ferenda* pro ČR jsem zvolila srovnání právní úpravy v zemích, jež přijaly euro jako poslední. Jedná se o Maltu, Slovinsko, Slovensko, Kypr a Estonsko. Analyzovala jsem a komparovala následující právní předpisy:

Tabulka č. 3 – Právní předpisy vybraných zemí eurozóny

Země	Název předpisu	Rok
Slovinsko	Act on Dual Display Prices	2005
	Euro Adoption Act	2006
Malta	Euro Adoption Act	2006
	Legal Notice on Dual Display and Euro Pricing	
	Cash Chageover Regulations	
	Smoothing of Monetary Amounts Regulation	
Kypr	Law regulating matters relating to the adoption of the euro and the smooth changeover from the pound to the euro	2007
	Amending Law of the Adoption of the Euro Law	
Slovensko	Zákon o zavedení meny euro v Slovenskej republike	2008
Estonsko	Adoption of the Euro Act	2010

Zdroj: Vlastní

⁴⁰⁷ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 56.

⁴⁰⁸ Ministerstvo financí ČR: *Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy*, 2007, s. 1.

Z hlediska mé analýzy budou nejvýznamnější národní, tzv. obecné zákony o přijetí eura (Euro Adoption Acts), zajímavý je však i průzkum týkající se všech souvisejících přijatých právních předpisů.

Jednotlivé státy přistoupily k národním zákonům o přijetí eura značně rozdílně. Slovinsko vydalo dva hlavní právní předpisy. Předpis týkající se duálního zobrazování cen a obecný zákon o přijetí eura. Slovinský zákon o přijetí eura (Euro Adoption Act) z roku 2006 řeší tento krok velmi přehledně celkem ve 26 (většinou velmi stručných) článcích seskupených do deseti částí.

První část je věnována všeobecným ustanovením (čl. 1 a 2, obsahující základní definice, např. eura jako měny, směnného kurzu, data přijetí), druhá část se týká výměny hotovosti (čl. 3 až 8 - určení délky období duální cirkulace eura a tolaru, úkoly Slovinské banky, řešení výměny částek přesahujících hodnotu 1500 euro, určení konečné lhůty pro výměnu bez poplatku na 10 let do r. 2016), třetí část bezhotovostním transakcím (čl. 9 a 10 - odvolání na ustanovení Nařízení Evropské rady č. 1103/97), čtvrtá část upravuje dluhové cenné papíry (čl. 11 a 12 - definice postupu při převodu hodnoty do euro), pátá kontinuitu závazků (čl. 13 až 16 – ustanovení o vyjádření částek obsažených v právních dokumentech včetně daňových), šestá úrokové sazby, měnové kurzy (čl. 17 a 19), sedmá upravuje další ustanovení o zaokrouhlování (čl. 19 a 20 – prodejní ceny zboží a služeb, duální označování cen), osmá monitoring dodržování zákona (čl. 21 – odpovědnost svěřena Slovinské bance), devátá se věnuje sankčním ustanovením (čl. 22 a 23 – s určením konkrétních výší pokut v jasně klasifikovaných případech) a konečně poslední desátá část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení (čl. 24 až 26 včetně zákazu dalšího používání původního názvu nové měny „evro“).

Malta přijala hned čtyři hlavní právní předpisy - vedle obecného zákona i předpis o duálním zobrazování cen obdobně jako Slovinsko a dále i předpis upravující výměnu hotovosti a předpis týkající se zaokrouhlování částek. Maltský zákon o přijetí eura je velmi stručný a obsahuje pouze dvě části. První částí jsou úvodní ustanovení (včetně výkladových ustanovení) a druhá část je zaměřena na pravomoci ministra financí.

Kyperský zákon o přijetí eura obsahuje preambuli a pět hlavních částí: úvodní ustanovení, obecná ustanovení, speciální ustanovení, ostatní ustanovení a závěrečná ustanovení.

Slovenský zákon se skládá z osmi částí: základní ustanovení, hotovostní peněžní oběh, bezhotovostní peněžní operace a platební styk, postup při přeměně majetkových hodnot a peněžních sum a kontinuita právních vztahů, referenční úrokové sazby, kurzy a indexy a konečně duální zobrazování, dohled nad dodržováním pravidel a povinností při přípravě na přechod a při přechodu na euro a společná, přechodná a závěrečná ustanovení.

Estonsko ve svém “Adoption of the Euro Act” spojilo obecný zákon se změnovým zákonem a obecný zákon tak obsahuje jen minimum ustanovení a ve většině případů odkazuje na evropské právo. Zákon se tak skládá ze dvou částí, první část je věnována obecným ustanovením (celkem pouze pět ustanovení:) a druhá část je věnována implementačním ustanovením, tj. novelizacím a rušením vybraných zákonů.

Jednotlivé právní předpisy se značně liší co do struktury, obsahu, rozsáhlosti a přístupu obecně. Zatímco Malta ve svém “Euro Adoption Act” zmocnila svého ministra financí k přijetí nařízení usnadňujícího zavedení eura a stanovila tak pouze základní mantinely pro nižší právní předpisy, velmi precizně se zhostilo svého úkolu Slovensko, které připravilo “Generálny zákon o eure a vykonávacie predpisy” z roku 2008, důvodovou zprávu i velmi obsáhlý “Informativní komentář k zákonu o zavedení měny euro ve Slovenské republice.” Přestože však je slovenský zákon jedním z nejvíce obsáhlých, je zároveň (částečně i z tohoto důvodu) podle mého názoru nejméně přehledným.

Za velmi přehledný, dostatečně podrobný a zároveň ne zbytečně obsáhlý považuji slovinský “Euro Adoption Act”, a stejně tak i kyperský zákon, který navíc obsahuje i některá zajímavá a novátorská ustanovení. Kypr se rozhodl přijmout jak obecný, tak změnový zákon. Níže představím některé návrhy a úvahy *de lege ferenda* pro Českou republiku.

Z dokumentu „Obecný zákon o zavedení eura“ vyplývá, že Obecný zákon v České republice bude obsahovat pravidla pro zaokrouhlování na nižší řády, tedy na tři až čtyři desetinná místa u některých vybraných komodit, jako je např. elektřina nebo pohonné hmoty. Takový přístup zvolilo Slovinsko, které v čl. 19 svého Euro Adoption Act stanovilo, že od data přijetí eura budou prodejní ceny zboží a služeb převedeny do cen v eurech nejméně na tři desetinná místa a vyjádřeny nejméně na dvě desetinná místa. Tam, kde se zboží nebo služby prodávají ve velkém množství (jako je elektřina, telefonní jednotky, základní veřejné služby, výrobky z ropy, zemní plyn apod.), jejich ceny převedené z národní měny do eur budou zaokrouhleny a vyjádřeny nejméně na čtyři desetinná místa.

Obecný zákon bude upravovat i duální zobrazení cen. Oproti této úpravě Slovinsko zvolilo samostatný právní předpis. Slovinská Rada pro přeměnu připravila dva zásadní zákony.⁴⁰⁹ Vedle Euro Adoption Act i speciální Zákon o duálním označování cen v tolarech a v měně euro, které se až na výjimky stalo povinné od 1. března 2006 do 30. června 2007.⁴¹⁰ Považuji za praktické, aby se nevyžadovalo duální zobrazování cen na poštovních známkách, kolkových známkách a jiných poštovních ceninách, tak jak zvolilo i Slovensko v §18 odst. 7 zákona, oproti praxi na Kypru. Stejně tak doporučuji vyloučit duální zobrazení i v dalších případech technicky náročně proveditelných, jako např. u jízdenek MHD, parkovacích automatů, předplacených telefonních karet apod., tak jak výslovně zakotvil kyperský zákon ve svém čl. 7. Kyperský zákon pak dále *expressis verbis* upravuje výměnu poštovních známek denominovaných v národní měně.

Vzhledem k tomu, že mnohé členské státy první vlny se během zavádění eura potýkaly s pokusy některých obchodníků o poškození spotřebitelů, zavedl kyperský zákon - podle mého názoru velmi zajímavé - řešení k ochraně spotřebitelů. Kyperská vláda se poučila z některých negativních zkušeností zemí první vlny, jejichž organizace na ochranu spotřebitelů v mnoha případech konstatovaly, že obchodníci využili zavedení eura k neúměrnému zvýšení cen. Jako preventivní opatření byly tedy na Kypru v

⁴⁰⁹ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 19.

⁴¹⁰ Ibid.

každém z jeho krajů ustaveny tzv. **Euro observatoře**, jejichž primárním cílem bylo monitorovat průběh transformace měny, kontrolovat, zda jsou všechny kroky dodavatelů zboží a poskytovatelů služeb v souladu se zákonem, vydávat jim doporučení ke správnému postupu, reagovat na stížnosti, urovnávat spory a dbát na přísun všech potřebných informací občanům. Kromě toho Euro observatoře dohlížely i na dodržování tzv. Kodexu spravedlivých cen. K jeho podpisu byli vyzváni všichni obchodníci. Ti pak obdrželi od Euro observatoře logo Kodexu, které muselo být v provozovně umístěno na viditelném místě jako vodítko pro zákazníky. Euro observatoře fungovaly při krajských úřadech po 14 měsíců ode dne zavedení eura, byly sedmičlenné a kromě šéfa úřadu jako předsedy observatoře v nich měly zástupce jak organizace spotřebitelů, tak příslušných ministerstev, bankovní asociace a svaz družstev. Podrobná pravidla činnosti Euro observatoří (metody vyšetřování stížností, rozhodovací procesy, způsoby provádění namátkových kontrol atp.) byla definována nařízením ministerstva financí. Pozitivní působení institutu Euro observatoří ocenila i Evropská komise ve své Zprávě o výsledcích přístupu k jednotné měně na Kypru a Maltě z roku 2008.⁴¹¹ Informační leták o euro observatořích jsem zařadila jako přílohu č.2 k mé disertační práci. Institut Euro observatoří považuji za velmi zdařilý a originální přístup v zájmu ochrany spotřebitelů a doporučuji, aby se v České republice přistoupilo k obdobnému opatření.

Ani Slovenská republika nechtěla podcenit otázku důvěryhodnosti přeměny slovenské koruny na euro – vláda proto ve spolupráci s Podnikatelskou aliancí Slovenska vypracovala tzv. **Etický kodex pro zavedení eura**, jehož základním cílem bylo zachování dosavadní cenové úrovně zboží a služeb pod heslem „Každý cent se počítá“. Kampaň byla hodnocena jako úspěšná. I tento příklad by mohl sloužit jako inspirace pro Českou republiku či další státy, které budou vstupovat do eurozóny. Etický kodex tvoří přílohu č. 3 k této disertační práci.

Všechny analyzované zákony kromě estonského, který ve svém § 2 odkazuje na Zákon o ochraně spotřebitele, obsahují ustanovení týkající se sankcí v případě porušení zákona. Jako nejčastější sankce převažují peněžité správní pokuty. Maltský zákon

⁴¹¹ Evropská komise: *Passage a l'euro a Chypre et a Malte*, IP/08/602, Brussels, 18.4.2008.

umožňuje i pozastavení živnostenského a jiného podnikatelského oprávnění, ovšem na maximální délku 15 dnů. Podle mého názoru zajímavým přístupem je ustanovení kyperského zákona, který obsahuje i možnost publikovat v denním tisku informace o osobách, kterým byla v této souvislosti udělena pokuta.

Členské státy mají povinnost konzultovat svou vlastní právní úpravu s ECB, jak vyplývá z „**rozhodnutí Rady o konzultacích vnitrostátních orgánů s Evropskou centrální bankou k návrhům právních předpisů**“ z 28. června 1998 (98/415/CE). Doporučuji vyvarovat se případných chyb v právní úpravě, na něž upozorňuje ECB ve svých stanoviscích k jednotlivým národním zákonům týkajícím se zavedení eura. Tak tomu bylo např. ve stanovisku ECB (CON/2007/43) z roku 2007 k návrhu slovenského zákona, kdy ECB upozornila, že by zákon měl obsahovat pouze ty záležitosti týkající se zavedení eura na Slovensku, jež nejsou upraveny právem EU, což by i zjednodušilo zákon.⁴¹² Nutno ovšem podotknout, že slovenský zákon přenáší obsah příslušných nařízení o zavedení eura do slovenského práva.⁴¹³ Považuji na místě připomenout, že transpozice nařízení do vnitrostátního práva není nejen nutná, ale není ani žádoucí. Nařízení jsou již ze své povahy závazná a bezprostředně aplikovatelná. Pouze vyjimečně lze připustit, aby členský stát přenesl část obsahu nařízení do vnitrostátního předpisu členského státu za předpokladu, že toto tzv. „rámcové“ nařízení stanoví pouze základní principy úpravy a přenechává vnitrostátnímu právnímu řádu, aby tyto principy konkretizoval, což je i případ nařízení vztahujících se k euru.⁴¹⁴

Obdobně Slovinsko ve svém Euro Adoption Act nadbytečně zakotvilo oficiální název nové měny na „euro“. Podotýkám, že na Slovinsku se však jednalo o specifickou situaci, protože doposud byl široce užíváný název „evro“.⁴¹⁵ To považuji za zajímavou problematiku, protože užívání různé transkripce zavdalo podnět k diskuzím i v jiných zemích, například v Lotyšsku, kde se v právních předpisech používal termín „eiro“, či

⁴¹² ECB: Opinion of the ECB of 19.12.2007, at the request of the Slovak Ministry of Finance on a draft law on the introduction of the euro in Slovakia and on amendments to certain laws (CON/2007/43).

⁴¹³ TOMÁŠEK, Michal: *Nad novým slovenským zákonem o zavedení eura*, 18.1.2008, Bankovníctví, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-22774900-nad-novym-slovenskym-zakonom-o-zavedeni-eura>, [cit. 24.9.2012].

⁴¹⁴ Ibid.

⁴¹⁵ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to Euro*, 2007, s. 20.

Bulharsku, které požadovalo právo používat jinou ortografii.⁴¹⁶ Nicméně již v roce 1995 Evropská rada v Madridu rozhodla, že názvem jednotné evropské měny bude euro a že tento název musí být identický ve všech oficiálních jazycích Evropské unie, s přihlédnutím k existenci různých abeced, zejména latinské, řecké a azbuky.⁴¹⁷

Kromě Obecného zákona ČR bude třeba přijmout legislativu v oblastech činnosti jednotlivých vládních resortů, jež by regulovala aspekty zavedení eura specifické pro tyto oblasti.⁴¹⁸ Dále je třeba vybrat metodu, již budou změněny právní předpisy odkazující na národní měnu. Tato změna může být buď součástí Obecného zákona, což by znamenalo postupnou adaptaci právního prostředí a umožnilo by sladování právních předpisů v období před a po zavedení eura, nebo může být obsažena ve zvláštním tzv. změnovém zákoně a provedena najednou.⁴¹⁹ Podle unijního práva není rozsáhlá novelizace právního řádu členského státu nezbytná, neboť se použijí přímo aplikovatelná nařízení EU, podle kterých se odkazy na národní měnu považují za odkazy na euro podle příslušných přepočítávacích koeficientů, jak je uvedeno v čl. 14 nařízení Rady č. 974/98 ES. Většina členských států však vzhledem k zachování principu právní jistoty přikročila k tomu, že změnila ve svých právních předpisech částky a odkazy na národní měnu.⁴²⁰ Tento tzv. změnový zákon může být buď součástí Obecného zákona, jak je tomu v případě slovenského a estonského Obecného zákona, nebo může být předložen samostatně.⁴²¹ Tak tomu byl na Kypru. Česká republika je více nakloněna variantě samostatného zákona, což znamená, že vedle Obecného zákona bude připraven ještě tzv. **Změnový zákon**, jenž bude novelizovat jednotlivé právní předpisy obsahující odkazy na národní měnu.⁴²² Občané tak vždy uvidí odkazy již v eurech a nebudou muset částky přepočítávat.⁴²³ Z komparace jednotlivých vybraných národních zákonů musím souhlasit, že oddělení měnového zákona od obecného zákona je praktičtější a přehlednější.

⁴¹⁶ TOMÁŠEK, Michal. *Evropské měnové právo*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.53.

⁴¹⁷ Ibid.

⁴¹⁸ Národní koordinační skupina: *Národní plán zavedení eura v ČR*, 2007, s. 39.

⁴¹⁹ Ministerstvo financí ČR: *Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy*, 2007, s. 2.

⁴²⁰ Ibid.

⁴²¹ Ibid.

⁴²² Ibid.

⁴²³ Ibid.

Zpráva o plnění Národního plánu však upozornila na náročnost tohoto přístupu a uvedla několik argumentů proti němu.⁴²⁴ Vycházejí ze skutečnosti, že přepočítací koeficient nebude znám dříve než pouhých šest měsíců před zavedením eura, což znamená, že předtím nebude možné dokončit nahrazování korunových částek jejich ekvivalentem v eurech.⁴²⁵ Čas na projednání změnového zákona tak navíc bude velmi krátký.⁴²⁶ To také vysvětluje, proč se uvažuje i o jiných přístupech. Například Slovinsko připravilo pouze velice stručný obecný zákon o zavedení eura, jenž obsahoval ustanovení, podle něhož se všechny odkazy na národní měnu považují za odkazy na euro v souladu s nařízeními Rady.⁴²⁷ Technická novelizace právních předpisů se pak předpokládá v budoucnu, a to u příležitosti jiných věcných novelizací těchto předpisů.⁴²⁸ Toto řešení je ekonomické, pro občany však méně pohodlné. Osobně jsem si vědoma výhod i nevýhod obou variant, přesto si myslím, že by měl být upřednostněn princip nejmenší zátěže pro občana a tedy Změnový zákon by měl být prosazen.

Dílčí závěr

Přístup jednotlivých členských států EU s dočasnou výjimkou se ohledně zavedení eura podstatně liší, a to i přesto, že všechny spadají do jedné kategorie se stejným právním statutem. Co se týče členských států, na které se vztahuje výjimka, je pochopitelné, že slabé finanční systémy těchto relativně nových členských států EU potřebují více času, a proto se může časové rozvržení zavedení eura u jednotlivých států lišit.⁴²⁹ Bylo by však v rozporu se smlouvami, pokud by členské státy záměrně ignorovaly závazek vstoupit do monetární unie, či by bránily jeho naplnění či pokud by trvale nespolupracovaly, což by mělo za následek porušení práva EU.⁴³⁰ Právě takto by se dal podle mého názoru interpretovat případ Švédska.

⁴²⁴ Národní koordinační skupina: *Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice*, 2008, s. 16.

⁴²⁵ Ibid.

⁴²⁶ Ibid.

⁴²⁷ Ministerstvo financí ČR: *Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy*, 2007, s. 2.

⁴²⁸ Ibid.

⁴²⁹ SCHADLER Susan, DRUMMOND Paulo, KUIJS Louis, MURGASOVA Zuzana, ELKAN Rachel: *Adopting the Euro in Central Europe. Challenges of the Next Step in European Integration*, IMF Occasional Paper No. 234. Washington: IMF, 2005, s. 83.

⁴³⁰ LOUIS Victor: *The Economic and Monetary Union*, Common Market Law Review, N. 41, 2004, s. 604.

Co se týká České republiky, současné výhrady k zavedení eura, přicházející především z řad vedoucích politiků, avšak sdílené též širokou veřejností (74 % Čechů je proti zavedení eura, alespoň podle nedávného průzkumu z dubna 2011⁴³¹), vyrůstají z kombinace vnitrostátních ekonomických a politických důvodů a externího vývoje v eurozóně: problémy Řecka ochladily nadšení i těch, kdo si přáli rychlé zavedení eura v České republice.⁴³²

Podle českých vládních představitelů je eurozóna nyní jiná než v roce 2003, kdy se Česká republika rozhodla připojit k Evropské unii.⁴³³ Avšak v případě Evropské unie a eurozóny jsou takovéto argumenty založené na doktríně *clausula rebus sic stantibus* odmítány doktrínou jako neaplikovatelné.⁴³⁴

Současná vláda ČR tedy do konce svého čtyřletého mandátu v roce 2014 datum zavedení eura nestanoví. Česká republika podle názorů politických představitelů může o vstupu do eurozóny uvažovat teprve v okamžiku, kdy budou náklady na udržení koruny vyšší než náklady spojené se zavedením eura.⁴³⁵ Nedávno se Česká republika distancovala od společné měny ještě více, když se rozhodla nezúčastnit se paktu Euro Plus.⁴³⁶

Zavedení eura tak dlouhodobě podporují především největší čeští vývozci, neboť jim silná česká koruna snižuje příjmy ze zahraničí. Renomovaný světový bankéř Hans Joerg Rudloff však podotýká: „*Pro malé země ekonomicky závislé na vývozu do zemí EU*

⁴³¹ Idnes: *Většina Čechů je proti zavedení eura, ukázal průzkum*, 3.4.2011, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/vetsina-cechu-je-proti-zavedeni-eura-ukazal-pruzkum-fyu-eko_euro.aspx?c=A110403_152022_eko_euro_vem, [cit. 24.9.2012].

⁴³² Idnes: *Nečas: termín zavedení eura současná vláda řešit nebude*, 5.12.2010, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/necas-termin-zavedeni-eura-soucasna-vlada-resit-nebude-pln-ekonomika.aspx?c=A101205_132258_ekonomika_spi, [cit. 24.9.2012].

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ ZBÍRAL Robert: *Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny*. Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 16, s. 580-585.

⁴³⁵ Idnes: *Nečas: termín zavedení eura současná vláda řešit nebude*, 5.12.2010, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/necas-termin-zavedeni-eura-soucasna-vlada-resit-nebude-pln-ekonomika.aspx?c=A101205_132258_ekonomika_spi, [cit. 24.9.2012].

⁴³⁶ ZAHRADNÍK Petr: *Pakt Euro Plus*, In: Hospodarske noviny, 6-8. května 2011, s. 19.

*neexistuje jiné řešení než se připojit k těsně propojené Evropě. Konkurenceschopnost České republiky může nakonec podkopat právě silná česká koruna, ne zadluženost.*⁴³⁷

Je otázkou, do jaké míry je odstup, který si ČR nejen v otázkách HMU zachovává, z politického i ekonomického hlediska přínosem. Podle mého názoru zůstat mimo hlavní proud evropského dění je neprozíravé a nepřináší žádné výhody. Stojí za to naopak promyslet, zda by nebylo strategickým rozhodnutím deklarovat vůli ČR euro přijmout, neboť z právního hlediska podle mého názoru jiné řešení, než se připojit k eurozóně, prozatím neexistuje.

V každém případě kladně hodnotím doposud realizované přípravné práce v ČR související s budoucím přijetím eura. Domnívám se, že jakmile bude v budoucnu stanoven pro ČR termín vstupu, bude nutné se zaměřit především na přípravu právních předpisů. Z tohoto hlediska pak považuji za přínos i komparaci právních předpisů. Z mé vlastní provedené komparace jednotlivých národních zákonů o zvedení eura vyplývá především nutnost zaměřit se na ochranu spotřebitelů jakožto slabší stranu. Doporučuji především převzít, či se alespoň inspirovat kyperským zákonem a jeho úpravou tzv. Euro observatoří.

Summa summarum, rozdílné postoje členských států EU ukazují, že zavedení jednotné měny není jen otázkou právní a ekonomickou, ale do velké míry politickým rozhodnutím jednotlivých vlád. To je i případ členských států, na něž se vztahuje výjimka a jež stále čekají *ante portas* eurozóny. Nyní, kdy se musí vyrovnávat s následky finanční krize a s požadavky těsné fiskální konsolidace, stojí tváří v tvář narušené důvěryhodnosti projektu jednotné měny. To by krátkodobě mohlo učinit euro méně atraktivní variantou, nicméně považuji za nutné připomenout, že povinnost těchto zemí přijmout jednotnou měnu zůstává nezměněna.

⁴³⁷ HUDEMA Marek: *Hans-Jorg Rudloff – Přijměte euro teď, když má potíže* in Hospodářské noviny, 21. března 2011, s. 20.

7. Členské státy s „opt-out“ – Dánsko a Velká Británie

Dánsko a Velká Británie se těší zvláštnímu postavení, nazvanému „opt-out“. Oba státy byly v Protokolech (připojených k tehdejší Smlouvě o založení Evropského společenství) osvobozeny od povinnosti účastnit se třetí fáze HMU.⁴³⁸

Přestože to někteří odborníci považují za příklad využití principu flexibility užší spolupráce, jež zavedla Amsterdamská smlouva⁴³⁹, je podle mého názoru potřeba rozlišovat mezi užší spoluprací a výjimkami udělovanými jednotlivým členským státům („opt-out“).⁴⁴⁰ Názory se liší i kvůli rozdílnému chápání termínů zahrnujících pojmy „diferencovaná integrace“, který používá Evropská centrální banka, „odstupňovaná integrace“⁴⁴¹ či často užívaného termínu „vícerychlostní Evropa“.⁴⁴² Poslední termín můžeme definovat jako situaci, „*kdy se skupina členských států, jež jsou schopny a ochotny pokročit, snaží o dosažení společných cílů, přičemž se předpokládá, že zbývající státy se k nim později připojí*“.⁴⁴³

7.1. Velká Británie

Co se týče Velké Británie, má právo zůstat mimo eurozónu i v případě, že splní všechna konvergenční kritéria, což je zaručeno „**Protokolem č. 25 o některých ustanoveních týkajících se Spojeného království Velké Británie a Severního Irska**“ z roku 1992. Čl. 1 tohoto Protokolu ukládá Spojenému království povinnost oznámit Radě, že nehodlá postoupit do třetí fáze HMU. Spojené království tak učinilo v roce 1997.⁴⁴⁴ Čl. 4 stanoví, že si Spojené království ponechává své pravomoci v oblasti měnové politiky v souladu se svým vnitrostátním právem. Podle čl. 10 však Spojené království může své

⁴³⁸ Evropská komise: *EMU after five years*, 2004, s. 191.

⁴³⁹ TOMÁŠEK Michal: Dvoji měna-možná cesta pro ČR? In: Euro versus Koruna, 2008, s. 41.

⁴⁴⁰ BIEBER Roland: *Die Europäische Union*, Nomos, 2006, s. 97.

⁴⁴¹ WEIDENFELD Werner, WESSELS Wolfgang: *Europa von A bis Z*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2006, s. 258.

⁴⁴² OPPERMANN, Thomas, Claus Dieter CLASSEN a Martin NETTESHEIM. *Europarecht: ein Studienbuch*. 5., vollst. neu bearb. Aufl. München: Beck, 2011, s. 162.

⁴⁴³ Europa: *Glossary*, dostupné na: http://europa.eu/scadplus/glossary/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

⁴⁴⁴ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 39.

rozhodnutí kdykoli v budoucnu změnit. V takovém případě je Spojené království oprávněno přejít do třetí etapy, samozřejmě za předpokladu splnění všech nezbytných podmínek.

Otázka, zda má Velká Británie vstoupit do evropské měnové unie, již dlouho vyvolává vášnivé debaty, v nichž se ozývají jak politické, tak ekonomické argumenty, které jsou příčinou dnešního váhání. V roce 2003 byla publikována komplexní studie analyzující, jaké by mělo členství v měnové unii pro VB výhody a nevýhody. Studie probíhala formou **testu pěti ekonomických kritérií**: ekonomické konvergence, flexibility, podmínek pro investice, jež HMU nabízí, konkurenceschopnosti odvětví finančních služeb ve Spojeném království a vyhlídek na růst, stabilitu a zaměstnanost v HMU.⁴⁴⁵ Výsledky analýzy ukázaly, že Spojené království není na vstup do eurozóny připraveno, avšak potvrdily, že by v zemi mělo dojít ke strukturálním reformám, jež by umožnily vstup do eurozóny v budoucnu.⁴⁴⁶

V této souvislosti se domnívám, že vedle Maastrichtských kritérií mohl být jako druhý nástroj použit právě obdobný ekonomický test, který zahrnuje kritéria, jež v těch Maastrichtských chybí a na která současná krize upozornila – týkají se především konvergence, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti. Je zřejmé, že testem by neprošly všechny státy, které jsou dnes členy v eurozóně, ale koneckonců některé země by neprošly i za předpokladu správné aplikace konvergenčních Maastrichtských kritérií. Eurozóna by tak sice byla menší (což nebylo při realizaci HMU politicky průchodné), nicméně by se bývalo mohlo alespoň do určité míry zabránit problémům, jímž dnes čelí některé státy eurozóny, tj. vysokým dluhům, velké nezaměstnanosti a malému tempu růstu.

V odborných publikacích se většinou uvádí dva hlavní ekonomické argumenty proti vstupu Spojeného království do eurozóny: směnný kurz a skutečnost, že Spojené království patří mezi jednu z hlavních členských zemí EU, o které lze pochybovat, že

⁴⁴⁵ JOVANOVIĆ Miroslav: *The Economics of European Integration – Limits and Prospects*, Edward Elgar, 2005, s.137.

⁴⁴⁶ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s.93.

tvoří optimální měnovou unii se zbytkem EU.⁴⁴⁷ „Spojené království dlouho váhalo, zda má do měnové unie vstoupit. Pozoruhodný na tom je fakt, že až do roku 2008 splňovalo Maastrichtská konvergenční kritéria. To jen dokazuje, že tato kritéria nejsou dostatečným měřítkem toho, zda je země připravena vstoupit do monetární unie.“⁴⁴⁸

Je tedy možné, že by rozhodnutí týkající se HMU a zavedení eura, zásadní otázka ekonomické povahy (a samozřejmě s důležitými právními implikacemi), mohlo být založeno na argumentech spíše politických než ekonomických? Výzkumný projekt s názvem „**Ideje, instituce a politická kultura: Evropeizace národních identit**“ došel mimo jiné k závěru, že euro je otázkou identity a politických vizí evropského uspořádání.⁴⁴⁹ Tento projekt citoval i některé poněkud extrémní názory několika euroskeptiků z řad britských konzervativců: „Evropská měnová unie nás zcela zbaví národní suverenity“, či „řízení centrální banky by bylo předáno do rukou cizinců, ovládaných Němci“, nebo výzvy typu „zrušte libru a zničíte tím Británii“.⁴⁵⁰ Podle závěrů projektu se zdá, že „evropská integrace ohrožuje část anglické národně-státní identity“.⁴⁵¹

Závěry tohoto projektu nepovažuji za překvapující s ohledem na to, že anglická libra je stále ještě považována za jeden z nejmocnějších symbolů zašlé slávy Británie jako světové velmoci a také za dřívější světovou rezervní měnu⁴⁵² a nejstarší měnu na světě, jež se stále používá.⁴⁵³ „Libra šterlinků existuje nepřetržitě již 900 let. Naproti tomu většina evropských států svoji měnu alespoň jednou obměnila, Německo v nedávné době hned několikrát, a mnoho zemí kontinentální Evropy již navíc bylo členy předchozích měnových unií. Je tak nevyhnutelné, aby Británie byla opatrnější ohledně vzdání se své národní měny.“⁴⁵⁴

⁴⁴⁷ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s.93.

⁴⁴⁸ Ibid.

⁴⁴⁹ RISSE Thomas: *To Euro or Not Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union*, Working Papers of the Robert Schumann Centre, 1998, s. 148.

⁴⁵⁰ Ibid.

⁴⁵¹ Ibid.

⁴⁵² Ibid.

⁴⁵³ RENDALL Alasdail: *Economic terms explained*, BBC News, dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/bbc_parliament/7090665.stm, [cit. 24.9.2012].

⁴⁵⁴ DAVIES Linda: *The Euro*, University of Exeter, 2012, dostupné na: <http://projects.exeter.ac.uk/RDavies/arian/euro.html>, [cit. 24.9.2012].

Nedávno bývalý vicepremiér Spojeného království, nyní poradce současné vlády, lord Heseltine, vyjádřil názor, že Spojené království nakonec euro přijme, neboť, jak poukázal: „*odolávali jsme celému procesu evropeizace a selhali jsme v každém směru*“.⁴⁵⁵ Podle nejaktuálnějších informací si však dovolím vyslovit názor, že otázka vstupu do eurozóny není pro Velkou Británii zdaleka tak aktuální, jako spíše celková koncepční otázka setrvání v Evropské unii jako takové. Velká Británie se odmítá podílet na prohlubující se evropské integraci, ale zároveň je pro ni nezbytně nutné udržet si vliv na dění uvnitř eurozóny – hledá tedy svoji pozici spíše mimo integrovanou Evropu, ovšem současně si chce uchovat podíl na rozhodování v klíčových oblastech, jako je jednotný trh, obchodní a zahraniční politika.

7.2. Dánsko

Situaci Dánska upravuje „**Protokol č. 26 o některých ustanoveních týkajících se Dánska**“ z roku 1992. V Předmluvě k tomuto Protokolu se jasně stanoví, že jedním z jeho cílů je vyřešit „jisté specifické problémy“, jež v té době existovaly. Tím bylo myšleno dánské odmítnutí Maastrichtské smlouvy v referendu z 2. června 1992, což vedlo k nutnosti vypracovat výše zmíněný Protokol.⁴⁵⁶ V souladu s čl. 2 Protokolu byla Dánsku udělena výjimka poté, co v roce 1992 upozornilo Radu, že nepostoupí do třetí fáze HMU.⁴⁵⁷ Stejný článek Protokolu dále stanoví, že výjimka udělená Dánsku má stejný efekt jako derogace. Naproti tomu Protokol týkající se Spojeného království jde ještě mnohem dál, neboť Velkou Británii vyjímá z aplikace dalších ustanovení Smlouvy, a to včetně článku o cílech zavedení jednotné měny či článku o nezávislosti centrálních bank.⁴⁵⁸

Dánská ústava stanoví, že před vstupem Dánska do třetí fáze HMU se musí uskutečnit referendum. V referendu, jež se v Dánsku konalo v roce 2000, se rozhodovalo o tom, zda má země zavést euro či si uchovat pevný směnný kurz mezi dánskou korunou a

⁴⁵⁵ HESELTINE Michael In: BBC News: *Lord Heseltine says the United Kingdom will join euro*, 17.4.2012, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-17742675>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁵⁶ MACH Petr: *Euro a jeho budoucnost*, In: Euro dříve, nebo později, CEP, 56/2007, s. 70.

⁴⁵⁷ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 39.

⁴⁵⁸ Ibid.

eurem v rámci ERM II.⁴⁵⁹ Přestože se 53 % obyvatel vyjádřilo proti přijetí eura, těsný vztah dánské koruny a eura v rámci ERM II spolu s dánskou monetární politikou a udržováním směnného kurzu činí z Dánska *de facto* členský stát eurozóny.⁴⁶⁰ Zavedení eura však v Dánsku vyžaduje souhlas obyvatelstva vyjádřený v referendu.⁴⁶¹ Dánsko se účastní ERM II, a přestože směnný kurz dánské koruny vůči euru není stanoven neodvolatelně a Dánsko jej může kdykoli změnit, dánští politici považují možnou změnu za krajně nežádoucí a dobrovolně se snaží kurz uchovávat ve fluktuálním pásmu okolo 2, 25 %, tedy blízko ke střednímu kurzu centrální parity k euru, přestože by se mohl pohybovat až v pásmu okolo 15 %.⁴⁶² Britská libra se na rozdíl od dánské koruny ERM II neúčastní.⁴⁶³

Jak jsem již zmínila výše, výjimky udělené oběma státům jsou trvalé, oba státy si však zároveň zachovaly možnost rozhodnout se v budoucnosti pro „opt-in“, pokud splní všechny nezbytné podmínky.⁴⁶⁴ Tato možnost se zdá pravděpodobnější pro Dánsko než pro Spojené království, které koketuje s myšlenkou odchodu z EU. Dánsko by totiž, alespoň podle některých analytiků, zavedlo euro velice rádo, avšak jeho obyvatelé nejsou dostatečně přesvědčeni o jeho výhodách.⁴⁶⁵ Spekulace o novém dánském referendu se zatím ovšem nepotvrdily.

Dílčí závěr

Velká Británie a Dánsko patří mezi země, jež mají opt-out. Přestože Švédsko z právního hlediska nespadá do stejné kategorie jako Spojené království a Dánsko, všechny tři země mají společnou jednu důležitou věc: všechny se totiž rozhodly, že zavedení eura

⁴⁵⁹ JONUNG Lars: *To be or not to be in the euro?*, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004, s. 2.

⁴⁶⁰ Evropská komise: *EMU after five years*, 2004, S. 201.

⁴⁶¹ Ibid.

⁴⁶² JONUNG Lars, VLACHOS Jonas: *The euro – what's in it for me?*, European Economy. Economic Papers 296, December 2007, s. 4.

⁴⁶³ Evropská komise: *The United Kingdom and the euro*, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/countries/uk_en.htm, [cit. 24.9.2012].

⁴⁶⁴ SCHELLER Hanspeter: *The European Central Bank – History, role and functions*, ECB, 2004, s. 39.

⁴⁶⁵ The Economist: *Outs and Ins*, 10.3.2011, dostupné na: <http://www.economist.com/node/18333103>, [cit. 24.9.2012].

musí být nejdříve schváleno v referendu.⁴⁶⁶ Dále je zajímavé, že právě Spojené království, Švédsko a Dánsko se staví k euru tak rezervovaně. Částečně to podle mého názoru lze vysvětlit jejich nepříliš velkou důvěrou v Evropskou komisi, vysokou popularitou jejich národní měny i centrální banky a také skutečností, že všechny tři země jsou monarchie a dlouhodobě stabilní demokracie.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ LOUIS Victor: *The Economic and Monetary Union*, Common Market Law Review, N. 41, 2004, s. 604.

⁴⁶⁷ JONUNG Lars: *To be or not to be in the euro?*, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004, s. 19.

C) EVROPSKÁ KRIZE A ŘEŠENÍ

8. Současná krize

Aktuálně EU prožívá značně turbulentní dobu. S ohledem na téma a zaměření mé disertační práce není možné při zkoumání právních a ekonomických aspektů jednotné měny ponechat stranou současnou komplikovanou situaci, v níž se eurozóna nachází, protože krize a její řešení má klíčový význam i pro budoucnost jednotné měny.

8.1. O jaké krizi je řeč

V poslední době je velmi frekventovaným spojením v médiích i odborných publikacích termín “krize eura”. Ovšem je toto spojení správné? A o jaké krizi je vlastně řeč? Jedná se o jednu, či více krizí? Je to krize evropská, či světová? To jsou otázky, kterými se budu ve výkladu níže zabývat.

Pojem krize pochází z antického Řecka a značí rozdělení, rozhodující moment. Z ekonomického hlediska můžeme rozlišit následující dva základní druhy krize:

1. Finanční krize - Jedná se o „výrazné zhoršení velké většiny finančních indikátorů, projevující se nedostatečnou likviditou finančního systému, insolventností finančních institucí, nárůstem volatility výnosových měr finančních instrumentů, výrazným poklesem hodnoty finančních a nefinančních aktiv a podstatným snížením rozsahu alokace úspor ve finančním systému“.⁴⁶⁸

Finanční krizi můžeme dále rozčlenit na následující podtypy finanční krize:

- a) Měnová krize – spočívá v prudkém poklesu hodnoty měny, resp. v oslabení kurzu domácí měny.

⁴⁶⁸ MUSÍLEK Petr: *Analýza příčin a důsledků české finanční krize v 90. letech*, Výzkumná studie, Grantová agentura ČR, GA 402/02/1308, 2004, s.11.

- b) Bankovní krize – spočívající v nedostatku likvidity bank, resp. neschopnosti bank splácet své závazky.⁴⁶⁹ Typickým příkladem bankovní krize je krize, jež nastala v USA v roce 2008.
- c) Fiskální krize (krize státního dluhu) – jedná se buď o případ neschopnosti země splácet zahraniční dluh nebo dochází k vnitřnímu zadlužení ekonomik (platební neschopnost podniků a nárůst objemu úvěrů).⁴⁷⁰

2. Ekonomická krize – O ekonomickou krizi se většinou jedná následkem předchozích finančních krizí a zahrnuje negativní důsledky jako je nezaměstnanost, inflace a celková recese ekonomiky.⁴⁷¹

Finanční krize, která se objevila v roce 2007 v USA, se rychle rozšířila do evropských států.⁴⁷² „Ve druhé polovině roku 2008 se krize projevila zvýšeným počtem úpadků bank většinou mimo EU (USA, Island), ale s přímým dopadem do aktiv většiny západoevropských bank. Krize bankovního sektoru se pak přelila do dalších odvětví, což si vyžádalo masivní zvýšení státních podpor a intervencí.“⁴⁷³ V další fázi tak došlo ke krizi veřejného zadlužení. Vedle toho v některých zemích eurozóny se díky nízké úrokové sazbě snadno utvořila bublina na trhu s nemovitostmi, která vedla s nárůstem subprimes a následnou titrizací ke krizi důvěry na mezibankovním trhu a přivedila úpadek nejméně banky.⁴⁷⁴ Z výše uvedeného je patrné, že se tak jedná o mnoho rozdílných, ale zároveň na sebe navazujících událostí (krizí).

Krize eurozóny, o které je řeč v současnosti, je především krizí státního dluhu. Jak již ale bylo zmíněno výše, není krizi jedinou. Odborníci přistupují k různému členění. Např. francouzský ekonom Jaques Sapir rozlišuje celkem tři krize: **krizi dluhovou**, která se týká především Řecka, Irska a Portugalska a souvisí i s krizí vlády v eurozóně. Dále **krizi strukturální**, týkající se Itálie, Španělska a Portugalska, která je

⁴⁶⁹ PETTINGER Tejvan: *Economic Problems and crisis*, 2010, dostupné na:

<http://www.economicshelp.org/blog/2294/economics/economic-problem/>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁷⁰ MAREŠ Václav: *Finanční krize v USA a její příčiny*, Masarykova Univerzita, Brno, 2011, s.16.

⁴⁷¹ Ibid.

⁴⁷² CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 36.

⁴⁷³ ČNB: *Hospodářská a měnová politika*, dostupné na:

http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/, [cit. 24.9.2012].

⁴⁷⁴ CLERC Olivier: *Gouvernance économique de la zone euro*, Bruylant, 2012, s. 36.

charakteristická především velmi slabým růstem a vysokou nezaměstnaností, a konečně **krizi institucionální**, spočívající v nedostatečné unifikaci rozpočtové politiky, hospodářské politiky a bankovních předpisů.⁴⁷⁵

Naopak americký ekonom Shambaugh rozlišuje následující tři propojené krize v eurozóně: bankovní krizi, krizi státního dluhu a krizi růstu.⁴⁷⁶ Z tohoto dělení budu vycházet i v této disertační práci. Aplikujeme-li výše uvedené dělení krizí, odhalíme tři hlavní okruhy problémů, s nimiž se eurozóna potýká.

8.2. Bankovní krize

Problém v bankovním sektoru může být problémem likvidity, tj. kdy solventní banky nemohou získat prostředky, nebo problémem solventnosti, tj. kdy banky jednoduše nemají vklady v dostatečné výši, aby zaplatily své věřitele.⁴⁷⁷ Banka, která nebyla likvidní, se může rychle stát nesolventní.

Průzkumy dokazují, že společnosti eurozóny spoléhají na bankovní systém pro své financování více než americké společnosti, které využívají přímo kapitálové trhy, což činí zdraví bankovního systému v Evropě obzvlášť důležitým.⁴⁷⁸ Bankovní systém eurozóny je velmi křehký a eurozóna prozatím stále postrádá kvalitní dohled.

8.3. Krize státního dluhu

To, co dnes především trápí Evropu, je vysoká míra zadluženosti, jak vyplývá z grafu níže. Domnívám se, že se jedná o mylnou představu řady teoretiků, kteří vycházejí z předpokladu, že ke krizi státního dluhu došlo pouze vládní nezodpovědností. V krizi státního dluhu totiž řada dluhů privátního sektoru nakonec skončí právě jako veřejný dluh. Problém je s celkovým zadlužováním v ekonomice, ne s vládními půjčkami jako

⁴⁷⁵ SAPIR Jacques: *Faut-il sortir de l'euro?*, Éditions du Seuil, 2012, s. 16.

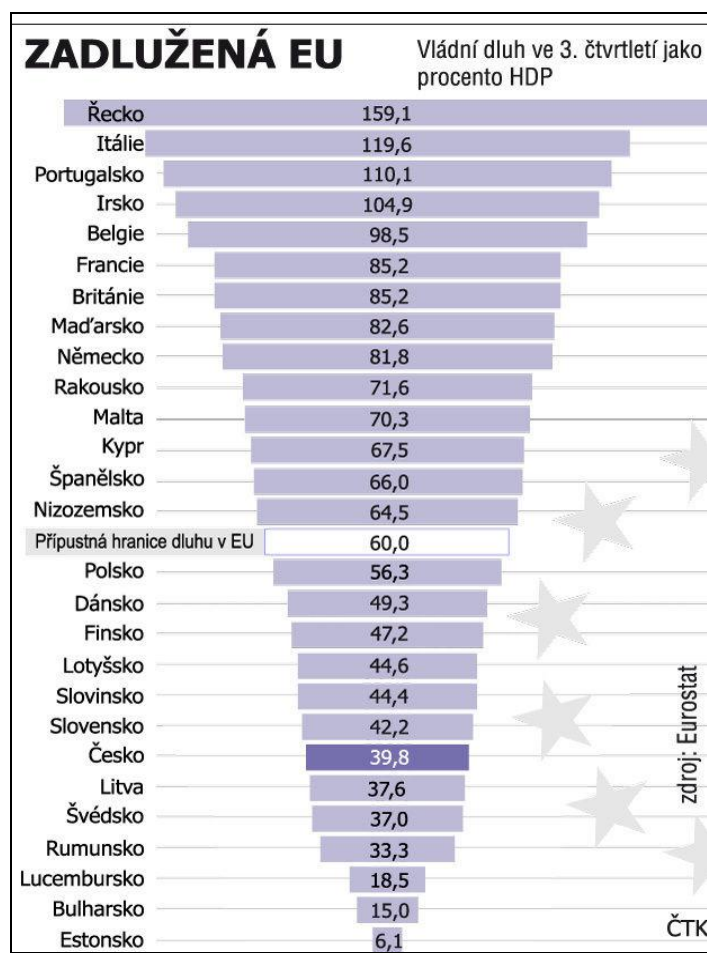
⁴⁷⁶ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 4.

⁴⁷⁷ Ibid.

⁴⁷⁸ Ibid.

takovými. Současná krize státního dluhu může mít stejně tak co do činění s růstem a problémy v soukromém sektoru jako s rozpočtově nezodpovědnými vládami.⁴⁷⁹

Graf č. 1 - Přehled zadluženosti jednotlivých členských států EU v roce 2011

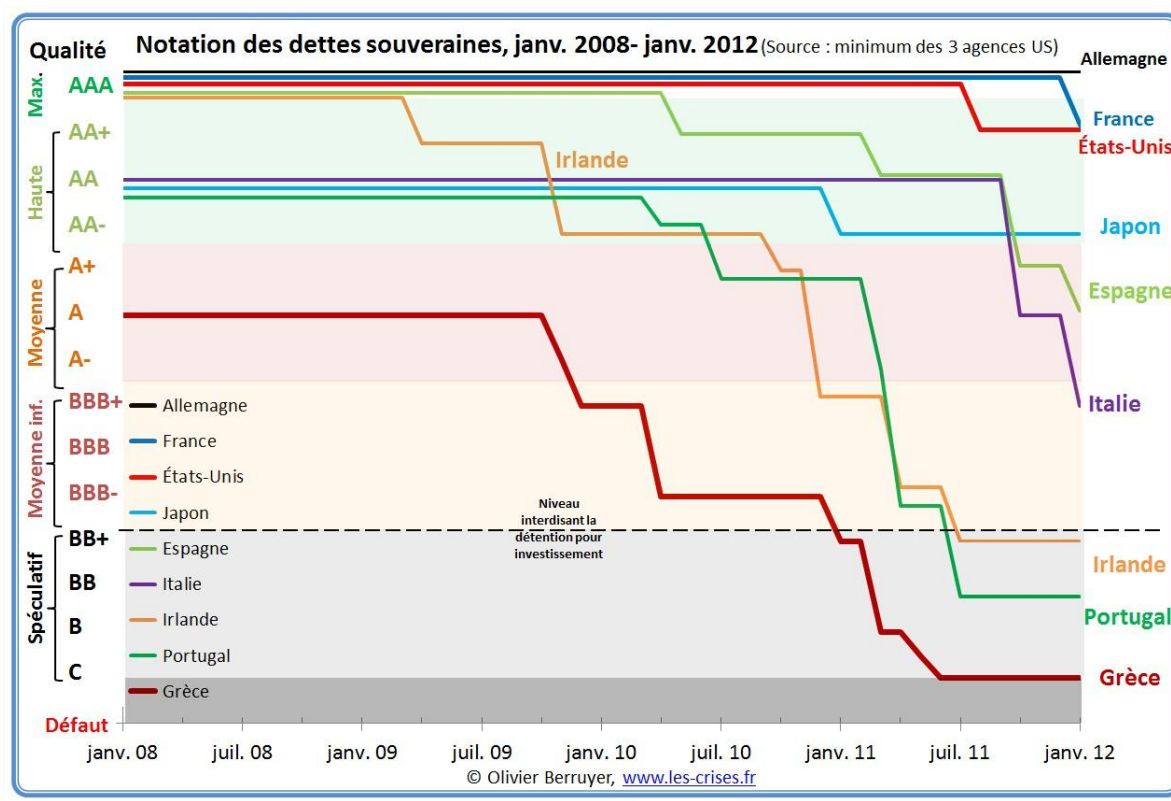
Zdroj: HOUSKA Ondřej: *Evropští lídři podepsali rozpočtovou smlouvu. Česko a Británie se nepřipojily*, 2.3.2012, dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/evropsti-lidri-podepsali-rozpocetovou-smlouvu-cesko-a-britanie-se-nepripojily--1026255, [cit. 24.9.2012].

Zadluženost sama o sobě podle mého názoru jako jediný faktor k analýze ekonomik jednotlivých států ovšem nestačí. Např. Španělsko má nižší vládní dluh vůči výši HDP než Německo či Francie, a přitom platí daleko vyšší úroky za svůj dluh. Trhy mají jednoduše strach z neschopnosti jistých zemí splatit svůj dluh. Svůj význam hrají podle

⁴⁷⁹ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 4.

mého názoru i **ratingové agentury**. „Rating státu je oceněním jeho kredibility (úvěruschopnosti) na zahraničních trzích.“⁴⁸⁰ Ratingové agentury hodnotí jednotlivé státy na základě balíčku kritérií, nicméně agentury drží v tajnosti, jaké jsou jejich skutečné postupy.⁴⁸¹

Graf č. 2 - Přehled hodnocení jednotlivých států ratingovými agenturami za období 2008 - 2012

Zdroj: BERRUYER Olivier: *Historique de la notations des Etats*, 2012, dostupné na: <http://blogs.rue89.com/graphique/2012/01/22/historique-de-la-notation-des-etats-226297>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁸⁰ SPILKA Jan: *Rating jako zdroj informací*, 6.4.2007, dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/rating-jako-zdroj-informaci/> [cit. 24.9.2012].

⁴⁸¹ Ibid.

Zajímavá ekonometrická studie byla provedena v roce 2011 ve Švýcarsku. Výzkum byl zaměřen na význam ratingových agentur v průběhu evropské krize státního dluhu pod příznačným názvem „PIGS or Lambs“.⁴⁸² Výsledky studie ukazují, že hodnocení soukromých ratingových agentur mohou mít závažný dopad na makroekonomické výsledky států, přičemž hodnocení ratingových agentur mohou být zcela mylná. Výsledky dále prokazují, že země PIGS byly hodnoceny během krize hůře, než všechny ostatní analyzované země (celkem 26 OECD zemí) a toto hodnocení také vyústilo v podstatně vyšší úroky na vládní obligace, což samo o sobě zhoršilo evropskou dluhovou krizi.⁴⁸³

Ratingové agentury tak mohou mít vliv na cenu, kterou vlády platí za úvěry. Všechny odhady ukazují, že rating PIGS během krize byl významný pro finanční trhy a jelikož byl během krize nadměrně snížen, zvýšil cenu úvěru pro tyto země. Závěry potvrzují, že ratingové agentury mají tak skutečně dostatečnou moc na to, aby dostaly země s velkým zadlužením do potíží. Pokud jde o PIGS, vypadá to, že ratingové agentury sehrály přesně takovou neblahou roli během krize.⁴⁸⁴

Ratingové agentury se těmto závěrům brání, argumentující faktem, že ratingy jsou pouze jedním z mnoha faktorů ovlivňujících chování trhu.⁴⁸⁵ Přestože názor na roli ratingových agentur není jednotný, domnívám se, že vliv ratingových agentur bývá často podceňován. Podle mého názoru zdaleka není zanedbatelný a v případě, že rating je neobjektivně snížen u států trpících problémy, může toto snížení na finančních trzích vyvolat paniku a podstatně zhoršit již tak složitou situaci v dané zemi, což pro ni může mít katastrofální následky.

Podle mého názoru navíc stojí za pozornost, že tři hlavní ratingové agentury poskytující hodnocení státům jsou Moody's, Fitch a Standard Poor's. Ve všech třech případech se

⁴⁸² Zkratka PIGS představuje Portugalsko, Itálii, Řecko a Španělsko. Překlad názvu projektu zní PIGS (prasata) či Lambs (obětní beránci).

⁴⁸³ GÄRTNER Manfred, GRIESBACH Björn, JUNG Florian: *PIGS or Lambs? The European Debt Crisis and the Role of Rating Agencies*, Springer, 2011.

⁴⁸⁴ Ibid.

⁴⁸⁵ E15.cz: Studie: *Ratingové agentury prohlubují zadlužení eurozóny*, dostupné na: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/studie-ratingove-agentury-prohlubuji-zadluzeni-eurozony-859143#>, [cit. 24.9.2012].

jedná o soukromé americké ratingové agentury. Osobně si myslím, že by stálo za zvážení zřízení nezávislé a objektivní evropské agentury, která by mohla být protiváhou americkým agenturám. Jak tvrdí německý politik Carsten Schneider: „*Finanční trhy urgentně potřebují ratingové agentury, které rozumějí situaci v Evropě*“.⁴⁸⁶ Plán na zřízení evropské ratingové agentury byl již i oficiálně předložen, nicméně prozatím nevypadá, že by byl v nejbližší době realizován, a to především z důvodů nezájmu investorů.⁴⁸⁷

Evropský parlament tak v lednu 2013 prozatím alespoň schválil přísnější pravidla pro ratingové agentury, což jen dokládá význam, který je v rámci EU ratingovým agenturám přikládán.

8.4. Krize růstu

Eurozóna se potýká s nízkou všeobecnou úrovní růstu a nerovnoměrným rozdělováním mezi zeměmi.⁴⁸⁸ „*Celá zóna roste příliš pomalu na to, aby snížila nezaměstnanost a zadlužení. Zároveň je rozložení růstu v rámci zóny natolik nevyrovnané, že země, které rostou nejpomaleji, budou stále zápasit se svým dluhovým zatížením, protože potřebují růst, aby se staly solventními.*“⁴⁸⁹

Velkým problémem v současné době je tak vysoká **nezaměstnanost** v eurozóně. Panují dokonce i názory, že hlavním problémem Evropské unie je právě nezaměstnanost, nikoliv deficit.⁴⁹⁰ Vedení Evropské odborové konfederace již v roce 2011 vyzvalo přední evropské představitele, aby revidovali úsporné hospodářské plány a spíše než na

⁴⁸⁶ Spiegel online: *Plan to set up European rating agency under threat*, dostupné na: <http://www.spiegel.de/international/europe/plan-to-set-up-european-rating-agency-is-failing-according-to-newspaper-a-827876.html>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁸⁷ Ibid.

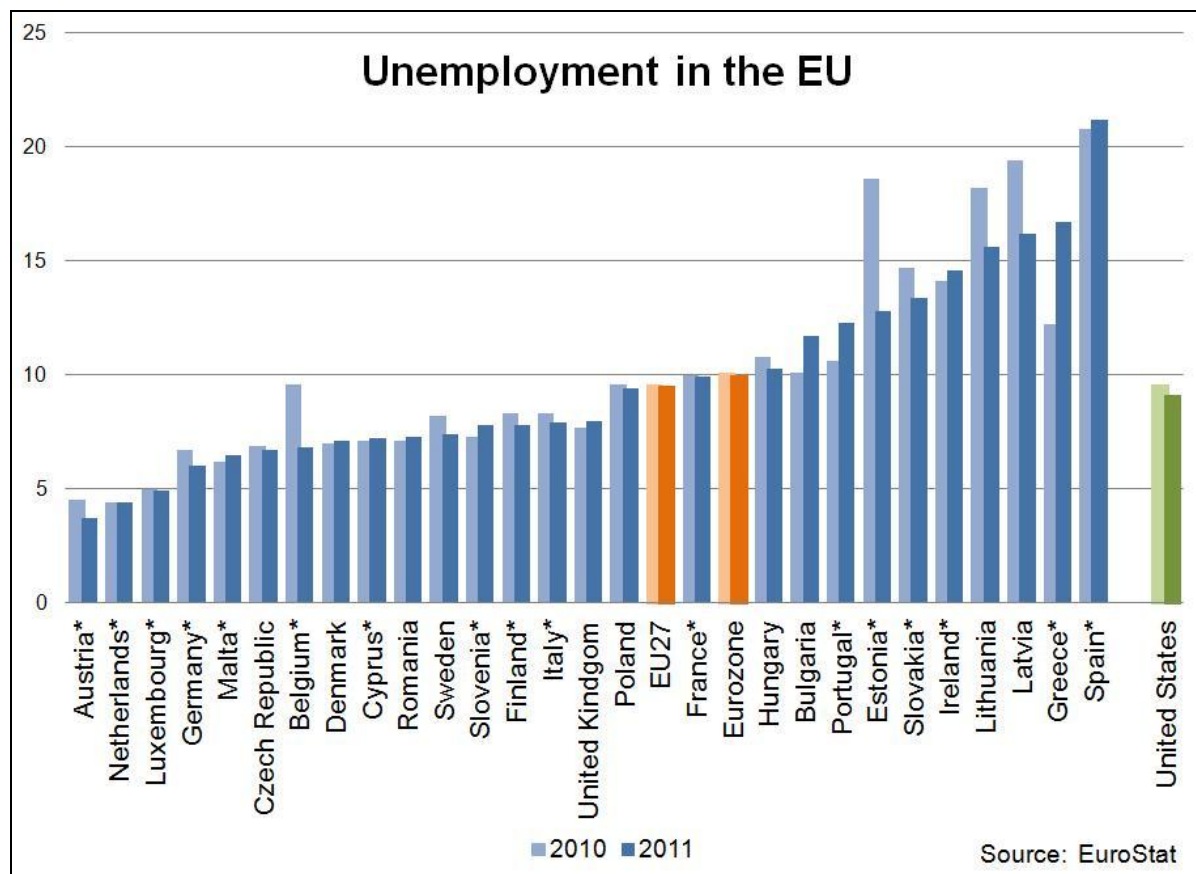
⁴⁸⁸ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 9.

⁴⁸⁹ Ibid.

⁴⁹⁰ Euroskop: *Odbory EU: Raději dluhy než nezaměstnanost*, dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8958/19178/clanek/odbory-eu-radeji-dluhy-nez-nezamestnanost/>, [cit. 24.9.2012].

snížení deficitů se zaměřili na snížení nezaměstnanosti.⁴⁹¹ Je pravdou, že čísla jsou varovná, jak vyplývá níže z grafu.

Graf č. 3 - Nezaměstnanost v EU v letech 2010 - 2011

Zdroj: Eurostat

V květnu roku 2012 dosáhla míra nezaměstnanosti v eurozóně rekordní výše, a to 11,1%, což je nejvyšší procento od založení evropské monetární unie.⁴⁹² Nejvyšší nezaměstnanost panuje ve Španělsku a trpí jí obzvláště mladá generace, u níž nezaměstnanost stoupá k 50% a pro niž se vžilo označení „ztracená generace“. Dochází k paradoxu, kdy generace, která má nejvíce vzdělání, má zároveň největší problémy

⁴⁹¹ Euroskop: *Odbory EU: Raději dluhy než nezaměstnanost*, dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8958/19178/clanek/odbory-eu-radeji-dluhy-nez-nezamestnanost/>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁹² Euroskop: *Nezaměstnanost stoupla na rekordních 11,1 %*, dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8958/20983/clanek/nezamestnanost-v-eurozone-stoupla-na-rekordnich-11-1-procenta/>, [cit. 24.9.2012].

sehnat zaměstnání. Tuto situaci je podle mého názoru potřeba řešit. Měl by být vytvořen opravdu funkční systém mezinárodní nabídky práce. Jistě chvályhodným je např. program Leonardo, umožňující nabýt zkušenosti u zahraničního zaměstnavatele po absolvování univerzity, nicméně zapotřebí je mnohem komplexnějšího řešení, jež by umožnilo migraci již zkušenějších mladých pracovníků, neboť z dlouhodobého hlediska je tato situace politicky neúnosná.

Problémem je i **konkurenceschopnost**. *„Problém leží daleko hlouběji, a to v samotné struktuře evropského hospodářství a neustále klesající konkurenceschopnosti. Pokud je ekonomika konkurenceschopná, má důvěru trhů a investorů. Pak ani určitá míra zadlužení nemusí být problémem. Klíčovým prvkem není fiskální politika sama o sobě, ale hospodářská politika a udržení konkurenceschopnosti. Ukazuje se, že stvoření měnové unie bez toho, aby byla unií fiskální, ale také skutečnou unií hospodářskou – chcete-li, můžeme mluvit o unii konkurenceschopnosti, – nebylo správným krokem. Řešením však již v tuto chvíli nemůže být rozpad eurozóny, ale její posun do dalších stádií integrace.“*⁴⁹³

Faktem zůstává, že makroekonomické nerovnováhy vycházejí z různých úrovní konkurenceschopnosti a neudržitelných úrovní veřejného dluhu. Podle některých ekonomů je však problém ten, že pokud bychom chtěli znovuobnovit konkurenceschopnost členského státu, např. v případě Řecka, jiné státy, např. Německo, musí naopak akceptovat, že dojde ke zhoršení u nich.⁴⁹⁴ Pozice Německa však vychází z představy, že země, které mají deficit, se musí přizpůsobit.⁴⁹⁵ Jak podotýká ekonom Hans-Werner Sinn: *„V současné době se potýkáme se základními strukturálními nerovnostmi, které nemohou být odstraněny jinak než zlepšením výkonu jistých zemí. Mzdy a ceny musí být sníženy v zájmu obnovení konkurenceschopnosti, ale politikové*

⁴⁹³ Vláda ČR: 10 tezí předsedy vlády k budoucí podobě Evropy, dostupné na:

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/prednaska-premiera-petra-necase-na-pravnicke-fakulte-univerzity-karlovy-94293/>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁹⁴ SINN Hans-Werner: *Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays*, 2011, dostupné na: <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20111126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁹⁵ DOMBRET Andreas: *Towards a more sustainable Europe*, dostupné na: http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Reden/2012/2012_04_25_dombret_sustainable_europe.html?nsc=true&view=render%5BDruckversion%5D, [cit. 24.9.2012].

*odmítají tuto realitu přijmout. Když špatně určíte chorobu, pak také předepíšete i nesprávné léky.*⁴⁹⁶

Vedle klasického řešení pro zvýšení konkurenceschopnosti, tj. strukturální reformy trhu práce, se zajímavým východiskem, které by mohlo napomoci zvýšení konkurenceschopnosti především jižnímu křídlu, jeví změny v daňovém zákoně, jež mohou napodobit efekty, které přináší deprecie. Jedná se o tzv. **fiskální devalvaci**. „Skládá se ze zvýšení daně z přidané hodnoty a současného snížení daní ze mzdy. Náš nedávný výzkum dokládá, že taková „fiskální devalvace“ má na ekonomiku velice podobné účinky, co se týče vlivu na HDP, spotřebu, zaměstnanost a inflaci.“⁴⁹⁷

8.5. Provázanost problémů

Jak již z výkladu výše vyplývá, jednotlivé problémy jsou provázané. Krize jsou spojené jedna s druhou. Na jedné straně záchrana bank přispěla k dluhovým problémům, na druhou stranu banky čelí riziku, vzhledem k tomu, že drží rizikové státní obligace.⁴⁹⁸ Pokud úroková míra placená za dluhy je větší než míra růstu ekonomiky, tak dluh jako podíl na HDP poroste. Čím je dluh větší, tím má větší význam úroková míra a míra růstu. Slabý růst přispívá k potencionální insolvenční situaci států a na druhé straně úsporná opatření vyvolaná dluhovou krizí utlumují růst.⁴⁹⁹ Základní dopad státní dluhové krize na krizi růstu pochází totiž právě z politické reakce na státní dluh, tj. v důsledku úsporných opatření.⁵⁰⁰ Země, které aplikují přísná úsporná opatření, mají velice pomalý růst.⁵⁰¹ „Nedávná analýza MMF zdůraznila, že když jsou úsporná opatření příliš rozsáhlá a zpomalují růst, tak trhy odpoví tím, že dále pochybují o schopnosti státu splatit svůj dluh.“⁵⁰² Zároveň i slabý bankovní sektor brzdí růst, neboť omezení úvěrů

⁴⁹⁶ DOMBRET Andreas: Towards a more sustainable Europe, dostupné na: http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Reden/2012/2012_04_25_dombret_sustainable_europe.html?sc=true&view=render%5BDruckversion%5D, [cit. 24.9.2012].

⁴⁹⁷ Patria online: Devalvační možnost pro jižní Evropu, dostupné na: <http://www.fxstreet.cz/zpravodajstvi-27515.html>, [cit. 24.9.2012].

⁴⁹⁸ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 12.

⁴⁹⁹ Ibid.

⁵⁰⁰ Ibid.

⁵⁰¹ Ibid.

⁵⁰² Ibid.

sníží jak spotřebu, tak investice. Úsporná opatření mohou tedy snížit deficity, ale na úkor růstu a záchrana bank může pomoci jejich solventnosti, ale na úkor solventnosti státu.⁵⁰³ Jedná se tak o velmi složitě provázaný systém, téměř bludný kruh, kdy řešení jedné krize jsou velmi často nachylná k posílení jiné krize.

8.6. Jedná se o krizi eura?

Z výše provedené analýzy vyplývá, že se eurozóna nachází v několika navzájem propojených krizích. Přesto podle mého názoru nelze automaticky dovodit závěr, že se jedná o krizi eura jakožto měny - tedy o měnovou krizi - jak často zaznívá v odborných komentářích. Euro, jeho budoucnost a uspořádání eurozóny je však podle mého názoru krizí nicméně do velké míry ohroženo.

Sám Jean-Claude Trichet, bývalý prezident ECB, prohlásil, že „není žádná krize eura“.⁵⁰⁴ Obdobně tento názor potvrzuje i profesor ekonomie Pierre Delfaud působící na univerzitě v Bordeaux: „Téma dne není euro – neexistuje krize eura. Je tu ovšem krize suverénních dluhů.“⁵⁰⁵

Zcela sdílím výše uvedené názory. Je třeba odlišit krize v eurozóně a měnovou krizi. Měna euro i přes jednotlivé krize v eurozóně zůstává měnou silnou. „Euro je stabilní, silné a je po něm poptávka. Není důvod, proč by to tak nemělo zůstat. Pokud bude existovat jádro, solventní skupina evropských ekonomik obchodujících v euru, zůstane silnou měnou.“⁵⁰⁶

Graf níže ilustruje inflační míru v eurozóně (HICP). Měna euro je stabilní měnou a drží si zdravou inflační hranici. ECB tak dostává svému cíli – cenové stabilitě, jak vyplývá z článku 127 SFEU. Obdobně hodnotí situaci i člen výkonné rady Deutsche Bundesbank:

⁵⁰³ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 12.

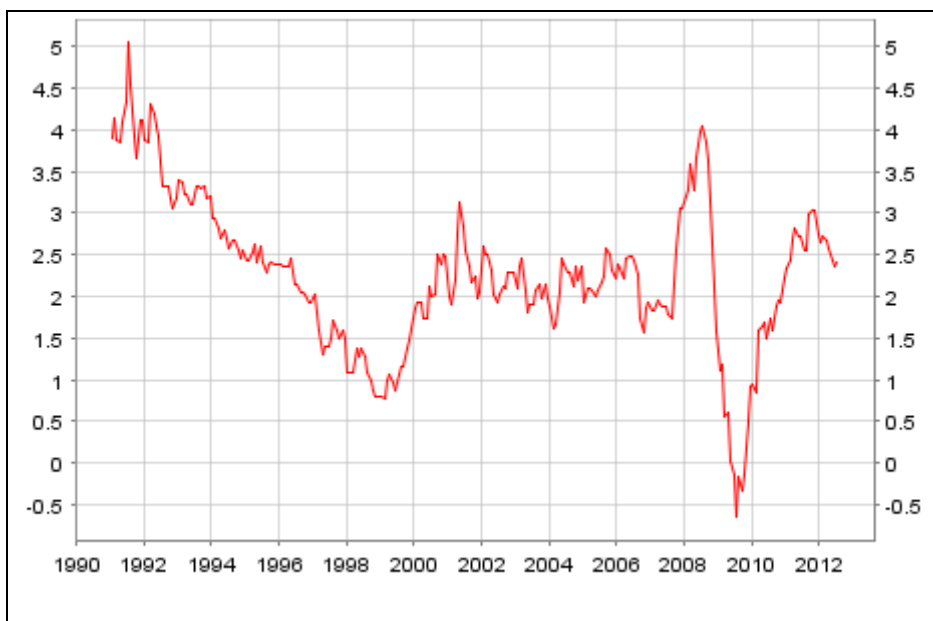
⁵⁰⁴ PEEL Quentin: *Trichet seeks single EU Finance Ministry*, dostupné na: <http://www.ft.com/cms/s/0/e0bd4e7a-8d15-11e0-815d-00144feab49a.html#axzz23XGkZlCw>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁰⁵ DELFAUD Pierre: Konference pořádaná Evropským domem: *Les 10 ans de l'euro: fête ou défaite?*, Bordeaux, 15. března 2012.

⁵⁰⁶ DRAKE Craig: *The euro may rise despite the crisis*, dostupné na: <http://www.cityam.com/wealth-management/the-euro-may-rise-despite-the-crisis> [cit. 24.9.2012].

“Současná krize není krizí eura jako jednotné měny. Od zavedení eura byla inflace v souladu s definicí cenové stability eurosystému a euro je stále silnou měnou.”⁵⁰⁷

Graf č. 4 - Inflační míra v eurozóně

Zdroj: ECB: Statistical Data Warehouse, dostupné na: <http://sdw.ecb.europa.eu/>, [cit. 24.9.2012].

Významné a pozitivní je i **mezinárodní postavení eura**. Z počátku nebyla z mezinárodního pohledu k euru důvěra. Za posledních deset let se však měna euro probíjela mezi mezinárodní světové měny silně konkurující dolaru a euro se tak stalo druhou světovou měnou. Euru se podařilo vydobýt si pevné postavení vůči dolaru. Můžeme si připomenout historický den, kdy obchodování s eurem začalo na 1,1747 USD a dosáhlo téhož dne maxima ve výši 1,1906 USD.⁵⁰⁸ Při svém zavedení se euro

⁵⁰⁷ DOMBRET Andreas: *Towards a more sustainable Europe*, dostupné na: http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Reden/2012/2012_04_25_dombret_sustainable_europe.html?nsc=true&view=render%5BDruckversion%5D, [cit. 24.9.2012].

⁵⁰⁸ The Telegraph: *The history of the Euro*, dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/finance/markets/8170326/Timeline-history-of-the-euro.html> [cit. 24.9.2012].

sice propadlo vůči dolaru, ale v roce 2003 už euro překonalo hodnotu dolaru.⁵⁰⁹ Pro porovnání k 1.8.2012 činil kurz 1,2229 USD.⁵¹⁰

Graf č. 5 - Vývoj kurzu eura a dolaru

Zdroj: ECB: Statistical Data Warehouse, dostupné na:

http://sdw.ecb.int/quickview.do?SERIES_KEY=120.EXR.D.USD.EUR.SP00.A, [cit. 24.9.2012].

Euro se během své krátké existence stalo také po dolaru druhou **světovou rezervní měnou**, a to vedle japonského jenu, britské libry sterlingu či švýcarského franku, jak vyplývá z grafu níže. A má vzrůstající tendenci. Odhady ukazují, že by euro mohlo nahradit dolar jako rezervní měnu do roku 2020.⁵¹¹ Podle mého názoru ovšem nesmíme opomenout nově vznikající ekonomiky – je nutno počítat především s nástupem čínského juanu. Jak na nedávné konferenci upozornil též David Marsh, britský finanční specialista, „v příštích pěti až deseti letech by se tak mohlo stát, že jen a juan převzme

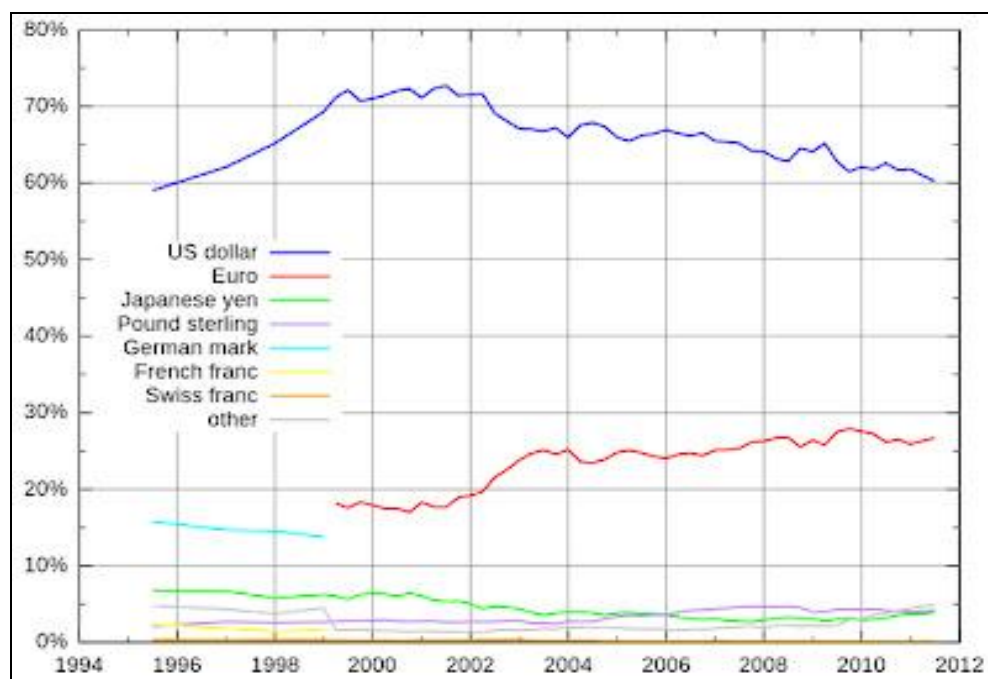
⁵⁰⁹ Forextraders: *Historical EUR/USD rates*, dostupné na: <http://www.forextraders.com/eurusd-chart.html>, [cit. 24.9.2012].

⁵¹⁰ ČNB.

⁵¹¹ SUNG Albert: *Euro To Replace U.S. Dollar As Reserve Currency By 2020*, 2012, dostupné na: <http://seekingalpha.com/article/445131-euro-to-replace-u-s-dollar-as-reserve-currency-by-2020>, [cit. 24.9.2012].

roli, kterou původně chtělo hrát euro. Pak ale už nebude existovat mezinárodní důvod pro jeho existenci.⁵¹²

Graf č. 6 - Světové rezervní měny

Zdroj: SUNG Albert: *Euro To Replace U.S. Dollar As Reserve Currency By 2020*, 2012, dostupné na: <http://seekingalpha.com/article/445131-euro-to-replace-u-s-dollar-as-reserve-currency-by-2020>, [cit. 24.9.2012].

Z výše uvedených ukazatelů dovozují závěr, že nelze zaměňovat krizi suverénních dluhů s měnovou krizí eura, a to nejen z čistě ekonomického, ale i z právního pohledu, který nařizuje přesně odlišovat jednotlivé termíny, stejně tak i z pohledu psychologického, kdy masová média vyvolávají neopodstatněnou paniku běžných občanů. Již ve sdělení Evropské komise z roku 2008 bylo konstatováno, že „*pohled veřejnosti na euro neodpovídá plně hospodářským úspěchům HMU. Euro je často používáno jako výmluva za špatné hospodářské výsledky, které jsou ve skutečnosti*

⁵¹² MARSH David: *Evropa spala na vavřínech*, In: Euro: Restart globální měny, nebo její konec?, Revue Politika, 2012, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1694/euro-restart-globalni-meny-nebo-jeji-konec>, [cit. 24.9.2012].

*důsledkem nevhodných hospodářských politik na vnitrostátní úrovni.*⁵¹³ S tímto názorem se plně ztotožňuji. Na druhé straně jsou informace často zneužívány i politicky. Ještě dále ve svých úvahách zachází emeritní profesor ekonomie Pascal Salin působící v Paříži, který v nedávném rozhovoru uvádí, že *„krize eura je pouhou invencí evropských politiků, kteří se rozhodli vytvořit umělé spojení mezi jejich rozpočtovými problémy a systémem jednotné měny euro“*.⁵¹⁴

Tato situace se bohužel ani za poslední období nezměnila, v souvislosti s jednotnou měnou euro dochází stále k mnohým protichůdným názorům, nepochopením, zjednodušování okolností a faktů. Považuji tak za velkou škodu, že pro HMU neexistuje jednotný hlas, který by byl schopen objektivně vysvětlit současnou situaci, a to především občanům eurozóny a EU, a který by tak mohl působit i s uklidňujícím účinkem na finanční trh.

8.7. Vztah krize a HMU

I přesto, že jsem uzavřela otázku, zda se jedná o krizi eura, odpovědí, že spíše nikoliv, je podle mého názoru relevantní zanalyzovat, do jaké míry přispěla jednotná měna, resp. měnová unie, k současné krizi či k jejímu prohloubení. Faktem je, že vytvoření měnové unie mělo mj. i za následek, že hranice, které původně udržovaly problémy v jedné zemi, byly odstraněny.

Zcela jednoznačný názor zastává například prof. Václav Klaus: *„Viníkem je samozřejmě sama konstrukce eura. Nejen tím, že umožnila, aby si všechny země – velmi nestejně z hlediska svého fiskálního chování – půjčovaly za stejné úrokové sazby, ale i proto, že jeden měnový kurz nemůže vyhovovat všem a že země vstoupily do eurozóny s nestejně vhodně nastaveným měnovým kurzem.*⁵¹⁵

⁵¹³ Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238.

⁵¹⁴ Rozhovor je dostupný na: <http://leblogalupus.com/2012/07/20/pour-pascal-salin-la-crise-de-leuro-est-une-invention-des-politiciens-destine-a-masquer-leur-gestion-calamiteuse-des-affaires/>.

⁵¹⁵ KLAUS Václav: *Evropská integrace bez iluzí*, Knižní klub, 2011, str. 74.

Podle mého názoru je významné analyzovat jednotlivé problematické oblasti. V případě **krize státních dluhů** si uvědomuji, že zavedení eura zrychlilo výši veřejných dluhů, protože periferní země, které se připojily k měnové unii, si mohly ze dne na den vypůjčit prostředky na finančních trzích daleko snadněji a tím se vytvořila bublina.⁵¹⁶ Jistě nelze zcela ignorovat fakt, že jednotná měna snížila zásadním způsobem úrokové míry ve státech, které neměly v historii tuto tradici (jedná se především o jižní státy a samozřejmě i Řecko). Tato skutečnost ale sama o sobě není nebezpečná a podle mého názoru krizi nezpůsobuje, chyba je na straně jednotlivých vlád a v nedostatečné právní úpravě v jednotlivých státech, v nedostatku sebekázně a prevenci. Problémem je i fakt, že chybí jednotný dluhový trh, a tak investoři, kteří chtějí investovat v eurozóně do státního dluhu, si musí vybrat mezi různými národními dluhy.⁵¹⁷

K **bankovní krizi** podle mého názoru přispěl i fakt, že zatímco měnová politika byla svěřena evropské instituci, odpovědnost za dohled nad bankami zůstala pevně v rukou jednotlivých států a tím se stal dohled nevykonným. Uvědomuji si, že během posledního desetiletí se bankovní systém významně internacionalizoval. Globální transevropská povaha bankám umožnila nabýt na velikosti, co se týče podílu na HDP.⁵¹⁸ Současný dohled a regulace bankovního systému je tak podle mého názoru zcela neadekvátní, neodpovídá této realitě a nedokáže tak za této situace zabránit krizím. Informovanost členských států ze strany bank byla nedostatečná, což snížilo účinnou kontrolu a umožnilo bankám, aby na sebe převzaly velká rizika bez dostatečného dohledu. To je navíc podpořeno i v důsledku „morálního hazardu“, kdy jsou si banky vědomy, že centrální banky a vlády jim poskytnou prostředky v případě krize. Měnová unie různorodých ekonomik se tak nachází bez politických a ekonomických institucí, které by zvládly nejrůznější šoky a které by vyřešily bankovní problémy na nadnárodní úrovni. Současný způsob organizace dohledu nad bankami v eurozóně se tak stal neudržitelným a do velké míry přispěl k bankovní krizi, která vznikla na přelomu roku

⁵¹⁶ SINN Hans-Werner: *Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays*, 2011, dostupné na: <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20111126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

⁵¹⁷ Ibid.

⁵¹⁸ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 4.

2007 a 2008.⁵¹⁹ Podle mého názoru je žádoucí centrální evropská instituce dohledu, která by byla schopná využívat všechny informace od jednotlivých bank, a současně posílení bankovní regulace.

Další faktor souvisí s tím, že země už nemohou řídit svoji vlastní měnovou politiku, a směnné kurzy se nemohou přizpůsobit, což zakládá potenciál k tomu, aby jedna oblast měnové unie zůstala zasažená vysokou **nezaměstnaností** a jiná měla silnou ekonomiku. Mobilita pracovní síly napříč regiony může napomoci vyrovnání se šokům tím, že lidé se stěhují z oblastí bez práce do oblastí, kde zaměstnání je, ale mobilita pracovní síly v rámci eurozóny je velmi slabá, a to i uvnitř samotných zemí eurozóny (např. v rámci Itálie, Německa je dokonce nižší než v USA).⁵²⁰

I otázka **konkurenceschopnosti** je v měnové unii komplikovanější. „*Konkurenceschopnost není nic, co by bylo vlastní společnosti nebo ekonomice, je to o relativních cenách. Nekonkurenceschopná ekonomika, jejíž měna se oslabí, se může náhle přes noc stát na světovém trhu konkurenceschopná.*“⁵²¹

Z výše uvedeného vyplývá, že měnová unie je vulnerabilnější k různým druhům krizí a může k některým krizím i přispívat. O to je důležitější správně vybudovat základy unie a soustředit se na preventivní složky. Ve výše uvedených kapitolách jsem však doložila, že tomu tak vždy nebylo. Tyto nedostatečné mechanismy a nedostatky v konstrukci HMU tak do značné míry usnadnily rozvinutí krize a ztížily její řešení.

Dílčí závěr

Z analýzy provedené v této kapitole vyplývá, že současná turbulentní doba v EU se skládá z mnoha jednotlivých, ale navzájem provázaných problémů. Evropskou unii sužuje zadluženost, nezaměstnanost, problémy s konkurenceschopností. Jedná se tak o řadu krizí, nicméně soudím, že by bylo zjednodušením považovat tyto krize za krizi

⁵¹⁹ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007 s. 190.

⁵²⁰ SHAUMBAUGH Jay: *The Euro's Three crisis*, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012, s. 24.

⁵²¹ Ibid.

aura. Krize v eurozóně mají mnoho příčin a podle mého názoru lze najít souvislost i s nedokonalou konstrukcí měny euro. Domnívám se však, že příčinu musíme hledat především v hospodaření jednotlivých států. Nelze opomenout i další okolnosti - svůj vliv podle mého názoru měly např. i ratingové agentury.

V čínštině jsou pro slovo krize použity dva znaky. Jeden znamená nebezpečí a druhý šanci či příležitost. Krize, která je tak často vnímána jako něco negativního a nezvratného, může být naopak příležitostí, varovným signálem, možností zhodnotit naše předchozí kroky a učinit nápravná opatření – v případě, že není již pozdě. V rámci Evropské unie a především pro eurozónu krize zcela jasně odhalila významné nedostatky, křehkost institucionálního uspořádání v EU, slabé vedení a nestabilní konstrukci HMU.⁵²²

Krize ale především odhalila i **nepřipravenost EU** na těžké časy, jež nastaly. Eurozóna se podle mého názoru nachází v jednom z nejsložitějších období svého vývoje. Domnívám se však, že ne všechny současné problémy byly nepředvídatelné. Již před vznikem měnové unie bylo mnoha ekonomy upozorňováno na spojená rizika. V roce 1998 byl uveřejněn otevřený dopis 150 ekonomů, kteří varovali před příliš rychlým přechodem k jednotné měně.⁵²³ Připomenout lze například i amerického ekonoma Milтона Friedmana, jenž v roce 1999 vyjádřil obavy, že defekty měnové unie se projeví, byť až za nějaký čas, a že by bylo žádoucí promyslet řešení k možným nadcházejícím problémům.⁵²⁴

Milton Friedman, ale i americký ekonom Martin Feldstein dále upozorňovali na fakt, že Maastrichtská smlouva neobsahuje ustanovení o možnosti členského státu vystoupit z eurozóny a vrátit se ke své původní měně. „HMU bylo zamýšleno jako manželství uzavřené v nebi, bez možnosti rozvodu.“⁵²⁵

⁵²² BERNARD Catherine: *The Financial Crisis and the Euro Plus Pact: A Labour Lawyer's Perspective*, *Industrial Law Journal*, (2012) 41(1), s. 98-114.

⁵²³ ŠREIN Zdeněk: *Pakt Stability a růstu – vymoženost nebo zátěž eurozóny?* Working Paper 3/2003, Vysoká škola ekonomická v Praze, s. 5-16.

⁵²⁴ BOURINET, Jacques a Philippe VIGNERON. *Les paradoxes de la zone euro*. Bruxelles: Bruylant, 2010, s. 127.

⁵²⁵ Ibid.

S výše uvedeným výrokem naprosto souhlasím - právní úprava měnové unie nepočítala s žádnými problémy, a tak není překvapující, že primární právo neobsahuje žádná ustanovení, jež by počítala s možným řešením dnešních obtíží.

Krise tak může sloužit jako impuls pro významné institucionální změny. Některé jsou již na obzoru, jak přiblížím v následující kapitole.

9. Opatření v reakci na krizi

Jako reakce na krizi a nestabilitu v eurozóně byla přijata mnohá, často kontroverzní opatření. Jak v práci usiluji prokázat, v rámci konstrukce HMU byly klíčové jak aspekty právní, tak aspekty ekonomické, a tato dichotomie zůstává hlavním charakteristickým rysem i pro současná protikrizová opatření. Uvědomuji si, že na ekonomické problémy hledáme právní normy. Podle mého názoru je ovšem především nutné hledat příčiny disfunkcí, neboť problémy jsou širší dimenze a právo samo o sobě jako lék na ekonomické problémy ne vždy může stačit. Mnohá opatření tak podle mého názoru oprávněně spustila vlnu kritiky z řad ekonomů i právníků. Ti se shodují, že „*opatření vyvolala řadu bezprecedentních otázek právní interpretace*“.⁵²⁶ Na druhou stranu si uvědomuji, že i právo prochází vývojem a jistě není cílem, aby zůstávalo zkosnatělé, naopak by mělo být natolik pružné, aby bylo schopné reflektovat nové a nepředvídatelné situace. „Bezprecedentní otázky“ jsou tak nutné pro samotný vývoj práva a mohou být zásadním mezníkem a přelomem v historii. Nejvýznamnější opatření podrobím analýze níže.

9.1. Strategie Evropa 2020

„Evropa 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“ byla předložena Evropskou komisí v roce 2010. Jedná se o hospodářský program růstu v rámci EU, který navazuje na Lisabonskou strategii. Strategie 2020 se snaží především reagovat na krizi a hledat nástroje k jejímu překonání. Strategie zdůrazňuje propojenost hospodářství členských států, a to především v eurozóně. „*Rozdílné modely růstu vedou v některých případech k hromadění neudržitelných veřejných dluhů, což následně vytváří tlak na jednotnou měnu. Krize tak nejen prohloubila některé problémy eurozóny, např. s udržitelností veřejných financí a potenciálním růstem, ale také zvýšila destabilizující roli nerovnováhy a rozdílů v konkurenceschopnosti. Úspěšné celosvětové překonání krize by měla pomoci zajistit užší koordinace hospodářských politik,*

⁵²⁶ WITTE Bruno: *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011:6, s.5.

*především v eurozóně.*⁵²⁷ Strategie se zaměřuje na tři priority: rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích, podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku a podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností.⁵²⁸

9.2. Evropský semestr

Evropský semestr schválený v roce 2010 je nástrojem makroekonomické koordinace sloužícím k posuzování národních hospodářských a rozpočtových politik na evropské úrovni ještě před jejich přijetím členskými státy, a to v souladu s Paktem stability a růstu a Strategií EU 2020.⁵²⁹ Semestr je šestiměsíční a posiluje unijní rozměr vnitrostátní tvorby rozpočtové hospodářské politiky.⁵³⁰

9.3. Six pack, Two pack

Zásadním balíčkem opatření je tzv. **Six-pack**, který má za cíl radikálně změnit ekonomický a rozpočtový dohled.⁵³¹ Vstoupil v platnost v roce 2011 pro všech 27 členských států a skládá se z pěti nařízení a jedné směrnice, zaměřených na posílení Paktu stability a růstu na jedné straně a zamezení makroekonomické nerovnováhy a nové krizi na straně druhé.⁵³² Došlo tak k potřebné revizi Paktu stability a růstu, který se tak stal více operativním a zohledňujícím ekonomický cyklus. Za pozitivní změny považují možnost uvalit automatické sankce za porušení pravidel Paktu stability a růstu a za přispívání k ekonomickým nerovnováhám v eurozóně, dále rozšíření procedury nadměrného deficitu i na případy porušení kritéria vládního dluhu, a konečně uplatnění pravidla obrácené většiny, na jehož základě bude návrh Komise na uložení sankce

⁵²⁷ Sdělení Komise Evropa 2020, *Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*, KOM 2010(2020), s.24-26.

⁵²⁸ Ibid.

⁵²⁹ Evropský Parlament: *Evropský semestr: nový mechanismus pro makroekonomickou koordinaci*, dostupné na:

<http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/content/20111129FCS32711/2/html/Evropsk%C3%BD-semestr-nov%C3%BD-mechanismus-pro-makroekonomickou-koordinaci>, [cit. 24.9.2012].

⁵³⁰ Evropská Komise: *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské Unie 2011*, 2011, dostupná na: http://europa.eu/generalreport/pdf/rg2011_cs.pdf, [cit. 24.9.2012].

⁵³¹ IDOT Laurence: *Une entrée en vigueur, passée inaperçue du six pack?* Europe N1, Janvier 2012, s.3.

⁵³² Evropská komise: Memorandum: *Le paquet législatif sur la gouvernance économique de l'UE entre en vigueur*, MEMO 11/898.

považován za přijatý, jestliže ho kvalifikovaná většina států eurozóny nezamítne (v současnosti 12 ze 17 členů).⁵³³

Na six pack navázal tzv. **Two pack** složený ze dvou nařízení, která se vztahují ovšem pouze na členské státy v eurozóně. Tento kontroverzní balíček v Evropském parlamentu prošel s četnými změnami. Two pack má za cíl zvýšit dohled nad národními rozpočty členů eurozóny i dohled nad plány týkajícími se hospodářské politiky v zemích, které mají finanční problémy.⁵³⁴

9.4. Evropský mechanismus stability

2. února 2012 podepsali velvyslanci zemí eurozóny **Smlouvu o zřízení Evropského mechanismu stability**. Evropský mechanismus stability jakožto mezinárodní finanční instituce převezme úkoly, které v současnosti plní níže zmíněné dočasné a právně sporné nástroje finanční pomoci – Evropský nástroj finanční stability a Evropský mechanismus finanční stabilizace, jež byly zavedeny na základě rozhodnutí Evropské rady z roku 2010 na základě čl. 122 SFEU.⁵³⁵

Evropský nástroj finanční stability byl zřízen členy eurozóny na základě rozhodnutí z 9. května 2010 v rámci Rady ECOFIN⁵³⁶, a to jako tzv. SPV (special purpose vehicle), jako obchodní společnost se sídlem v Lucemburku společně řízená státy eurozóny.

Evropský mechanismus finanční stabilizace (dále i „EMFS“) byl vytvořen Nařízením Rady č.407/2010 ze dne 11. května 2010, a to v souladu s čl.122 odst. 2 SFEU. Tento článek stanoví, že „*nastanou-li členskému státu z důvodu přírodních pohrom nebo mimořádných událostí, které nemůže ovlivnit, obtíže nebo je-li z téhož důvodu vážně*

⁵³³ BYDŽOVSKÁ Marie: *Kořeny a průběh krize eurozóny*, Euroskop, dostupné na:

<https://www.euroskop.cz/9026/sekce/koreny-a-prubeh-krize-eurozony/>, [cit. 24.9.2012].

⁵³⁴ Evropský Parlament: Všechno co jste chtěli vědět o balíčku pro hospodářskou správu, Pod lupou, dostupné na:

http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/public/focus/20110429FCS18371/20110429FCS18371_cs.pdf, [cit. 24.9.2012].

⁵³⁵ Ministerstvo financí ČR: EU a zahraniční vztahy, aktuality 2011, dostupné na:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/eu_a_zahranici_66903.html?page=4&year=2011, [cit. 24.9.2012].

⁵³⁶ Více informací na internetové stránce: <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>.

ohrožen závažnými obtížemi, může Rada na návrh Komise poskytnout dotyčnému členskému státu za určitých podmínek finanční pomoc Unie“. Z tohoto důvodu vznikla i řada připomínek ze strany právníků, zda tato situace opravdu spadá do rámce tohoto článku. Především vyvstaly názory, že se nejedná o situaci, kterou státy nemohly ovlivnit.⁵³⁷

Z ekonomického hlediska bývá především upozorňováno na nevhodnou praxi EMFS, která uplatnila velmi vysoký úrok Irsku, a to téměř 6%, což má negativní účinek.⁵³⁸ „Problém je, že opatření jsou ovlivněna názorem, že když má země rozpočtové deficity a vzrůstající dluh, musí být potrestána vyššími úrokovými mírami a přísnějšími úspornými programy. Tento přístup ovšem nepomáhá pro obnovení rozpočtové rovnováhy.“⁵³⁹

Evropský mechanismus stability (dále i „EMS“) je nová mezinárodní finanční instituce se sídlem v Lucemburku (čl.31). EMS spadá pod veřejné mezinárodní právo, nikoliv právo EU. Považuji za zajímavé, že mezinárodní právo je tak stále častěji využíváno jako nástroj pro posílení evropského integračního procesu.⁵⁴⁰ Tento fakt je ovšem kritizován, a to s poukazem na obavu, že vytvoření ESM mimo institucionální rámec Unie by mohlo způsobit problémy v souvislosti s kontrolními mechanismy orgánů Unie. Smlouva navíc neobsahuje dostatek ustanovení k zajištění účinného externího auditu.⁵⁴¹

Vznik EMS byl umožněn doplněním článku 136 SFEU, na základě rozhodnutí Evropské rady z 25. března 2011, 2011/199/EU. Stalo se tak využitím nového „zjednodušeného postupu pro přijímání změn“ zavedeného Lisabonskou smlouvou (čl. 48 odst.6 SEU). Jedná se o první využití této zjednodušené procedury.⁵⁴² Novelizace

⁵³⁷ WITTE Bruno: *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011:6, s. 5.

⁵³⁸ GRAUWE Paul: *The Governance of a fragile eurozone*, University of Leuven and CEPS, 2011, s. 17.

⁵³⁹ Ibid.

⁵⁴⁰ WITTE Bruno: *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011:6, s. 6.

⁵⁴¹ Evropský parlament: Pracovní dokument z 27.3.2012 ke slyšení dne 24. dubna 2012 o „Rozpočtové kontrole EFSF, EFSM a ESM“, Výbor pro rozpočtovou kontrolu, Zpravodajka: Iliana Ivanova, dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dt/897/897399/897399cs.pdf, [cit. 24.9.2012].

⁵⁴² WITTE Bruno: *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011:6, s.1.

primární smlouvy nicméně vyvolala rozruch především s poukazem na fakt, že se jednalo o novelizaci pouhých pár měsíců po přijetí Lisabonské smlouvy.⁵⁴³ Nový odstavec článku 136 zní: „Členské státy, jejichž měnou je euro, mohou zavést mechanismus stability, který bude aktivován v případech, kdy to bude nezbytné k zajištění stability eurozóny jako celku. Poskytnutí jakékoli požadované finanční pomoci v rámci tohoto mechanismu bude podléhat přísné podmíněnosti.“ Nutno podotknout, že odůvodnění druhé věty je založeno na prioritě zachovat klauzuli no bail-out. Došlo tak k zakotvení tohoto nového článku jako *lex specialis* vedle klauzule no bail-out.⁵⁴⁴ Důležité je i zakotvení aktivit členských států a nikoliv EU jako takové, což umožnilo využít právě tento zjednodušený postup dle čl. 48 odst. 6 SEU.⁵⁴⁵

Z právního hlediska však vyvstává otázka dodržení ustanovení čl. 125 odst. 1 SFEU zakotvující tuto tzv. no bail-out klauzuli, která stanoví, že Unie, ani členské státy neodpovídají za závazky ani nepřebírají závazky ústředních vlád, regionálních nebo místních orgánů nebo jiných veřejných orgánů, jiných veřejnoprávních subjektů nebo veřejných podniků kteréhokoli členského státu, pokud se nejedná o vzájemné finanční záruky pro společné uskutečňování určitého záměru. Mnozí autoři jsou toho názoru, že EMS není v souladu se Smlouvami a že porušuje právě tento dotčený článek.⁵⁴⁶

Diskuse se rozpoutala především v Německu a rozpory vedly až před německý Spolkovní ústavní soud s napadením, že EMS představuje průlom do rozpočtové suverenity Německa. Spolkový ústavní soud však 12. září 2012 zamítl celou sérii žalob, podle nichž je EMS (a také Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii) neslučitelná s německou ústavou.⁵⁴⁷

V této souvislosti považuji za významné zmínit i aktuální **judikát ESD ve věci C-370/12**: Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Supreme Court (Irsko) dne 3. srpna 2012 — Thomas Pringle v. Irská vláda, Irsko a Attorney General, ve kterém se

⁵⁴³ WITTE Bruno: *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011:6, s.1.

⁵⁴⁴ Ibid.

⁵⁴⁵ Ibid.

⁵⁴⁶ Ibid.

⁵⁴⁷ Rozhodnutí v originále, tj. v německém jazyce je dostupné na webových stránkách: http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20120912_2bvr182412.html [cit. 24.1.2013].

ESD zabýval otázkou platnosti výše zmiňovaného rozhodnutí Evropské rady 2011/199 a slučitelnosti EMS s unijním právem.⁵⁴⁸ Nejvyšší soud v Irsku (*Supreme Court*) se rozhodl položit ESD tuto otázku na základě podnětu irského poslance T. Pringla, který před vnitrostátními soudy namítal, že změna SFEU prostřednictvím rozhodnutí Rady – tj. zjednodušeným postupem pro přijímání změn, je protiprávní a přináší s sebou i změnu pravomocí Unie a je neslučitelná s ustanoveními Smluv, jakož i s obecnými zásadami unijního práva.⁵⁴⁹ ESD dne 27. listopadu 2012 konstatoval, že jím provedený přezkum neodhalil žádnou skutečnost, kterou by mohla být dotčena platnost rozhodnutí 2011/199 a že unijní právo nebrání tomu, aby členské státy uzavřely a ratifikovaly Smlouvu o zřízení EMS.

Použití zjednodušeného postupu podle čl. 48 odst. 6 přichází v úvahu, pokud se vztahuje pouze na vnitřní politiky a činnosti Unie (třetí část SFEU) a za předpokladu, že nerozšiřuje pravomoci svěřené Unii Smlouvami. Podle Soudního dvora se přitom napadená změna týká právě vnitřních politik a činností Unie, neboť nezasahuje do výlučné pravomoci svěřené Unii (první část SFEU) v oblasti měnové politiky pro členské státy, jejichž měnou je euro. Za významné považují odůvodnění ESD: „*Zatímco prvořadým cílem měnové politiky Unie je udržení cenové stability, EMS sleduje zřetelně odlišný cíl, a sice stabilitu eurozóny jako celku. EMS proto spadá do oblasti hospodářské politiky.*”⁵⁵⁰ ESD též shledal, že nedochází k rozšíření pravomoci, neboť sporná změna nezavádí žádný právní základ, který by Unii umožňoval provádět činnost, jejíž provádění nebylo možné již dříve.

9.5. Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v HMU (Fiskální úmluva)

2. března 2012 byla podepsána kontroverzní mezivládní Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v Hospodářské a měnové unii, jejímž cílem je především zajištění stability v eurozóně. Smlouva je úzce spjata s EMS. Dle preambule je předpokladem k čerpání finanční pomoci na základě nových programů v rámci EMS počínaje 1. březnem 2013

⁵⁴⁸ Viz. Úřední věstník EU, svazek 55 z 6. října 2012, dostupný na webové stránce: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:303:FULL:CS:PDF> [cit. 24.1.2013].

⁵⁴⁹ Soudní dvůr EU: Tisková zpráva č. 154/12 ze dne 27. listopadu 2012, dostupná na: http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-12-154_cs.htm [cit. 24.1.2013].

⁵⁵⁰ Ibid.

ratifikace uvedené smlouvy, což se stalo velkým impulsem k ratifikaci pro mnoho zemí. Jedinými členskými státy, které se k této Smlouvě nepřipojily, jsou Spojené Království VB a Česká republika.

Smlouva obsahuje v čl. 3 požadavek zavést pravidlo vyrovnaného rozpočtu do vnitrostátního práva (tzv. dluhová brzda) a posiluje koordinaci hospodářských politik tím, že by v souladu s čl. 11 měly být zásadní reformy členských států předem projednány. Čl. 12 zavádí vrcholné schůzky eurozóny. Smlouva by měla dle čl. 14 vstoupit v platnost 1. ledna 2013 za předpokladu ratifikace 12 členskými státy, jejichž měnou je euro. Tato podmínka byla splněna dne 21. prosince 2012, kdy dvanáctý stát eurozóny, konkrétně Finsko, uložil svou ratifikační listinu.⁵⁵¹ Dle čl. 16 ve lhůtě nejvýše pěti let ode dne vstupu této smlouvy v platnost budou na základě vyhodnocení zkušeností s jejím plněním přijaty nezbytné kroky s cílem začlenit obsah této smlouvy do právního rámce Evropské unie.⁵⁵²

Smlouva se stala terčem kritiky, a to z důvodu, že jde o právně problematickou smlouvu, v rozporu s evropským právem.⁵⁵³ Vzhledem k tomu, že se jedná o mezivládní smlouvu, stojí formálně mimo rámec práva EU. Je tomu tak proto, že účast na původně zamýšlených změnách primárního práva EU odmítlo Spojené království, a tak muselo být zvoleno řešení prostřednictvím mezinárodní smlouvy stojící mimo architekturu unijních zakládacích smluv.⁵⁵⁴ Na druhou stranu smlouva v čl. 2 odkazuje na právo EU.

Smlouvě bývá vytýkáno, že ovšem zapojuje instituce EU, které ale právně nemohou mít roli v mezinárodních smlouvách, a naopak, mezinárodní smlouvy nemohou zavazovat

⁵⁵¹ Evropská rada: *Dne 1. ledna vstoupil v platnost rozpočtový pakt*, dostupné na: <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/fiscal-compact-enters-into-force-on-1-january-2013?lang=cs> [cit. 23.1.2013].

⁵⁵² Verze smlouvy v českém jazyce je dostupná na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Smlouva_o_stabilite_koordinaci_a_sprave_v_hospodarske_a_menove_unii_final.pdf

⁵⁵³ PALMER Anne: *The Treaty on Stability, Co-ordination and Governance in the Economic and Monetary Union is unlawful*, Sovereignty Bill, 5.3.2012, dostupné na: http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2012/03/the-treaty-on-stability-co-ordination-and-governance-in-the-economic-and-monetary-union-is-unlawful.html [cit. 24.9.2012].

⁵⁵⁴ Literární noviny: *Česká republika a Británie odmítly podepsat fiskální úmluvu*, dostupné na: <http://www.literarky.cz/svet/evropa/7972-eska-republika-a-britanie-odmitly-podepsat-fiskalni-umluvu> [cit. 24.9.2012].

instituce EU, a navíc institucím svěřuje nové, dodatečné pravomoci, jako např. v čl. 5 odst. 2.⁵⁵⁵ Proti této teorii však stojí rozsudky Evropského soudního dvora, C-181/91 a C-248/91, ve kterých ESD v roce 1993 stanovil, že členské státy mohou kolektivně jednat mimo rámec Evropských smluv a mohou zavazovat instituce EU. Šlo ovšem o kolektivní jednání všech členských států, je tedy právní otázkou, zda lze stejnou zásadu aplikovat pouze pro skupinu států, resp. za situace, kdy se nejedná o kolektivní akci všech 27 členských států. Mnozí právníci se shodují na závěru, že to nelze.⁵⁵⁶

Hojně diskutovanou otázkou je i tzv. **dluhová brzda**. Přestože se odstoupilo od původního požadavku zakotvit pravidlo vyrovnaného rozpočtu do ústav jednotlivých států, tento postup je ve smlouvě upřednostňován. Existují však názory zdůrazňující, že pravidlo dluhové brzdy přijaté „z donucení“ z ústředí (má se na mysli Německo) jako povinný mechanismus, je mechanismem rozdílným od spontánního a iniciativního přijetí jednotlivými státy, tak jak je tomu například v USA.⁵⁵⁷ „*Zdá se totiž pravděpodobné, že skutečný význam požadavku na zakotvení vyrovnaného rozpočtu ve vnitrostátních předpisech spočívá v tom, že signalizuje velkou důležitost, kterou státní politická kultura přikládá vyrovnanému rozpočtu. Stát s takovou ústavou bude s větší pravděpodobností vyrovnávat svůj rozpočet, ale to je menší zásluha právní normy než politických tradic a hodnot, které ústavu přijaly.*“⁵⁵⁸

Nutno zároveň podotknout, že i zkušenost z USA potvrzuje, že pravidlo vyrovnaného rozpočtu přesto nedokázalo uchránit některé státy - konkrétně Kalifornii a Illinois - od fiskálních problémů.⁵⁵⁹ Přesto tento krok považuji za krok dobrým směrem a lze pouze litovat, že nebyl zakotven již dříve, při budování základů měnové unie. Na druhou stranu považuji za nutné připomenout následující upozornění z pohledu ekonomického: „*Pravidla vyrovnaných rozpočtů, které znemožňují státům přijímat proticyklická fiskální*

⁵⁵⁵ PALMER Anne: *The Treaty on Stability, Co-ordination and Governance in the Economic and Monetary Union is unlawful*, Sovereignty Bill, 5.3.2012, dostupné na: http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2012/03/the-treaty-on-stability-co-ordination-and-governance-in-the-economic-and-monetary-union-is-unlawful.html [cit. 24.9.2012].

⁵⁵⁶ Ibid.

⁵⁵⁷ HENNING Randal, KESSLER Martin: *Fiscal Federalism: US History for Architects of Europe's Fiscal Union*, Bruegel, 2012, s.15.

⁵⁵⁸ Ibid.

⁵⁵⁹ Ibid.

*opatření, by byla velice nebezpečná, ledaže by existovala silnější fiskální unie v Evropě, která by měla zahrnovat i eurobondy.*⁵⁶⁰

Z právního hlediska ovšem považují za správný krok, aby jednotlivé členské státy zakotvily pravidla přímo ve svých právních řádech a vyžadovaly jejich plnění interně. Ukazuje se totiž, že pravidlo stanovené a vyžadované centrálně (jako např. Pakt stability a růstu) může rychle ztratit důvěryhodnost, jakmile ho jeden stát poruší.

Pro úplnost považují za nutné zmínit, že Vláda ČR dne 10. října 2012 schválila návrh ústavního zákona o rozpočtové odpovědnosti. Předpokládána účinnost je k 1. lednu 2014 a stěžejní věcnou podstatou je právě stanovení tzv. dluhové brzdy. Tento ústavní zákon předpokládá i změnu ústavu, resp. doplnění nového čl. 7a, jež zní: „Stát dbá o zdravé a udržitelné veřejné finance“. Jak podotkla prof. Marková na konferenci Dny práva 2012 v Brně, dochází k propojení finančního práva s právem ústavním.

Kritiku k předmětné smlouvě vyslovila především **Velká Británie**. Ta považuje tuto mezivládní smlouvu za manévr, který se snaží připravit státy o rozpočtovou suverenitu, přičemž obchází zakládající smlouvy a porušuje vládu práva: *„Vypadá to, jako by EU narazila na překážku v řádné právní proceduře a jenom se rozhodla ignorovat zákonnou proceduru a jít svou vlastní cestou. Smlouva je založena na nebezpečném předpokladu, že účel světi prostředky a že i když by byla nezákonná, z politických důvodů je uzavření legitimnější než právo. Je paradox, že právo by mělo být použito k tomu, aby narušilo samotné právní principy.*⁵⁶¹ Kritika jde tak daleko, že se případně uvažuje o referendu, ve kterém by se voliči vyjádřili ke vztahu k EU.

Přístup České republiky byl mírnější, vláda vysvětlila zdrženlivý postoj ČR k předmětné smlouvě z obsahových důvodů, např. kritizovala nedostatečnou účast zemí mimo eurozónu na summitech eurozóny a nejasnosti v proceduře následné ratifikace i

⁵⁶⁰ HENNING Randal, KESSLER Martin: *Fiscal Federalism: US History for Architects of Europe's Fiscal Union*, Bruegel, 2012, s.15.

⁵⁶¹ PALMER Anne: *The Treaty on Stability, Co-ordination and Governance in the Economic and Monetary Union is unlawful*, Sovereignty Bill, 5.3.2012, dostupné na: http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2012/03/the-treaty-on-stability-co-ordination-and-governance-in-the-economic-and-monetary-union-is-unlawful.html [cit. 24.9.2012].

rozhodování o datu účinnosti, tj. přijetí eura v ČR.⁵⁶² Velkým úspěchem při vyjednávání je fakt, že smlouva o fiskální unii přesto zůstává otevřena k podpisu všem členským státům i do budoucna. ČR se totiž podařilo na její žádost a iniciativu změnit čl. 15 tak, aby nikdo nemohl později přistoupivší stát odmítnout.⁵⁶³ Není tak vyloučena možnost podpisu smlouvy ze strany ČR v budoucnu.

9.6. Pakt pro stabilitu eurozóny (Pakt euro plus)

Pakt euro plus, na němž se dohodly hlavy států a předsedové vlád zemí eurozóny a jenž byl schválen na zasedání Evropské rady ve dnech 24. - 25. března 2011, je v reakci na krizi zaměřen na posílení koordinace hospodářské politiky, měl by vést ke zlepšení konkurenceschopnosti a tím i k vyššímu stupni konvergence.⁵⁶⁴ Členské státy EU, které nejsou členy eurozóny, se též mohou účastnit této mezivládní iniciativy, čehož využilo Bulharsko, Dánsko, Litva, Lotyšsko, Polsko a Rumunsko. Naopak k Paktu se nepřipojila Velká Británie, Švédsko a Maďarsko. Taktéž Česká republika nepřistoupila, nevyloučila ovšem takový krok v budoucnu. Mezi důvody bylo zejména to, že „ČR k vlastní přípravě Paktu nebyla přizvána a některé dopady Paktu jsou prozatím nejasné, např. v daňové oblasti.“⁵⁶⁵

V Paktu jsou vytyčeny čtyři základní cíle: podporovat konkurenceschopnost, zaměstnanost, přispět k udržitelnosti veřejných financí a posílit finanční stabilitu. Každý zúčastněný stát představí svá konkrétní opatření, která povedou ke zmíněným cílům – volba nástrojů je tedy na členských státech – nicméně mělo by se dbát na opatření zmíněná přímo v Paktu (konkrétní návrhy zahrnují např. omezení systému předčasného odchodu do důchodu). Seznam opatření jednotlivých zúčastněných států tvoří přílohu č. 4 k této disertační práci.

⁵⁶² Vláda ČR: *Proč se ČR nezavázala k ratifikaci smlouvy o fiskální unii*, dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/proc-se-cr-nezavazala-k-ratifikaci-smlouvy-o-fiskalni-unii-92547/> [cit. 24.9.2012].

⁵⁶³ Ibid.

⁵⁶⁴ Pakt je dostupný na internetové stránce: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/119810.pdf

⁵⁶⁵ ČNB: *Hospodářská a měnová politika*, dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/, [cit. 24.9.2012].

Pakt vyzývá k těsnější koordinaci národních politik v oblastech, které mají hlavní význam pro konkurenceschopnost v eurozóně, včetně koordinace daňové politiky, a to v souvislosti s daní z příjmu právnických osob (jedná se o harmonizaci základu daně, nikoliv daňových sazeb).⁵⁶⁶

Pakt se stal předmětem analýz řady ekonomických studií a některé závěry byly velmi kritické. Předně byl kritizován samotný cíl zvýšení konkurenceschopnosti, který podle výsledků analýzy ani nevyřeší krizi v eurozóně, ani nepodpoří evropské ekonomické vládnutí.⁵⁶⁷ Pakt tak vychází podle některých ekonomů z klamné představy, že pouhým posílením konkurenceschopnosti dojde k nápravě současné krize. „*Donedávna bylo Irsko i Španělsko považováno za příklad konkurenčních ekonomik. Jejich současné problémy jsou výsledkem prasklé bubliny a je proto pochybné, zda by pakt mohl snížit důsledky bublin či těmto bublinám zabránit. Jedná se o posedlost konkurenceschopností místo toho, aby se postavilo tváří v tvář současným problémům, jako je např. stabilizace finančních trhů. Navíc období zlepšování konkurenceschopnosti bývá velmi turbulentní. Cesta směrem k překonání krize pro členy měnové unie je tak sama náchylná ke krizím.*“⁵⁶⁸

Kritizován je i současný systém ekonomické vlády, která podle některých ekonomů připomíná diktátorství věřitele.⁵⁶⁹ „*Věřitelské země kontrolují oficiální agendu a mají možnost zdůraznit ty problémy, které nevyžadují žádná opatření na jejich straně. Pakt se zaměřuje na otázky, které nepředstavují problém pro Německo, např. omezení národního dluhu, zvýšení věku odchodu do důchodu. atd. Jiné oblasti, kde by byly potřeba reformy i v Německu, např. liberalizace sektoru služeb, byly vynechány.*“⁵⁷⁰ Pakt je tak podle některých názorů ve skutečnosti jen více evropská verze německo-francouzského návrhu paktu pro konkurenceschopnost.⁵⁷¹

⁵⁶⁶ Evropská rada: Pakt pro stabilitu eurozóny, dostupné na: <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/pact-for-the-stability-of-the-euro-area.aspx?lang=cs>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁶⁷ GROS Daniel: *Sense and nonsense of the euro plus pact*, Part II – Economic Governance, TGAE, 2011, s.83-91.

⁵⁶⁸ Ibid.

⁵⁶⁹ Ibid.

⁵⁷⁰ Ibid.

⁵⁷¹ Ibid.

Z pohledu mnohých se tak jedná o jednostranné řešení. Kritizován je i způsob měření konkurenceschopnosti na základě ceny jednotky práce, tak jak je zmíněna v Paktu, což mnozí považují za relativní koncept.⁵⁷² Obdobně je kritizován i základní rok: „Obecně bývá obtížné určit správný základní rok pro index konkurenceschopnosti. Často se předpokládá, že by to mohl být rok založení měnové unie, ale pro to nejsou žádné skutečné ekonomické důvody. Jinými slovy je těžké změřit rozdíly v konkurenceschopnosti.“⁵⁷³

Z právního hlediska považují za zajímavý závazek členských států eurozóny transformovat rozpočtová pravidla, tak jak jsou upravena v Paktu stability a růstu do národních právních řádů. Tento závazek je zakotvený v článku upravujícím posílení udržitelnosti veřejných financí. Osobně si myslím, že tento požadavek měl být vyžadován již spolu se vznikem Paktu stability a růstu v roce 1997.

9.7. Opatření Evropské centrální banky

Přestože kroky ECB stojí svou povahou mimo řadu opatření zmíněných výše, nelze je podle mého názoru mezi protikrizová opatření nezařadit. S ohledem na komplexitu problematiky omezím výklad jen na kontroverzní opatření ECB. Ta sehrála v době krize významnou roli. Kritice se ovšem nevyhnula.

ECB byla napadána, že se během krize uchýlila k nekonvenčním opatřením pro zajištění poptávky po likviditě. Některá tato opatření se zdají ekonomicky oprávněná, ale právně diskutabilní. ECB v březnu 2010 oznámila, že se rozhodla slevit ze svých požadavků na přijímaný kolaterál (zajištění proti úvěrům) a též rozšířit portfolio přijímaného kolaterálu. ECB tak akceptovala i obligace řeckého veřejného dluhu jako záruku, bez ohledu na jejich hodnotu v rámci operací refinancování měnového trhu. Mnozí považují tento krok za rizikový s ohledem na kvalitu kolaterálu.

⁵⁷² GROS Daniel: *Sense and nonsense of the euro plus pact*, Part II – Economic Governance, TGAE, 2011, s.83-91.

⁵⁷³ Ibid.

9. května 2010 pak Rada guvernérů vyhlásila „Program nákupu státních dluhopisů“ vzhledem k výjimečné situaci na finančních trzích.⁵⁷⁴ Na základě tohoto programu může ECB přímo intervenovat na trzích s veřejnými i soukromými dluhovými cennými papíry v eurozóně. Došlo tak k masivnímu odkupu veřejných a soukromých dluhopisů zemí nejvíce zasažených dluhovou krizí. Díky tomuto odkupu ECB zvýšila poptávku po dluhopisech, což snížilo úrok a napomohlo, aby byly půjčky pro členské státy eurozóny, jež se potýkají s obtížemi, cenově dostupné. Likvidita dodaná prostřednictvím tohoto programu dosáhla 212 mld. EUR.⁵⁷⁵

Z ekonomického hlediska nelze však opomenout možné budoucí problémy v boji s inflací. „*Tradiční monetární nástroj v boji s inflací, tj. prodej cenných papírů v rámci operací na volném trhu, může narazit na problém nebonitních cenných papírů, které v současnosti drží ECB, resp. ESCB jako celek. Ne nevýznamný podíl totiž tvoří řecké, irské a portugalské dluhopisy.*“⁵⁷⁶ Jak dále někteří ekonomové varují, „*budoucí možná ztráta ECB, hrozící z nákupu nekvalitních aktiv s potenciálem defaultovat, může mít dopady na fiskální pozici eurozóny jako celku.*“⁵⁷⁷

Z právního hlediska se podle některých názorů dále tímto krokem stala ECB poprvé ve své historii „věřitelem poslední instance.“⁵⁷⁸ Mnozí se domnívají, že tak překročila svůj mandát. Z tohoto důvodu odstoupil i Jurgen Stark z funkce hlavního ekonoma ECB. Významným je zde čl. 123 SFEU, který mj. stanoví, že je zakázán přímý nákup dluhových nástrojů členských států Evropskou centrální bankou. Nutno ovšem poznamenat, že ECB koupila obligace na volném trhu, tj. na druhotném trhu.⁵⁷⁹ Nedošlo tedy k přímému nákupu. Na druhou stranu by však odkup na druhotném trhu neměl být využíván k obcházení účelu článku 123 SFEU. ECB ovšem neuznává jakákoliv pochybení a poukazuje na fakt, že neexistuje výslovný zákaz nákupu dluhových

⁵⁷⁴ MANDEL Martin, TOMŠÍK Vladimír: *Otazníky nad měnovou politikou kvantitativního uvolňování ECB*, Bankovníctví 30.8.2012, rubrika Finance ve světě – Eurozóna, s.19.

⁵⁷⁵ THOMSEN Karen: *What Measures did Europe take to Contain the Crisis?*, The University of Iowa, Center for International Finance and development, 2012, s.5.

⁵⁷⁶ Ibid.

⁵⁷⁷ Ibid.

⁵⁷⁸ HUGGINS Dough: *Legal Issues Involving the ECB as Sovereign Lender of Last Resort*, 2011, dostupné na:

<http://doug-huggins.blogspot.cz/2011/11/legal-issues-involving-ecb-as-sovereign.html>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁷⁹ Ibid.

nástrojů od veřejného sektoru na druhotném trhu. ECB i sama odmítá tlaky, aby se stala věřitelem poslední instance.⁵⁸⁰ Jsem toho názoru, že opatření ECB je legitimní, a to především s ohledem na cíl stabilizovat eurozónu.

Dále došlo v rámci ECB ke změně refinančních operací. Zatímco dlouhodobější refinanční operace byly původně zamýšleny jako doplňkový nástroj, v době finanční krize se hlavní refinanční operace jakožto hlavní měnově-politický nástroj eurosystému se splatností jeden týden postupně stala vedlejší a dominantním se stává právě dlouhodobá refinanční operace.⁵⁸¹

Dílčí závěr

Výše uvedená opatření jsou podle mého názoru snahou zachránit maximum, zlepšit postavení některých členských států a napravit situaci v eurozóně, jež byla otřesena v důsledku řady krizí, o kterých jsem pojednala výše. Domnívám se, že z důvodů časové tísně se ovšem často jedná o opatření nesystematického charakteru a některá pouze jednostranná řešení postrádají promyšlenou koncepci.

Jsem toho názoru, že některé kroky měly být navíc započaty již mnohem dříve, ideálně při samé konstrukci HMU a v době přijetí jednotné měny euro. Na druhou stranu by v této době byla řada dnešních nástrojů zcela jistě nemyslitelná. V důsledku krize či „díky“ krizi tak dochází k urychlování reformních procesů. Z dnešního pohledu můžeme konstatovat, že primární právo však nebylo na některé téměř drastické zásahy a opatření dostatečně připraveno. Na podobnou situaci, jakou dnes zažívá eurozóna, nebylo zakladateli pomyšleno, a tak dochází k právním komplikacím. Pro možné krizové situace však mohla být podle mého názoru již v primárním právu obsažena právní úprava, jež by dnes bývala poskytovala státům možnost rychlé a pružné reakce a snadnější procedury.

⁵⁸⁰ HUGGINS Dough: *Legal Issues Involving the ECB as Sovereign Lender of Last Resort*, 2011, dostupné na: <http://doug-huggins.blogspot.cz/2011/11/legal-issues-involving-ecb-as-sovereign.html>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁸¹ MANDEL Martin, TOMŠÍK Vladimír: *Otazníky nad měnovou politikou kvantitativního uvolňování ECB*, Bankovníctví 30.8.2012, rubrika Finance ve světě – Eurozóna, s.19.

Nicméně i z čistě obsahového, tj. ekonomického hlediska, bývají tato opatření terčem kritiky. Celá řada politických řešení byla omezena na specifické symptomy jednotlivých krizí, jako např. úsporná opatření k vyrovnaní rozpočtu, zvýšení likvidity apod. Podle mého názoru je však nutné daleko obsáhlejší řešení. Jelikož se jedná o vzájemnou provázanost problémů, částečná opatření budou vždy neefektivní či kontraproduktivní. Stejně tak by s problémy, především pak s problémy dluhu, nemělo být nakládáno jako s řadou individuálních obtíží jednotlivých členských států. Finanční problémy jedné země je totiž nemožné izolovat od zbytku eurozóny, neboť se jedná o systematickou povahu dluhového problému.⁵⁸² Navíc mnohé potíže řady zemí, které jsou v současnosti v krizi, nejsou původu fiskálního. Jde tak často o snahy posílit evropský systém špatnými nástroji.

Uvědomuji si, že se u některých opatření projeví efekt až v delším časovém horizontu. Je tomu tak především u strukturálních reforem ke zvýšení růstu, jež nelze považovat za cestu k blízkému vyřešení růstové krize. To samozřejmě neznamená, že by měly být tyto reformy ignorovány, ale měly být zaváděny jako součást dlouhodobého balíčku opatření.⁵⁸³

Na výše uvedených opatřeních lze také opět velmi dobře ilustrovat kolizi ekonomie a práva. Je velmi těžké zhodnotit, která oblast by měla mít v otázkách HMU prioritu. Zda je prioritní vhodné ekonomické řešení, nebo je potřeba postupovat striktně v souladu s právem, které však takové vhodné ekonomické řešení často neumožňuje. I to je důvodem, proč u celé řady opatření můžeme identifikovat právně diskutabilní přístupy, často až na hranici právní přípustnosti. Domnívám se však, že i právní normy by měly dostát změn a měl by se zavést v právu EU pružný mechanismus, jež by umožňoval snadněji a rychleji reagovat na neočekávané krize. Ukazuje se totiž, že dosavadní nastavení právních norem neumožňuje dostatečně široký prostor k manévrování. To se týká i ECB, která se zdá mít, obrazně řečeno, příliš svázané ruce.

⁵⁸² GRAUWE Paul: *The Governance of a fragile eurozone*, University of Leuven and CEPS, 2011, s. 15.

⁵⁸³ Ibid.

I přes výše uvedené výhrady však globálně považuji přijímaná opatření za krok správným směrem a důkaz odhodlanosti postavit se za projekt společné HMU a učinit maximum pro její záchranu. Prozatím zůstává nezodpovězeno, zda vše, čeho bylo doposud dosaženo, bude dostatečné na to, aby byla zajištěna další existence eurozóny. To ukáže až budoucnost.

10. Budoucnost a možné scénáře vývoje

V současné době se budoucnost jednotné měny euro jeví jako značně nejistá. Odborníci se ve svých jednotlivých názorech rozcházejí a nikdo nedokáže zcela přesně odhadnout nadcházející vývoj událostí. Přesto existuje několik základních scénářů *pro futuro*, kterým bývá věnována pozornost a které rozeberu níže.

Představy o budoucnosti uspořádání HMU jsou rozličné – na jedné straně návrhy prosazující návrat k měnové suverenitě a na druhé straně hlasy po ještě větší integraci. Mezi těmito dvěma extrémy se prozatím snaží eurozóna udržet. K hlavním budoucím scénářům patří federalizace, zmenšení eurozóny, konec eura a měna euro jako společná, nikoliv jednotná měna. Možností existuje celá řada, pozornost však zaměřím pouze na vybrané alternativy, které bývají nejčastějším předmětem odborných diskusí.

10.1. Federalizace

Jako jedno z řešení současné krize s cílem zajistit udržitelný budoucí vývoj se čím dál častěji objevují myšlenky federalizace Evropské unie se záměrem vytvoření politické unie, která by tak posílila měnovou unii. Odkazuje se na Spojené státy americké a připomíná se odkaz Alexandra Hamiltona.⁵⁸⁴ „*Visionářské myšlenky tohoto architekta amerického fiskálního federalismu jsou přesně to, co rozpolcená eurozóna potřebuje, aby se dostala z hluboké zadluženosti, která ohrožuje samotné přežití jednotné evropské měny*“.⁵⁸⁵

Podle mého názoru jistě není na místě slepě převzít postupy a instituce USA (není ani cílem, aby se z EU vytvořil stát jako USA), na druhou stranu není od věci se inspirovat z vývoje amerického systému řízení rozpočtu, poučit se z kritických okamžiků v historii USA a poskytnout tím nový úhel pohledu na dnešní situaci v eurozóně.

⁵⁸⁴ WHEATLEY Alan: *Analysis: What Europe can learn from Alexander Hamilton*, dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2012/01/17/us-eurozone-hamilton-idUSTRE80G1PU20120117>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁸⁵ Ibid.

„Evropa se nachází v situaci, kdy by potřebovala Alexandra Hamiltona, ale žádný není v dohledu“⁵⁸⁶ dodal Paul Volcker, bývalý předseda americké centrální banky. Především doba krize ukázala, že Evropě chybí jasný a jednotný hlas, který by reprezentoval politickou vůli členských států a poskytl důvěru a klid trhu i občanům. I José Manuel González-Páramo, člen výkonné rady Evropské centrální banky, zdůraznil význam federalizace pro dosažení větší stability v rámci eurozóny.⁵⁸⁷

Zásadní by ovšem bylo nastavení federalizace – podle ekonoma Wenera Sinna bychom měli imitovat USA, ale každý stát by měl zůstat odpovědný za svůj vlastní dluh.⁵⁸⁸ V rámci USA federálního systému jsou totiž jednotlivé státy suverénní, pokud jde o dluh – federální vláda nepřikazuje ani nevyžaduje vyrovnaný rozpočet pro jednotlivé státy, pravidla jsou přijímána nezávisle a jsou realizována nezávisle na federální vládě.⁵⁸⁹ Pro srovnání, centrální banka USA drží dluh americké vlády, nikoliv jednotlivých států. Otázkou zůstává ovšem politická prosaditelnost – prozatím je tato možnost jen málo představitelná, byť nedávno přijatá opatření k řešení krize značí těsnější spojení členských států. Jak podotýká francouzský politolog Jacques Rupnik, eurozóna vzniká jako „federální jádro“.⁵⁹⁰ V jeho pojetí by mohlo tak dojít k novému vývoji struktury EU, kdy by existovalo evropské jádro eurozóny, širší okruh členů EU a třetí kruh širších sousedů, jako např. Turecko.⁵⁹¹ V každém případě je podle mého názoru představitelné i logické těsnější spojení států eurozóny, jež by v zájmu měnové unie postoupily větší část své suverenity, např. nad sestavením národních rozpočtů aj.

Mnohem reálnější pro členské státy eurozóny je tak spíše myšlenka **bankovní unie**, kterou osobně považují za cestu správným směrem. Hlavními pilíři bankovní unie, tak

⁵⁸⁶ WHEATLEY Alan: *Analysis: What Europe can learn from Alexander Hamilton*, dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2012/01/17/us-eurozone-hamilton-idUSTRE80G1PU20120117>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁸⁷ Central banking: ECB executive urges greater European federalisation, dostupné na: <http://www.centralbanking.com/central-banking/speech/2179596/ecb-executive-urges-european-federalisation>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁸⁸ SINN Hans-Werner: *Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays*, 2011, dostupné na: <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20111126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

⁵⁸⁹ Ibid.

⁵⁹⁰ RUPNIK Jacques: Jacques Rupnik, francouzský sociolog, 19.6.2012, Radiožurnál, Dvacet minut radiožurnálu.

⁵⁹¹ Ibid.

jak je navrhovaná předsedou EK José Barrosem, je jednotný bankovní dohled EU, bankovní pravidla platná v celé EU, společná pravidla, která by měla zabránit krachům bank a jednotný systém pojištění vkladů.⁵⁹² Vzhledem k tomu, že historie ukázala, že potíže jedné banky se mohou snadno přelévat do ostatních bank, což postihuje jak vkladatele, tak i celé hospodářství, bankovní unie by byla řešením, které by mohlo obnovit důvěru ve finanční sektor a ochránit ho před dalšími šoky.⁵⁹³

V této oblasti postupně dochází ke zlepšení, k 1.1.2011 byly zřízeny evropské orgány, které tvoří novou strukturu dohledu – jedná se o Evropský orgán pro bankovnínictví se sídlem v Londýně, Evropský orgán pro cenné papíry a trhy se sídlem v Paříži a Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění se sídlem ve Frankfurtu.⁵⁹⁴ I přesto však většina pravomocí pro bankovní dohled zůstává nadále v rukou národních dohledových orgánů, neboť Evropský orgán pro bankovnínictví má pouze úlohu koordinační.⁵⁹⁵ Je tedy zřejmé, že do budoucna bude zapotřebí vytvořit přímé dohledové pravomoci na úrovni EU.

Podle mého názoru je chvályhodnou myšlenkou, která se stala podnětem úvah o budoucnosti ze strany EU, snaha vyloučit nebo zrušit spojitost mezi státy a bankami a přetnutí vztahu mezi bankovními problémy a státním dluhem, což by pomohlo dostat se ke kořenům dnešní krize.⁵⁹⁶ Důsledkem bankovní krize jsou totiž často nespravedlivé náklady daňových poplatníků, neboť vlády členských států používají v některých případech k záchraně bank právě peníze daňových poplatníků, aby tak předešly škodám v celém finančním systému.⁵⁹⁷ To je podle mého názoru nesprávný přístup. Mělo by se prosadit řešení, které by přesunulo zátěž na akcionáře banky, věřitele a ty zaměstnance, kteří by byli odpovědní za chyby v řízení.⁵⁹⁸ Tato opatření jsou již součástí řady reforem EU. Mezi návrhy je i vytvoření společného rozpočtu k restrukturalizaci bankovního

⁵⁹² Evropská komise: *Bankovní unie pro Evropu*, dostupné na: http://ec.europa.eu/news/eu_explained/120626_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

⁵⁹³ Ibid.

⁵⁹⁴ Evropská Komise: *Memorandum, Bankovní unie-aktualizované informace*, MEMO 12/478.

⁵⁹⁵ Ibid.

⁵⁹⁶ Ibid.

⁵⁹⁷ Evropská komise: *Na úpadky bank by neměli doplácet občané*, dostupné na: http://ec.europa.eu/news/economy/120606_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

⁵⁹⁸ Ibid.

systému a evropské daně. Mohla by být zavedena nová evropská bankovní daň, ze které by byly financovány operace restrukturalizace bankovního systému.

S touto problematikou souvisí i návrh na zřízení **fiskální unie**, která by předpokládala vznik silnějšího orgánu na evropské úrovni, schopného řídit vzájemnou ekonomickou provázanost, a na úrovni eurozóny pak vytvoření instituce, která by monitorovala národní rozpočty *ex ante*. Kromě toho by musela být definována příslušná role a funkce centrálního rozpočtu, včetně jeho vztahu k rozpočtům národním.⁵⁹⁹ Podněty ke vzniku **Evropského ministerstva financí** podporuje i ECB, včetně bývalého prezidenta Jean-Claude Tricheta.⁶⁰⁰ Ten upřesnil, že by se nemělo jednat o klasickou evropskou instituci s velkým federálním rozpočtem, ale o orgán, který by měl mít možnost veta některých národních ekonomických rozhodnutí týkajících se především velkých výdajů.⁶⁰¹ Jsem toho názoru, že instituce, která by vládla jednotným hlasem, by byla přínosem jak pro občany v EU, tak i pro okolní svět, přikláním se však k větší integraci především v rámci eurozóny, nikoliv celé EU.

Konečně samostatnou otázkou jsou **eurobondy**. Vznik euroobligací je hojně diskutovaným a kontroverzním tématem. Eurobondy jsou starou myšlenkou zastánců federálnější Evropy, jejíž princip je následující: „Členské státy eurozóny uvedou na trhy společné půjčky tím, že vydají euroobligace, aby se vzájemně chránily před spekulativními útoky a sdílely své veřejné dluhy.“⁶⁰² Problematika eurobondů je prozatím velmi těžce prosaditelná, neboť tím, že členské státy společně vydají eurobondy, se stanou společně odpovědnými za dluh, který společně vydaly, a země jako Německo či Finsko by musely platit za svůj dluh vyšší úroky než doposud.⁶⁰³ Na druhou stranu by eurobondy dle ekonomů vytvořily nový velký trh vládních obligací se

⁵⁹⁹ Evropská Rada: *Towards a genuine economic and monetary union*, Report by President of the European Council Herman Van Rompuy, Brussels, 26 June 2012, EUCO 120/12, PRESSE 296, PR PCE 102.

⁶⁰⁰ ECB: The Stability and Growth Pact: Crisis and reform, ECB Occasional Paper No 129, 2011, s.18.

⁶⁰¹ MARINI Adelina: *Is it time for a European Ministry of Finance?* Dostupné na: <http://www.euinside.eu/en/news/is-it-time-for-a-european-ministry-of-finance>, [cit. 24.9.2012].

⁶⁰² Le Monde: "Eurobonds", "project bonds"... *qu'est-ce que c'est ?*, Dostupné na: http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/05/23/eurobonds-project-bonds-le-lexique-du-sommet_1705735_3234.html, [cit. 24.9.2012].

⁶⁰³ INMAN Philip: Eurobonds: An essential guide, The Guardian, dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/business/2012/may/24/eurobonds-an-essential-guide>, [cit. 24.9.2012].

spoustou likvidity, což by přilákalo investory ze třetích zemí a tím by euro posílilo jako rezervní měna.⁶⁰⁴

Nicméně z právního hlediska by projekt eurobondů se společnou zárukou všech členů porušil klauzuli no bail-out zakotvenou již Maastrichtskou smlouvou. Právní normy ovšem nejsou nezměnitelné. Podle některých názorů by měla být klauzule bail-out vypuštěna s ohledem na fakt, že se již tak dnes obchází.⁶⁰⁵ Podle mého názoru je zřejmé, že i právní základy dnes prochází zkouškou, jež ukáže, zda jsou i nadále právní ustanovení vyhovující v současné situaci tak, jak byly zakotveny již před 20 lety v Maastrichtu. Jak konstatuje i náš Ústavní soud, „vývoj práva musí reagovat na vývoj reálného života.“⁶⁰⁶

10.2. Zmenšení eurozóny

Opuštění eurozóny členským státem je stále aktuálním a velmi kontroverzním tématem. O této možnosti se začalo vážně uvažovat v souvislosti s problémy Řecka. Prozatím však přetrvává politická vůle pro zachování všech členů v eurozóně.

I přesto je stále nejvíce diskutovaným právě **odchod Řecka z eurozóny**, resp. těch členských států trpících ekonomickými problémy. Z ekonomického hlediska je opuštění eurozóny a opětné zavedení své vlastní měny přínosem do té míry, že stát může opět operovat v rámci své měnové politiky a devalvací své měny může zvýšit konkurenceschopnost svého vývozu a zlevnit ve srovnání s ostatními zeměmi.

Názory se však liší. Podle německého ekonoma Hans-Werner Sinna by některým národům mělo být dovoleno opustit eurozónu, konkrétně pak Řecko. Podle jeho názoru, pokud si Řecko podrží jednotnou měnu euro, celá země bude dlouho trpět a její míra nezaměstnanosti zůstane velmi vysoká. Sinn proto navrhuje, aby Řecko opustilo euro,

⁶⁰⁴ Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Growth and sovereign debt in the EU: two innovative proposals’ (own-initiative opinion), Official Journal C 143 , 22/05/2012 P. 0010 – 0016.

⁶⁰⁵ Evropský parlament: *Eurobonds, concepts and implications*, dostupné na: <http://sylvie-goulard.eu/eurobonds/Eurobonds-concepts-and-implications.pdf>, [cit. 24.9.2012].

⁶⁰⁶ Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 59/2000 ze dne 20.06.2001.

znovu zavedlo drachmu a převedlo svůj dluh do drachem. „Aby se Řecko stalo stejně konkurenceschopné jako Turecko, musí Řecko devalvovat svoji měnu o 44%.“⁶⁰⁷

Odlišný názor zastává Robert Mundell, který upozorňuje, že problémem Řecka není nadhodnocená měna, a podotýká, že i s národní měnou budou jeho dluhy stále v eurech.⁶⁰⁸ Varuje též před propadem životní úrovně v případě volby takovéto cesty. Navíc se znovuzavedením národní měny by vznikly také velké náklady.

Někteří odborníci navrhuji i variantu, aby eurozónu opustily všechny země, které požádaly o záchranou pomoc z tzv. eurovalu, tedy vedle Řecka i Portugalsko, Irsko, Španělsko a Kypr, a to s odůvodněním, že by se tak předešlo mnohem vyšším nákladům v budoucnosti. Dle některých názorů se totiž jedná o rozhodování mezi alternativou bolestných ztrát nyní, nebo – v případě, že se bude pokračovat dál – mnohem vyšších ztrát v budoucnosti.⁶⁰⁹ Další možnou, byť ne zcela pravděpodobnou alternativou je též odchod „severního bloku“, tedy členských států jako jsou Německo či Finsko.

Z právního hlediska je ovšem otázka odchodu značně komplikovaná. Stanoviska domácích i zahraničních právníků se shodují, že pro odchod z eurozóny neexistuje dostatečný právní základ. Lisabonská smlouva sice zavedla nový článek 50 SEU, který zakotvuje právo členského státu vystoupit z Evropské unie, nicméně Smlouvy dále již mlčí jak o vyloučení, tak o odchodu z eurozóny.

V první řadě považuji za nutné připomenout ustanovení dnes již zrušeného Protokolu o přechodu do třetí etapy hospodářské a měnové unie, jež stanovilo, že vysoké smluvní strany prohlašují, že podpisem nových ustanovení Smlouvy o hospodářské a měnové unii se cesta Společenství ke třetí etapě hospodářské a měnové unie stává nezvratnou. Minimálně záměr smluvních stran tak interpretuji tak, že bylo nastoupeno na cestu, ze

⁶⁰⁷ SINN Hans-Werner: *Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays*, 2011, dostupné na: <http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20111126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

⁶⁰⁸ MUNDELL Robert: *Euro is here to stay*, Financial Post, dostupné na: <http://opinion.financialpost.com/2012/06/08/robert-mundell-euro-is-here-to-stay/>, [cit. 24.9.2012].

⁶⁰⁹ Euroskop: *Plán B pro euro podle Economistu*, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/9008/21160/clanek/plan-b-pro-euro-podle-economistu/>, [cit. 24.9.2012].

které již není návratu. Na druhou stranu ani vývoj práva není nezvratný a změny okolností a vývoj v poslední době může vést k zakotvení možnosti odchodu z eurozóny.

V současné době si lze ovšem takovýto scénář bez toho, aby byla novelizována ustanovení Smluv, právně jen těžko představit. Mimo případu, že by **členský stát vystoupil z EU** – a tudíž automaticky současně i z eurozóny. Postup, že by totiž stát vystoupil z EU a zároveň by si chtěl ponechat euro a tedy zůstat členem eurozóny, je z právního hlediska nepředstavitelný. „Eurozóna je pevnou součástí evropské integrace a smlouvy nyní neumožňují plnoprávné zapojení nečlenské země EU v eurozóně.“⁶¹⁰ Pro doplnění, nečlenské země EU, které euro používají jako svou oficiální měnu, nejsou členy eurozóny.

Ani otázka **vyloučení členského státu z eurozóny** nepřipadá z právního hlediska v úvahu. Přestože si lze připomenout rozsudek Spolkového soudu, ve kterém soudci *obiter dictum* zmínili, že neschopnost dosáhnout předpokládaného „stabilního společenství“ by *ultima ratio* poskytla základ pro legitimní opuštění Společenství (kontext této poznámky jasně naznačuje, že soud měl na mysli eurozónu),⁶¹¹ tato možnost není ve Smlouvách zakotvena a *communis opinio doctorum* současný právní rámec neumožňuje vyloučení členského státu z eurozóny, bez ohledu na závažnost jeho pochybení vůči stabilitě jednotné měny.⁶¹² Ztotožňuji se tak se závěrem, že i „*přes doporučení četných ekonomů a politiků není kvůli právním a praktickým překážkám opuštění eurozóny průchodné jako recept na řešení současného neveselého stavu v některých zemích*“.⁶¹³

Z právního hlediska považuji za významnou i otázku **implikací pro platné závazky**. Exit z eurozóny by měl samozřejmě mnohé dopady na již uzavřené smlouvy v platnosti,

⁶¹⁰ ZBÍRAL Robert: *Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny*, Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 16, s. 580-585.

⁶¹¹ WIEGANDT Manfred: *Germany's International Integration: The Rulings of the German Federal Constitutional Court on the Maastricht Treaty and the Out-of-Area Deployment of German Troops*, American University International Law Review, Volume 10, Issue 2, 1995, s. 901.

⁶¹² ZBÍRAL Robert: *Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny*, Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 16, s. 580-585.

⁶¹³ Ibid.

a to především smlouvy týkající se závazků plateb v měně euro.⁶¹⁴ Následky jsou značně nepředvídatelné, a to též s ohledem na konkrétní situaci – zda by odchod členské země z eurozóny byl založen na základě mnohostranné dohody, či by se jednalo o jednostranný odchod, stejně tak zda by se jednalo o rozpad eurozóny a konec eura, nebo pouze odchod jednoho či více států. V každém takovém případě by podle mého názoru každý odchod musel být právně ošetřen a dá se předpokládat, že by obdobně jako v případě přistoupení k euru bylo zakotveno pravidlo kontinuity závazků.

Pro určení plateb by bylo zcela rozhodující právo, jež si strany určily ve smlouvě jako rozhodné. Bylo-li to právo odcházejícího státu, použila by se jeho nová národní měna, v případě rozhodného práva členského státu eurozóny pak euro. V případech, kdy by nebylo možné rozhodné právo určit, přistoupilo by se k využití mezinárodně uznávané právní zásady *lex monetae*. Tento princip v tomto případě ovšem nedává zcela jasnou odpověď. Převažující závěr doktríny se shoduje, že by bylo pravděpodobně rozhodnuto, že platby mají nadále probíhat v eurech.⁶¹⁵ V každém případě by jistě následovaly mnohé žaloby o náhradu škody vzniklé možným použitím nevýhodného kurzu.⁶¹⁶ Domnívám se, že vzhledem k tomu, že tato problematika se stává stále více aktuální a v některých advokátních kancelářích nejedné členské země EU často řešenou otázkou, doporučuji pro právní praxi stranám aktuálně uzavírajícím smlouvy vložení ustanovení, která na takové alternativy budoucího vývoje pomýšlí.

10.3. Ostatní scénáře

Existuje mnoho dalších možných scénářů budoucího vývoje eurozóny. Zajímavým je **euro jako společná měna vedle národních měn**. Myšlenka eura jakožto „společné“, nikoliv „jednotné“ měny není nová. Původně to byl návrh Velké Británie, která chtěla zavést společnou měnu při zachování národních měn. Což se Velké Británii v podstatě i podařilo, protože si zachovala svou měnu, ale pro zahraniční transakce využívá euro.

⁶¹⁴ Campos Ferreira Sá Cerneiro & Asociados: *Effects of the Exit out of the euro zone in relation to the agreements in force*, Flash, May 2012, s. 1-4.

⁶¹⁵ Ibid.

⁶¹⁶ ZBÍRAL Robert: *Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny*, Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 16, s. 580-585.

Tuto myšlenku navrhuje i francouzský ekonom Jacques Sapir. Ke společné měně vyzývá též francouzské politické hnutí Mouvement Politique d'Education Populaire, která vychází z představy, že by společná měna umožnila solidaritu a spolupráci mezi zeměmi, které si na ní přejí participovat, a používala by se pro mezinárodní obchodní transakce.⁶¹⁷ Každá země by si zachovala svoji národní měnu a svou centrální banku. Evropské národní měny, které by byly nesměnitelné do cizích měn a tedy imunní vůči jakékoliv spekulaci, by byly spojeny fixním, ale pravidelně upravovaným směnným kurzem což by zabránilo spekulacím mezi těmito měnami.⁶¹⁸

Nejvíce katastrofickým scénářem je **konec eura**. Přestože konec eura předpovídá nositel Nobelovy ceny Paul Krugman,⁶¹⁹ politická vůle prozatím jasně signalizuje boj za euro, jakožto symbol evropské integrace. Přesto se v odborných kruzích setkáváme i s těmito pesimistickými názory. Konec eura a návrat k národním měnám by ovšem vyžadoval stejně náročnou přípravu technického rázu podepřenou důkladným právním rámcem jako v případě vstupu do eurozóny. Pouze pro úplnost uvádím vznik internetových stránek www.koneceura.cz, které shromažďují aktuální názory na toto téma.

Dílčí závěr

Domnívám se, že vzhledem k tomu, že nebyla dostatečně nastavena disciplína států po vstupu do eurozóny, nedostatečně byly řešeny preventivní nástroje, stejně jako sankční opatření, jsme nyní svědky mnohých řešení, která jsou přijímána v časové tísní a která vytvářejí nepřehlednou síť záchranných opatření s nejasným výsledkem.

V každém případě pokládám fakt, že se uvažuje o těchto téměř extrémních možnostech, jako je např. odchod Řecka z eurozóny, za alarmující. V první řadě je to opět důkazem, že byla zanedbána prevence: pokud by bylo vynaloženo tolik energie při vstupu Řecka do eurozóny, jako se vynakládá nyní na diskuzi o jeho odchodu, muselo by se dospět

⁶¹⁷ Více informací na internetové stránce: <http://www.m-pep.org/spip.php?article1912>.

⁶¹⁸ Ibid.

⁶¹⁹ Novinky.cz: *Euro může za pár měsíců skončit soudí nositel Nobelovy ceny*, dostupné na: <http://www.novinky.cz/ekonomika/267462-euro-muze-za-par-mesicu-skoncit-soudi-nositel-nobelovy-ceny.html>, [cit. 24.9.2012].

k jednoznačnému závěru, že Řecko na vstup připravené není, a tudíž by se ani v roce 2001 nikdy nemohlo členem eurozóny stát.

Osobně se domnívám, že rozpad eurozóny se nejeví jako reálné řešení. Jak trefně podotkl americký ekonom, držitel Nobelovy ceny Joseph Stiglitz, „*je velice obtížné od sebe oddělit již smíchaná vajíčka*“.⁶²⁰ Je zde převažující politická vůle pokračovat v HMU s jednotnou měnou euro a je potvrzena solidarita jednotlivých členských států. EU má velký potenciál vyřešit otázku současné krize ke všeobecnému prospěchu, i když volba řešení není jednoduchá. Je velmi obtížné jednoznačně určit, která varianta by byla nejlepším řešením. Přestože se na základě provedené analýzy přikláním k zachování jednotné měny, navrhované řešení bude vždy věcí názoru.

⁶²⁰ EurActiv: *Eurozóna přežije myslí si nobelisté*, dostupné na: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/eurozona-prezije-mysli-si-nobeliste-009080>, [cit. 24.9.2012].

Závěr

Cílem mé práce bylo provést analýzu vybraných právních a ekonomických aspektů jednotné měny euro, což předpokládalo, abych zhodnotila právní a ekonomickou konstrukci jednotné evropské měny, její historii, zároveň i zmapovala aktuální stav, a také provedla srovnání, zaměřené především na rozdíly v právním postavení jednotlivých členských států EU.

Východiska nejsou podle mého názoru jednoduchá: jednotná měna euro dnes patří mezi kontroverzní témata, je velmi živou problematikou v současném turbulentním období, zkoumá se její podíl na hospodářské krizi, často s velmi protichůdnými závěry. V reakci na tzv. krizi eurozóny jsou přijímána mnohá opatření jak na evropské, tak na národní úrovni, dochází tedy k neustálému posunu a dynamickým proměnám aktuální situace. S ohledem na výše uvedené nebylo ani nemohlo být záměrem mé práce vyčerpat a zmapovat veškeré souvislosti, zaměřila jsem se proto pouze na ty, které považuji za klíčové.

Myšlenku jednotné měny euro považuji za originální a zcela jistě pozitivní. Na základě své analýzy se domnívám, že zavedení jednotné měny euro bylo historicky ojedinělým počinem v evropském integračním procesu. Její zavedení bylo po technické stránce velmi dobře zvládnuto. Vstup eura do života byl rychlý: euro „zdědilo“ kredibilitu po západoněmecké marce a také samo bylo potom relativně dlouhou dobu dostatečně kredibilní. Jsem toho názoru, že tento jev ovlivnil finanční trhy natolik, že přestaly vnímat reálné rozdíly ve stavu ekonomik jednotlivých členských zemí eurozóny – se všemi důsledky, které to později přineslo. I přes výše uvedená pozitiva však z mé analýzy zároveň vyplývá, že základy jednotné měny nebyly ani právně, ani ekonomicky dostatečně pevně a pregnantně nastaveny, a proto již po několika letech relativně stabilního úspěchu HMU dochází k trhlinám, které se jasně zviditelnily s příchodem krize od roku 2007.

Příčinu mnoha dnešních problémů lze podle mého názoru vystopovat již během pokládání základů HMU. V rámci **historického exkurzu** ke kořenům eura jsem

odhalila na cestě ke společné evropské měně mnoho nesrovnalostí a slabých míst. Domnívám se, že samotná politická vůle bez racionálních a pevných právně-ekonomických základů nestačí k dlouhodobě úspěšné realizaci tak komplexního projektu, jakým euro zajisté je. Jednotná měna vedená politickou myšlenkou evropské integrace - více než myšlenkou ekonomickou, tak z dnešního pohledu byla podle mého názoru zavedena příliš překotně a byla přiznána příliš mnoha zemím, které v té době na existenci v měnové unii ještě ekonomicky nebyly připraveny.

Z mé analýzy dále vyplývá, že **Maastrichtská kritéria** nebyla - především z politických důvodů - ekonomicky optimálně nastavena, a to vysvětluje, proč Maastrichtská kritéria nesplnila a ani nemohla splnit pro první vlnu států svou původní zamýšlenou funkci „síta“, jež by protřídilo státy ekonomicky připravené od těch, které měly prozatím zůstat mimo eurozónu. S ohledem na politickou vůli co nejrychleji a v co největším počtu začlenit členské státy EU do eurozóny, byla navíc Maastrichtská kritéria aplikována jen velmi volně. Poměrně velké množství členských států tak nesplnilo jedno či více konvergenčních kritérií stanovených ve Smlouvě již při vstupu.⁶²¹

Přesvědčení, že Maastrichtská kritéria jsou více politickým než ekonomickým nástrojem, podle mého názoru dokazuje i fakt, že v případě nových členských států jsou tato konvergenční kritéria aplikována oproti první vlně striktně. Domnívám se, že tak dochází k porušování principu rovného zacházení. Oproti právu je tak upřednostněn zase politický zájem, v tomto případě s cílem zpomalit rozšiřování eurozóny.

Dalším nedostatkem v konstrukci je podle mého výzkumu i nedostatečná úprava pravidel pro členské státy po vstupu do eurozóny. Bývá zdůrazňováno, že Maastrichtská smlouva poměrně podrobně zakotvila podmínky pro vstup do eurozóny, ale naopak nedostatečně se věnovala požadavkům, na které je třeba dbát po vstupu. Pouze jako jediný nástroj byl zakotven **Pakt stability a růstu**, který byl však záhy rozvolněn a ignorován. Prvním případem bylo nedodržení podmínek ze strany Německa a Francie.

⁶²¹ GRAUWE Paul: *The Economics of Monetary Union*, Oxford University Press, 2007, s. 156.

Tyto země navíc nebyly za porušení pravidel ani sankcionovány, což zakotvilo precedens i pro další státy, neboť to byl velmi zhoubný signál k tomu, aby dohodnutá pravidla byla porušována opakovaně. Pakt stability a růstu tím podle mého názoru ztratil na jakékoliv efektivitě.

V historii konstrukce jednotné měny jsme tak mohli být svědky mnohých porušení pravidel. Jednak Maastrichtských kritérií, ale i pravidel v rámci Paktu stability a růstu. Samostatnou kapitolou je případ Řecka. Došlo tak k porušení principu *pacta sunt servanda*. Zajímavé je, že přesto nikdy nenásledovaly žádné **sankce**. Domnívám se, že role práva tak do značné míry selhala, a to jak při zakládání eurozóny, tak i při jejím fungování. Nevymahatelnost práva, tolerance výjimek a odlišných interpretací tak již od samotného počátku zakládala příčiny k nestabilitě a nárůstu problémů (zejména nárůstu deficitů), což významně přispělo i k současnému krizovému stavu.

Uvědomuji si, že eurozóna již při svém vzniku nebyla **optimální měnovou oblastí** a nesměřovala k ní. Tím, jak měnová integrace postupovala příliš rychlým tempem a politické aspekty zavedení eura často převážily, neadekvátně konvergovaly úrokové sazby a úvěry plynuly přes hranice v rostoucích objemech. Příliv kapitálu a nízké úrokové sazby v zemích s vyšší inflací napomáhaly přehřívání jejich ekonomik, což zastíralo strukturální rozdíly jednotlivých zemí.

Ani nastavení společné monetární politiky a pouze **koordinování hospodářské politiky** se podle mých analýz neukázalo být dostatečné pro schopnost správného fungování HMU. V důsledku vágnosti ustanovení práva EU bylo ECB umožněno omezit oblast své odpovědnosti v podstatě jenom na cíl cenové stability. Jednotná úroková sazba, jež je stanovena pro skupinu nesourodých zemí, jako je eurozóna, nakonec přispívá k destabilitě eurozóny.

Považuji za zajímavé, že až do roku 2008, kdy euro slavilo 10 let od svého zavedení, téměř nenalezneme zásadní kritické rozbory a snahy o změny. Teprve až s nástupem **krize** a s následnou krizí státních dluhů se „pravidlům po vstupu“ začala věnovat mnohem větší pozornost, respektive přímo přešla do středu zájmu. To jen potvrzuje, jak

významnou roli tato pravidla hrají pro správné fungování HMU. Bohužel musím konstatovat, že během první dekády existence eura byly promarněny „dobré časy“, relativně stabilní situace v HMU nebyla využita k zakotvení prevenčních či záchranných mechanismů, ani nedošlo k potřebným strukturálním reformám jednotlivých států. Podle mého názoru bylo možné se do značné míry připravit na některé dnešní problémy, neboť mnoho ekonomů již při vzniku měnové unie upozorňovalo na možná rizika a problémy včetně varování, že všechny státy nejsou připraveny tvořit společně měnovou unii. Po 10 letech relativně pozitivního období tak Evropská komise ve svém oficiálním sdělení „Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie“ z roku 2008 musela konstatovat nízký růstový potenciál, slabší přizpůsobivost, vysoké veřejné zadlužení a silné provázanosti jednotlivých ekonomik v eurozóně.⁶²² Jak uvedl prezident ECB Draghi, „*původní myšlenku zřízení eura v roce 1999, tedy že měna bude sdílená zeměmi, které pouze volně koordinují své ekonomiky, zdiskreditovala dluhová krize.*“⁶²³ Osobně bych spíše tvrdila, že krize předně odhalila slabá místa v samotné konstrukci HMU.

Na druhou stranu se domnívám, že nelze zcela ztotožnit krizi v eurozóně s měnovou **krizí eura**. Euro jako měna zůstává měnou silnou, stabilní a významnou pro mezinárodní obchod. I přes současné problémy v eurozóně považuji jednotnou měnu euro za správný krok a historicky významný posun v evropské integraci. Jistě by bylo dnes téma jednotné měny méně kontroverzní za předpokladu podstatně lepšího nastavení konstrukce HMU, na druhou stranu odpovědnost musí být ale přičtena i jednotlivým státům a jejich hospodaření. Jednotná měna a měnová unie neexistují ve vzduchoprázdnu a je na každém členu eurozóny, aby se přičinil ke správnému fungování svého státu v zájmu celé HMU.

Ukazuje se, že chyby byly v samotné tvorbě a realizaci projektu HMU, a mechanismy, které měly zabránit nestabilitě jednotné evropské měny, byly implementovány jen formálně. Porušování pravidel, které probíhalo již od samého počátku, tak umožnilo

⁶²² Evropská komise: *Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie*, KOM(2008) 238, s.1. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=cs&ihtmlang=cs&lng1=cs,fr&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=472973:cs&page>

⁶²³ DRAGHI Mario: *Původní nastavení je nefunkční* In: Bankovníctví, 3/2012, s. 3.

nárůst dluhové krize do dnešních rozměrů a ohrožuje samotnou existenci eura. Myšlenku společné integrace však není třeba podle mého názoru opouštět. Místo diskusí ohledně zániku eura by se EU měla v současné době raději zaměřit na řešení skutečných příčin krize. Hlavním problémem je především strukturální nesourodost členských států eurozóny, dále např. chybějící jasná a vynutitelná pravidla fungování měnové unie (odchod jedné země problém nevyřeší), důsledné respektování pravidel stanovených právem EU. Chybí řešení ekonomické výkonnosti, zaměstnanosti, existuje netransparentní a neefektivní finanční systém. Za takovéto situace jednotná měna euro jen přispívá k dalšímu prohlubování rozdílů mezi jednotlivými členskými státy.

Hospodářskou a měnovou unií považuji za dosud nejpokročilejší stadium evropské ekonomické integrace, ovšem vývoj v poslední době přinesl celkem legitimní otázku, jak dalece a s jakými důsledky lze integrovat celky naprosto nesrovnatelné ekonomické úrovně, rozdílných politických zájmů a vzájemně tak odlišné.

Máme tedy projekt jednotné evropské měny odsoudit jako neperspektivní a do budoucna neudržitelný? Se znalostí historických souvislostí by bylo krátkozraké hledat příčinu současné krize v samotné existenci eura a snahách o integraci. Za posledních dvacet let se v podobných krizích ocitly i jiné země, od Latinské Ameriky až po Asii, které měly zcela samostatné měny. Jejich cesta z krize byla na první pohled rychlá díky možnosti devalvace vlastní měny, ale za cenu snížených reálných příjmů a hodnoty úspor obyvatel.

Problémem ovšem zůstává, že měna euro je v první řadě ekonomickou otázkou, přesto pohled do historie ukazuje, že na ni bylo odpovídáno politicky a s tímto výsledkem pak pracovalo právo. Nelze se proto divit, čeho jsme dnes svědky. Právo by podle mého názoru v oblasti HMU mělo sehrát daleko významnější roli. Evropské právní předpisy by neměly přispívat ke složitosti problematiky - jak je tomu podle mého názoru v současné době - ale měly by být efektivním nástrojem pro zmírnění krize a především v prevenci jejího opakování. Jak připomněl Nejvyšší správní soud ČR ve svém rozsudku, nechť je ctěna římskoprávní zásada, podle níž by měly být právní normy

lidem k užitku, a nikoliv na překážku života.⁶²⁴ Stejně tak nelze zapomínat na zásadu *Ubi ins incertum, ibi jus nullum*.

Kloním se k názoru prezidenta ECB Maria Draghiho, který se zdá být v současné době asi nejracionálnější: „*Původní nastavení eurozóny je nefunkční a není již cesty zpět. Možnosti, jak opravit nedostatky, jsou však v dosahu.*“ Evropští politici podle něj nemusí nutně zřídit úplnou politickou unii, ale mohou opravit měnovou unii prostřednictvím méně drastických kroků, jako jsou přísnější centrální dohled nad národními výdaji a tvrdší kontrola bank.⁶²⁵ Osobně se též připojuji k názorovému proudu, který prosazuje zachování jednotné měny a eurozóny, ovšem za podmínky respektování racionálních ekonomických i právních pravidel. Jsme dnes s Evropskou unií provázáni do takové míry, že je proto v našem zájmu být uvnitř integračních procesů a ne mimo ně. Z eurozóny se stává propojenější a navzájem závislejší útvar s posílenými pravomocemi společných institucí. Podle mého názoru bychom měli být iniciativnější v postupu, jak vůči unifikovanější eurozóně zakotvit státy, které ještě euro nezavedly.

Přes výše analyzovanou krizi v eurozóně však nelze zapomínat na právní povinnost „členských zemí s výjimkou“ přijmout (ve vhodné dobu) v budoucnosti jednotnou měnu euro. To se týká i **České republiky**. Doporučuji pokračovat v přípravných pracích, poučit se z chyb ostatních a pro budoucí právní předpis o zavedení eura (tzv. Obecný zákon) využít zkušeností nejnověji přistoupivších členských států. Z komparace zákonů, jež jsem provedla, vyplývá především nutnost zaměřit se na problematiku ochrany spotřebitele v procesu zavádění eura, a konkrétně doporučuji převzít institut „Euro observatoře“ tak, jak je upraven v kyperském zákoně.

Na druhé straně zastávám názor, že nejen z hlediska právní praxe je významná právní jistota, a i když politické snahy budou vedeny myšlenkou zachovat jednotnou měnu euro, přesto bych však, zejména pro naši advokátní praxi, doporučovala

⁶²⁴ Nejvyšší správní soud, rozhodnutí a stanoviska, rozsudek 2 Afs 28/2005-55. Dostupné na: <http://www.nssoud.cz/anonym.php?ID=6106>.

⁶²⁵ DRAGHI Mario: *Původní nastavení je nefunkční* In: Bankovníctví, 3/2012, s. 3.

v připravovaných smlouvách pro jistotu zakotvit vždy ustanovení řešící situace v případě, že by euro přestalo být oficiální měnou.

Na úplný závěr si dovoluji shrnout, že disertační práce potvrdila hypotézu, že v rámci konstrukce jednotné evropské měny došlo k řadě prohřešků, a to jak z ekonomického, tak právního hlediska. Přesto nelze „současnou krizi“ úzce ztotožňovat s jednotnou měnou euro. Krizi v některých zemích eurozóny je obtížné řešit racionálně, neboť se do ní promítají politické vlivy. Zároveň konstatuji, že v poslední době snaha o nalezení efektivních východisek začíná získávat větší prostor. Není jiné cesty, než že vlády a státy musí dostát svým závazkům, a každý musí v konečném dopadu převzít plnou odpovědnost za své konání. Jedině prosazování takového aktivního přístupu je podle mého názoru správným krokem směrem k úspěšnému řešení současných problémů v EU.

Seznam zkratek

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ECB	Evropská centrální banka
ECU	Evropská měnová jednotka
EMS	Evropský mechanismus stability
EMU	Evropská měnová unie
ERM	Evropský mechanismus směnných kurzů
ERM II	Evropský mechanismus směnných kurzů II
ES	Evropské společenství
ESCB	Evropský systém centrálních bank
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
FED	Americká centrální banka
HMU	Hospodářská a měnová unie
OCA	Optimální měnová oblast
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SEU	Smlouva o Evropské Unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
VB	Velká Británie

Seznam použité literatury

AFXENTIOU Panos: Convergence, the Maastricht Criteria and their benefits, The Brown Journal of World Affairs, Winter/Spring 2000 – Volume VII, Issue 1

ARNOLD Rainer: Euro a ústavní právo Spolkové republiky Německo, Evropské právo 6/1998

BAKEŠ Milan: Finanční právo. 4. aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-717-9431-7

BAKEŠ/ KARFÍKOVÁ/ KOTÁB/ MARKOVÁ a kolektiv: *Finanční právo*. 6. vyd., v Praze: C.H. Beck, 2012

BALDWIN Richard, WYPLOSZ Charles: The Economics of European Integration, McGraw-Hill Higher Education, 2009

BÉCHILLON Denys : Qu'est-ce qu'une règle de droit?, Paris, Editions Odile Jacob, 1997

BELLING Vojtěch: Otevřená metoda koordinace v Evropské unii a její právní limity, Právní rozhledy 24/2009

BERNARD Catherine: The Financial Crisis and the Euro Plus Pact: A Labour Lawyer's Perspective, Industrial Law Journal, (2012) 41(1)

BIEBER Roland: Die Europäische Union, Nomos, 2006

BOEHM Milan: Bez nadšení, ale co nejdříve, In: Euro vs. Koruna, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

BOGUSZAK Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH: Teorie práva. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, ISBN 80-864-3213-0

BOURRINET Jacques a Philippe VIGNERON: Les paradoxes de la zone euro. Bruxelles: Bruylant, c2010, ISBN 978-280-2730-132

Campos Ferreira Sá Cerneiro & Asociados: Effects of the Exit out of the euro zone in relation to the agreements in force, Flash, May 2012

CARRÉ Raymond: *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Paris, Sirey, 1920, réédition 1962

CLERC Olivier: Gouvernance économique de la zone euro, Bruylant, 2012

CROUCH Colin: After the Euro, Oxford University Press, 2000

CZESANYÍ Slavoj a Zdenka JOHNSON: Ekonomický cyklus, hospodářská politika a bohatství zemí. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012, ISBN 978-802-4518-633

ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k Eurozóně, 2007

ČNB/ Vláda ČR: Společný dokument vlády ČR a ČNB: Strategie přistoupení ČR k Eurozóně, 2003

ČNB: Přehled úkolů v oblasti působnosti ČNB a nástin dalších úkolů v souvislosti se zavedením eura v ČR, 2005

DAVIES Howard: The Naked ECB, The International Economy, Summer 2010

DELFAUD Pierre: Konference pořádaná Evropským domem v Bordeaux: Les 10 ans de l'euro: fete ou défaite?, Bordeaux, 15. března 2012

Deloitte: Review of the Slovenian Changeover to Euro, 2007

DÉVOLUY Michel: L'euro est-il un échec ? 2e éd. Paris: la Documentation française. ISBN 978-211-0088-864

DOLENC Primož: Doubtful sustainability of Pubic Finances in Slovenia, Prague Economic Papers, 3/2006

DRAGHI Mario: Původní nastavení je nefunkční In: Bankovníctví, 3/2012

DZIUDIA Wioletta, MASTROBUONI Giovanni: The Euro Changeover and its Effects on Price Transparency and Inflation, Journal of Money, Credit, and Banking, Blackwell Publishing, vol. 41(1), 2009

ECB: The Stability and Growth Pact Crisis and reform, ECB Occasional Paper No 129, 2011

Evropská komise: EMU after five years, 2004

Evropská komise: Memorandum of the Commission on the Action Programme of the Community for the Second Stage, COM (62) 300 final, 24. října 1962.

Evropská komise: One Currency for one Europe, The road to the Euro, 2007

Evropská komise: Reinforcing the protection of the euro against counterfeiting with criminal law sanctions, Roadmap, No.1, 09/11

Evropská komise: Třetí Zpráva Komise založená na článku 11 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zavedením eura {SEK(2007)1158}, KOM/2007/0524

Evropská rada: Towards a genuine economic and monetary union, Report by President of the European Council Herman Van Rompuy, Brussels, 26 June 2012

Evropský soudní dvůr: Věc C-19/03 - Verbraucher Zentrale Hamburg/O2 Německo, Sbírka rozhodnutí Evropského soudního dvora 2004, s I-08183

Evropský soudní dvůr: věc C-359/05 - Estager SA/Receveur, Sbírka rozhodnutí ESD 2007

FAJMON Hynek: Proč a jak vznikla Maastrichtská smlouva, In: Euro vs. Koruna, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008

FIALOVÁ Helena: Malý ekonomický výkladový slovník. 5. rozš. vyd. Praha: A plus, 1999, ISBN 80-902-5142-0

FRITZLER Marc, UNSER Günther: Die Europäische Union-Geschichte, Institutionen, Politiken, BPB, 2007

GÄRTNER Manfred, GRIESBACH Björn, JUNG Florian: PIGS or Lambs? The European Debt Crisis and the Role of Rating Agencies, Springer

GRAUWE Paul: The Economics of Monetary Union, Oxford University Press, 2007

GRAUWE Paul: The Governance of a fragile eurozone, University of Leuven and CEPS, 2011

GROS Daniel: Sense and nonsense of the euro plus pact, Part II – Economic Governance, TGAE, 2011

HENNING Randal, KESSLER Martin: Fiscal Federalism: US History for Architects of Europe's Fiscal Union, Bruegel, 2012

HERDEGEN Matthias: Europarecht, 10. Auflage, C.H.Beck, 2008

HUDEMA Marek: Hans-Jorg Rudloff – Přijměte euro teď, když má potíže, In Hospodářské noviny, 21. března 2011

IDOT Laurence: Une entrée en vigueur, passée inaperçue du six pack? Europe N1, Janvier 2012

INZITARI Bruno: The Legal Doctrine Concerning the Introduction of the Euro as the Single European Currency, Issue 2, 2006

JANÁČKOVÁ Stanislava: Euro dříve, nebo později?: sborník textů. Vyd. 1. Editor Petr Mach. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, Ekonomika, právo, politika, č. 56/2007. ISBN 80-865-4763-9

JONUNG Lars, VLACHOS Jonas: The euro – what's in it for me?, European Economy. Economic Papers 296, December 2007

JONUNG Lars: To be or not to be in the euro?, EC Economic Papers, N.205, EC, 2004

JOVANOVIC Miroslav: The Economics of European Integration – Limits and Prospects, Edward Elgar, 2005

KIERZENKOWSKI Rafal: Preparing for Euro adoption in Poland, ECONOMICS DEPARTMENT WORKING PAPER No. 790, OECD, 2010

KLAUS Václav: Evropská integrace bez iluzí, Knižní klub, 2011.

LACINA Lubor: Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-560-5

LEFEUVRE Évariste: Sortir de l'Euro? Une idée dangereuse, Eyrolles, ISBN: 978-2-212-55198-3, 2011

LOUIS Victor: The Economic and Monetary Union, Common Market Law Review, N. 41, 2004

MACH Petr: Euro a jeho budoucnost, In: Euro dříve, nebo později, CEP, 56/2007

MANDEL Martin, TOMŠÍK Vladimír: Otazníky nad měnovou politikou kvantitativního uvolňování ECB, Bankovníctví 30.8.2012, rubrika Finance ve světě – Eurozóna

MAREŠ Václav: Finanční krize v USA a její příčiny, Masarykova Univerzita, Brno, 2011

Ministerstvo financí ČR: Obecný zákon o zavedení eura v ČR – základní principy, 2007

MÜLLER-GERBES, Ulrich FASTENRATH, Unter Mitarbeit von Thomas GROH: Europarecht. 2., Auflage. Stuttgart: R. Boorberg, 2004. ISBN 978-341-5034-204.

MUSÍLEK Petr: Analýza příčin a důsledků české finanční krize v 90. letech, Výzkumná studie, Grantová agentura ČR, GA 402/02/1308, 2004

Národní koordinační skupina: Národní plán zavedení eura v ČR, 2007

Národní koordinační skupina: Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice, 2009

Národní koordinační skupina: Volba scénáře zavedení eura v ČR, 2006

Národní koordinační skupina: Volba scénáře, NKS, 2006

Národní koordinační skupina: Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice, 2008

Národní koordinační skupina: Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice, 2010

OECD: OECD Economic surveys: Portugal, Volume 2006/4

OPPERMANN Thomas, Claus Dieter CLASSEN a Martin NETTESHEIM:
Europarecht: ein Studienbuch. 5., vollst. neu bearb. Aufl. München: Beck, 2011, ISBN 34-066-2765-X

PEARCE David: *Macmillanův slovník moderní ekonomie*, Victoria Publishing, 1994

PISANI-FERRY Jean : Le réveil des démons: la crise de l'euro et comment nous en sortir, Vyd. 1. Paris: Fayard, 2011, ISBN 978-221-3668-222

PROCTOR Charles: The Future of the Euro, EBLR, 2006

PRUJA Jean Claude: Du Statere Gaulois a l' Euro, Editions Alan Sutton, 2001

RAINER Arnold: Suverenita a evropská integrace, Evropské právo 9/1998

REVANDA Zbyněk, MANDEL Martin, KODERA Jan, MUSÍLEK Petr, DVOŘÁK Petr, BRADA Jaroslav: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, Management Press, 1996.

RISSE Thomas: To Euro or Not Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union, Working Papers of the Robert Schumann Centre, 1998

ROZMAHEL Petr: Význam endogenity teorie optimálních měnových oblastí v procesu evropské měnové integrace, Národohospodářský obzor, 1-2/2008

RUDLOFF Hans: Přežije euro rok 2015?, Forum HN, Praha, 18.3.2011

RUPNIK Jacques: Jacques Rupnik, francouzský sociolog, 19.6.2012, Radiožurnál, Dvacet minut Radiožurnálu

SAPIR Jacques: Faut-il sortir de l'euro? Éditions du Seuil, 2012, ISBN: 978-2-02-106282-3, 2012

SHAMBAUGH Jay: The Euro's Three crisis, Brooking Papers on Economic Activity Spring 2012, McDonough School of Business, Georgetown University and NBER, 2012

SCHÄDER Barbara: Der Anfang vom Ende der D-Mark, Dresden Neuste Nachrichten, Nr. 102, 2.5.2008

SCHADLER Susan, DRUMMOND Paulo, KUIJS Louis, MURGASOVA Zuzana, ELKAN Rachel: Adopting the Euro in Central Europe. Challenges of the Next Step in European Integration, IMF Occasional Paper No. 234. Washington: IMF, 2005

SCHÄFER Torsten: The legal framework for the Enlargement of the Euro Area, European Economy Occasional Papers, 2006

SCHELLER Hanspeter: The European Central Bank – History, role and functions, ECB, 2004

SIDEEK Mohamed: Sweden from the Euroland, European Business Law Review, September/October 2000

SINGER Miroslav In: Euro dříve, nebo později?: sborník textů, Vyd. 1. Editor Petr Mach. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, č. 56/2007

ŠEVČÍK Miroslav: Nominální kritéria konvergence ČR až na jednu výjimku plní, reálná nikoliv. In: PEČINKOVÁ, I. Euro versus koruna. Dilemata jednotné měny v době dluhové krize. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, ISBN 978-80-7325-265-6

ŠEVČÍK Miroslav: Nominální kriteria, in: Euro versus koruna, 2008

ŠÍMA Josef: Carl Menger a Bruno Leoni – velikáni ekonomie a práva. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 14/2006, č. 2, ISSN 0572-3043

ŠREIN Zdeněk: Pakt stability a růstu – vymoženost nebo zátěž eurozóny? Working Paper 3/2003, Vysoká škola ekonomická v Praze

THOMSEN Karen: What Measures did Europe take to Contain the Crisis?, The University of Iowa, Center for International Finance and development, 2012

TOMÁŠEK Michal: Dvojí měna-možná cesta pro ČR? In: Euro versus Koruna, 2008

TOMÁŠEK Michal. Evropské měnové právo. 2. aktualiz. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, Beckova skripta. ISBN 978-807-1799-405

TOMÁŠEK Michal.: Právní základy evropské měnové unie. Praha, Bankovní institut, 1999

WEIDENFELD Werner, WESSELS Wolfgang: Europa von A bis Z, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2006

WIEGANDT Manfred: Germany's International Integration: The Rulings of the German Federal Constitutional Court on the Maastricht Treaty and the Out-of-Area Deployment of German Troops, American University International Law Review, Volume 10, Issue 2, 1995

WITTE Bruno: The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism, SIEPS, European Policy Analysis, Issue 2011

ZAHRADNÍK Petr: Ekonomické důsledky vstupu do EU In: AHERN Bertie. Jsme v Evropě - a co dál?. Vyd. 1. Editor Monika Pajerová, Václav V Nekvapil. V Brně: Petrov ve spolupráci s občanským sdružením ANO pro Evropu, 2004, ISBN 80-722-7206-3

ZAHRADNIK Petr: Pakt Euro Plus, In: Hospodarske noviny, 6-8. května 2011

ZBÍRAL Robert: Panbůh s eurem a zlé (Řecko) pryč: právní souvislosti opuštění eurozóny. Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 16

Internetové zdroje

At mix.de: Verbraucherzentrale gewinnt gegen O2, dostupné na: <http://www.at-mix.de/news/druckversion-artikel-738.html>, [cit. 24.9.2012].

BERRUYER Olivier: Historique de la notations des Etats, 2012, dostupné na: <http://blogs.rue89.com/graphique/2012/01/22/historique-de-la-notation-des-etats-226297>, [cit. 24.9.2012].

BÖLL Sven: New Documents Shine Light on Euro Birth Defects, 5.8.2012, Spiegel online, dostupné na: <http://www.spiegel.de/international/europe/euro-struggles-can-be-traced-to-origins-of-common-currency-a-831842.html>, [cit. 24.9.2012].

BYDŽOVSKÁ Marie: Kořeny a průběh krize eurozóny, Euroskop, dostupné na: <http://www.euroskop.cz/9026/sekce/koreny-a-prubeh-krize-eurozony/>, [cit. 24.9.2012].

Central banking: ECB executive urges greater European federalisation, dostupné na: <http://www.centralbanking.com/central-banking/speech/2179596/ecb-executive-urges-european-federalisation>, [cit. 24.9.2012].

ČNB: Hospodářská a měnová politika, dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/, [cit. 24.9.2012].

ČNB: Lisabonská smlouva a ČNB, dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/lisabonska_smlouva/, [cit. 24.9.2012].

ČNB: Euro entry not on agenda, dostupné na: http://www.cnb.cz/en/public/media_service/interviews/media_2011/cl_110520.html, [cit. 24.9.2012].

DAVIES Linda: The Euro, University of Exeter, 2012, dostupné na: <http://projects.exeter.ac.uk/RDavies/arian/euro.html>, [cit. 24.9.2012].

DOMBRET Andreas: Towards a more sustainable Europe, dostupné na: http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Reden/2012/2012_04_25_dombret_sustainable_europe.html?nsc=true&view=render%5BDruckversion%5D, [cit. 24.9.2012].

DRAKE Craig: The euro may rise despite the crisis, dostupné na: <http://www.cityam.com/wealth-management/the-euro-may-rise-despite-the-crisis> [cit. 24.9.2012].

E15.cz: Studie: Ratingové agentury prohlubují zadlužení eurozóny, dostupné na: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/studie-ratingove-agentury-prohlubuji-zadluzeni-eurozony-859143#>, [cit. 24.9.2012].

ECB: Konvergenční zpráva 2012, dostupné na: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201205cs.pdf>, [cit. 24.9.2012].

ECB: Konvergenční zpráva ECB, 2012, dostupné na: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/ECB_CON_REP_2012_cz.pdf, [cit. 24.9.2012].

ECB: Měnová politika, dostupné na: http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/monpol/html/mp_002.cs.html, [cit. 24.9.2012].

ECB: Objective of monetary policy, dostupné na: <http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/objective/html/index.en.html>, [cit. 24.9.2012].

ECB: Pololetní informace o padělání eurobankovek, 16. července 2012, dostupné na: <http://www.ecb.int/press/pr/date/2012/html/pr120716.cs.html>, [cit. 24.9.2012].

ECB: Statistical Data Warehouse, dostupné na: <http://sdw.ecb.europa.eu/>, [cit. 24.9.2012].

EU Business: Hungary committed to euro adoption, dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/hungary-finance.duc>, [cit. 24.9.2012].

EurActiv: After Bulgaria, Romania delays euro adoption, dostupné na: <http://www.euractiv.com/euro/after-bulgaria-romania-delays-euro-adoption-news-448951>, [cit. 24.9.2012].

EurActiv: Eurozóna přežije, myslí si nobelisté, dostupné na: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/eurozona-prezije-mysli-si-nobeliste-009080>, [cit. 24.9.2012].

EurActiv: Eurozóna přežije, dostupné na: <http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/eurozona-prezije-mysli-si-nobeliste-009080>, [cit. 24.9.2012].

Euroekonom.cz: Milton Friedman (1912-2006) - jeden z největších ekonomických liberálů 20. století, dostupné na: <http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-friedman>, [cit. 24.9.2012].

Europa: Glossary, dostupné na: http://europa.eu/scadplus/glossary/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Euroskop, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/291/sekce/t-u/>, [cit. 24.9.2012].

Euroskop: Nezaměstnanost stoupla na rekordních 11, 1 % , dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8958/20983/clanek/nezamestnanost-v-eurozone-stoupla-na-rekordnich-11-1-procenta/>, [cit. 24.9.2012].

Euroskop: Odbory EU: Raději dluhy než nezaměstnanost, dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8958/19178/clanek/odbory-eu-radeji-dluhy-nez-nezamestnanost/>, [cit. 24.9.2012].

Euroskop: Plán B pro euro podle Economistu, dostupné na: <https://www.euroskop.cz/9008/21160/clanek/plan-b-pro-euro-podle-economistu/> , [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Bankovní unie pro Evropu, dostupné na: http://ec.europa.eu/news/eu_explained/120626_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Deset let HMU: úspěchy a problémy po prvních deseti letech fungování Hospodářské a měnové unie, KOM(2008) 238, S.1., <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=cs&ihmlang=cs&lng1=cs,fr&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=472973:cs&page>

Evropská komise: Excessive Deficit Procedure - Commission recommends abrogation of EDP for Bulgaria and Germany, lifting of Cohesion Fund suspension for Hungary, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/sgp/2012-05-30-edp_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Maastrichtská kritéria pro přijetí eura, dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/euro/maastichstka_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Phase 3: The Delors Report, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/road_to_emu9383_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Přijímání eura, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/index_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Souhrnná zpráva o činnosti Evropské Unie 2011, 2011, dostupná na: http://europa.eu/generalreport/pdf/rg2011_cs.pdf, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: The economies of Estonia, Lithuania and Latvia, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/een/002/article_4073_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: The euro outside the euro area, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/world/outside_euro_area/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: The United Kingdom and the euro, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/countries/uk_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská komise: Who can join and when, dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/who_can_join/index_en.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropská rada: Dne 1. ledna vstoupil v platnost rozpočtový pakt, dostupné na: <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/fiscal-compact-enters-into-force-on-1-january-2013?lang=cs>

Evropský parlament: Accountability and the ECB, 2009, dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200909/20090924ATT61145/20090924ATT61145EN.pdf>, [cit. 24.9.2012].

Evropský parlament: Eurobonds, concepts and implications, dostupné na: <http://sylvie-goulard.eu/eurobonds/Eurobonds-concepts-and-implications.pdf>, [cit. 24.9.2012].

Evropský parlament: Evropský semestr: nový mechanismus pro makroekonomickou koordinaci, dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/content/20111129FCS32711/2/html/Evropsk%C3%BD-semestr-nov%C3%BD-mechanismus-pro-makroekonomickou-koordinaci>, [cit. 24.9.2012].

Evropský parlament: Koordinace hospodářské politiky, dostupné na: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/economic/coordination/article_7230_cs.htm, [cit. 24.9.2012].

Evropský parlament: Všechno, co jste chtěli vědět o balíčku pro hospodářskou správu, Pod lupou, dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/public/focus/20110429FCS18371/20110429FCS18371_cs.pdf, [cit. 24.9.2012].

FAJMON Hynek: Euro není vhodnou měnou ani pro Česko ani Polsko, In: Revue Politika, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1464/euro-neni-vhodnou-menou-ani-pro-cesko-ani-polsko>, , [cit. 25.12.2012].

Forextraders: Historical EUR/USD rates, dostupné na: <http://www.forextraders.com/eurusd-chart.html>, [cit. 24.9.2012].

GRAUWE Paul: The politics of Maastricht convergence criteria, 15.4.2009, dostupné na: <http://www.voxeu.org/article/politics-maastricht-convergence-criteria>, [cit. 24.9.2012].

HALL Shane: Relationship between fiscal and monetary policy, dostupné na: http://www.ehow.com/info_7883242_relationship-between-fiscal-monetary-policy.html, [cit. 24.9.2012].

HALL Tanja: Products not Commodities: The Indiana-European Trade connection, dostupné na: <http://www.incontext.indiana.edu/2011/sept-oct/article3.asp>, [cit. 24.9.2012].

HESELTINE Michael In: BBC News: Lord Heseltine says the United Kingdom will join euro, 17.4.2012, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-17742675>, [cit. 24.9.2012].

HOUSKA Ondřej: Evropští lídři podepsali rozpočtovou smlouvu. Česko a Británie se nepřipojily, 2.3.2012, dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/evropsti-lidri-podepsali-rozpocetovou-smlouvu-cesko-a-britanie-se-nepripojily--1026255, [cit. 24.9.2012].

HUGGINS Dough: Legal Issues Involving the ECB as Sovereign Lender of Last Resort, 2011, dostupné na: <http://doug-huggins.blogspot.cz/2011/11/legal-issues-involving-ecb-as-sovereign.html>, [cit. 24.9.2012].

Idnes: Nečas: termín zavedení eura současná vláda řešit nebude, 5.12.2010, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/necas-termin-zavedeni-eura-soucasna-vlada-resit-nebude-pln-ekonomika.aspx?c=A101205_132258_ekonomika_spi, [cit. 24.9.2012].

Idnes: Většina Čechů je proti zavedení eura, ukázal průzkum, 3.4.2011, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/vetsina-cechu-je-proti-zavedeni-eura-ukazal-pruzkum-fyu-eko-euro.aspx?c=A110403_152022_eko_euro_vem, [cit. 24.9.2012].

INMAN Philip: Eurobonds: An essential guide, The Guardian, dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/business/2012/may/24/eurobonds-an-essential-guide>, [cit. 24.9.2012].

JEŽEK Filip: Význam podnikatelského prostředí a jeho stručná charakteristika Le Monde: "Eurobonds", "project bonds"... qu'est-ce que c'est ?, Dostupné na: http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/05/23/eurobonds-project-bonds-le-lexique-du-sommet_1705735_3234.html, [cit. 24.9.2012].

Literární noviny: Česká republika a Británie odmítly podepsat fiskální úmluvu, dostupné na: <http://www.literarky.cz/svet/evropa/7972-eska-republika-a-britanie-odmitly-podepsat-fiskalni-umluvu> [cit. 24.9.2012].

Lithuania official euro website: Lithuania in the European Union, dostupné na: www.euro.lt, [cit. 24.9.2012].

MACH Petr: Euro versus koruna, Revue politika, 2007 viz. <http://www.revuepolitika.cz/clanky/192/euro-versus-koruna>

MACHALA Karel: Měnové unie ve světě, 21.8.2003, Bankovníctví, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-13243630-menove-unie-ve-svete>, [cit. 24.9.2012].

MACHALA Karel: Měnové unie ve světě, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-13243630-menove-unie-ve-svete>, [cit. 24.9.2012].

MARINI Adelina: Is it time for a European ministry of finance? 29.8.2011, euinside, dostupné na: <http://www.euinside.eu/en/news/is-it-time-for-a-european-ministry-of-finance>, [cit. 24.9.2012].

MARSH David: Evropa spala na vavřínech, In: Euro: Restart globální měny, nebo její konec?, Revue Politika, 2012, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1694/euro-restart-globalni-meny-nebo-jeji-konec>, [cit. 24.9.2012].

Ministerstvo financí ČR: ČNB a MF doporučily prozatím nestanovit datum přijetí eura, 2010, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_59156.html?year=2010, [cit. 24.9.2012].

Ministerstvo financí ČR: EU a zahraniční vztahy, aktuality 2011, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/eu_a_zahranici_66903.html?page=4&year=2011, [cit. 24.9.2012].

Ministerstvo financí ČR: Vláda schválila novelu zákona o ČNB, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_bankovnictvi_navrhovana_leg_73252.html, [cit. 23.12.2012].

MOLNÁR Zdeněk: Úvod do základů vědecké práce. Dostupné na: http://web.fame.utb.cz/cs/docs/Z_klady_v_deck_pr_ce.doc, [cit. 24.9.2012].

MUNDELL Robert: Euro is here to stay, Financial Post, dostupné na: <http://opinion.financialpost.com/2012/06/08/robert-mundell-euro-is-here-to-stay/>

Novinky.cz: Euro může za pár měsíců skončit, soudí nositel Nobelovy ceny, dostupné na: <http://www.novinky.cz/ekonomika/267462-euro-muze-za-par-mesicu-skoncit-soudi-nositel-nobelovy-ceny.html>, [cit. 24.9.2012].

PALMER Anne: The Treaty on Stability, Co-ordination and Governance in the Economic and Monetary Union is unlawful, Sovereignty Bill, 5.3.2012, dostupné na: http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2012/03/the-treaty-on-stability-co-ordination-and-governance-in-the-economic-and-monetary-union-is-unlawful.html [cit. 24.9.2012].

Patria online: Devalvační možnost pro jižní Evropu, dostupné na: <http://www.fxstreet.cz/zpravodajstvi-27515.html>, [cit. 24.9.2012].

PEEL Quentin: Trichet seeks single EU Finance Ministry, dostupné na:

<http://www.ft.com/cms/s/0/e0bd4e7a-8d15-11e0-815d-00144feab49a.html#axzz23XGkZlcw>, [cit. 24.9.2012].

PETTINGER Tejvan: Economic Problems and crisis, 2010, dostupné na:

<http://www.economicshelp.org/blog/2294/economics/economic-problem/>, [cit. 24.9.2012].

P-Numismatika, dostupné na: <http://p-numismatika.cz/index.php?get=kapitola4>, [cit. 24.9.2012].

RENDALL Alasdail: Economic terms explained, BBC News, dostupné na:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/bbc_parliament/7090665.stm, [cit. 24.9.2012].

Šíma Josef: Carl Menger a Bruno Leoni – velikáni ekonomie a práva. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 14/2006, č. 2, s. 8, ISSN 0572-3043, dostupné na:

http://www.libinst.cz/osobni/sima/data/aop_menger_a_leoni.pdf

SINN Hans-Werner: Certaines nations devraient pouvoir abandonner l'euro, il a été accordé à trop de pays, 2011, dostupné na:

<http://www.latribune.fr/actualites/economie/union-europeenne/20111126trib000666867/certaines-nations-devraient-pouvoir-abandonner-l-euro-il-a-ete-accorde-a-trop-de-pays.html>, [cit. 24.9.2012].

ŠPIDLA Vladimír: Spor Maďarska a EU: Debatě české politice chybějí znalosti, 23. 01. 2012, dostupné na:

<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/vladimir-spidla.php?itemid=15369>, [cit. 24.9.2012].

Spiegel online: Plan to set up European rating agency under threat, dostupné na:

<http://www.spiegel.de/international/europe/plan-to-set-up-european-rating-agency-is-failing-according-to-newspaper-a-827876.html>, [cit. 24.9.2012].

SPIILKA Jan: Rating jako zdroj informací, 6.4.2007, dostupné na:

<http://www.mesec.cz/clanky/rating-jako-zdroj-informaci/> [cit. 24.9.2012].

SUNG Albert: Euro To Replace U.S. Dollar As Reserve Currency By 2020, 2012,

dostupné na: <http://seekingalpha.com/article/445131-euro-to-replace-u-s-dollar-as-reserve-currency-by-2020>, [cit. 24.9.2012].

SVOBODA Lukáš: Ekonomická analýza práva, 2005. Dostupný z WWW:

http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pd_4/print_1/art_3801/lay_3/ekonomicka-analyza-prava.aspx

TÁBORSKÝ Jiří: Evropská ekonomická vláda je pro Česko nevýhodná, znamená ztrátu suverenity, Ihned, 17. 8. 2011, dostupné na :

<http://byznys.ihned.cz/analzy-a-komentare/c1-52601040-kalousek-evropska-ekonomicka-vlada-je-pro-cesko-nevyhodna-znamená-ztratu-suverenity>, [cit. 24.9.2012].

The Economist: Outs and Ins, 10.3.2011, dostupné na:
<http://www.economist.com/node/18333103>, [cit. 24.9.2012].

The Telegraph: The history of the Euro, dostupné na:
<http://www.telegraph.co.uk/finance/markets/8170326/Timeline-history-of-the-euro.html>
[cit. 24.9.2012].

TOMÁŠEK Michal: Legislativní dopady přijetí eura, Bankovníctví Ihned, 20.1.2006,
dostupné na: http://ihned.cz/1--17636980-000000_print-45, [cit. 24.9.2012].

TOMÁŠEK Michal: Nad novým slovenským zákonem o zavedení eura, 18.1.2008,
Bankovníctví, dostupné na: <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-22774900-nad-novym-slovenskym-zakonom-o-zavedeni-eura>, [cit. 24.9.2012].

Vláda ČR: 10 tezí předsedy vlády k budoucí podobě Evropy, dostupné na:
<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/prednaska-premiera-petra-necase-na-pravnicke-fakulte-univerzity-karlovy-94293/>, [cit. 24.9.2012].

Vláda ČR: Analýza dopadů Lisabonské smlouvy (leden 2010), dostupné na:
<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> [cit. 24.9.2012].

Vláda ČR: Proč se ČR nezavázala k ratifikaci smlouvy o fiskální unii, dostupné na:
<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/proc-se-cr-nezavazala-k-ratifikaci-smlouvy-o-fiskalni-unii-92547/> [cit. 24.9.2012].

VOJTOVÁ Markéta: Terminologie ve výkumu: Dostupné na:
http://www.zshk.cz/files/terminologie_vyzkum.pdf, [cit. 23.12.2012].

VOLF Tomáš: Klaus vetoval zákon o ČNB, protože Česko stále nemá jasno o přijetí eura, 3.6.2010, dostupné na: <http://byznys.ihned.cz/trhy-a-investice/c1-44055930-klaus-vetoval-zakon-o-cnb-protoze-cesko-stale-nema-jasno-o-prijeti-eura>, [cit. 24.9.2012].

VYBÍRALOVÁ Andrea: Národní identita a jednotná měna EU, 2004, dostupné na:
http://veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/psych_vybiralova.doc, [cit. 24.9.2012].

WHEATLEY Alan: Analysis: What Europe can learn from Alexander Hamilton, dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2012/01/17/us-eurozone-hamilton-idUSTRE80G1PU20120117>, [cit. 24.9.2012]

Zavedení eura v České republice, dostupné na:
http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=H , [cit. 24.9.2012].

Zavedení eura v ČR: Výkladový slovníček, dostupný na:
http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/vyklad_slovník.html?PG=A, [cit. 24.9.2012].

Další literatura

AGLIETTA, Michel: *Zone euro: éclatement ou fédération*, Paris Michalon, 2011, ISBN 978-284-1866-526

BARTHE, M.: *Economie de l'Union européenne*. 4e éd. Paris: Economica, 2011, ISBN 978-271-7860-078

COEURÉ, Agnès Bénassy-Quéré: *Économie de l'euro*, La Découverte, 2010, ISBN 978-270-7159-359.

BRENDER Anton: *La crise des dettes souveraines*, La Decouverte, 2012

BRŮŽEK, Antonín, Gabriela SMRČKOVÁ a Martin ZÁKLASNÍK: *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vyd. Praha: Velryba, 2007, ISBN 978-808-5860-191

GAUTRON JEAN-CLAUDE: *Droit européen*. 14e éd., Paris: Dalloz, 2012, ISBN 978-224-7113-705

KAUFFMANN Pascal: *L'Union monétaire européenne*. Pessac: Presses universitaires de Bordeaux, 2008, ISBN 978-286-7815-034

PIKORA, Vladimír, Markéta ŠICHTAŘOVÁ: *Všechno je jinak, aneb, Co nám neřekli o důchodech, euru a budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-4207-6

PLIHON, Dominique: *La monnaie et ses mécanismes*, 5e edition, Paris: Découverte, 2008, ISBN 978-270-7152-787

ROSA, Jean Jacques: *L'euro: comment s'en débarrasser*, Paris: Bernard Grasset, 2011, ISBN 22-467-8601-0

SAINT-ETIENNE, Christian: *La fin de l'euro*. Nouv. éd. rev. et augm. Paris, 2011, ISBN 978-284-9412-336

TOMÁŠEK, Michal: *Právní nástupnictví měny euro: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*, Linde, 2000, ISBN 80-720-1205-3

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Harmonogram pro Slovinsko – od vstupu do EU k přijetí eura⁶²⁶

Accession to EU		May 1st 2004
Membership of ERM II		June 2004
Masterplan for the Euro Changeover		January 2005
	First update	January 2006
	Second update	October 2006
Communication strategy on the introduction of the euro		June 2005
Dual price display Law	Promulgated; ERM II rate applies to voluntary dual price display	November 2005
	Compulsory dual price display in effect	March 2006
European Council 'green' light to € membership		June 2006
Council of European Union decision on € membership		July 2006
Euro Law	Approved by government	July 2006
	Promulgated	October 2006
Introduction of €		January 1st 2007
Giving change in € compulsory		January 1st 2007
End of dual circulation period		January 14th 2007
End of period of free exchange at all banks		March 1st 2007
End of compulsory dual price display		June 30th 2007
End of period of free exchange at selected banks ²		December 31st 2007

⁶²⁶ Deloitte: *Review of the Slovenian Changeover to euro*, 2007, P. 9.

Příloha č. 2 – Kyperské Euro observatoře⁶²⁷

Euro observatoř je nová instituce, která bude monitorovat celý proces přijetí eura na Kypru a poskytovat pomoc veřejnosti ve všech aspektech týkajících se přeměny libry na euro. Úlohou Euro observatoře bude zkoumat případné přestupky zákona vztahujícího se k přijetí eura a porušování Kodexu spravedlivých cen, ať už ex officio nebo na základě stížnosti. Euro observatoř v každém kraji bude mít sídlo na příslušném krajském úřadu. Euro observatoř bude zřízena od 1.7.2007 do 31.8.3008.

Základní povinnosti a pravomoci Euro observatoří

1. Monitorovat zákonnost transakcí a průhlednost obchodních praktik týkajících se přijetí eura.
2. Poskytovat pomoc občanům, pokud jde o záležitosti zavádění eura.
3. Odkazovat občany na příslušné informační zdroje.
4. Zprostředkovávat urovnání sporů mezi dodavateli a spotřebiteli.
5. Vyšetřovat možná porušení zákona o euru buď z titulu svého úřadu nebo na základě stížnosti. Vykonávat inspekční prohlídky a namátkové kontroly zařízení a objektů, v nichž je dodáváno zboží nebo poskytovány služby, s cílem zajistit dodržování zákonných ustanovení týkajících se zavedení eura.
6. Doporučovat dodavatelům nápravu chyb při praktické aplikaci zákona o euru.
7. Dbát na dodržování Kodexu spravedlivých cen.
8. Rozhodovat o udělení sankcí vůči pachatelům přestupků (odejmutí loga signatáře Kodexu, zveřejnění jména nebo názvu firmy, udělení pokuty atp.)
9. Předseda každé Euro observatoře bude povinen pravidelně poskytovat zprávu o činnosti a rozhodnutích ministru financí.

Rámec činnosti Euro observatoří

Euro observatoře odpovídají za dodržování:

1. Zákona týkajícího se záležitostí souvisejících se zavedením eura, zejména pak
 - zaokrouhlování cen podle evropských nařízení
 - uvádění dvojích cen

⁶²⁷ Neoficiální překlad anglického originálu, viz.: Euro observatoře, dostupné na: [http://www.euro.cy/euro/euro.nsf/All/6B404ADAE05403D7C22573830033F474/\\$file/Euroobservatories.pdf?OpenElement](http://www.euro.cy/euro/euro.nsf/All/6B404ADAE05403D7C22573830033F474/$file/Euroobservatories.pdf?OpenElement), [cit. 24.9.2012].

- všech dalších zde neuvedených ustanovení zákona.

2. Kodexu spravedlivých cen, ve vztahu k:

- přeceňování zboží a služeb z liber na euro řádným způsobem, aniž by docházelo k zneužívání této konverze,
- poskytování všech nezbytných informací spotřebitelům,
- školení personálu provozoven,
- umístění loga na výrazném místě (např. u pokladny obchodu).
Logo obchodník dostane od Euro observatoře a spotřebitelům tím bude informován, že daná firma podepsala Kodex a zavázala se tak k jeho dodržování.

Složení Euro observatoře

Každá Euro observatoř bude mít 7 členů (krajský komisař nebo jeho zástupce jako předseda, zástupce ministra financí, zástupce ministerstva obchodu, průmyslu a cestovního ruchu, zástupce Kyperské asociace spotřebitelů, zástupce Kyperského svazu spotřebitelů a kvality života, zástupce Sdružení kyperských obchodních bank a zástupce Kyperské družstevní federace).

Kromě toho bude zaměstnáno cca 90 inspektorů, kteří budou plnit úkoly vyplývající z ustanovení Kodexu spravedlivých cen.

Příloha č. 3 – Slovenský etický kodex pro zavedení eura⁶²⁸

Zavedenie eura na Slovensku spôsobí zmeny, na ktoré je potrebné sa pripraviť. Pre úspešný prechod je nutné vytvoriť u verejných inštitúcií, podnikateľov i spotrebiteľov pocit dôvery a dostatočnej informovanosti. K tomuto účelu chce prispieť aj Etický kódex pre zavedenie eura vytvorený v spolupráci splnomocnenca vlády pre zavedenie eura v SR a Podnikateľskej aliancie Slovenska.

My, signatári tohto kódexu, realizujúci svoje aktivity na území Slovenskej republiky, prehlasujeme, že:

- si vážime pravdivosť, čestnosť, principiálnosť, rovnosť, transparentnosť a spolupatričnosť;
- dodržiavanie zákonov je pre nás samozrejmosťou;
- si ctíme pravidlá etického správania, ktoré sú pre nás základnými princípmi pri každodennej – či už podnikateľskej alebo inej – činnosti; nám záleží na dobrých vzťahoch s verejnosťou, s našimi zákazníkmi a celým naším okolím, pretože si uvedomujeme, že iba v zdravom podnikateľskom prostredí môže byť aj naša činnosť úspešná;
- veríme, že úspešná implementácia meny euro napomôže rýchlejšiemu rastu slovenského hospodárstva a zlepšovaniu konkurencieschopnosti.

Aby sme naším zákazníkom uľahčili ich adaptáciu na euro a orientáciu v novom menovom systéme, zaväzujeme sa, že:

- nezneužijeme proces zavedenia eura na neodôvodnené cenové pohyby našich produktov a služieb, pretože naše ceny sú tvorené na základe dopytu a ponuky;
- budeme pôsobiť smerom k našim dodávateľom i zákazníkom, aby konali rovnako a nevyužívali proces zavedenia eura na neodôvodnené cenové pohyby;
- zavedieme systém duálneho oceňovania tovarov a služieb v čo najkratšom termíne po zverejnení pevného výmenného kurzu Národnou bankou Slovenska;
- prepočty cien z národnej meny na euro budeme vykonávať dôkladne a s maximálnou možnou presnosťou;
- na našich predajných miestach budeme viditeľne zobrazovať oficiálny výmenný kurz;
- vytvoríme možnosti, aby si zákazníci mohli jednoduchým spôsobom porovnať ceny nami ponúkaných produktov a služieb;
- sa zapojíme do neformálnych vzdelávacích aktivít, v ktorých zákazníkom vysvetlíme, aké zmeny ich v súvislosti so zavedením eura čakajú a ktorým aspektom bude treba pri nákupoch venovať zvýšenú pozornosť;
- v našich marketingových materiáloch budeme uvádzať dvojité ceny priamo pri tovaroch a službách, pričom vždy zobrazíme aj konverzný kurz;
- svoje obchodné prevádzky zabezpečíme dostatočným objemom hotovosti v euro, aby sme napomohli čo najhladšiemu priebehu výmeny peňazí počas duálneho obehu.

⁶²⁸ Etický kódex, dostupný na: <http://www.euromena.sk/eticky-kodex/1570s>, [cit. 24.9.2012].

K uvedenému sa zaväzujeme dobrovoľne s cieľom podporiť eurointegračné procesy Slovenskej republiky vrátane kampane pod heslom Každý cent sa ráta.

Signatári

Závazky členských států vyplývající z Paktu – 2011

	Podpora konkurenceschopnosti					Podpora zaměstnanosti					Udržitelnost veřejných financí			Posílení finanční stability	
	Mechanismy koordinace na úrovni státu	Vývoj investic v infrastrukturu	Rozvoj nových odvětví	Podpora vývoje nových odvětví	Podpora vývoje nových odvětví	Financování průmyslu a výzkumu	Uplatňování právního přístupu	Verifikace právního přístupu	Celková podpora	Podpora nových odvětví	Podpora nových odvětví	Podpora nových odvětví	Podpora nových odvětví	Podpora nových odvětví	Podpora nových odvětví
AT															
BE															
BG															
CY															
DE															
DK															
EE															
EL															
ES															
FI															
FR															
IE															
IT															
LT															
LU															
LV															
MT															
NL															
PL															
PT															
RO															
SI															
SK															

Poznámka: tato tabulka shrnuje závazky učiněné členskými státy účastnicími se Paktu euro plus od jara 2011

Prezentace J. M. Barrosa Evropské radě, 9. prosince 2011

Abstrakt

Tato disertační práce je - jak také vyplývá z názvu - zaměřena na konstruktivní analýzu vybraných právních a ekonomických aspektů jednotné evropské měny euro, s důrazem na právní stránku celého tématu.

Cíle mé práce lze rozčlenit na primární a sekundární. Primárním cílem je na základě vlastní analýzy potvrdit hypotézu, ze které tato disertační práce vychází. Tato hypotéza se opírá o předpoklad, že v rámci konstrukce jednotné evropské měny euro došlo k řadě pochybení jak z ekonomického, tak právního hlediska, v průběhu historie eura docházelo k rozdílným výkladům pravidel, a to i v rámci jednotlivých členských států vstupujících do eurozóny, což lze označit za nesprávný přístup, který přispěl k fragilizaci konstrukce a Hospodářská a měnová unie tak nebyla vybudována na pevných základech, což se projevilo především během krize v eurozóně. Práce dále vychází z hypotézy, že současná krize ovšem není „krizí eura“ jakožto měny, nýbrž krizí v některých členských státech eurozóny a že je do značné míry diskutabilní, zda nově přijatá opatření budou skutečně efektivní pro udržení jednotné měny euro a hospodářské měnové unie v její současné podobě a k odvrácení již existujících a/nebo hrozících ekonomických problémů.

Vzhledem k tomu, že disertační práce má obsahovat původní tvůrčí přínos pro obor, bylo dalším primárním cílem naplnění tohoto požadavku. Významnou oblast tak tvoří doporučení pro zákonodárce a úvahy *de lege ferenda* týkající se právních předpisů, jež bude muset Česká republika vypracovat v souvislosti s přijetím jednotné měny euro. Za tímto účelem proto jsou analýze podrobeny právní předpisy vybraných členských států eurozóny a v rámci teoretického rozboru a komparace předkládám vlastní, původní závěry.

Vedle výše uvedených záměrů má tato disertační práce i sekundární cíle, mezi které patří cíl identifikovat a analyzovat hraniční situace a kontroverzní a nejednoznačné případy týkající se eura a hospodářské měnové unie a upozornit tak na právní problémy a další související diskutabilní otázky ve vztahu k euru a ve vztahu k vybraným státům

Evropské unie a dále analyzovat aspekty jednotné evropské měny, a to z historického hlediska, z pohledu současnosti i budoucnosti.

Pokud jde o vlastní obsah, lze disertaci rozčlenit do tří hlavních tématických oblastí:

- právní, ekonomická a politická konstrukce hospodářské a měnové unie
- právní postavení jednotlivých členských států EU ve vztahu k euru
- současná evropská krize a její možná řešení.

Tyto tři tématické okruhy jsou hlavními pilíři, od nichž se odvíjejí jednotlivé kapitoly disertační práce. Každý z výše uvedených pilířů je pak rozdělen do tří samostatných kapitol. Po formální stránce celkovou analýzu předchází úvodní kapitola, a první kapitola, která pojednává o cílech práce, její struktuře, metodách, pramenech a výchozích pojmech.

Druhá kapitola disertace se věnuje historickým a politickým základům eura. Při konstrukci HMU nelze ignorovat historickou dobu, ve které tento projekt vznikl, a zároveň politické tlaky, které za tak zásadním projektem, jako je HMU včetně nové, celoevropské jednotné měny, podle mého názoru nutně existovaly. V případě eura se domnívám, že šlo o významný projekt, který byl však (dáno politickými okolnostmi) uspěchán: politický zájem na jednotné měně byl upřednostněn před promyšlenou ekonomickou konstrukcí a jasnými pravidly jak právního, tak ekonomického charakteru.

Třetí kapitola zaměřuje svou pozornost na právní základy Hospodářské a měnové unie, a to především z hlediska primárního a sekundárního práva. Ke změnám v primárním právu EU došlo na základě Lisabonské smlouvy, která vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009, přesto se domnívám, že nebyla využita příležitost k radikálnějším změnám (např. ohledně Maastrichtských kritérií), které mohly být provedeny.

Čtvrtá kapitola pak rozebírá právní a ekonomickou konstrukci. Jak vyplývá z výzkumu popsaného v této kapitole, při procesu vzniku jednotné měny bylo obsahové ekonomické hledisko zanedbáno a následně byla i role práva potlačena

nerespektováním právních norem. Navíc nedocházelo k uplatňování následků při porušení právních norem, tj. k sankcím. Maastrichtská kritéria byla podle mého názoru nedostatečně obsahově nastavena a byla aplikována v rychlosti a nedůsledně, aby bylo možné vůbec vybrané členské státy do eurozóny přijmout. Nadto chybí jasná a vymahatelná pravidla pro situaci po vstupu do eurozóny.

Druhý tématický blok je zaměřený na právní postavení jednotlivých členských států EU. Kapitola pátá, je zaměřena na státy s měnou euro. Tato kapitola odhalila nesoulad v přístupu ke konvergenčním kritériím. Došlo k akceptaci nedostatků v minulosti a k přísnému výkladu pravidel v současnosti, což považuji za právní nedostatek, který vyvolává pochyby o dodržování „principu rovného zacházení“. To považuji za důkaz o tom, že Maastrichtská kritéria jsou především politickými kritérii, jež jsou svévolně užívána k dosažení politických cílů – v minulosti byla porušována k tomu, aby bylo dosaženo měnové unifikace, v současné době jsou přísně aplikována k zajištění zpomalení procesu rozšiřování eurozóny.

Kapitola šestá analyzuje právní postavení států s dočasnou výjimkou. Zde je zvláštní pozornost věnována komparaci jednotlivých národních zákonů o zavedení eura a vyplývajícím doporučením pro Českou republiku. Doporučuji především převzít ustanovení kyberského zákona týkající se tzv. Euro observatoří.

Kapitola sedmá se zabývá problematikou tzv. opt-out (Velká Británie, Dánsko).

Poslední část práce je věnována současné krizi v eurozóně. Kapitola osmá analyzuje současnou krizi, jež odhalila významné nedostatky a křehkost institucionálního uspořádání v EU a nestabilní konstrukci HMU. Zároveň ovšem odhalila komplexitu problémů a její provázanost a mnohé odlišné vlivy přispívající ke krizi včetně vlivu ratingových agentur.

Kapitola devátá je věnována přijatým opatřením v reakci na krizi, jako je např. Evropský mechanismus finanční stabilizace, Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě

v HMU, Pakt pro stabilitu eurozóny či opatření ECB. V některých případech se však jednalo o opatření nesystematického charakteru a někdy i bez promyšlené koncepce.

Poslední kapitola desátá se soustřeďuje na možné alternativy budoucího vývoje, včetně kroků navrhovaných jak v rámci eurozóny, tak celé Evropské unie. Jedná se např. o federalizaci či zmenšení eurozóny

Po této kapitole následuje závěr. Disertační práce potvrdila hypotézu, že v rámci konstrukce jednotné evropské měny došlo k řadě prohřešků, a to jak z ekonomického, tak právního hlediska. Přesto nelze „současnou krizi“ úzce ztotožňovat s jednotnou měnou euro. Zároveň konstatuji, že v poslední době snaha o nalezení efektivních východisek začíná získávat větší prostor. Není jiné cesty, než že vlády a státy musí dostát svým závazkům, a každý musí v konečném dopadu převzít plnou odpovědnost za své konání. Jedině prosazování takového aktivního přístupu je podle mého názoru správným krokem směrem k úspěšnému řešení současných problémů v EU.

Klíčová slova

Jednotná evropská měna, euro, Hospodářská a měnová unie, Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu, optimální měnová unie, měnová politika, fiskální politika, Evropská unie, národní měna, opt-out, Evropská centrální banka, Národní koordinační skupina, Národní plán k přijetí eura, ERM II, finanční krize.

Abstract

My doctoral thesis is aimed, as its title already indicates, at a constructive analysis of selected legal and economic aspects of the single European currency – the Euro, with emphasis on the legal features of the topic.

The principal goal of my dissertation has been twofold: primarily to confirm, on the basis of my own analysis, my initial hypothesis stemming from the assumption that within the very construction of a single European currency, a number of faults have occurred, both from the economic and the legal point of view. During the Euro history, the same rules have been applied in a different manner in different countries joining the Eurozone. This incorrect approach, in my view, made the EMU construction fragile which was later revealed during the Eurozone crisis. My dissertation is further based on the assumption that the current crisis does not mean “crisis of the Euro” as a currency, but that it is a crisis in some of the Eurozone member states. It is therefore doubtful whether the newly adopted measures can be really effective for the sustaining of the single European currency and the EMU in its current state, and to avoid the already existing and/or potential economic problems.

With a view to the fact that the doctoral thesis should bring in a creative contribution to the profession, my other primary goal was to fulfil this obligation. Thus, an important part of my thesis offers recommendations for the legislation and ideas *de lege ferenda* concerning the future laws that the Czech Republic will be obliged to adopt in relation to the introduction of the Euro. I have, therefore, analyzed corresponding laws of the selected Eurozone member states and within the framework of theoretical analysis and comparison, I make my own conclusions.

Besides the aims mentioned above, my dissertation has also secondary goals. This secondary angle of my thesis tries to analyse and identify controversial situations and disputable cases of the Euro introduction in various countries and of the EMU construction, points at their legal implications both related to the Euro and selected EU

Member States, and analyses various aspects of the single currency, both from the historic, as well as contemporary and future point of view.

Regarding its content, the thesis may be divided into three thematic sections:

- Part one deals with the legal, economic and political construction of the economic and monetary union
- Part two describes the legal position of individual EU Member States in relation to the Euro
- Part three examines the current European crisis and its possible outcome.

These three sections form the main pillars, from which individual chapters develop. Each of the three pillars mentioned above is then subdivided into three main chapters. Formally, the basic analytical work is preceded by an introductory chapter and the first chapter that explain the aims, structure, methodology, sources and terminology of the thesis.

Chapter 2 is dedicated to the Euro historic and political background. When analysing the EMU construction, one cannot ignore the times in which this project was born, nor the political pressures that, in my view, must have existed behind such ambitious project as EMU, including the introduction of a new, single European currency. In the case of Euro, I believe that this important project was rushed (caused by political circumstances): the political interest in the single currency has won over a well-thought economic construction and clear rules of both legal and economic character.

Chapter 3 concentrates on the legal basis of the economic and monetary union, with special emphasis on primary and secondary law. Recently, changes have been made to the primary law, based on the Lisbon Treaty which came to force as of January 1, 2009. However, I believe that this opportunity was not sufficiently used in order to pursue some more radical changes, for example in relation to the Maastricht criteria.

Chapter 4 focuses on the legal and economic construction of the EMU. As analysed in this chapter, the economic viewpoint seems to be rather neglected in the process of the formation of the single currency. Also the rule of law was not properly respected. Moreover, sanctions were not applied in cases where law was breached. In my opinion, Maastricht criteria were not adequately set up, nor applied. There is also a lack of rules governing the behaviour of countries after the euro adoption - the Stability and Growth Pact does not seem to be a sufficient instrument.

The second pillar of the thesis focuses on the legal position of the EU Member States. Chapter 5 investigates the Eurozone Member States. This chapter reveals the inconsistency with regard to the convergence criteria. Imperfections have been accepted in the past and a too strict interpretation of the convergence criteria is being applied at present. I consider this to be a legal impediment which cast a shadow on the principle of equal treatment. This also proves that the Maastricht criteria are more of a political nature rather than legal or economic. They are being used at a free political will – in the past with vague interpretation to speed up the process of monetary unification, and today with its strict application to slow down this process.

Chapter 6 explores the legal position of the EU Member States with a derogation. A special attention is given to the comparison of individual national legal acts, namely Euro Adoption Acts, and to recommendations for the Czech Republic. I strongly recommend to adopt the provisions regarding the so-called Euro Observatories as governed by the Cyprus Act.

Chapter 7 illustrates the situation of opt-out countries (Great Britain, Denmark).

The thesis last pillar has been dedicated to the so called Eurozone crisis and is also composed of three parts. Chapter 8 analyses the current crisis, which revealed some major deficiencies and the fragility of the institutional organisation in the EU and the instability of the EMU construction. At the same time it revealed the complexity of problems, their interconnection and different influences which contributed to the crisis, e.g. the impact of rating agencies.

Chapter 9 is dedicated to the anti-crisis measures, such as the European Financial Stabilisation Mechanism, Treaty on Stability, Coordination and Governance in the EMU, the Euro Plus Pact or the measures adopted by the ECB. In certain cases, these measures were of an unsystematic and sometimes ill-conceived approach.

The last chapter, No. 10, concentrates on possible alternatives of future developments within the Eurozone as well as the whole European Union, such as federalisation or the reduction of euro area Member States.

After this last chapter, a conclusion follows. The dissertation proved the hypothesis that within the construction of a single currency, there came to a number of difficulties and violations both from the economic as well as legal view. Nevertheless, it is not possible to entirely identify the current crisis with the single currency. At the same time, recent developments show enough willingness for an effective solution to the current problems. There is no other way than that of the acceptance of responsibility by individual Member States and of the respect of rules and obligations these countries have. Only such an active approach is, in my view, the right step toward a successful resolution of current problems in the EU.

Keywords

Euro, Economic and monetary union, Maastricht Criteria, Pact on Stability and Growth, Optimum Currency Area, monetary policy, fiscal policy, European Union, national currency, opt-out, European central bank, accession strategy, National Coordination Group, National Euro Changeover Plan, ERM II, financial crisis.